

เอกสารประกอบการสอน

เศรษฐศาสตร์การเกษตร

เพ็ญศิริ สมารักษ์

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2558

เอกสารประกอบการสอน
ศิลปะการต้อนรับและการสื่อสารในงานบริการ

เพ็ญศิริ สมารักษ์
ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ)

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2558

คำนำ

เอกสารประกอบการสอน รหัสวิชา 3083101 รายวิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร (Agricultural Economics) เล่มนี้ ผู้เรียบเรียงได้จัดทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อใช้ในการประกอบการเรียนการสอนรายวิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร

ภาคเกษตรมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรของประเทศและของโลก และสร้างรายได้ให้แก่ประเทศจากการส่งออก ดังนั้นการพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อจัดสรรทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด และให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นเพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้และความเข้าใจในหลักเศรษฐศาสตร์การเกษตร ทราบถึงบทบาทการเกษตรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตร หลักเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร รวมถึง นโยบายการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ดังนั้นเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ในการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารประกอบการสอนนี้ ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเรียนรู้ การประกอบอาชีพภาคการเกษตรได้

สาระสำคัญในเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 9 บท ประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร สินค้าเกษตร การตลาดและราคาสินค้าเกษตร ธุรกิจการเกษตร สหกรณ์การเกษตร และนโยบายการเกษตร

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับนิสิต นักศึกษา พนักงานภาครัฐภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านตามสมควร หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เรียบเรียงยินดีรับฟังข้อเสนอแนะและ ขอน้อมรับด้วยความยินดี

ขอขอบพระคุณ เจ้าของเอกสาร ตำรา เว็บไซต์ และหนังสือทุกเล่มที่ได้นำมาอ้างอิงเพื่อให้เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้มีความสมบูรณ์มา ณ โอกาสนี้

เพ็ญศิริ สมารักษ์
กุมภาพันธ์ 2558

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(2)
สารบัญภาพ	(5)
สารบัญตาราง	(6)
แผนบริหารการสอนประจำวิชา	(7)
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1	1
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร	3
ความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร	3
ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตร	4
บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย	5
ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ	10
สรุป	11
แบบฝึกหัดบทที่ 1	12
เอกสารอ้างอิง	13
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2	15
บทที่ 2 โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย	17
โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย	17
ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย	27
สรุป	30
แบบฝึกหัดบทที่ 2	31
เอกสารอ้างอิง	32
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3	33
บทที่ 3 อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร	35
ทฤษฎีอุปสงค์	35
อุปสงค์ของสินค้าเกษตร	42
ทฤษฎีอุปทาน	44
อุปทานของสินค้าเกษตร	50
สรุป	52
แบบฝึกหัดบทที่ 3	54
เอกสารอ้างอิง	55
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4	57
บทที่ 4 การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร	59
การผลิตสินค้าเกษตร	59
ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร	68

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สรุป	72
แบบฝึกหัดบทที่ 4	74
เอกสารอ้างอิง	75
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5	77
บทที่ 5 สิ้นเชื่อการเกษตร	79
ความหมายของสิ้นเชื่อการเกษตร	79
สาเหตุของความต้องการสิ้นเชื่อการเกษตร	80
ปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสิ้นเชื่อการเกษตร	81
แหล่งสิ้นเชื่อการเกษตรของประเทศไทย	83
ประเภทของสิ้นเชื่อการเกษตร	90
ปัญหาสิ้นเชื่อการเกษตรของประเทศไทย	94
สรุป	95
แบบฝึกหัดบทที่ 5	97
เอกสารอ้างอิง	98
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6	101
บทที่ 6 การตลาดและราคาสินค้าเกษตร	103
การตลาดสินค้าเกษตร	103
ราคาสินค้าเกษตร	113
การบริโภคสินค้าเกษตร	121
สรุป	122
แบบฝึกหัดบทที่ 6	124
เอกสารอ้างอิง	125
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7	127
บทที่ 7 ธุรกิจการเกษตร	129
ความหมายของธุรกิจการเกษตร	129
ความสำคัญของธุรกิจการเกษตร	130
โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร	132
ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร	136
บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร	137
ปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทย	138
สรุป	141
แบบฝึกหัดบทที่ 7	143
เอกสารอ้างอิง	144

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 8	145
บทที่ 8 สหกรณ์การเกษตร	147
สหกรณ์ในประเทศไทย	147
สหกรณ์การเกษตร	155
สรุป	169
แบบฝึกหัดบทที่ 8	171
เอกสารอ้างอิง	172
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9	173
บทที่ 9 นโยบายการเกษตร	175
ความหมายของนโยบายการเกษตร	175
ประเภทของนโยบายการเกษตร	177
มาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิต	178
มาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร	182
มาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศ	185
แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11	187
สรุป	195
แบบฝึกหัดบทที่ 9	196
เอกสารอ้างอิง	197
บรรณานุกรม	199

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	ความสัมพันธ์ของภาคเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ	10
3.1	เส้นอุปสงค์ส่วนบุคคลและเส้นอุปสงค์ตลาด	37
3.2	การหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด โดยสูตรแบบช่วง	40
3.3	การหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด โดยสูตรแบบจุด	41
3.4	เส้นอุปสงค์ของสินค้าเกษตร	44
3.5	เส้นอุปทานส่วนบุคคลและเส้นอุปทานตลาด	45
3.6	การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะ	48
3.7	ลักษณะของอุปทานสินค้าเกษตร	51
7.1	โครงสร้างระบบธุรกิจการเกษตร	135

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ปี 2553-2557	5
1.2	จำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557	7
1.3	มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ 10 อันดับแรก ปี 2553-2557	8
2.1	ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ปี 2553-2557	17
2.2	อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร ปี 2553-2557	18
2.3	การใช้ที่ดินของประเทศไทย ปี 2552-2556	20
2.4	เนื้อที่ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย ปี 2552-2556	21
2.5	ปริมาณน้ำฝน เป็นรายภาค ในปี 2553-2557	22
2.6	พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว ปี 2551-2555	23
2.7	จำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557	24
2.8	มูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรกลการเกษตร และส่วนประกอบ ปี 2553-2557	25
2.9	มูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ปี 2553-2557	26
2.10	ปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2553-2557	26
3.1	อุปสงค์ส่วนบุคคลและอุปสงค์ตลาด	36
3.2	อุปทานส่วนบุคคลและอุปทานตลาด	45
5.1	การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน ปี 2553-2557	83
5.2	เงินให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ปี 2554-2558	86
8.1	จำนวนสหกรณ์ทั้งหมดในประเทศไทย ปี 2554-2558	154

แผนบริหารการสอนประจำวิชา

รหัสวิชา 3083101

รายวิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
Agricultural Economics

3 (3-0-6)

คำอธิบายรายวิชา

ขอบเขตของวิชาเศรษฐศาสตร์ บทบาทการเกษตรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตร ปัญหาด้านการเกษตร หลักเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร สินค้าเชื่อ การตลาด และราคาผลผลิตการเกษตร การบริโภคสหกรณ์การเกษตร ธุรกิจการเกษตร นโยบาย การเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และทางการค้าระหว่างประเทศ

ความมุ่งหมายรายวิชา

1. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร ขอบเขตของวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร และบทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย
2. เพื่อให้ศึกษามีความเข้าใจในโครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตร และปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย
3. เพื่อให้ศึกษามีความเข้าใจทฤษฎีอุปสงค์และอุปทาน ตลอดจนการประยุกต์ใช้อุปสงค์และอุปทานในทางการเกษตร
4. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายการผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร
5. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายสินค้าการเกษตร
6. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายการตลาดและราคาสินค้าเกษตร
7. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายธุรกิจการเกษตร
8. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายสหกรณ์การเกษตร
9. เพื่อให้ศึกษามีความสามารถอธิบายนโยบายการเกษตร

เนื้อหา

บทที่ 1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร ความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตร บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ	3 ชั่วโมง
บทที่ 2	โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย	3 ชั่วโมง
บทที่ 3	อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร ทฤษฎีอุปสงค์ อุปสงค์ของสินค้าเกษตร ทฤษฎีอุปทาน อุปทานของสินค้าเกษตร	6 ชั่วโมง
บทที่ 4	การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตร ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร	6 ชั่วโมง
บทที่ 5	สินเชื่อการเกษตร ความหมายของสินเชื่อการเกษตร สาเหตุของความต้องการสินเชื่อการเกษตร ปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตร แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย ประเภทของสินเชื่อการเกษตร ปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย	6 ชั่วโมง
บทที่ 6	การตลาดและราคาสินค้าเกษตร การตลาดสินค้าเกษตร ราคาสินค้าเกษตร การบริโภคสินค้าเกษตร	6 ชั่วโมง
บทที่ 7	ธุรกิจการเกษตร ความหมายของธุรกิจการเกษตร ความสำคัญของธุรกิจการเกษตร โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร ปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทย	3 ชั่วโมง

เนื้อหา

บทที่ 8	สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ในประเทศไทย สหกรณ์การเกษตร	6 ชั่วโมง
บทที่ 9	นโยบายการเกษตร ความหมายของนโยบายการเกษตร ประเภทของนโยบายการเกษตร มาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิต มาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร มาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศ แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11	6 ชั่วโมง

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การบรรยายประกอบสื่อสไลด์อิเล็กทรอนิกส์
2. นักศึกษาอภิปราย ลงมือปฏิบัติ นำเสนองานตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษารับชมวีดิทัศน์ ศึกษากรณีศึกษา และสรุปสาระสำคัญจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาแต่ละบทเรียน
4. การแบ่งกลุ่มทำรายงาน กิจกรรมกลุ่ม และนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียนทั้งแบบกลุ่มและแบบรายบุคคล
5. ทำแบบฝึกหัดประจำบทเรียน
6. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สื่อสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ประจำบทเรียน
3. บทความ
4. แผนภาพ
5. วีดิทัศน์
6. เครื่องช่วยอินเทอร์เนต

การวัดผลและประเมินผล

การวัดผล

คะแนนรวมในการประเมินผล 100 คะแนน

1. คะแนนระหว่างภาคเรียน 60 คะแนน
 - 1.1 การเข้าเรียน 10 คะแนน
 - 1.2 รายงานและการนำเสนอ 10 คะแนน
 - 1.3 แบบฝึกหัดทำยบท 10 คะแนน
 - 1.4 สอบกลางภาคเรียน 30 คะแนน
2. คะแนนสอบปลายภาคเรียน 40 คะแนน

การประเมินผล

คะแนนระหว่าง	86 - 100	ได้ระดับ A
คะแนนระหว่าง	80 - 85	ได้ระดับ B+
คะแนนระหว่าง	74 - 79	ได้ระดับ B
คะแนนระหว่าง	68 - 73	ได้ระดับ C+
คะแนนระหว่าง	62 - 67	ได้ระดับ C
คะแนนระหว่าง	56 - 61	ได้ระดับ D+
คะแนนระหว่าง	50 - 55	ได้ระดับ D
คะแนนระหว่าง	0 - 49	ได้ระดับ F

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

เนื้อหาประจำบท

- บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร**
ความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร
ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตร
บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย
ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ
สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 1 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรได้
2. อธิบายขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตรได้
3. อธิบายบทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยได้
4. อธิบายและยกตัวอย่างความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร

ภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้แก่หน่วยผลิตอื่นๆ ในระบบเศรษฐกิจ มนุษย์จึงมีความต้องการผลผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรการผลิตในภาคการเกษตรอย่างไม่จำกัด ในขณะที่ทรัพยากรการผลิตในภาคการเกษตรมีอยู่อย่างจำกัด จึงมีการนำแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร เพื่อก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรการผลิตในภาคการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในสังคมที่มีอยู่อย่างจำกัด เนื้อหาในบทที่ 1 ประกอบด้วยความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตร บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

ความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร

เศรษฐศาสตร์การเกษตรเป็นวิชาที่นำแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร ทั้งนี้มีนักเศรษฐศาสตร์ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้นิยามความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ดังนี้

คราเมอร์, เจนเซน, และเซาท์เกต (Gail L. Cramer, Clarence W. Jensen, & Douglas D. Southgate, Jr., 1997 : 7) นิยามความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ว่า “เศรษฐศาสตร์การเกษตรเป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงการที่มนุษย์เลือกใช้ความรู้ทางเทคนิค และทรัพยากรการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน และการจัดการ เพื่อผลิตอาหารและเส้นใย และจัดสรรในการบริโภคให้แก่มนุษย์ในสังคมต่อไป”

เพนสัน, จอห์น, และแคป (Person, John B. JR., Capps, Oral. JR., and Rosson, C. Parr., 2002 : 12) กล่าวถึงความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ว่า “เศรษฐศาสตร์การเกษตรเป็นวิชาสังคมประยุกต์ที่กล่าวถึงผู้ผลิต ผู้บริโภค และสังคมที่ใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดมาทำการผลิต การกระจายสินค้า การตลาด และการบริโภคอาหารและเส้นใย”

บัญญัติ จุลนาพันธุ์ (2542 : 7) อธิบายถึงเศรษฐศาสตร์การเกษตรว่า “เศรษฐศาสตร์การเกษตร คือ วิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ โดยการนำเอาหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ไปแก้ไขปัญหาการเกษตร โดยเน้นให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาในระดับต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยสาขาต่างๆ ได้แก่ เศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการผลิตการเกษตร การจัดการฟาร์ม การตลาดนโยบายการเกษตร การพัฒนาและการวางแผนการเกษตร และการวิจัยทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายให้ประชากรของประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง อันจะนำประเทศไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ”

ประยงค์ เนตยารักษ์ (2550 : 8) อธิบายถึงเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ว่า “เศรษฐศาสตร์การเกษตรเป็นเศรษฐศาสตร์ประยุกต์เป็นการนำกรอบความคิดและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์กับปัญหาทางการเกษตร หรือเป็นการนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์ปัญหา หรือทำความเข้าใจสภาพและปัญหาการเกษตรต่างๆ”

ศานิต แก้วเอียน (2557 : 5) สรุปความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ว่า “เศรษฐศาสตร์เกษตรเป็นวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ที่นำเอาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ทั้งเศรษฐศาสตร์จุลภาค และเศรษฐศาสตร์มหภาค มาประยุกต์ใช้ในการหาแนวทางตัดสินใจของผู้ทำหน้าที่ต่างๆ ในภาคการเกษตร เพื่อการจัดการกับปัญหาต่างๆ ทางภาคเกษตรให้เหมาะสมที่สุด”

จากที่กล่าวมาสรุปนิยามของเศรษฐศาสตร์การเกษตรได้ว่า เศรษฐศาสตร์การเกษตรหมายถึง วิชาที่นำแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร เพื่อจัดสรรทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด และให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตร

เศรษฐศาสตร์การเกษตรเป็นวิชาที่นำแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ในภาคการเกษตร เพื่อจัดสรรทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตรจะครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐศาสตร์จุลภาคและเศรษฐศาสตร์มหภาค ดังนี้

1. ด้านเศรษฐศาสตร์จุลภาค

การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตรในด้านเศรษฐศาสตร์จุลภาคเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเกษตรในระดับย่อยๆ หรือกลุ่มเล็กๆ ของสังคม เช่น การผลิตสินค้าเกษตรของเกษตรกรหรือหน่วยธุรกิจ ตลาดและการกำหนดราคาสินค้าเกษตร อุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตร พฤติกรรมการบริโภคสินค้าเกษตร เป็นต้น

2. ด้านเศรษฐศาสตร์มหภาค

การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตรในด้านเศรษฐศาสตร์มหภาคเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเกษตรโดยภาพรวมของสังคม เช่น การพัฒนาภาคเกษตรของประเทศ นโยบายของรัฐในการส่งเสริมการผลิตการส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตร นโยบายด้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร นโยบายสินเชื่อการเกษตร ตลอดจนการศึกษามาตรการต่างๆ ของรัฐในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและธุรกิจการเกษตรต่างๆ เป็นต้น

บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

ภาคเกษตรมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรของประเทศไทยและของโลก เป็นแหล่งรองรับการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่ เป็นฐานวัตถุดิบให้กับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และสร้างรายได้ให้แก่ประเทศจากการส่งออก ดังนั้นการพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย บทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยดังนี้

1. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหาร

ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารให้แก่ประชากรทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย ประเทศไทยสามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้หลากหลายทั้งพืช ประมง และปศุสัตว์ ซึ่งเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในประเทศ ทั้งยังเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารรายใหญ่ของโลก เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมในการทำเกษตร ทำให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้หลากหลาย อีกทั้งประเทศไทยมีฤดูกาลผลิตแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ทำให้มีผลผลิตการเกษตรอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ดังนั้นมูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรของไทยจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557	ร้อยละ เพิ่ม/ลด ปี56-57
รวมสินค้าทั้งหมด	1,249,525	1,518,749	1,514,530	1,421,834	1,319,796	-7.18
พืชอาหารและ ธัญพืช	473,574	565,906	623,274	558,339	501,319	-10.21
พืชน้ำมัน	48,096	73,502	65,986	55,873	68,726	23.00
พืชผัก	7,743	10,015	9,289	7,705	9,756	26.62
ไม้ผล	50,079	57,133	56,526	68,637	73,060	6.44
ไม้ยืนต้น	317,714	418,944	364,008	324,715	241,743	-25.55
ไม้ดอก	6,541	6,229	6,318	5,365	4,827	-10.03
ปศุสัตว์และ ผลิตภัณฑ์	202,495	224,303	214,774	244,138	272,722	11.77
ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ	143,263	162,717	174,355	157,062	147,643	-6.00

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 22

ในแต่ละปีประเทศไทยมีการผลิตพืช ปศุสัตว์ และประมงเป็นจำนวนมาก ในปี 2553-2557 ผลผลิตเกษตรมีมูลค่าสูงสุดได้แก่ พืชอาหารและธัญพืช รองลงมาคือ ไม้ยืนต้น ปศุสัตว์และผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1.1 ในปี 2553-2555 ผลผลิตพืชอาหารและธัญพืชมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยมีมูลค่า 473,574 ล้านบาท 565,906 ล้านบาท และ 623,274 ล้านบาท ตามลำดับ แต่ในปี 2556 และ 2557 ผลผลิตพืชอาหารและธัญพืชมีมูลค่าลดลง ปี 2556 มีมูลค่าผลผลิตพืชอาหารและธัญพืช 558,339 ล้านบาท และปี 2557 มีมูลค่าผลผลิตพืชอาหารและธัญพืช 501,319 ล้านบาท ลดลงเมื่อเทียบกับปี 2556 ร้อยละ 10.21

2. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้แก่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้แก่ภาคอุตสาหกรรม และเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น จากตารางที่ 1.1 แสดงมูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ปี 2553-2557 พบว่า ในแต่ละปีประเทศไทยมีมูลค่าการผลิตสินค้าเกษตรเป็นจำนวนมาก และมีการผลิตสินค้าเกษตรที่หลากหลาย เช่น พืชอาหารและธัญพืช พืชน้ำมัน ไม้ผล ปศุสัตว์ เป็นต้น สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบสำคัญให้แก่ภาคอุตสาหกรรม เช่น ชำรอนำมาใช้ในการบริโภค การใช้ทำพันธุ์ และใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ มันสำปะหลังนำไปแปรรูปเป็น มันเส้น มันอัดเม็ด แป้งมันสำปะหลัง และเอทานอล เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใช้ในอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงานเป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำตาลทรายซึ่งเป็นสินค้าที่มีความต้องการบริโภคสูง ทั้งการบริโภคน้ำตาลในประเทศ และความต้องการใช้น้ำตาลในภาคอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น นอกจากนี้ภาคการเกษตรยังมีการเชื่อมโยงไปสู่ภาคบริการ เช่น การขนส่งสินค้าเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกหรือของฝากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น แรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่ทำงานในช่วงฤดูการผลิตและฤดูกาลเก็บเกี่ยว หลังจากพ้นฤดูกาลเพาะปลูกแล้ว แรงงานในภาคการเกษตรบางส่วนจะว่างงาน และเคลื่อนย้ายไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการ ทำให้เกิดการจ้างงานในภาคการผลิตและบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร

3. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งการจ้างงาน

ในอดีตประเทศไทยถือเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ในปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น การพัฒนาของภาคอุตสาหกรรม และอัตราค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าภาคการเกษตร ส่งผลให้แรงงานในภาคการเกษตรเคลื่อนย้ายเข้าสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้แรงงานในภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลง ดังแสดงในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557

(ล้านคน)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557	ร้อยละ เพิ่ม/ลด ปี 56-57
จำนวนแรงงาน	38.644	38.922	39.408	38.661	38.576	-0.22
จำนวนแรงงานภาค การเกษตร	16.447	16.420	16.201	16.102	15.978	-0.77
สัดส่วน (ร้อยละ)	(42.56)	(42.19)	(41.11)	(41.65)	(41.42)	
จำนวนแรงงานนอก ภาคการเกษตร	22.197	22.502	23.207	22.559	22.598	0.17
สัดส่วน (ร้อยละ)	(57.44)	(57.81)	(58.89)	(58.35)	(58.58)	

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558 : 9

จากตารางที่ 1.2 แสดงจำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557 จำนวนแรงงานภาคการเกษตรในปี 2553-2557 มีแนวโน้มลดลงทุกปี ในปี 2556 มีแรงงานภาคการเกษตรจำนวน 16.102 ล้านคน และแรงงานภาคการเกษตรในปี 2557 มีจำนวน 15.978 ล้านคน ซึ่งมีอัตราการลดลงเมื่อเทียบกับปี 2556 ร้อยละ 0.77 และจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในปี 2557 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.42 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ในขณะที่แรงงานนอกภาคการเกษตรในปี 2553-2557 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี 2556 มีแรงงานนอกภาคการเกษตรจำนวน 22.559 ล้านคน และในปี 2557 มีแรงงานนอกภาคการเกษตรจำนวน 22.598 ล้านคน ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2556 ร้อยละ 0.17 และแรงงานนอกภาคการเกษตรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 58.58 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด

การที่แรงงานภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลงเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การนำเครื่องจักรกลทางการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนในภาคการเกษตร ทำให้แรงงานในภาคการเกษตรเกิดปัญหาการว่างงาน นอกจากนี้การทำงานในภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบฤดูกาล เมื่อพ้นช่วงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้ว แรงงานในภาคการเกษตรบางส่วนจะว่างงาน จึงเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้แรงงานในภาคการเกษตรมีการอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมทั้งในรูปของการเคลื่อนย้ายแบบชั่วคราวและถาวร ส่งผลให้แรงงานภาคการเกษตรมีจำนวนลดลง

4. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งสร้างรายได้จากการส่งออก

ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เนื่องจากเป็นภาคการผลิตที่สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปีจากการส่งออกสินค้าเกษตร โดยมีตลาดส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญคือ จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย อินโดนีเซีย สหราชอาณาจักร เกาหลีใต้ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และออสเตรเลีย (ศูนย์สารสนเทศ

การเกษตร, 2558 : 2) โดยมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ 10 อันดับแรก ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557	ร้อยละ เพิ่ม/ลด ปี 56-57
มูลค่าการส่งออก สินค้าทั้งหมด	6,176,170	6,707,851	7,082,333	6,907,494	7,306,533	5.78
มูลค่าสินค้า เกษตรและ ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ	1,135,754	1,444,996	1,341,826	1,268,217	1,308,905	3.21
ยางธรรมชาติ	296,380	440,547	336,304	315,159	244,748	-22.34
ข้าวและ ผลิตภัณฑ์	180,727	208,253	158,433	149,733	191,228	27.71
ปลาและ ผลิตภัณฑ์	99,039	112,179	131,369	122,481	120,657	-1.49
มันสำปะหลังและ ผลิตภัณฑ์	66,889	77,689	84,322	95,692	113,726	18.85
ผลไม้และ ผลิตภัณฑ์	63,072	81,334	77,307	80,962	95,906	18.46
น้ำตาลและ ผลิตภัณฑ์	76,327	116,950	132,129	94,262	95,437	1.25
เนื้อไก่และ ผลิตภัณฑ์	52,223	60,295	67,751	66,800	73,963	10.72
กุ้งและผลิตภัณฑ์	101,141	110,665	96,522	69,349	65,005	-6.26
ผักและผลิตภัณฑ์	19,238	21,420	21,035	20,919	23,421	11.96
กากและเศษที่ เหลือใช้ทำอาหาร สัตว์	18,023	19,583	16,772	16,795	17,905	6.61
สินค้าเกษตรอื่นๆ	162,695	196,081	219,882	236,065	266,909	13.07

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 10

จากตารางที่ 1.3 แสดงมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ 10 อันดับแรก ในช่วงปี 2553-2557 ในช่วงปี 2553-2554 มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในปี 2555 มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ลดลง และในปี 2556 และ 2557 การส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยในปี 2556 การส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์มีมูลค่า 1,268,217 ล้านบาท และปี 2557 การส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่า 1,308,905 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 3.21 ในปี 2557 สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ส่งออกสำคัญของไทย 10 อันดับแรก (ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 3-4) ได้แก่

1) ยางธรรมชาติ มีมูลค่าการส่งออก 244,748 ล้านบาท ลดลงจากปี 2556 ร้อยละ 22.34 เนื่องจากอุปทานยางพาราในตลาดโลกเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก ส่งผลให้ราคาส่งออกยางพาราลดลง

2) ข้าวและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 191,228 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 27.71 เนื่องจากการเร่งระบายข้าวของรัฐบาล ส่งผลให้ราคาส่งออกข้าวของไทยลดลงใกล้เคียงกับประเทศคู่แข่งอย่างอินเดียและเวียดนาม ทำให้สามารถแข่งขันและส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้น

3) ปลาและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 120,657 ล้านบาท ลดลงจากปี 2556 ร้อยละ 1.49

4) มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 113,726 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 18.85 จากความต้องการของตลาดต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจีนซึ่งเป็นตลาดหลักของไทยที่นำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่อเนื่องต่างๆ เช่น แอลกอฮอล์ และเอทานอล เป็นต้น

5) ผลไม้และผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 95,906 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 18.46 ตามความต้องการของตลาดต่างประเทศที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น สำหรับผลไม้ไทยที่ส่งออกมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ สับปะรด ลำไย และทุเรียน

6) น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 95,437 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 1.25 จากความต้องการน้ำตาลในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้น

7) เนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 73,963 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 10.72 เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยกเลิกมาตรการห้ามนำเข้าผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกสดแช่แข็งจากไทย ส่งผลให้เนื้อไก่สดแช่เย็นแช่แข็งส่งออกไปญี่ปุ่นขยายตัวเพิ่มขึ้น

8) กุ้งและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 65,005 ล้านบาท ลดลงจากปี 2556 ร้อยละ 6.26 เนื่องจากผลผลิตกุ้งทะเลเพาะเลี้ยงลดลงจากปัญหาการระบาดของโรคตายด่วน และส่งผลให้ธุรกิจแปรรูปกุ้งขาดแคลนวัตถุดิบ

9) ผักและผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออก 23,241 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 11.96 สำหรับผลิตภัณฑ์ผักที่ไทยส่งออกมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ผักปรุงแต่ง ผักสดแช่เย็นและเมล็ดพันธุ์ผัก

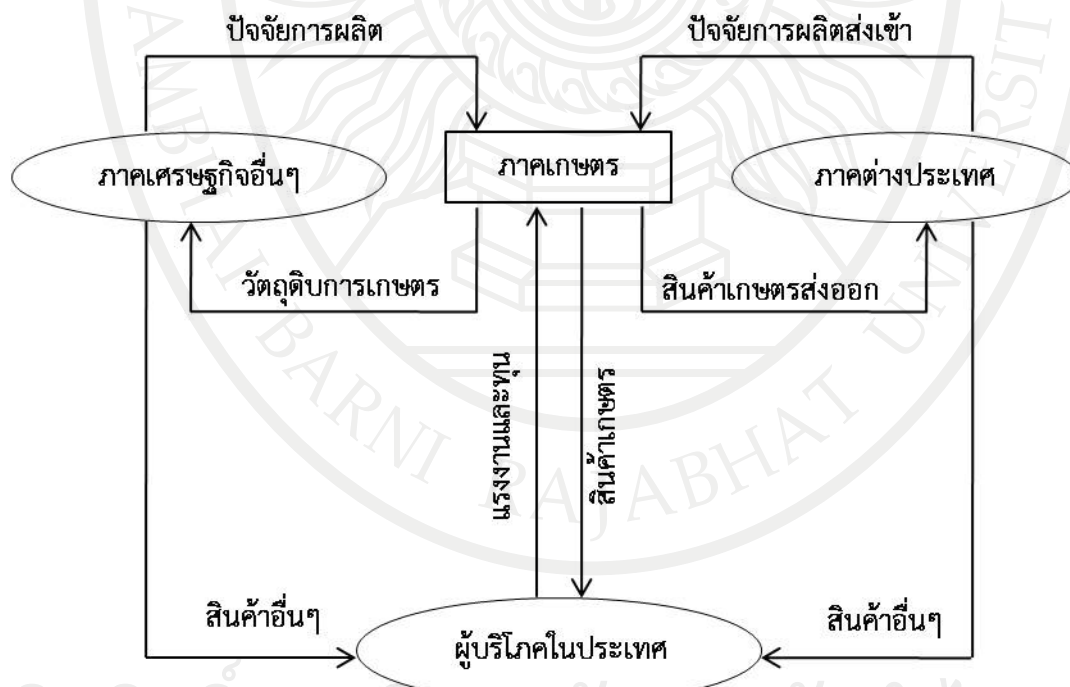
10) กากและเศษที่เหลือใช้ทำอาหารสัตว์ มีมูลค่าการส่งออก 17,905 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 6.61

การที่สินค้าเกษตรมีมูลค่าการส่งออกลดลงมีสาเหตุจากหลายปัจจัย ได้แก่ สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่มีการแข่งขันสูงในตลาดโลก หลายประเทศปรับกลยุทธ์และทิศทางการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่มีคุณภาพและหลากหลายมากขึ้น ประกอบกับต้นทุนการผลิตของไทยค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ เช่น เวียดนาม จีน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554 : 18)

ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารให้แก่ประชากรทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เป็นแหล่งแรงงานเพื่อพัฒนาภาคการผลิตอื่นๆ และเป็นแหล่งสร้างรายได้จากการส่งออก ดังนั้นภาคการเกษตรของไทยจึงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

จรินทร์ เทศวานิช (2553 : 11) อธิบายไว้ว่า “ภาคการเกษตรโดยทั่วไปหมายถึง การผลิตในฟาร์มซึ่งมีทั้งสาขาการผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ การแปรรูป และการบริการทางการเกษตร ส่วนภาคนอกการเกษตรในที่นี้หมายถึง ภาคอุตสาหกรรม การค้า และภาคบริการอื่นๆ รวมทั้งภาคต่างประเทศ” โดยสามารถสรุปความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ดังแสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

ที่มา : จรินทร์ เทศวานิช, 2553, 1-12

จากภาพที่ 1.1 ความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรและภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เริ่มต้นจากภาคการเกษตรได้รับปัจจัยการผลิตจากภาคเศรษฐกิจอื่น รวมถึงการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภาคต่างประเทศ เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ย สารเคมี พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้การผลิตสินค้าเกษตรจำเป็นต้องใช้ทุนและแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งแรงงานและทุนของภาคการเกษตรจะมาจากผู้บริโภคในประเทศ กล่าวคือ ผู้บริโภคในประเทศเข้ามาเป็นแรงงานในภาคการเกษตร และเงินออมของผู้บริโภคกลายเป็นสินเชื่อการเกษตรผ่านสถาบันการเงิน ต่อจากนั้นภาคการเกษตรจะนำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาผลิตเป็นสินค้าเกษตร แล้วนำสินค้าเกษตรไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในประเทศ ส่งออกสินค้าเกษตรไปจำหน่ายในต่างประเทศ และส่งไปจำหน่ายเป็นวัตถุดิบให้แก่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ซึ่งภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการบริการ และภาคต่างประเทศจะแปรรูปสินค้าเกษตรและวัตถุดิบการเกษตรให้เป็นสินค้าชนิดอื่นๆ แล้วนำมาจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในประเทศต่อไป

สรุป

เศรษฐศาสตร์การเกษตร หมายถึง วิชาที่นำแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร เพื่อจัดสรรทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด และให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเกษตรจะครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐศาสตร์จุลภาคและเศรษฐศาสตร์มหภาค ในด้านเศรษฐศาสตร์จุลภาคเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเกษตรในระดับย่อยๆ หรือกลุ่มเล็กๆ ของสังคม และด้านเศรษฐศาสตร์มหภาคเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเกษตรโดยภาพรวมของสังคม ภาคเกษตรมีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ 4 ประการคือ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารให้แก่ประชากรทั้งภายในและภายนอกประเทศ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้แก่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งการจ้างงาน และ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งสร้างรายได้จากการส่งออก ภาคการเกษตรมีความเชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ โดยภาคการเกษตรรับปัจจัยการผลิตจากภาคเศรษฐกิจอื่นๆ และภาคต่างประเทศ นำมาผลิตเป็นสินค้าเกษตร แล้วนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในประเทศ จำหน่ายเป็นสินค้าเกษตรส่งออกแก่ภาคต่างประเทศ และจำหน่ายเป็นวัตถุดิบแก่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ หลังจากนั้นภาคเศรษฐกิจอื่นๆ และภาคต่างประเทศจะนำสินค้าเกษตรไปแปรรูปเป็นสินค้าเกษตรสำเร็จรูปเพื่อส่งไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในรูปของสินค้าอื่นๆ ต่อไป

แบบฝึกหัดบทที่ 1

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. เศรษฐศาสตร์การเกษตรศึกษาเกี่ยวกับอะไร
3. ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ทางด้านจุลภาคครอบคลุมเรื่องอะไร
4. ขอบเขตของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ทางด้านมหภาคครอบคลุมเรื่องอะไร
5. จงอธิบายบทบาทของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย
6. จงอธิบายความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ
7. จงยกตัวอย่างความสัมพันธ์ของภาคการเกษตรกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์ เทศวานิช. (2553). แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเกษตรและโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของไทย. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2558). **ประชากร แรงงาน และค่าจ้าง**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Indicators/Docs/tab17.pdf>. 6 สิงหาคม 2558.
- บัญญัติ จุลนาพันธุ์. (2542). **การตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศานิต แก้วเอี่ยม. (2557). บทนำ. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2558). **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยปี 2557**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/indicator2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). **แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/document_plan/planAgi11_Sep55.pdf. 5 สิงหาคม 2558.
- Gail L. Cramer, Clarence W. Jensen, & Douglas D. Southgate, Jr. (1997). **Agricultural Economics and Agribusiness**. 7th edition. New York : John Wiley & Sons.
- Person, John B. JR., Capps, Oral. JR., and Rosson, C. Parr. (2002). **Introduction to Agricultural Economics**. Third Edition. New Jersey : Pearson Education, Inc.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 2 โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย
โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย
ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย
สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 2 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายถึงแนวโน้มของเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยได้
2. อธิบายโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของไทย และวิเคราะห์แนวโน้มการผลิตได้
3. จำแนกถึงปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทยได้
4. อธิบายปัญหาทางด้านการผลิตสินค้าเกษตรของไทยได้
5. อธิบายปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทยได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง โครงสร้างเศรษฐศาสตร์การเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรและปัญหาเศรษฐกิจการเกษตร ของประเทศไทย

จากเนื้อหาในบทที่ 1 ทำให้ทราบว่า ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหาร แหล่งการจ้างงาน แหล่งผลิตวัตถุดิบให้ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ และเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศ ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสินค้าเกษตรเป็นสินค้าส่งออกอันดับต้นของประเทศ แต่ในปัจจุบันโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลง ภาคอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ส่งผลให้สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศนอกภาคการเกษตรมีแนวโน้มสูงขึ้น บทที่ 2 จะศึกษาถึงโครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตร การบริโภคสินค้าเกษตร และปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย

โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย

การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตร ส่งผลให้ภาคการเกษตรมีสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมนอกภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคการเกษตร	381,401	396,951	412,175	417,797	422,453
สัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ร้อยละ)	8.30	8.63	8.41	8.29	8.32
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศนอกภาคการเกษตร	4,214,711	4,202,704	4,486,014	4,621,997	4,653,165
สัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ร้อยละ)	91.70	91.37	91.59	97.71	91.68
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ	4,596,112	4,599,655	4,898,189	5,039,794	5,075,618

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 7

เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของประเทศไทยในปี 2553-2557 จากตารางที่ 2.1 พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 4,596,112 ล้านบาท ในปี 2553 เพิ่มขึ้นเป็น 5,075,618 ล้านบาท ในปี 2557 ทั้งนี้การขยายตัวดังกล่าวเป็นผลมาจากการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศนอกภาคการเกษตรเป็นหลัก ในปี 2557 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศนอกภาคการเกษตรมีมูลค่า 4,653,165 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 91.68 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคการเกษตรมีมูลค่า 422,453 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.32 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ถึงแม้สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคการเกษตรจะลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศนอกภาคการเกษตร แต่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคการเกษตรของไทยในปี 2553-2556 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 381,401 ล้านบาท ในปี 2553 เพิ่มขึ้นเป็น 422,453 ล้านบาท ในปี 2557 แสดงให้เห็นว่าภาคการเกษตรของไทยก็ยังคงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะสินค้าเกษตรนำไปใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นแหล่งผลิตอาหารและพลังงานให้กับประเทศไทย ภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันในระบบเศรษฐกิจของไทย

1. โครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย

สินค้าเกษตรเป็นสินค้าขั้นปฐมภูมิที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้มากมาย โดยเฉพาะสินค้าอาหาร และปัจจัยสี่อื่นๆ ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้นสินค้าเกษตรจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างมาก เพียงแต่การนับมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตรจะนับรวมเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมของสินค้าเกษตรที่มาจาก การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง ป่าไม้ และการบริการทางการเกษตรเท่านั้น โดยยังมีได้นับรวมถึงมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการแปรรูปและการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร (เดชรัตน์ สุขกำเนิด, 2557 : 18) ในที่นี้จะแบ่งโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของไทยออกเป็น 5 สาขา ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร ปี 2553-2557

(ร้อยละ)

สาขา	2553	2554	2555	2556	2557
ภาคเกษตร	-0.9	2.2	4.0	1.1	1.2
พืช	-1.7	3.8	5.5	3.0	1.5
ปศุสัตว์	1.5	1.2	3.2	1.3	1.9
ประมง	1.2	-2.6	-2.7	-7.2	-1.8
บริการทางการเกษตร	-0.8	-0.7	2.9	1.1	-0.5
ป่าไม้	-1.7	2.2	1.4	3.8	2.8

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2557 : 2

จากตารางที่ 2.2 แสดงอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร ปี 2553-2557 พบว่า ปี 2553 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรมีอัตราการเติบโตลดลงร้อยละ 0.9 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา สาเหตุสำคัญมาจากปัญหาภัยธรรมชาติ สินค้าเกษตรที่เสียหายส่วนใหญ่คือ ข้าว พืชไร่ และพืชสวน นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาการระบาดของแมลงศัตรูพืช และปัญหาอุทกภัยในช่วงปลายปี ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งประเทศ จากปัญหาภัยธรรมชาติดังกล่าว ส่งผลโดยตรงต่อการผลิตสาขาพืช และสาขาบริการทางการเกษตร (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2553 : (ก)) ปี 2553 สาขาปศุสัตว์มีอัตราเติบโตสูงสุด รองลงมาคือ สาขาประมง ส่วนสาขาที่มีอัตราการเติบโตลดลงได้แก่ สาขาพืช สาขาบริการทางการเกษตร และสาขาป่าไม้

ปี 2554 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.2 เมื่อเทียบกับปี 2553 เมื่อพิจารณาเป็นสาขาย่อยของภาคการเกษตร ปี 2553 สาขาที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงสุดคือ สาขาพืช รองลงมาคือ สาขาป่าไม้ และสาขาปศุสัตว์ ส่วนสาขาที่มีอัตราการเติบโตลดลงได้แก่ สาขาประมง และสาขาบริการทางการเกษตร

ปี 2555 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.0 เมื่อเทียบกับปี 2554 เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรโดยทั่วไปกลับเข้าสู่ภาวะปกติ ภายหลังจากเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในช่วงปลายปี 2554 และสภาพดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตสินค้าเกษตร (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2555, (ก)) เมื่อพิจารณาเป็นสาขาย่อยของภาคการเกษตร สรุปได้ว่า ปี 2554 สาขาพืชมีอัตราเติบโตสูงสุด สาขาที่มีอัตราการเติบโตรองลงมาคือ สาขาปศุสัตว์ สาขาบริการทางการเกษตร และสาขาป่าไม้ ส่วนสาขาที่มีอัตราการเติบโตลดลง ได้แก่ สาขาประมง

ปี 2556 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.1 เมื่อเทียบกับปี 2555 เนื่องจากสถานการณ์ภัยแล้งที่เกิดขึ้นยาวนาน ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2555 ต่อเนื่องมาจนถึงปลายปี 2556 ทำให้ผลผลิตพืชที่สำคัญหลายชนิดลดลง เช่น ข้าวนาปรัง มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ขณะที่พืชเศรษฐกิจอื่นๆ อาทิ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ยังคงให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2556 : (ก)) เมื่อพิจารณาเป็นสาขาย่อยของภาคการเกษตร ในปี 2556 สรุปได้ว่า สาขาป่าไม้มีอัตราเติบโตสูงสุด สาขาที่มีอัตราการเติบโตรองลงมาคือ สาขาพืช สาขาปศุสัตว์ และสาขาบริการทางการเกษตร ส่วนสาขาที่มีอัตราการเติบโตลดลงได้แก่ สาขาประมง

ปี 2557 เมื่อพิจารณาอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรพบว่า ภาคการเกษตรขยายตัวประมาณร้อยละ 1.2 เมื่อเทียบกับปี 2556 โดยสาขาการผลิตที่เป็นแรงหนุนให้ภาคการเกษตรขยายตัวในปีนี้เป็นคือ สาขาพืช สาขาปศุสัตว์ และสาขาป่าไม้ ซึ่งขยายตัวร้อยละ 1.5 ร้อยละ 1.9 และร้อยละ 2.8 ตามลำดับ ส่วนสาขาประมง และสาขาบริการทางการเกษตร หดตัวลงร้อยละ 1.8 และร้อยละ 0.5 ตามลำดับ ซึ่งปัจจัยภายในประเทศที่สนับสนุนทำให้ภาคการเกษตรขยายตัว คือ สภาพอากาศที่เอื้ออำนวยในพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ เช่น มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และผลไม้ต่างๆ ทำให้ผลผลิตพืชดังกล่าวเพิ่มขึ้น ในส่วนของการผลิตสินค้าปศุสัตว์มีการวางแผนการผลิตที่ดี มีการเฝ้าระวังและควบคุมโรคระบาดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลผลิตสินค้าปศุสัตว์เพิ่มขึ้น รวมถึงการดำเนินมาตรการและนโยบายของรัฐยังช่วยสนับสนุนให้การผลิตสินค้าเกษตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนปัจจัยภายนอกคือ การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก และค่าเงินบาทที่ค่อนข้างมี

เสถียรภาพ ส่งผลดีต่อการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2557 : (ก))

2. ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย

ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรมีหลายชนิด เช่น ที่ดิน น้ำ แรงงาน เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ผู้ประกอบนำปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ มาใช้ในภาคการเกษตรเพื่อผลิตสินค้าเกษตรอันประกอบด้วยพืช ประมง และปศุสัตว์ ซึ่งปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ที่ดิน เป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่สำคัญสำหรับภาคการเกษตร ที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำนวนจำกัด ที่ดินแต่ละพื้นที่มีคุณสมบัติและความอุดมสมบูรณ์ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการผลิต ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการผลิตมากกว่าดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมด 320,696,888 ไร่ แบ่งออกเป็น เนื้อที่ป่าไม้ เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และเนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร ดังแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การใช้ที่ดินของประเทศไทย ปี 2552-2556

(ไร่)

รายการ	2552	2553	2554	2555	2556
เนื้อที่ทั้งหมด	320,696,888	320,696,888	320,696,888	320,696,888	320,698,888
เนื้อที่ป่าไม้	107,241,030	107,241,030	107,241,030	107,241,030	102,119,540
เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร	149,693,871	149,416,681	149,246,428	149,240,058	149,236,233
เนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร	63,761,987	64,039,177	64,209,430	64,215,800	69,341,116

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557 : 171

จากตารางที่ 2.3 แสดงการใช้ที่ดินของประเทศไทยในปี 2552-2556 พบว่า การใช้ที่ดินของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร รองลงมาคือ เนื้อที่ป่าไม้ และเนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร ตามลำดับ ในปี 2552-2556 เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ปี 2552 ประเทศไทยมีเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร 149,693,871 ไร่ และปี 2556 เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรลดลงเหลือ 149,236,233 ไร่ ในขณะที่เนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ปี 2552 มีเนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร 63,761,987 ไร่ และปี 2556 เนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น 69,341,116 ไร่ เนื่องจากเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรถูกนำไปใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย และใช้ประโยชน์ในภาค

การผลิตอื่นเพิ่มขึ้น เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการบริการ เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยก็มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน ในปี 2552 มีเนื้อที่ป่าไม้ 107,241,030 ไร่ แต่ปี 2556 เนื้อที่ป่าไม้ลดลงเหลือ 102,119,540 ไร่ เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม และการบริการ ทำให้พื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำการเกษตร รวมถึงถูกใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น รีสอร์ท สนามกอล์ฟ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์จากเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย สามารถแบ่งเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรออกเป็น พื้นที่นาข้าว พืชไร่ สวนไม้ผลและไม้ยืนต้น สวนผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ และเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอื่น ดังแสดงในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 เนื้อที่ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย ปี 2552-2556

(ไร่)

รายการ	2552	2553	2554	2555	2556
เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร	149,693,871	149,416,681	149,246,428	149,240,058	149,236,233
นาข้าว	70,603,780	70,278,004	69,985,657	69,967,975	69,964,862
พืชไร่	31,505,582	31,297,044	31,149,384	31,154,880	31,154,000
สวนไม้ผล ไม้ยืนต้น	34,364,389	34,717,478	34,907,433	34,914,614	34,915,274
สวนผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ	1,344,312	1,358,027	1,394,684	1,397,163	1,398,383
เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอื่น	11,875,808	11,766,128	11,809,270	11,805,426	11,803,714

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557 : 175

เมื่อพิจารณาเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย จากตารางที่ 2.4 พบว่า ในปี 2556 เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของไทยอันดับสูงสุดคือ เนื้อที่ในทำนาข้าวมีพื้นที่ 69,964,862 ไร่ รองลงมาคือ เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอื่น สวนไม้ผลและไม้ยืนต้น พืชไร่ และสวนผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ ตามลำดับ

2.2 น้ำ เป็นปัจจัยการผลิตที่มีบทบาทต่อการผลิตทางการเกษตร ภาคการเกษตรใช้น้ำในการเพาะปลูกพืช การประมง การทำปศุสัตว์ และกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ แหล่งน้ำในภาคเกษตรของไทยมีทั้งแหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง คลอง บึงต่างๆ และแหล่งน้ำใต้ผิวดิน คือ น้ำบาดาล ทั้งนี้การทำการเกษตรของประเทศไทยส่วนใหญ่อาศัยน้ำจากธรรมชาติเป็น

หลัก ถ้าปีใดมีฝนและน้ำอุตมสมบูรณ์ ปริมาณผลผลิตก็จะเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้าปีใดที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำในแม่น้ำลำคลองมีน้อยไม่เพียงพอต่อการผลิตสินค้าเกษตร ผลผลิตการเกษตรก็จะลดลง น้ำจากธรรมชาติมีที่มาจากปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปี ดังแสดงในตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 ปริมาณน้ำฝน เป็นรายภาค ในปี 2553-2557

(มิลลิเมตร)

ภาค	2553	2554	2555	2556	2557
เฉลี่ยทั่วประเทศ	1,677.1	1,736.9	1,730.7	1,762.1	1,572.6
ภาคเหนือ	1,338.1	1,555.1	1,232.9	1,309.3	1,099.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,418.7	1,289.5	1,255.8	1,476.7	1,394.1
ภาคกลาง	1,644.0	1,499.2	1,649.4	1,633.8	1,361.9
ภาคใต้	2,307.6	2,603.7	2,784.7	2,628.5	2,434.7

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557 : 160

เมื่อพิจารณาปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศไทย ในปี 2553-2557 จากตารางที่ 2.5 พบว่า ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งประเทศมีแนวโน้มไม่แน่นอน เป็นไปตามสภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละปี ปี 2553 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งประเทศเท่ากับ 1,677.1 มิลลิเมตร ปี 2554 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งประเทศเท่ากับ 1,736.9 มิลลิเมตร มากกว่าปีที่ผ่านมา เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์ลานีญาต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ในช่วงปลายเดือนมีนาคม 2554 หลายพื้นที่ของประเทศไทยตกติดต่อกัน โดยเฉพาะภาคใต้มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายภาคสูงสุดเท่ากับ 2,603.7 มิลลิเมตร จนเกิดอุทกภัยรุนแรง (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2554 : 5) ปี 2555 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งประเทศเท่ากับ 1,445.7 มิลลิเมตร ลดลงจากปีที่ผ่านมา ปี 2556 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเท่ากับ 1,703.3 มิลลิเมตร เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา เนื่องจากอิทธิพลของพายุโซนร้อนที่พัดผ่านประเทศไทย ส่งผลให้พื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก มีฝนตกชุก ส่วนภาคใต้มีฝนตกหนาแน่น (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2556 : 11) ปี 2557 ประเทศไทยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเท่ากับ 1,572.6 มิลลิเมตร ลดลงเมื่อเทียบกับปีก่อน ภาคเหนือมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำสุด 1,099.6 มิลลิเมตร ปัญหาภัยแล้งได้ขยายวงกว้างในหลายพื้นที่ของประเทศ โดยเฉพาะภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบนซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ ทำให้การผลิตข้าวนาปรังได้รับผลกระทบอย่างมาก (สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2557 : 1)

เนื่องจากปริมาณน้ำฝนในประเทศไทยมีปริมาณไม่สม่ำเสมอ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ในประเทศไทยมีปริมาณไม่แน่นอน และในบางปีเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในการเพาะปลูก ประเทศไทยจึงมีการพัฒนาโครงชลประทานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในการเพาะปลูก และช่วยให้เกษตรกรได้รับน้ำในการเพาะปลูกพืชอย่างสม่ำเสมอ จากข้อมูลในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว ปี 2551-2555

(ไร่)

ภาค	2551	2552	2553	2554	2555
รวมทั้งประเทศ	23,925,120	28,717,894	29,338,851	29,603,292	29,782,043
ภาคเหนือ	4,535,771	6,307,587	6,493,929	6,591,821	6,640,521
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,782,636	6,005,254	6,214,403	6,292,479	6,344,500
ภาคกลาง	13,214,704	13,666,279	13,807,341	13,867,961	13,937,161
ภาคใต้	2,392,009	2,738,774	2,823,178	2,851,031	2,859,861

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557 : 164

จากตารางที่ 2.6 แสดงพื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว ปี 2551-2555 พบว่า พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วรวมทั้งประเทศ ในปีงบประมาณ 2551-2555 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2551 พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วเท่ากับ 23,925,120 ไร่ และในปี 2555 พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วเท่ากับ 29,782,043 ไร่ ในปี 2555 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคพบว่า ภาคที่มีพื้นที่ชลประทานสูงสุดคือ ภาคกลาง มีพื้นที่ชลประทานเท่ากับ 13,937,161 ไร่ รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีพื้นที่ชลประทานเท่ากับ 6,640,521 ไร่ 6,344,500 ไร่ และ 2,859,861 ไร่ ตามลำดับ ถึงแม้ว่าพื้นที่ชลประทานในแต่ละภาคจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อปริมาณความต้องการใช้น้ำในภาคการเกษตรของประเทศ เกษตรกรในหลายพื้นที่ของประเทศยังคงประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในภาคการเกษตร ทำให้ไม่สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้อย่างต่อเนื่องทั้งปี

การพัฒนาพื้นที่ชลประทานมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดใหญ่จำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก รัฐบาลต้องมีกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในต่างประเทศ ในบางพื้นที่ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การก่อสร้างโครงการชลประทานต้องใช้ทรัพยากรแหล่งน้ำระหว่างประเทศ เช่น แม่น้ำโขง ซึ่งอาจก่อผลกระทบต่อปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามมา นอกจากนี้การก่อสร้างโครงการชลประทานยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่อยู่อาศัยของประชาชน ดังจะเห็นได้ว่า การสร้างโครงการชลประทานทำให้พื้นที่ป่าบางส่วนถูกทำลาย ประชาชนบางส่วนไร้ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

2.3 แรงงาน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อภาคการเกษตร ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ภาคการเกษตรมีแรงงานเพียงพอต่อการผลิตสินค้าเกษตร แต่ในปัจจุบันแรงงานในภาคการเกษตรมีจำนวนลดลง ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร ผู้ประกอบการต้องแก้ไขปัญหาโดยการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร และการจ้างแรงงานต่างด้าวมาทดแทนแรงงานในภาคการเกษตร ในปี 2553-2557 สัดส่วนจำนวนแรงงานภาคการเกษตรต่อจำนวนแรงงานทั้งหมดมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่สัดส่วนแรงงานนอกภาคการเกษตรต่อจำนวนแรงงานทั้งหมดเพิ่มขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 จำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557

(ล้านคน)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557
จำนวนแรงงาน	38.644	38.922	39.408	38.661	38.576
จำนวนแรงงานภาคการเกษตร สัดส่วน (ร้อยละ)	16.447 (42.56)	16.420 (42.19)	16.201 (41.11)	16.102 (41.65)	15.978 (41.42)
จำนวนแรงงานนอกภาค การเกษตร สัดส่วน (ร้อยละ)	22.197 (57.44)	22.502 (57.81)	23.207 (58.89)	22.559 (58.35)	22.598 (58.58)

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558 : 9

จากข้อมูลในตารางที่ 2.7 แสดงจำนวนแรงงานภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ปี 2553-2557 พบว่า ในปี 2553 แรงงานภาคการเกษตรมีจำนวน 16.447 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 42.56 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ปี 2554-2556 แรงงานภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ โดยมีจำนวน 16.420 ล้านคน 16.102 ล้านคน และ 15.978 ล้านคน ตามลำดับ และในปี 2557 มีแรงงานทั้งหมด 38.576 ล้านคน เป็นแรงงานในภาคการเกษตรมีจำนวน 15.978 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.42 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ในขณะที่แรงงานนอกภาคการเกษตรมีจำนวน 22.598 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 58.58 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด

การที่แรงงานภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลง เกิดจากหลายสาเหตุ เช่น เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ในภาคการเกษตรลดลงเนื่องจากนำไปใช้ประโยชน์นอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น การผลิตสินค้าเกษตรต้องพึ่งสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่แน่นอน ทำให้เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรได้ การนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาเป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำการเกษตรแทนการใช้แรงงานคน เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว การตัดหญ้า เป็นต้น การทำงานในภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นการทำงานตามฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวและฤดูกาลเพาะปลูก ทำให้ในบางช่วงแรงงานในภาคเกษตรกรรมเกิดการว่างงาน จากสาเหตุที่กล่าวมา เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้แรงงานในภาคการเกษตรอพยพไปเป็นแรงงานนอกภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น

2.4 เครื่องจักรกลการเกษตร คือ เครื่องทุ่นแรงหรือเครื่องจักรกลใดๆ ที่ใช้ในการเกษตร เครื่องจักรกลมีความสำคัญในเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพ ใช้แทนแรงงานคนที่เริ่มขาดแคลนในบางฤดูกาล และใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรประหยัดเวลาในการผลิต การดูแลรักษาผลผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมถึงการขนส่งผลผลิตไปยังแหล่งจำหน่าย ในปัจจุบันเครื่องจักรกลการเกษตรมีบทบาทต่อภาคการเกษตรของประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันภาคการเกษตรประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม และอัตราค่าจ้างของแรงงานในภาคการเกษตรสูงขึ้น ส่งผลต่อต้นทุนการผลิต เครื่องจักรการเกษตรที่ใช้ในประเทศไทยมีทั้งที่ผลิตภายในประเทศ และนำเข้าจากต่างประเทศ เครื่องจักรการเกษตรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมีหลายประเภท ดังแสดงในตารางที่ 2.8

ตารางที่ 2.8 มูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรกลการเกษตร และส่วนประกอบ ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557
เครื่องจักร เครื่องใช้กล ทางการเกษตรและส่วนประกอบ	21,967	17,524	22,120	19,979	17,355
- แทรกเตอร์ชนิดคนเดินตาม	11,147	7,543	11,223	9,186	6,645
- เครื่องพ่นยาและให้น้ำ	2,801	3,670	4,504	4,100	4,177
- เครื่องจักรสำหรับเก็บเกี่ยวหรือนวด	3,956	1,908	2,173	2,288	1,852
- เครื่องฟักไข่	1,117	2,095	1,859	1,705	1,832
- เครื่องจักรทำความสะอาดและคัดแยกผลิตผลทางการเกษตร	1,686	1,442	1,274	1,479	1,651
- เครื่องเตรียมดิน	1,049	660	916	1,063	982
- เครื่องอัด เครื่องคั้น	17	23	15	42	122
- เครื่องสูบน้ำ	156	103	127	62	61
- เครื่องรีดนม	38	80	29	54	33

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 148

เมื่อพิจารณามูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรกลการเกษตรและส่วนประกอบ ในปี 2553-2557 จากตารางที่ 2.8 พบว่า ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรกลการเกษตรลดลงอย่างต่อเนื่อง ปี 2553 มีมูลค่าการนำเข้า 21,967 ล้านบาท และปี 2557 มีมูลค่าการนำเข้า 17,355 ล้านบาท เนื่องจากในปัจจุบันผู้ประกอบการในประเทศไทยสามารถผลิตเครื่องจักรกลการเกษตรที่มีคุณภาพ ทั้งยังมีราคาต่ำกว่าเครื่องจักรกลการเกษตรประเภทเดียวกันที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ปี 2557 เครื่องจักรกลการเกษตรที่มีมูลค่าการนำเข้าสูงสุด ได้แก่ แทรกเตอร์ชนิดคนเดินตาม ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้า 6,645 ล้านบาท รองลงมาคือ เครื่องพ่นยาและให้น้ำ เครื่องจักรสำหรับเก็บเกี่ยวหรือนวด และเครื่องฟักไข่ โดยมีมูลค่าการนำเข้า 4,100 ล้านบาท 2,288 ล้านบาท และ 1,705 ล้านบาท ตาม ลำดับ

2.5 ปุ๋ย เป็นปัจจัยการผลิตอีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยปุ๋ยเป็นวัสดุที่ให้สารอาหารแก่พืช และช่วยปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก ปุ๋ยที่เกษตรกรในประเทศไทยนิยมใช้มี 2 ประเภทคือ ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ผลิตจากวัสดุอินทรีย์ เช่น มูลวัว มูลไก่ ซากใบไม้ เป็นต้น ปุ๋ยอินทรีย์ผลิตได้ภายในประเทศ จึงมีราคาต่ำกว่าปุ๋ยเคมี ซึ่งส่วนใหญ่นำเข้าจากต่างประเทศ ในแต่ละปีประเทศไทยมีการนำเข้าปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ดังแสดงในตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9 มูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557
ปุ๋ย	65,160	83,436	86,550	77,279	68,592
- ปุ๋ยเคมี	64,966	83,168	85,135	75,901	68,334
- ปุ๋ยอินทรีย์	194	268	1,415	1,378	258

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 148

จากตารางที่ 2.9 แสดงมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ปี 2553-2557 พบว่า ในปี 2553-2555 ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปี 2553 มีมูลค่าการนำเข้า 65,160 ล้านบาท ปี 2554 และปี 2555 มีมูลค่าการนำเข้า 83,436 ล้านบาท และ 86,550 ล้านบาท ตามลำดับ ปี 2556 และปี 2557 ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยลดลง โดยมีมูลค่าการนำเข้า 77,279 ล้านบาท และ 68,591 ล้านบาท ตามลำดับ โดยมีมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยอินทรีย์ ปี 2557 มีมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมี 68,334 ล้านบาท และปุ๋ยอินทรีย์ 258 ล้านบาท เนื่องจากเกษตรกรในประเทศไทยนิยมใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งการใช้ปุ๋ยเคมีในระยะยาว นอกจากจะทำให้ประเทศไทยสูญเสียเงินจากการนำเข้าปุ๋ยจากต่างประเทศแล้ว การใช้ปุ๋ยเคมีต่อเนื่องในระยะยาวยังก่อให้เกิดผลเสียต่อดิน ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตลดลง

2.6 สารกำจัดศัตรูพืช เป็นปัจจัยการผลิตที่มีบทบาทต่อภาคการเกษตร เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคพืช และแมลงศัตรูพืช เป็นปัญหาสำคัญในการผลิตสินค้าเกษตร ทำให้สินค้าเกษตรกรรมที่ผลิตได้เกิดความเสียหาย ผลผลิตสินค้าเกษตรที่ผลิตได้มีจำนวนและคุณภาพลดลง ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงนิยมใช้สารกำจัดศัตรูพืช เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สารกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 2.10

ตารางที่ 2.10 ปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2553-2557

(ตัน)

รายการ	2553	2554	2555	2556	2557
สารกำจัดศัตรูพืช	68,825	97,957	80,278	112,177	106,860
สารกำจัดแมลง	25,332	24,680	23,417	34,672	16,797
สารป้องกันและกำจัดโรคพืช	11,225	10,367	9,671	12,179	6,972
อื่นๆ	4,497	4,590	4,332	5,355	3,748
รวม	109,908	137,594	117,698	164,383	134,377

ที่มา : กรมวิชาการเกษตร, 2558

จากตารางที่ 2.10 แสดงปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2553-2557 พบว่า ในปี 2553-2554 ประเทศไทยมีแนวโน้มการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช โดยมีปริมาณการนำเข้า 109,908 ตัน และ 137,594 ตัน ตามลำดับ ปี 2555 ประเทศไทยมีการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชลดลงเมื่อเทียบกับปี 2554 โดยมีปริมาณการนำเข้า 117,698 ตัน ปี 2556 ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น โดยมีปริมาณการนำเข้า 164,383 ตัน และปี 2557 ปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชลดลงเหลือ 134,377 ตัน โดยมีการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด รองลงมาคือ สารกำจัดแมลง และสารป้องกันและกำจัดโรคพืช ตามลำดับ ทั้งนี้การนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช นอกจากจะทำให้เงินตราไหลออกนอกประเทศจนอาจเกิดปัญหาการขาดดุลการค้าแล้ว การใช้สารกำจัดศัตรูพืชยังมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งยังมีผลเสียต่อสุขภาพของเกษตรกร และผู้บริโภคผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาวต่อไป ดังนั้นรัฐบาลจึงมีการส่งเสริมให้เกษตรกรกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีการอื่นเพื่อลดการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เช่น การใช้สารสกัดจากพืชธรรมชาติ การใช้เมล็ดพันธุ์ต้านทานโรค เป็นต้น

ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย

ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ปัญหา ได้แก่ ปัญหาการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย และปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัญหาทางด้านการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย

ปัญหาทางด้านการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย เกิดจากหลายสาเหตุ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ปัญหาการขาดแคลนที่ดินในการทำการเกษตร ในอดีตที่ดินในประเทศไทยส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น การปลูกพืชสวน พืชไร่ การเลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีจำนวนลดลง เนื่องจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ทำให้อินทรีย์เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรถูกนำมาใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร เช่น การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ โรงแรม รีสอร์ท เป็นต้น ในบางพื้นที่จึงเกิดปัญหาเกษตรกรบุกรุกพื้นที่ป่า หรือพื้นที่เชิงเขาเพื่อทำการเกษตร ในขณะที่พื้นที่ทำการเกษตรดั้งเดิมเกิดปัญหาดินเสื่อมสภาพ เนื่องจากเกษตรกรไม่ได้มีการบำรุงรักษาที่ถูกต้อง เช่น การเผาตอซังข้าวทำให้หน้าดินถูกทำลาย การใช้ปุ๋ยเคมีต่อเนื่องในระยะยาว เป็นต้น ซึ่งการเสื่อมสภาพของดินมีผลทำให้ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง

1.2 ระบบการชลประทานมีน้อยและไม่ทั่วถึง แม้ว่ารัฐบาลจะมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำเป็นจำนวนมาก แต่เนื้อที่ชลประทานมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่การเกษตรทั้งหมดของประเทศ ทำให้เกษตรกรยังต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศเป็นหลัก ในบางพื้นที่เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งเกษตรกรไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ทำให้เกษตรกรขาดรายได้ และเกิดปัญหาการว่างงานตามมา

1.3 เกษตรกรขาดการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ เน้นการใช้แรงงานคนมีการใช้เครื่องทุ่นแรงน้อย เนื่องจากเกษตรกรมีเงินทุนไม่เพียงพอ ต่อมาแรงงานในภาคเกษตรลดลง ค่าจ้างแรงงานในภาคการเกษตรสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรนำเอาเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สารเคมี เป็นต้น มาใช้ในภาคการเกษตรมากขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีการผลิต หรือใช้เทคโนโลยีการผลิตอย่างผิดวิธี ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ และสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งยังเกิดปัญหาสารเคมีตกค้างก่อให้เกิดอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภคสินค้าเกษตร

1.4 เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนและแหล่งสินเชื่อ การขาดแคลนเงินทุนของเกษตรกร ทำให้มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และแหล่งเงินกู้นอกระบบ เช่น นายทุน พ่อค้าคนกลาง ซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราสูง การขาดแคลนทุนของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรไม่มีเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย เครื่องจักรกลทางการเกษตร เป็นต้น ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรลดลง

2. ปัญหาทางการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทย

ตลาดสินค้าเกษตรมีลักษณะแตกต่างจากสินค้าชนิดอื่นหลายประการ เช่น สินค้ามีผู้ผลิตเป็นจำนวนมาก การควบคุมปริมาณการผลิตและคุณภาพของสินค้าเกษตรเป็นไปได้ยาก เป็นต้น สินค้าเกษตรจึงมักประสบปัญหาทางการตลาด จรินทร์ เทศวานิช (2552 : 42-43) สรุปปัญหาทางการตลาดสินค้าเกษตรของไทยไว้ 6 ปัญหา คือ

- 1) ปัญหาด้านอุปทานสินค้าเกษตร
 - 2) ปัญหาด้านอุปสงค์สินค้าเกษตร
 - 3) ปัญหาการแลกเปลี่ยน
 - 4) ปัญหาการขนส่งสินค้าเกษตร
 - 5) ปัญหาในการเก็บรักษาสินค้า
 - 6) ปัญหาการบริการข่าวสารทางการตลาด
- ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาด้านอุปทานสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรไม่มีความแน่นอน นอกจากนี้การผลิตในภาคการเกษตรเป็นการผลิตที่เป็นไปตามฤดูกาล ผลผลิตไม่สามารถผลิตได้ในปริมาณที่สม่ำเสมอ ดังนั้นจึงเกิดปัญหาราคาสินค้าเกษตรผันผวนขึ้นลง เนื่องจากไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตให้พอเหมาะกับปริมาณความต้องการของตลาดได้ในช่วงที่ผลผลิตมีมาก ราคาผลผลิตก็จะตกต่ำ ในทางกลับกัน ในช่วงที่ผลผลิตมีน้อย ราคาผลผลิตก็จะสูงขึ้น

2.2 ปัญหาด้านอุปสงค์ของสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้บริโภค เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ สินค้าเหล่านี้อุปสงค์ต่อราคาจะต่ำกว่าสินค้าที่ไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้อุปสงค์ต่อรายได้ก็มีค่าต่ำ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้ของผู้บริโภคต่อปริมาณการซื้อสินค้าเกษตรที่จำเป็นมีการเปลี่ยนแปลงของ

รายได้ไม่มากนัก ดังนั้นระดับความต้องการสินค้าเกษตรจึงอยู่ในระดับค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

2.3 ปัญหาการแลกเปลี่ยน ปัญหาการแลกเปลี่ยนประกอบไปด้วย ปัญหาการจำหน่ายสินค้าเกษตร ปัญหาการขาดการรวมตัวของเกษตรกร และปัญหาลักษณะและคุณภาพของสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ปัญหาการจำหน่ายสินค้าเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ขาดความรู้ความสามารถในการกระจายสินค้าไปยังผู้บริโภคโดยตรง ผู้ซื้อสินค้าเกษตรจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ซื้อเพื่อการบริโภคโดยตรง แต่เป็นความต้องการซื้อสินค้าเกษตรเพื่อนำไปขายต่อให้แก่ผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือซื้อเพื่อนำไปแปรรูปเป็นสินค้าประเภทอื่น ๆ ต่อไป ดังนั้นการซื้อขายสินค้าเกษตรจึงต้องอาศัยคนกลาง ยิ่งสินค้าผ่านคนกลางมากขึ้นเท่าไร ราคาขายปลีกก็จะเพิ่มมากขึ้น เพราะมีต้นทุนที่เพิ่มเข้ามา เช่น ค่าขนส่ง การเก็บรักษา การเก็งกำไร ทำให้ราคาในตลาดขายปลีกสินค้าชนิดเดียวกันมีราคาสูงกว่าราคา ณ แหล่งผลิต เกษตรกรถูกกดราคาจากคนกลางทำให้มีรายได้จากการขายสินค้าเกษตรได้น้อย ส่วนผู้บริโภคก็ต้องซื้อสินค้าเกษตรในราคาแพงกว่าที่ควรจะเป็น

2.3.2 ปัญหาการขาดการรวมตัวของเกษตรกร การรวมตัวของเกษตรกรในรูปแบบสถาบัน เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ยังมีน้อย ทำให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคา และถูกเอาเปรียบจากคนกลางที่มีความเข้าใจในระบบตลาดมากกว่า

2.3.3 ปัญหาลักษณะและคุณภาพของสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน ในการผลิตสินค้าเกษตรมีปัจจัยการผลิตหลายชนิดที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น คุณภาพของดิน สภาพดินฟ้าอากาศ ทำให้คุณภาพของผลผลิตมีความไม่แน่นอน ส่งผลให้เกิดความลำบากในการควบคุมมาตรฐาน และการจัดลำดับชั้นคุณภาพ และเป็นปัญหาในการซื้อขาย

2.4 ปัญหาการขนส่งสินค้าเกษตร พื้นที่การเกษตรบางแห่งอยู่ห่างไกล และมีปัญหาเส้นทางในการคมนาคมขนส่งสินค้าเกษตร โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนบางเส้นทางไม่อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ จึงเป็นอุปสรรคในการขนส่งสินค้าจากไร่นาไปสู่ตลาดในท้องถิ่น หรือตลาดกลางในกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการขนส่ง ผลผลิตเน่าเสีย ต้นทุนการขนส่งสูง ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงยอมขายสินค้าให้กับคนกลางในท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกษตรกรเป็นฝ่ายเสียเปรียบในเรื่องราคา

2.5 ปัญหาในการเก็บรักษาสินค้าเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดแคลนยุ้งฉางในการเก็บรักษาผลผลิต จึงไม่สามารถเก็บรักษาผลผลิตเพื่อรอให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น และในช่วงที่ผลผลิตมีมากที่สินค้าไม่เพียงพอ ผลผลิตบางส่วนก็อาจได้รับความเสียหาย

2.6 ปัญหาการบริการข่าวสารทางด้านการตลาด ถึงแม้จะมีบริการข่าวสารการตลาดของทางราชการเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตร และภาวะตลาด แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลข่าวสารการตลาด หรือได้ข่าวล่าช้า ทำให้เสียเปรียบคนกลางที่มีความรู้และได้รับข่าวสารรวดเร็วกว่า ดังนั้นนอกจากทางการจะให้ข้อมูลภาวะของตลาดในปัจจุบันแล้ว ยังควรให้ข้อมูลการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ประกอบการตัดสินใจวางแผนการผลิตและการขายได้

สรุป

ในปัจจุบันโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตร ส่งผลให้ภาคการเกษตรมีส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มีส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมนอกภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 สาขา ได้แก่ พืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ และบริการทางการเกษตร ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทยมีหลายชนิด ได้แก่ ที่ดิน น้ำ แรงงาน เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืช ปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยมี 2 ปัญหา คือ ปัญหาด้านการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย และปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทย โดยปัญหาด้านการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทยมี 4 ปัญหา คือ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินในการทำการเกษตร ระบบชลประทานมีน้อยและไม่ทั่วถึง เกษตรกรขาดการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย และเกษตรกรขาดแคลนเงินทุนและแหล่งสินเชื่อ สำหรับปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทยมี 6 ปัญหา คือ ปัญหาด้านอุปทานสินค้าเกษตร ปัญหาด้านอุปสงค์สินค้าเกษตร ปัญหาการแลกเปลี่ยน ปัญหาการขนส่งสินค้าเกษตร ปัญหาในการเก็บรักษาสินค้า และปัญหาการบริการข่าวสารทางด้านการตลาด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 2

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. โครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอย่างไร
2. เหตุใดสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลง
3. ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทยประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง จงอธิบายถึงปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิดมาพอสังเขป
4. โครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของไทยแบ่งออกเป็นกี่สาขา และแต่ละสาขามีแนวโน้มการผลิตอย่างไร
5. จงยกตัวอย่างปัญหาทางด้านการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย
6. จงยกตัวอย่างปัญหาทางด้านการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. (2558). **ตารางปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชปี 2553-2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=146. 4 สิงหาคม 2558.
- จรินทร์ เทศวานิช. (2552). **โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตร การผลิต และการจำหน่ายสินค้าเกษตร.** ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร หน่วยที่ 1-5.** พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด. (2557). **การเกษตรและเศรษฐกิจไทย. ใน, เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2558). **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/journal/2558/indicator_2557.pdf. 5 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ ปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/thailandtradestat2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/thailandtradestat2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.
- สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2553 และแนวโน้มปี 2554.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2010-11.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2554 และแนวโน้มปี 2555.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2011-12.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2555 และแนวโน้มปี 2556.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2012-13.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2556 และแนวโน้มปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2013-14.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2558). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี 2557 และแนวโน้มปี 2558.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2014-15.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 3 อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร

ทฤษฎีอุปสงค์

อุปสงค์ของสินค้าเกษตร

ทฤษฎีอุปทาน

อุปทานของสินค้าเกษตร

สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 3 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายและจำแนกประเภทของอุปสงค์ได้
2. อธิบายกฎของอุปสงค์และจำแนกประเภทปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์ได้
3. อธิบายความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาและลักษณะความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาได้
4. อธิบายความหมายของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรและลักษณะของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรได้
5. จำแนกประเภทของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรได้
6. อธิบายความหมายและจำแนกประเภทของอุปทานได้
7. อธิบายกฎของอุปทานและจำแนกประเภทปัจจัยที่มีผลต่ออุปทานได้
8. อธิบายความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาและลักษณะความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาได้
9. อธิบายความหมายของอุปทานของสินค้าเกษตรและลักษณะของอุปทานของสินค้าเกษตรได้
10. จำแนกปัจจัยที่กำหนดอุปทานของสินค้าเกษตรได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

บทที่ 3

อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร

จากเนื้อหาในบทที่ 2 ทำให้ทราบถึงโครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย กล่าวคือ โครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 สาขา ได้แก่ พืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ และบริการทางการเกษตร ในปัจจุบันภาคการเกษตรมีส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ในขณะที่ความต้องการสินค้าเกษตรของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญในภาคอุตสาหกรรม การที่ปริมาณการผลิตและปริมาณการบริโภคสินค้าเกษตรไม่สมดุลกันนั้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นในบทที่ 3 จึงเป็นการนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ ทฤษฎีอุปสงค์และทฤษฎีอุปทาน มาอธิบายถึงอุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตร

ทฤษฎีอุปสงค์

1. ความหมายของอุปสงค์

อุปสงค์เกิดจากหลายปัจจัย เช่น ราคาสินค้า รายได้ของผู้บริโภค ฤดูกาล เป็นต้น แต่ปัจจัยที่ผู้บริโภคมองว่ามีผลต่ออุปสงค์มากที่สุด คือ ราคาสินค้า ดังนั้นความหมายของอุปสงค์ในทางเศรษฐศาสตร์ จึงหมายถึง อุปสงค์ต่อราคา ซึ่งพิจารณาถึงปริมาณซื้อสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่ง ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าชนิดนั้น โดยนักเศรษฐศาสตร์นิยามความหมายของอุปสงค์ไว้ดังนี้

อรุณีย์ ลิ้มประเสริฐ (2557 : 19) นิยามความหมายของอุปสงค์ไว้ว่า “อุปสงค์ หมายถึง ปริมาณสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อในแต่ละระดับราคาของสินค้าชนิดนั้น ตลอดช่วงเวลาหนึ่ง โดยสมมติให้ปัจจัยอื่นๆ ที่กำหนดอุปสงค์คงที่”

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2556 : 36) นิยามความหมายของอุปสงค์ไว้ว่า “อุปสงค์หรือความต้องการซื้อสินค้าและบริการ หมายถึง จำนวนต่างๆ ของสินค้าและบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อในระยะเวลาหนึ่ง ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าชนิดนั้น หรือ ณ ระดับรายได้ต่างๆ ของผู้บริโภค หรือ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง”

ภราดร ปรีดาศักดิ์ (2556, 40) สรุปความหมายไว้ว่า “อุปสงค์ (Demand) สำหรับสินค้าหรือบริการชนิดหนึ่งๆ หมายถึง ปริมาณของสินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคมีความประสงค์จะซื้อในช่วงเวลาหนึ่งๆ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น”

จากที่กล่าวมาสรุปความหมายของอุปสงค์ได้ว่า อุปสงค์ หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่

2. ประเภทของอุปสงค์

จากความหมายของอุปสงค์ที่กล่าวไว้ว่า “อุปสงค์ หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่” เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลต่อปริมาณซื้อสินค้า โดยปริมาณซื้อสินค้ามีทั้งปริมาณซื้อสินค้าของผู้บริโภครายหนึ่ง และปริมาณซื้อสินค้าของผู้บริโภคทั้งหมดในตลาด ดังนั้นจึงแบ่งอุปสงค์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 อุปสงค์ส่วนบุคคล หรืออุปสงค์แต่ละบุคคล หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคคนหนึ่งต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่

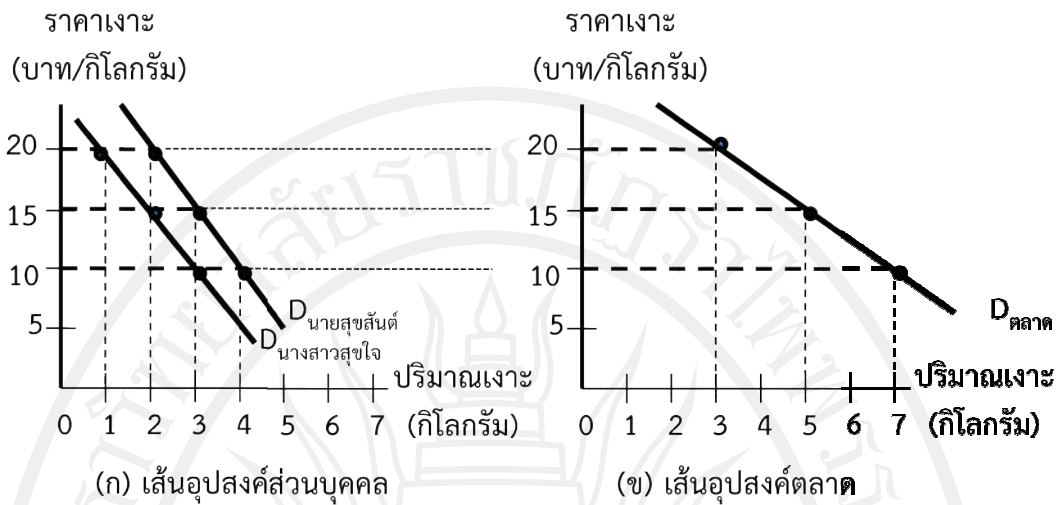
2.2 อุปสงค์ตลาด หรืออุปสงค์รวม หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคทั้งหมดในขณะนั้นต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่

อุปสงค์ตลาดหรืออุปสงค์รวมได้จากการนำอุปสงค์ส่วนบุคคลของผู้บริโภคทั้งหมดในขณะนั้นที่มีต่อสินค้าหรือบริการชนิดเดียวกันมารวมกัน ณ ระดับราคาเดียวกัน ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 อุปสงค์ส่วนบุคคลและอุปสงค์ตลาด

ราคาเงาะ (บาท/กิโลกรัม)	ปริมาณซื้อเงาะ ของนายสุขสันต์ (กิโลกรัม)	ปริมาณซื้อเงาะ ของนางสาวสุขใจ (กิโลกรัม)	ปริมาณซื้อเงาะทั้งหมด (กิโลกรัม)
10	4	3	7 (4+3 = 7)
15	3	2	5 (3+2 = 5)
20	2	1	3 (2+1 = 3)

จากตารางที่ 3.1 แสดงอุปสงค์ส่วนบุคคลและอุปสงค์ตลาด โดยสมมติว่า ในตลาดแห่งนี้มีผู้บริโภคจำนวน 2 คน ได้แก่ นายสุขสันต์และนางสาวสุขใจ ผู้บริโภคทั้งสองคนมีปริมาณซื้อเงาะในระยะเวลาหนึ่ง เช่น เมื่อเงาะราคา กิโลกรัมละ 10 บาท นายสุขสันต์มีปริมาณซื้อเงาะ 4 กิโลกรัม นางสาวสุขใจมีปริมาณซื้อเงาะ 3 กิโลกรัม สำหรับอุปสงค์ตลาดหาได้จากผลรวมของปริมาณซื้อเงาะของนายสุขสันต์และนางสาวสุขใจ ณ ระดับราคาเดียวกัน เช่น เมื่อเงาะราคา กิโลกรัมละ 15 บาท นายสุขสันต์มีปริมาณซื้อเงาะ 3 กิโลกรัม และนางสาวสุขใจมีปริมาณซื้อเงาะ 2 กิโลกรัม ปริมาณซื้อเงาะทั้งหมดเท่ากับ 5 กิโลกรัม ทั้งนี้พบว่า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ การเปลี่ยนแปลงของราคาเงาะจะมีผลทำให้ปริมาณซื้อเงาะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้ามกัน กล่าวคือ เมื่อราคาเงาะสูงขึ้น ปริมาณซื้อเงาะจะลดลง ในทางกลับกัน เมื่อราคาเงาะลดลง ปริมาณซื้อเงาะจะเพิ่มขึ้น ดังแสดงในภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 เส้นอุปสงค์ส่วนบุคคลและเส้นอุปสงค์ตลาด

จากภาพที่ 3.1 แสดงเส้นอุปสงค์ส่วนบุคคลและเส้นอุปสงค์ตลาด ซึ่งได้จากการนำความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะกับปริมาณซื้อเงาะในตารางที่ 3.1 มาวาดกราฟ กำหนดให้ราคาเงาะอยู่บนแกนนตั้ง และปริมาณเงาะอยู่บนแกนนอน จากภาพ (ก) แสดงเส้นอุปสงค์ส่วนบุคคลของนายสุขสันต์และนางสาวสุขใจ ซึ่งเป็นเส้นที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะกับปริมาณซื้อเงาะของผู้บริโภคแต่ละราย (ข) แสดงเส้นอุปสงค์ตลาด ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะและปริมาณซื้อเงาะของผู้บริโภคทั้งหมดในขณะนั้น เกิดจากการรวมอุปสงค์ส่วนบุคคลของนายสุขสันต์และนางสาวสุขใจ ณ ระดับราคาเดียวกัน เส้นอุปสงค์ทั้งสามมีลักษณะที่เหมือนกัน นั่นคือ เส้นอุปสงค์มีลักษณะลาดลงจากซ้ายไปขวา โดยมีจุดสูงสุดอยู่ทางด้านซ้าย และจุดต่ำสุดอยู่ทางด้านขวา และมีค่าความชันเป็นลบ ทั้งนี้เนื่องจากราคาสินค้าและปริมาณซื้อสินค้ามีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกัน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปตามกฎของอุปสงค์

3. กฎของอุปสงค์

ความสัมพันธ์ระหว่างราคาสินค้ากับปริมาณซื้อสินค้าออกมาเป็นกฎของอุปสงค์ ได้ดังนี้
 กฎของอุปสงค์ (Law of Demand) อธิบายได้ว่า ราคาสินค้ากับปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันมีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงข้ามหรือแปรผกผันกัน เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าชนิดนั้นสูงขึ้น ปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันจะลดลง ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าชนิดนั้นลดลง ปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันจะเพิ่มขึ้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์

จากกฎของอุปสงค์สรุปได้ว่า ราคาสินค้ากับปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันมีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงข้ามหรือแปรผกผันกัน เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ ซึ่งปัจจัยอื่นๆ ที่กล่าวถึงในกฎของอุปสงค์นั้น มีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ราคาสินค้าชนิดนั้น ราคาสินค้ากับปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงข้ามหรือแปรผกผัน ซึ่งเป็นไปตามกฎของอุปสงค์

4.2 รายได้ของผู้บริโภค ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งที่มีผลต่ออุปสงค์หรือปริมาณซื้อสินค้าของผู้บริโภค เมื่อรายได้ของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป จะมีผลทำให้อุปสงค์ของสินค้าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จึงสามารถแบ่งสินค้าออกมาได้เป็น 2 ชนิด คือ สินค้าปกติและสินค้าด้อย ดังนี้

4.2.1 สินค้าปกติ คือ สินค้าที่รายได้ของผู้บริโภคกับปริมาณซื้อสินค้าจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เมื่อผู้บริโภครายได้เพิ่มขึ้น ปริมาณซื้อสินค้าปกติจะเพิ่มขึ้น ในกรณีตรงข้าม เมื่อผู้บริโภครายได้ลดลง ปริมาณซื้อสินค้าปกติจะลดลง

4.2.2 สินค้าด้อย คือ สินค้าที่รายได้ของผู้บริโภคกับปริมาณซื้อสินค้าจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกัน นั่นคือ เมื่อผู้บริโภครายได้เพิ่มขึ้น ปริมาณซื้อสินค้าด้อยจะลดลง ในกรณีตรงข้าม เมื่อผู้บริโภครายได้ลดลง ปริมาณซื้อสินค้าด้อยจะเพิ่มขึ้น

4.3. ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกจากราคาสินค้าชนิดนั้นจะมีผลต่ออุปสงค์หรือปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันแล้ว ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้องก็มีผลต่ออุปสงค์ของสินค้าชนิดนั้นด้วยเช่นกัน สามารถแบ่งสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ชนิด คือ สินค้าที่ใช้ทดแทนกันและสินค้าที่ใช้ประกอบกัน ดังนี้

4.3.1 สินค้าที่ใช้ทดแทนกัน คือ สินค้าที่ผู้บริโภคนำมาใช้ทดแทนกัน หรือสร้างอรรถประโยชน์ให้แก่ผู้บริโภคได้ใกล้เคียงกับสินค้าที่ผู้บริโภครมีความต้องการซื้อ

4.3.2 สินค้าที่ใช้ประกอบกัน คือ สินค้าที่ผู้บริโภคนำมาใช้ร่วมกันหรือใช้ประกอบกัน

4.4 รสนิยมของผู้บริโภค รสนิยมของผู้บริโภค หมายถึง ความชอบหรือความพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าและบริการชนิดต่างๆ ซึ่งรสนิยมของผู้บริโภคจะส่งผลต่ออุปสงค์ของสินค้า

4.5 การคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต การที่ผู้บริโภคราคาคะเนถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะมีผลต่ออุปสงค์ของสินค้าและบริการในปัจจุบัน เช่น ในช่วงฤดูฝน หลายพื้นที่ของประเทศไทยมีฝนตกหนัก ประชาชนคาดการณ์ว่า ในอนาคตอาจเกิดปัญหาอุทกภัย ส่งผลให้ในปัจจุบันประชาชนมีปริมาณซื้อข้าวสารและอาหารแห้งเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาสำรองไว้บริโภคในอนาคต เป็นต้น

4.6 ฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลมีผลต่ออุปสงค์ของสินค้า เช่น ในช่วงฤดูหนาว ผู้บริโภคจะมีปริมาณซื้อผ้าห่มหรือเสื้อกันหนาวเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูร้อน ผู้บริโภคจะมีปริมาณซื้อผ้าห่มหรือเสื้อกันหนาวลดลง และหันไปซื้อเครื่องปรับอากาศหรือพัดลมเพิ่มขึ้น เป็นต้น

นอกจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์อีกหลายปัจจัย เช่น จำนวนประชากร เทคโนโลยี การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ คุณภาพของสินค้า การให้บริการหลังการขาย เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าชนิดนั้น หรือปัจจัยอื่นๆ ล้วนมีผลทำให้อุปสงค์ของสินค้าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

5. ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา

เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ จะทำให้ปริมาณซื้อสินค้าชนิดนั้นเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามหรือแปรผกผันกัน ซึ่งเป็นไปตามกฎของอุปสงค์ กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าลดลง ปริมาณซื้อสินค้าจะเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น ปริมาณซื้อสินค้าจะลดลง ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาจะแสดงถึงสัดส่วนร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า

ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา หมายถึง ค่าที่ใช้วัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่

5.1 การวัดค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา คือ การวัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามี 2 วิธี คือ การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง และการวัดความยืดหยุ่นแบบจุด

5.1.1 การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง คือ การวัดความยืดหยุ่นในกรณีที่ราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไปมาก หรือเป็นการวัดความยืดหยุ่นระหว่างจุดสองจุดบนเส้นอุปสงค์ ซึ่งการวัดความยืดหยุ่นแบบช่วงถือเป็นการหาค่าความยืดหยุ่นโดยเฉลี่ยระหว่างจุดสองจุดบนเส้นอุปสงค์

$$Edp = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1}$$

หรือ

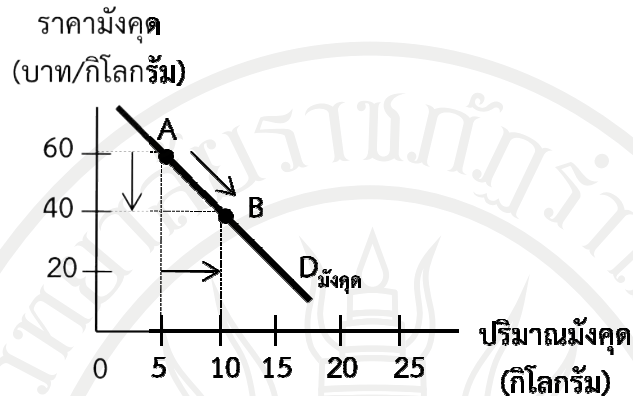
$$Edp = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1}$$

กำหนดให้

Edp	=	ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา
ΔQ	=	การเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้า
ΔP	=	การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าหรือผลต่างของราคาสินค้า
P1	=	ราคาสินค้าเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลง
P2	=	ราคาสินค้าใหม่หลังการเปลี่ยนแปลง
Q1	=	ปริมาณซื้อสินค้าเดิมก่อนราคาเปลี่ยนแปลง
Q2	=	ปริมาณซื้อสินค้าใหม่หลังราคาเปลี่ยนแปลง

ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาจะเป็นค่าเป็นบวกเสมอ เนื่องจากราคาสินค้ากับปริมาณเสนอขายสินค้ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกันเป็นไปตามกฎของอุปทาน

ตัวอย่างการหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา โดยสูตรแบบช่วง

ภาพที่ 3.2 การหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด โดยสูตรแบบช่วง

จากภาพที่ 3.2 การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด โดยสูตรแบบช่วง กำหนดให้ ณ จุด A ราคามังคุดเดิม (P_1) เท่ากับ 60 บาท ปริมาณซื้อมังคุดเดิมก่อนราคาเปลี่ยนแปลง (Q_1) เท่ากับ 5 กิโลกรัม และ ณ จุด B ราคามังคุดใหม่ (P_2) เท่ากับ 40 บาท ปริมาณซื้อมังคุดใหม่หลังราคาเปลี่ยนแปลง (Q_2) เท่ากับ 10 กิโลกรัม ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด สามารถคำนวณโดยสูตรแบบช่วงได้ดังนี้

$$\begin{aligned} E_{dp} &= \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1} \\ &= \frac{10 - 5}{40 - 60} \times \frac{40 + 60}{10 + 5} = -1.67 \end{aligned}$$

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุดมีค่าเท่ากับ -1.67 อธิบายได้ว่า เมื่อราคามังคุดเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 จะทำให้ปริมาณซื้อมังคุดเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1.67 ในทิศทางตรงข้ามกัน หรือเมื่อราคามังคุดลดลงร้อยละ 1 ปริมาณซื้อมังคุดเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.67

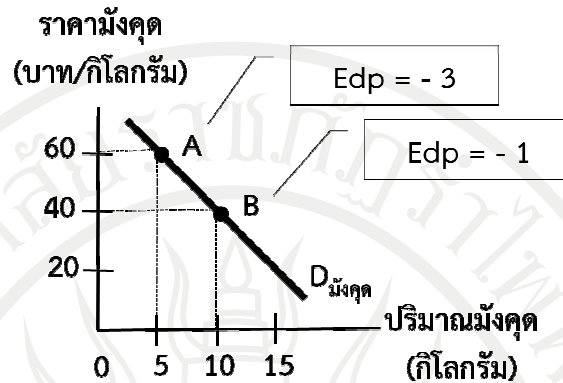
5.1.2 การวัดความยืดหยุ่นแบบจุด คือ การวัดค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา ณ จุดใดจุดหนึ่งบนเส้นอุปสงค์ของสินค้า หรือในกรณีที่ราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

$$E_{dp} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \times \frac{P_1}{Q_1}$$

หรือ

$$E_{dp} = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_1}{Q_1}$$

ตัวอย่างการหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา โดยสูตรแบบจุด

ภาพที่ 3.3 การหาค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด โดยสูตรแบบจุด

จากภาพที่ 3.3 ณ จุด A สมมติให้ราคามังคุดเดิม (P_1) เท่ากับ 60 บาท ปริมาณซื้อมังคุดเดิม (Q_1) เท่ากับ 5 กิโลกรัม และ ณ จุด B ราคามังคุดใหม่ (P_2) เท่ากับ 40 บาท ปริมาณซื้อมังคุดใหม่ (Q_2) เท่ากับ 10 กิโลกรัม ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด ณ จุด A สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$E_{dp} = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_1}{Q_1} = \frac{10 - 5}{40 - 60} \times \frac{60}{5} = -3$$

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามังคุด ณ จุด A มีค่าเท่ากับ -3 อธิบายได้ว่า เมื่อราคามังคุดเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 ปริมาณซื้อมังคุดเปลี่ยนแปลงร้อยละ 3 ในทิศทางตรงข้ามกัน

5.2 ลักษณะของความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา

ลักษณะของความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาทั้ง 5 ชนิด มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 อุปสงค์ที่ไม่มีค่าความยืดหยุ่นหรืออุปสงค์ที่มีค่าความยืดหยุ่นเท่ากับศูนย์ ($|E_{dp}| = 0$) อธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้า แสดงว่า ไม่ว่าราคาสินค้าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ปริมาณซื้อจะมีจำนวนคงที่ กล่าวคือ เมื่อผู้บริโภคมีความต้องการซื้อสินค้าชนิดนั้น ไม่ว่าสินค้าจะมีราคาสูงหรือต่ำ ผู้บริโภคก็เต็มใจที่จะซื้อสินค้านั้นดังกล่าวก่อเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นมาก ผู้บริโภคไม่สามารถหาสินค้าอื่นทดแทนได้ เช่น อวัยวะเทียม โรงศพ เป็นต้น

5.2.2 อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นน้อย ($0 < |E_{dp}| < 1$) เส้นอุปสงค์จะลาดลงจากซ้ายไปขวาและมีค่าความชันมาก แสดงว่า ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าน้อยกว่าร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า อธิบายได้ว่า เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 ปริมาณซื้อสินค้านั้นจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามน้อยกว่าร้อยละ 1 ถึงแม้ราคาสินค้าจะเปลี่ยนแปลงไปมากแต่ปริมาณซื้อสินค้านั้นจะเปลี่ยนแปลงแค่เพียงเล็กน้อย เนื่องจากสินค้านั้นมีความจำเป็น เช่น ข้าวสาร น้ำตาลทราย เป็นต้น

5.2.3 อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นคงที่ ($|E_{dp}| = 1$) เส้นอุปสงค์จะเป็นเส้นโค้งแบบ rectangular hyperbola แสดงว่า ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าเท่ากับร้อยละการ

เปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า อธิบายได้ว่า เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 ปริมาณซื้อสินค้าจะเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 ในทิศทางตรงข้ามกัน

5.2.4 อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมาก ($1 < |E_{dp}| < \infty$) เส้นอุปสงค์จะลาดลงจากซ้ายไปขวาและมีค่าความชันน้อย แสดงว่าร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้ามากกว่าร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า อธิบายได้ว่า เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 ปริมาณซื้อสินค้าชนิดนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามมากกว่าร้อยละ 1 ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าเป็นอย่างมาก สินค้าดังกล่าวถือเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น เครื่องสำอาง เครื่องประดับ เป็นต้น

5.2.5 อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุดหรือมีค่าอนันต์ ($|E_{dp}| < \infty$) เส้นอุปสงค์จะมีลักษณะเป็นเส้นตรงขนานกับแกนนอน เมื่อราคาสินค้าคงที่ ปริมาณซื้อสินค้าจะมีจำนวนไม่จำกัด วิรุณสิริ ใจมา (2557, 83) อธิบายถึง อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมากไว้ว่า “ถ้าเพิ่มราคาเพียงเล็กน้อยจะทำให้ปริมาณซื้อลดลงเป็นอย่างมากจนมีค่าเป็น 0 และถ้าลดราคาเพียงเล็กน้อยจะทำให้ปริมาณซื้อเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากจนมีค่าเป็นอนันต์ (∞)”

อุปสงค์ของสินค้าเกษตร

1. ความหมายของอุปสงค์ของสินค้าเกษตร

จากความหมายของอุปสงค์โดยทั่วไปกล่าวว่า อุปสงค์ หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่

เมื่อนำความหมายของอุปสงค์มาอธิบายถึงสินค้าเกษตร สามารถสรุปความหมายของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรได้ดังนี้

อุปสงค์ของสินค้าเกษตร หมายถึง ปริมาณสินค้าเกษตรที่ผู้บริโภคหรือผู้ซื้อที่มีความต้องการเสนอซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เช่น รายได้ของผู้บริโภค ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง รสนิยมของผู้บริโภค เป็นต้น

2. ประเภทของอุปสงค์ของสินค้าเกษตร

การศึกษาและการวิเคราะห์อุปสงค์ของสินค้าเกษตรต้องแยกพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของผู้บริโภคหรือผู้ซื้อสินค้าเกษตรว่า ต้องการซื้อสินค้าเกษตรไปเพื่อวัตถุประสงค์ใด เช่น ซื้อสินค้าเกษตรเพื่อไปบริโภคโดยตรง ซื้อสินค้าเกษตรนำไปใช้เป็นวัตถุดิบ หรือปัจจัยการผลิตในการผลิตสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของผู้บริโภคจึงสามารถเป็นอุปสงค์ของสินค้าเกษตรออกเป็น 2 ประเภท คือ อุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคโดยตรง และอุปสงค์สืบเนื่องของสินค้าเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2554 : 71-75)

2.1 อุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคโดยตรง ถือเป็นอุปสงค์ขั้นปฐม เนื่องจากเป็นอุปสงค์ของผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าเกษตรในตลาดขายปลีกเพื่อนำไปบริโภคโดยตรงเท่านั้น เช่น ผู้บริโภคซื้อผัก ผลไม้ ไข่ และเนื้อสัตว์ต่างๆ ในตลาด เพื่อนำไปบริโภค ดังนั้นลักษณะของอุปสงค์ต่อ

สินค้าเกษตรประเภทนี้จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะของอุปสงค์ต่อสินค้าขั้นปฐมโดยทั่วไป นั่นคือ ปริมาณสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการซื้ออย่างน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญคือ ราคาของสินค้าชนิดนั้น และปัจจัยอื่นๆ เช่น รายได้ของผู้บริโภค ราคาของสินค้าชนิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การคาดการณ์ของผู้บริโภค และรสนิยมของผู้บริโภค

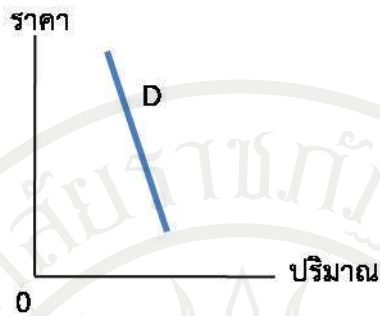
2.2 อุปสงค์สืบเนื่องต่อสินค้าเกษตร เป็นความต้องการซื้อสินค้าเกษตรของผู้ผลิตเพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิต เพื่อผลิตหรือแปรรูปเป็นสินค้าสำเร็จรูปหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อจำหน่ายต่อไปให้ผู้บริโภค เช่น เจ้าของโรงสีข้าวซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา เพื่อนำไปแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อขายให้แก่ผู้บริโภค เป็นต้น นอกจากนี้อุปสงค์สืบเนื่องยังอาจรวมถึงอุปสงค์ของพ่อค้าคนกลาง ผู้ต้องการซื้อสินค้าเกษตรจากผู้ผลิต เพื่อนำไปจัดแบ่งเกรดและขึ้นคุณภาพแล้วจึงนำไปขายต่อในตลาดอื่นที่อยู่ไกลออกไปทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นอุปสงค์สืบเนื่องของสินค้าเกษตรจึงเป็นอุปสงค์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ใช่อุปสงค์ของผู้บริโภคในตลาดขายปลีก เหตุที่เรียกว่าเป็นอุปสงค์สืบเนื่อง เนื่องมาจากเป็นความต้องการสินค้าเกษตรแปรรูปหรือสินค้าเกษตรของผู้บริโภคในตลาดอื่นที่ส่งผ่านมายังอุปสงค์ต่อสินค้า ณ แหล่งผลิตผ่านผู้ผลิตสินค้าแปรรูปและพ่อค้าคนกลาง ซึ่งส่งผลให้ผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป และพ่อค้าคนกลางมีอุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรในการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตในสถานประกอบการ หรือนำไปจำหน่ายในตลาดขายส่ง หรือนำไปจำหน่ายเป็นสินค้าสำเร็จรูปต่อในตลาดขายปลีกต่อไป

การที่อุปสงค์ของสินค้าเกษตรมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้ราคาสินค้าที่เกิดขึ้นจากอุปสงค์ขั้นปฐมที่ผู้บริโภคจ่ายจะสูงกว่าราคาสินค้าที่เกิดขึ้นจากอุปสงค์สืบเนื่องที่เกษตรกรได้รับจากการขายผลผลิต ณ แหล่งผลิตหรือตลาดท้องถิ่น เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่ได้ซื้อสินค้าจากเกษตรกรโดยตรง แต่ซื้อผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะคิดค่าการตลาดและกำไรรวมเข้าไปในราคาสินค้าเกษตรที่ขายให้แก่ผู้บริโภค ทำให้ราคาสินค้าที่ซื้อจากพ่อค้าคนกลางสูงกว่าราคาซื้อจากเกษตรกรโดยตรง

3. ลักษณะอุปสงค์ของสินค้าเกษตร

สินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้บริโภค โดยเฉพาะสินค้าที่เป็นอาหารหลักของผู้บริโภคในแต่ละท้องถิ่น เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ เป็นต้น สินค้าเหล่านี้จะมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาต่ำกว่าสินค้าชนิดอื่น แต่มีสินค้าเกษตรบางชนิดที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และมีราคาค่อนข้างสูง เช่น ผักและผลไม้ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาสินค้านี้จะสูงกว่าสินค้าเกษตรที่เป็นสินค้าจำเป็น

โดยสรุปอุปสงค์ของสินค้าเกษตรส่วนใหญ่จะมีความยืดหยุ่นต่ำ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าจะมีผลต่อปริมาณการซื้อสินค้าชนิดนั้นเพียงเล็กน้อย เช่น เมื่อราคาข้าวเพิ่มขึ้นหรือลดลง ปริมาณการบริโภคข้าวของผู้บริโภคจะเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างราคาสินค้าเกษตรกับปริมาณซื้อสินค้าเกษตรเป็นไปตามกฎของอุปสงค์ กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าเพิ่มขึ้น ปริมาณการซื้อจะลดลง ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าลดลง ปริมาณการซื้อจะเพิ่มขึ้น ทำให้เส้นอุปสงค์ของสินค้าเกษตรมีลักษณะลาดลงจากซ้ายไปขวา ดังแสดงในภาพที่ 3.4

ภาพที่ 3.4 เส้นอุปสงค์ของสินค้าเกษตร

จากภาพที่ 3.4 แสดงเส้นอุปสงค์ของสินค้าเกษตร ซึ่งมีลักษณะลาดลงจากซ้ายไปขวา มีความชันมาก แต่มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าจำเป็นสำหรับผู้บริโภค ดังนั้นเมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลกระทบต่อปริมาณการซื้อเพียงเล็กน้อย

ทฤษฎีอุปทาน

1. ความหมายของอุปทาน

อุปทานเป็นการศึกษาถึงปริมาณเสนอขายสินค้าของผู้ขาย เมื่อราคาสินค้าชนิดนั้นและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่ออุปทานเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้ปริมาณเสนอขายสินค้าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย นักเศรษฐศาสตร์นิยามความหมายของอุปทานไว้ดังนี้

ประพันธ์ เสวตนันท์ และไพศาล เล็กอุทัย (2544, 29) อธิบายความหมายของอุปทานไว้ว่า “ปริมาณเสนอขายสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ในระดับราคาต่างๆ กัน”

นราทิพย์ ชูติวงศ์ (2554, 32) อธิบายไว้ว่า “อุปทาน (Supply) หมายถึง ปริมาณสินค้าหนึ่งๆ ที่ผู้ขายยินดีนำออกเสนอขายในขณะหนึ่งๆ ณ ระดับต่างๆ กันของราคาสินค้า โดยกำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ดังนั้นปริมาณเสนอขายของผู้ขายจึงขึ้นอยู่กับราคาสินค้าชนิดนั้นๆ”

วีณา ลีลาประเสริฐศิลป์ (2556, 35) อธิบายความหมายของอุปทานว่า “อุปทานหมายถึง ปริมาณเสนอขายสินค้าใดสินค้าหนึ่ง (Q^s) ของผู้ขายหรือผู้ผลิต ณ ระดับต่างๆ กันของราคาสินค้านั้น (P) โดยกำหนดให้ตัวแปรอื่นๆ คงที่”

จากที่กล่าวมาสรุปความหมายได้ว่า อุปทาน หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ขายต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

2. ประเภทของอุปทาน

อุปทานหรือปริมาณเสนอขายสินค้ามีทั้งปริมาณเสนอขายสินค้าของผู้ขายรายหนึ่ง และปริมาณเสนอขายของผู้ขายทั้งหมด จึงสามารถแบ่งอุปทานออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 อุปทานส่วนบุคคล หรืออุปทานแต่ละบุคคล หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ขายรายหนึ่งต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

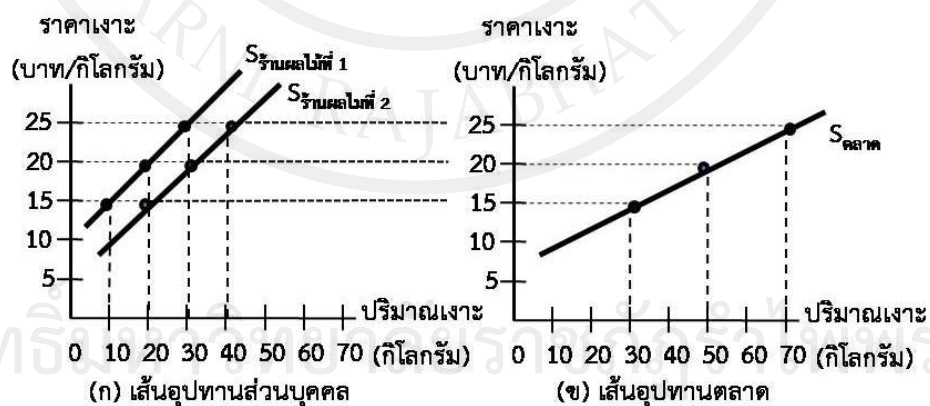
2.2 อุปทานตลาด หรืออุปทานรวม หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ขายทั้งหมดในขณะนั้นต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

อุปทานตลาดหรืออุปทานรวมได้จากการนำอุปทานส่วนบุคคลของผู้ขายทั้งหมดในตลาดมารวมกัน ณ ระดับราคาเดียวกัน ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 อุปทานส่วนบุคคลและอุปทานตลาด

ราคาเงาะ (บาท/ กิโลกรัม)	ปริมาณเสนอขายเงาะ ของร้านผลไม้ที่ 1 (กิโลกรัม)	ปริมาณเสนอขายเงาะ ของร้านผลไม้ที่ 2 (กิโลกรัม)	ปริมาณเสนอขายเงาะ ทั้งหมด (กิโลกรัม)
15	20	10	30 (20+10 = 30)
20	30	20	50 (30+20 = 50)
25	40	30	70 (40+30 = 70)

จากตารางที่ 3.2 แสดงอุปทานส่วนบุคคลและอุปทานตลาด ในที่นี้สมมติว่า ในตลาดแห่งนี้มีผู้ขายจำนวน 2 ราย คือ ร้านผลไม้ที่ 1 และร้านผลไม้ที่ 2 ที่มีปริมาณเสนอขายเงาะ ณ ระดับราคาต่างๆ ในเวลานั้น เช่น เมื่อเงาะราคา กิโลกรัมละ 15 บาท ร้านผลไม้ที่ 1 มีปริมาณเสนอขายเงาะ 20 กิโลกรัม และร้านผลไม้ที่ 2 มีปริมาณเสนอขายเงาะ 10 กิโลกรัม ส่วนอุปทานตลาดจะมาจากผลรวมของอุปทานส่วนบุคคลของร้านผลไม้ที่ 1 และร้านผลไม้ที่ 2 ณ ระดับราคาเดียวกัน เช่น เมื่อราคาเงาะราคา กิโลกรัมละ 20 บาท ร้านผลไม้ที่ 1 มีปริมาณเสนอขายเงาะ 30 กิโลกรัม ร้านผลไม้ที่ 2 มีปริมาณเสนอขายเงาะ 20 กิโลกรัม ดังนั้นปริมาณเสนอขายเงาะทั้งหมดเท่ากับ 50 กิโลกรัม เมื่อนำข้อมูลในตารางที่ 3.2 มาวาดกราฟจะได้เส้นอุปทานส่วนบุคคลและเส้นอุปทานตลาด ดังภาพที่ 3.5

ภาพที่ 3.5 เส้นอุปทานส่วนบุคคลและเส้นอุปทานตลาด

จากภาพที่ 3.5 แสดงเส้นอุปทานส่วนบุคคลและเส้นอุปทานตลาด ซึ่งได้จากการนำความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะกับปริมาณขายเงาะในตารางที่ 3.2 มาวาดกราฟ โดยกำหนดให้ราคาเงาะอยู่บนแกนตั้ง และปริมาณเงาะอยู่บนแกนนอน ในภาพ (ก) แสดงเส้นอุปทานส่วนบุคคลของร้านผลไม้ที่ 1 และร้านผลไม้ที่ 2 ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะกับปริมาณเสนอขายเงาะของผู้ขายแต่ละราย (ข) แสดงเส้นอุปทานตลาดซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาเงาะกับปริมาณเสนอขายเงาะของผู้ขายทั้งหมดในขณะนั้น เกิดจากการรวมอุปทานส่วนบุคคลของร้านผลไม้ที่ 1 และร้านผลไม้ที่ 2 ณ ระดับราคาเดียวกัน เส้นอุปทานทั้งสามเส้นมีลักษณะที่เหมือนกันคือ เส้นอุปทานจะลาดขึ้นจากซ้ายไปขวา โดยมีจุดต่ำสุดอยู่ทางด้านซ้าย และจุดสูงสุดอยู่ทางด้านขวา และมีค่าความชันเป็นบวก เนื่องจากราคาเงาะและปริมาณเสนอขายเงาะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกัน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปตามกฎของอุปทาน

3. กฎของอุปทาน

ความสัมพันธ์ระหว่างราคาสินค้ากับปริมาณเสนอขายสินค้านิตเดียวกันออกมาเป็นกฎของอุปทาน ได้ดังนี้

กฎของอุปทาน (Law of Supply) อธิบายได้ว่า ราคาสินค้าชนิดหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับปริมาณเสนอขายสินค้านิตเดียวกันในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกัน เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่ กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น ปริมาณเสนอขายสินค้านิตจะเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าลดลง ปริมาณเสนอขายสินค้านิตจะลดลง

4. ปัจจัยที่มีผลต่ออุปทาน

นอกจากอุปทานหรือปริมาณเสนอขายสินค้านิตจะถูกกำหนดจากราคาสินค้า อุปทานหรือปริมาณเสนอขายสินค้านิตยังถูกกำหนดจากปัจจัยอื่นๆ อีกหลายปัจจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ราคาสินค้านิตนั้น ราคาสินค้าและปริมาณเสนอขายสินค้านิตเดียวกันจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกัน ซึ่งเป็นไปตามกฎของอุปทาน กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น ปริมาณเสนอขายสินค้านิตนั้นจะเพิ่มขึ้น ในทางตรงข้าม เมื่อราคาสินค้าลดลง ปริมาณเสนอขายสินค้านิตนั้นจะลดลง

4.2 ราคาของปัจจัยการผลิต การเปลี่ยนแปลงของราคาของปัจจัยการผลิตจะมีผลต่ออุปทานของสินค้านิต ในกรณีที่ราคาสินค้านิตคงที่ เมื่อราคาของปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ผลิตได้รับกำไรลดลง ดังนั้นผู้ผลิตจะปรับลดการผลิต ส่งผลให้อุปทานของสินค้านิตลดลง ในทางตรงข้าม เมื่อราคาของปัจจัยการผลิตลดลง ต้นทุนการผลิตลดลง ทำให้ผู้ผลิตได้รับกำไรเพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้ผลิตจะปรับเพิ่มการผลิต ส่งผลให้อุปทานของสินค้านิตเพิ่มขึ้น

4.3 เทคโนโลยีการผลิต การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการผลิตจะมีผลต่ออุปทานของสินค้านิต โดยการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการผลิตทำให้ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้านิตหรือบริการได้มากขึ้น ส่งผลให้อุปทานของสินค้านิตเพิ่มขึ้นด้วย

4.4 จำนวนผู้ผลิต การเปลี่ยนแปลงของจำนวนผู้ผลิตมีผลต่ออุปทานของสินค้าชนิดนั้น กล่าวคือ เมื่อจำนวนผู้ผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น จะทำให้อุปทานของสินค้าชนิดนั้นเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อจำนวนผู้ผลิตสินค้าลดลง จะทำให้อุปทานของสินค้าชนิดนั้นลดลง

4.5 นโยบายของรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลมีผลต่ออุปทานของสินค้า เช่น เมื่อรัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาราคาปาล์มน้ำมันตกต่ำ โดยการรับซื้อปาล์มน้ำมันส่วนเกินในราคาขั้นต่ำ เพื่อลดปริมาณปาล์มน้ำมันส่วนเกิน และนำมาปาล์มน้ำมันไปแปรรูปเป็นน้ำมันปาล์มต่อไป นโยบายดังกล่าวจะส่งผลให้อุปทานของปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น เป็นต้น

4.6 การคาดคะเนราคาในอนาคต เป็นปัจจัยที่มีผลต่ออุปทานของสินค้าในปัจจุบัน ดังนี้ เมื่อมีการคาดคะเนว่าราคาสินค้าในอนาคตจะสูงขึ้น จะส่งผลให้อุปทานของสินค้าในปัจจุบันเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อมีการคาดคะเนว่าราคาสินค้าในอนาคตจะลดลง จะส่งผลให้อุปทานของสินค้าในปัจจุบันลดลง

นอกจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทาน เช่น ฤดูกาล เทคโนโลยี สภาพดินฟ้าอากาศ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ล้วนมีผลต่ออุปทานของสินค้าทั้งสิ้น

5. ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา

การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าจะส่งผลให้ปริมาณเสนอขายสินค้าเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าสามารถใช้ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาแสดงถึงสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า

ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา หมายถึง ค่าที่ใช้วัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาจะเป็นค่าเป็นบวกเสมอ เนื่องจากราคาสินค้ากับปริมาณเสนอขายสินค้ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกันเป็นไปตามกฎของอุปทาน

5.1 การวัดค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา คือ การวัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา 2 วิธี คือ การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง และการวัดความยืดหยุ่นแบบจุด

5.1.1 การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง คือ การวัดความยืดหยุ่นในกรณีที่ราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไปมาก หรือเป็นการวัดความยืดหยุ่นระหว่างจุดสองจุดบนเส้นอุปทาน

$$E_{dp} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1}$$

หรือ

$$E_{dp} = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1}$$

5.1.2 การวัดความยืดหยุ่นแบบจุด คือ การวัดค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา ณ จุดใดจุดหนึ่งบนเส้นอุปสงค์ของสินค้า หรือในกรณีที่ราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

$$E_{sp} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \times \frac{P_1}{Q_1}$$

หรือ

$$E_{sp} = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_1}{Q_1}$$

กำหนดให้

E_{sp} = ค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา

ΔQ = การเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้า

ΔP = การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าหรือผลต่างของราคาสินค้า

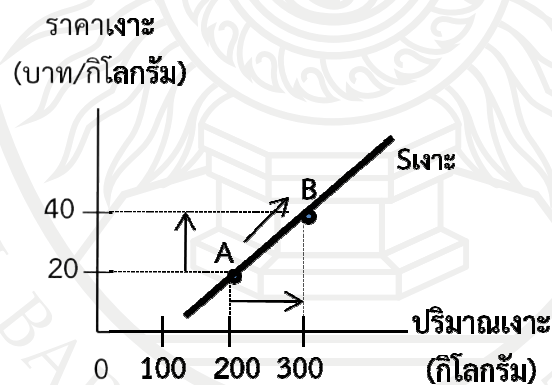
P_1 = ราคาสินค้าเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลง

P_2 = ราคาสินค้าใหม่หลังการเปลี่ยนแปลง

Q_1 = ปริมาณเสนอขายสินค้าเดิมก่อนราคาเปลี่ยนแปลง

Q_2 = ปริมาณเสนอขายสินค้าใหม่หลังราคาเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่างการวัดค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา

ภาพที่ 3.6 การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะ

จากภาพที่ 3.6 กำหนดให้ ณ จุด A ราคาเงาะเดิม (P_1) เท่ากับ 20 บาท ปริมาณเสนอขายเงาะเดิม (Q_1) เท่ากับ 200 กิโลกรัม และ ณ จุด B ราคาเงาะใหม่ (P_2) เท่ากับ 40 บาท ปริมาณเสนอขายเงาะใหม่ (Q_2) เท่ากับ 300 กิโลกรัม ค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะสามารถคำนวณโดยสูตรแบบช่วงได้ดังนี้

$$E_{sp} = \frac{Q_2 - Q_1}{P_2 - P_1} \times \frac{P_2 + P_1}{Q_2 + Q_1}$$

$$= \frac{300 - 200}{40 - 20} \times \frac{40 + 20}{300 + 200} = 0.6$$

ค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะมีค่าเท่ากับ 0.6 อธิบายได้ว่า เมื่อราคาเงาะเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 จะทำให้ปริมาณเสนอขายเงาะเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.6 ในทิศทางเดียวกัน หรือเมื่อราคาเงาะสูงขึ้นร้อยละ 1 ปริมาณเสนอขายเงาะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.6

กำหนดให้ ณ จุด A ราคาเงาะเดิม (P1) เท่ากับ 20 บาท ปริมาณเสนอขายเงาะเดิม (Q1) เท่ากับ 200 กิโลกรัม และ ณ จุด B ราคาเงาะใหม่ (P2) เท่ากับ 40 บาท ปริมาณเสนอขายเงาะใหม่ (Q2) เท่ากับ 300 กิโลกรัม ค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะ สามารถคำนวณโดยสูตรแบบจุดได้ดังนี้

$$Esp = \frac{Q2 - Q1}{P2 - P1} \times \frac{P1}{Q1} = \frac{300 - 200}{40 - 20} \times \frac{20}{200} = 0.5$$

ค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเงาะมีค่าเท่ากับ 0.5 อธิบายได้ว่า เมื่อราคาเงาะเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 จะทำให้ปริมาณเสนอขายเงาะเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.5 ในทิศทางเดียวกัน

5.2 ลักษณะของความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา แบ่งเป็น 5 ชนิด คือ อุปทานที่ไม่มีความยืดหยุ่น อุปทานที่มีความยืดหยุ่นน้อย อุปทานที่มีความยืดหยุ่นคงที่ อุปทานที่มีความยืดหยุ่นมาก และอุปทานที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด

5.2.1 อุปทานที่ไม่มีความยืดหยุ่น ($E_s=0$) เส้นอุปทานเป็นเส้นตรงตั้งฉากกับแกนปริมาณ ทุกจุดบนเส้นอุปทานจะมีความยืดหยุ่นเท่ากับศูนย์ แสดงว่า การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของราคาสินค้าจะไม่มีผลต่อปริมาณเสนอขายสินค้า เช่น วัตถุโบราณ

5.2.2 อุปทานที่มีความยืดหยุ่นน้อย ($0 < E_{sp} < 1$) เส้นอุปทานลาดขึ้นจากซ้ายไปขวามีค่าความชันมากและตัดกับแกนนอน (แกนปริมาณ) แต่ละจุดบนเส้นอุปทานมีความยืดหยุ่นน้อยกว่าหนึ่ง แสดงว่า ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าน้อยกว่าร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เช่น สินค้าเกษตรกรรม

5.2.3 อุปทานที่มีความยืดหยุ่นคงที่ ($E_s=1$) เส้นอุปทานลาดขึ้นจากซ้ายไปขวาและเริ่มต้นจากจุดกำเนิด ทุกจุดบนเส้นอุปทานมีความยืดหยุ่นเท่ากับหนึ่ง แสดงว่า ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าเท่ากับร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า

5.2.4 อุปทานที่มีความยืดหยุ่นมาก ($1 < E_{sp} < \infty$) เส้นอุปทานจะลาดขึ้นจากซ้ายไปขวามีความชันน้อยและตัดกับแกนตั้ง (แกนราคา) แต่ละจุดบนเส้นอุปทานมีค่ามากกว่าหนึ่ง แสดงว่า ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้ามากกว่าร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เช่น สินค้าอุตสาหกรรม

5.2.5 อุปทานที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด ($E_{sp}=\infty$) เส้นอุปทานเป็นเส้นตรงขนานกับแกนนอน (แกนปริมาณ) แต่ละจุดบนเส้นอุปทานมีความยืดหยุ่นเป็นอนันต์ (∞) เมื่อราคาสินค้าคงที่ ปริมาณเสนอขายสินค้าจะมีจำนวนไม่จำกัด แต่ถ้าราคาเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ปริมาณเสนอขายสินค้าจะลดลงอย่างมากจนเท่ากับศูนย์

อุปทานของสินค้าเกษตร

1. ความหมายของอุปทานของสินค้าเกษตร

ความหมายของอุปทานของสินค้าทั่วไป กล่าวได้ว่า หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่ผู้ขายต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

สำหรับสินค้าเกษตรนั้น อุปทานของสินค้าเกษตร หมายถึง ปริมาณสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เกษตรกรหรือผู้ขายต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าเกษตรชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่

2. ลักษณะอุปทานของสินค้าเกษตร

เมื่อราคาสินค้าเกษตรเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้อุปทานสินค้าเกษตรเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันกับราคาสินค้า กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าเพิ่มขึ้น อุปทานของสินค้าในตลาดจะเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าลดลง อุปทานของสินค้าในตลาดจะลดลง ซึ่งการตอบสนองของปริมาณสินค้าเกษตรจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของเวลา ในระยะสั้นการปรับตัวในการผลิตทำได้ยาก ความยืดหยุ่นของอุปทานจะมีน้อย แต่ในระยะยาวการผลิตสามารถปรับตัวได้มากขึ้น ความยืดหยุ่นของอุปทานจะมีมาก เมื่อพิจารณาจากปัจจัยด้านระยะเวลา ลักษณะของเส้นอุปทานสินค้าเกษตรสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (สมนึก ทับพันธุ์ และมนูญ โต้ะยามา, 2551 : 87-88)

2.1 ระยะสั้นมาก ลักษณะของอุปทานในกรณีนี้เป็นปริมาณการเสนอขายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ที่ผู้ผลิตหรือผู้เสนอขายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณเสนอขายได้ แม้ราคาจะเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะของเส้นอุปทานในกรณีนี้จะมีลักษณะตั้งฉากกับแกนนอน หรือไม่มี ความยืดหยุ่นเลย อุปทานในลักษณะนี้อาจเกิดขึ้นในช่วงต่างๆ คือ

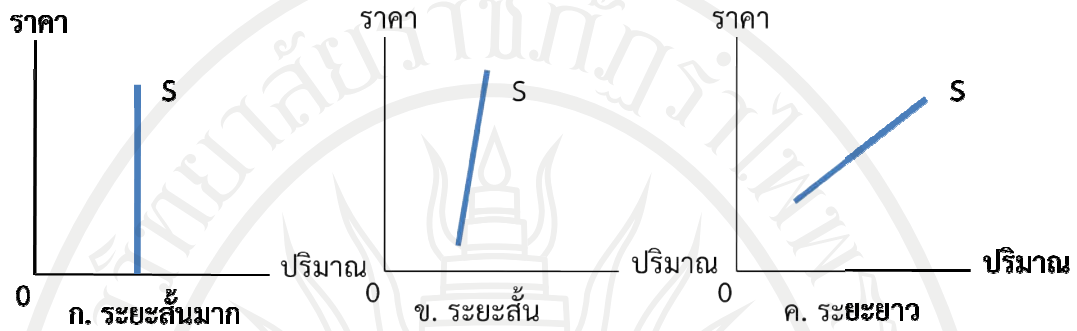
2.2.1 ช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว และไม่มีสินค้าเก็บไว้เลย ปริมาณสินค้าที่เสนอขายมีจำกัด

2.2.2 ช่วงที่ผู้ขายสินค้าในตลาดได้นำสินค้าจากแหล่งผลิตซึ่งอยู่ห่างไกล ปริมาณสินค้าที่เสนอขายในขณะนั้นมีจำกัด ไม่สามารถเดินทางไปนำผลผลิตมาขายเพิ่มได้ในทันทีทันใด

2.2 ระยะสั้น อุปทานของสินค้าในระยะสั้นนี้สามารถปรับตัวได้บ้างในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่มีช่วงเวลาที่ทำให้ปริมาณสินค้าที่เสนอขายสามารถปรับตัวได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ เช่น ช่วงก่อนการเก็บเกี่ยว หรือช่วงระหว่างเก็บเกี่ยว ถ้าราคาสินค้าต่ำ เกษตรกรอาจชะลอการเก็บเกี่ยวไว้ และทำการเก็บเกี่ยวเมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น เป็นต้น เส้นอุปทานในระยะสั้นจะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นได้บ้างเล็กน้อย หรือมีความยืดหยุ่นต่ำมาก เส้นอุปทานจะมีความลาดชัน

2.3 ระยะยาว อุปทานของสินค้าเกษตรในระยะยาว หมายถึง ผู้ผลิตสามารถเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตทุกอย่างให้เป็นปัจจัยผันแปรได้ เพราะระยะเวลายาวนานขึ้น เช่น มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูก สร้างโรงเรือนเพิ่มขึ้น เป็นต้น เมื่อพิจารณาในระยะยาว ผู้ผลิตสามารถ

ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าขึ้น ความยืดหยุ่นของอุปทานจึงมีความยืดหยุ่นมากกว่า 2 กรณีที่ผ่านมา

ภาพที่ 3.7 ลักษณะของอุปทานสินค้าเกษตร

จากภาพที่ 3.7 แสดงลักษณะของอุปทานสินค้าเกษตร พบว่า ลักษณะและความยืดหยุ่นของเส้นอุปทานในระยะเวลาต่างๆ จะแตกต่างกัน จากภาพ ก แสดงเส้นอุปทานของสินค้าเกษตรในระยะสั้นมาก เส้นอุปทานจะตั้งฉากกับแกนปริมาณ และมีค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาเท่ากับศูนย์ แสดงว่า สินค้าเกษตรชนิดนั้นมีจำนวนจำกัด ไม่ว่าราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อุปทานของสินค้าเกษตรชนิดนั้นจะคงที่ ภาพ ข แสดงเส้นอุปทานของสินค้าเกษตรในระยะสั้น เส้นอุปทานลาดขึ้นจากซ้ายไปขวา มีความชันมาก และมีค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาน้อย แสดงว่า เมื่อราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใด ปริมาณการเสนอขายสินค้าเกษตรชนิดนั้นจะเปลี่ยนแปลงตามได้เพียงเล็กน้อย และ ภาพ ค แสดงเส้นอุปทานของสินค้าเกษตรในระยะยาว เส้นอุปทานมีลักษณะลาดขึ้นจากซ้ายไปขวา มีความชันน้อย แต่มีความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาสูง แสดงว่า เมื่อราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ปริมาณเสนอขายสินค้าเกษตรชนิดนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปได้มาก

3. ปัจจัยที่กำหนดอุปทานของสินค้าเกษตร

ปริมาณอุปทานของสินค้าเกษตร นอกจากจะขึ้นอยู่กับระดับราคาของสินค้าเกษตรชนิดนั้นแล้ว ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ราคาของปัจจัยการผลิต เมื่อราคาของปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น ราคาปุ๋ยเคมี ราคาอาหารสัตว์ ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น จะทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรลดการผลิตสินค้าเกษตรลง

3.2 ต้นทุนการผลิต เนื่องจากผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรต้องการได้รับกำไรสูงสุด ดังนั้นถ้าต้นทุนการผลิตเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลต่อปริมาณการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายด้วย กล่าวคือ ถ้าต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสูงขึ้น โดยที่ราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นยังคงที่ ผู้ผลิตย่อมจะลดการผลิต หรือนำสินค้าเกษตรชนิดนั้นออกมาจำหน่ายลดลง แต่ทางตรงกันข้าม ถ้าต้นทุนในการ

ผลิตลดลง ซึ่งอาจเกิดจากการที่เกษตรกรนำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร ทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มปริมาณสินค้าเกษตรขึ้นได้

3.3 ราคาของสินค้าชนิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งอาจมีผลกระทบต่อปริมาณการเสนอขายสินค้าอีกชนิดหนึ่งได้ เช่น เมื่อราคาทุเรียนมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ จะทำให้เกษตรกรซึ่งเดิมปลูกเงาะหรือมังคุด หันมาปลูกทุเรียนมากขึ้น และลดพื้นที่ในการปลูกเงาะหรือมังคุดลง เป็นต้น หรือในกรณีที่สินค้าชนิดหนึ่งเป็นผลพลอยได้จากการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่ง เช่น เมื่อราคาข้าวเปลือกสูงขึ้น เจ้าของโรงสีจะซื้อข้าวเปลือกเพื่อมาสีเป็นข้าวสารน้อยลง ทำให้การผลิตรำข้าวและแกลบซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการสีข้าวมีปริมาณลดลงตามไปด้วย

3.4 เทคโนโลยีการผลิต เมื่อเกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเกษตรกรจะผลิตสินค้าเกษตรได้มากขึ้นจากการใช้ปัจจัยการผลิตจำนวนเท่าเดิม เมื่อเกษตรกรเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้ใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลผลิตต่อหน่วยการผลิตจะเพิ่มขึ้น เช่น การปรับปรุงพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่ทนทานต่อโรคและให้ผลผลิตสูง การพัฒนาระบบชลประทานที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่การผลิต การปรับปรุงวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิต การปรับปรุงเทคโนโลยีเหล่านี้จะทำให้ผลิตภาพการผลิตสูงขึ้น (เอื้อ สิริจินดา, 2557 : 180)

3.5 สภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบต่อการผลิตสินค้าเกษตรเป็นอย่างมาก เช่น เมื่อเกิดภาวะภัยแล้ง หรือเกิดภาวะน้ำท่วม จะทำให้ผลผลิตสินค้าเกษตรได้รับความเสียหาย ทำให้ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรลดลง ส่งผลให้อุปทานของสินค้าเกษตรลดลงด้วย

3.6 การคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต อาจมีผลต่อปริมาณการผลิตสินค้าในปัจจุบัน เช่น เกษตรกรผู้ปลูกข้าวคาดการณ์ว่า ในปีหน้าราคาข้าวมีแนวโน้มจะสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรขยายพื้นที่การเพาะปลูกข้าว ทำให้ปริมาณการผลิตข้าวเพิ่มขึ้น

3.7 นโยบายของรัฐ เมื่อรัฐบาลกำหนดนโยบายเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร เช่น นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิต นโยบายประกันราคาพืชผล นโยบายรับซื้อผลผลิตสินค้าเกษตร การจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกร เป็นต้น จะส่งผลให้เกษตรกรเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าเกษตร ทำให้อุปทานของสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน ถ้ารัฐบาลจัดเก็บภาษีเพิ่มขึ้น เช่น ภาษีที่ดิน เป็นต้น จะทำให้อุปทานของสินค้าเกษตรลดลง

สรุป

อุปสงค์ หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ การศึกษาถึงปริมาณซื้อสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งของผู้บริโภคคนหนึ่ง เรียกว่า อุปสงค์ส่วนบุคคล และถ้านำอุปสงค์ส่วนบุคคลของผู้บริโภคทั้งหมด ณ ระดับราคาสินค้าชนิดเดียวกันมารวมกัน เรียกว่า อุปสงค์ตลาด กฎของอุปสงค์ กล่าวว่า ราคาสินค้าชนิดนั้นกับปริมาณซื้อสินค้าชนิดเดียวกันจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกันหรือแปรผกผันกัน เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ นอกจากราคาสินค้ายังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์ เช่น รายได้ของผู้บริโภค

รสนิยมของผู้บริโภค ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง ฤดูกาล เป็นต้น ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา หมายถึง ค่าที่ใช้วัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณซื้อสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปสงค์คงที่ การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามี 2 วิธี คือ การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง และการวัดความยืดหยุ่นแบบจุด ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาออกเป็น 5 ชนิด คือ อุปสงค์ที่ไม่มี ความยืดหยุ่นหรืออุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นเท่ากับศูนย์ อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นน้อย อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นคงที่ อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมาก และอุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุดหรือมีค่าอนันต์

อุปสงค์ของสินค้าเกษตร หมายถึง ปริมาณสินค้าเกษตรที่ผู้บริโภคหรือผู้ซื้อมีความต้องการเสนอซื้อ ณ ระดับราคาต่างๆ ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เช่น รายได้ของผู้บริโภค ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง รสนิยมของผู้บริโภค เป็นต้น อุปสงค์ของสินค้าเกษตรออกเป็น 2 ประเภท คือ อุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคโดยตรง และอุปสงค์สืบเนื่องของสินค้าเกษตร อุปสงค์ของสินค้าเกษตรส่วนใหญ่จะมีความยืดหยุ่นต่ำ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าจะมีผลต่อปริมาณการซื้อสินค้าชนิดนั้นเพียงเล็กน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้บริโภค

อุปทาน หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ขายต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าหรือบริการชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่ เส้นอุปทานจะมีลักษณะลาดชันจากซ้ายไปขวาและมีค่าความชันเป็นลบ อธิบายได้ด้วยกฎของอุปทานว่า ราคาสินค้าชนิดหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับปริมาณเสนอขายสินค้าชนิดเดียวกันในทิศทางเดียวกันหรือแปรผันกัน เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่ อุปทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อุปทานส่วนบุคคลและอุปทานตลาด ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทาน ได้แก่ ราคาของปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีการผลิต ราคาสินค้าชนิดอื่นที่เกี่ยวข้อง จำนวนผู้ผลิต นโยบายของรัฐ ความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา หมายถึง ค่าที่ใช้วัดร้อยละการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเสนอขายสินค้าต่อร้อยละการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่ การคำนวณค่าความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคา 2 วิธี คือ การวัดความยืดหยุ่นแบบช่วง และการวัดความยืดหยุ่นแบบจุด ลักษณะของความยืดหยุ่นของอุปทานต่อราคาแบ่งเป็น 5 ชนิด คือ อุปทานที่ไม่มี ความยืดหยุ่น อุปทานที่มีความยืดหยุ่นน้อย อุปทานที่มีความยืดหยุ่นคงที่ อุปทานที่มีความยืดหยุ่นมาก และอุปทานที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด

อุปทานของสินค้าเกษตร หมายถึง ปริมาณสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งที่เกษตรกรหรือผู้ขายต้องการเสนอขาย ณ ระดับราคาต่างๆ ของสินค้าเกษตรชนิดนั้น ในระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออุปทานคงที่ อุปทานสินค้าเกษตรสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ระยะสั้นมาก ระยะสั้น และระยะยาว ปัจจัยที่กำหนดอุปทานของสินค้าเกษตร คือ ราคาของปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิต ราคาของสินค้าชนิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เทคโนโลยีการผลิต สภาพภูมิอากาศ การคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต และนโยบายของรัฐ

แบบฝึกหัดบทที่ 3

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายถึงความหมายของอุปสงค์และกฎของอุปสงค์
2. จงยกตัวอย่างปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์มา 5 ปัจจัย พร้อมทั้งอธิบายว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลต่ออุปสงค์อย่างไร
3. ในตลาดแห่งหนึ่ง เมื่อพ่อค้าขายข้าวสารในราคา กิโลกรัมละ 30 บาท จะมีผู้บริโภคซื้อข้าวสารจำนวน 200 กิโลกรัม แต่ถ้าพ่อค้าขึ้นราคาข้าวสารเป็น กิโลกรัมละ 35 บาท ผู้บริโภคจะซื้อข้าวสารลดลงเหลือ 180 กิโลกรัม จงคำนวณหาค่าความยืดหยุ่นแบบช่วงของอุปสงค์ต่อราคาข้าวสาร
4. จงอธิบายลักษณะความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาทั้ง 5 ชนิด
5. อุปสงค์ของสินค้าเกษตรหมายถึงอะไร
6. อุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคโดยตรงกับอุปสงค์สืบเนื่องของสินค้าเกษตรแตกต่างกันอย่างไร
7. จงอธิบายลักษณะอุปสงค์ของสินค้าเกษตร
8. ในตลาดแห่งหนึ่ง เมื่อมะม่วงราคา กิโลกรัมละ 30 บาท มีผู้นำมะม่วงมาเสนอขายรวมกัน 300 กิโลกรัม และเมื่อราคามะม่วงสูงขึ้นเป็น กิโลกรัมละ 50 บาท มีผู้นำมะม่วงมาเสนอขายเพิ่มขึ้นเป็น 350 กิโลกรัม จงคำนวณหาค่าความยืดหยุ่นแบบช่วงของอุปทานต่อราคามะม่วง
9. ความหมายของอุปทานของสินค้าเกษตรคืออะไร และอธิบายลักษณะของอุปทานสินค้าเกษตร
10. จงยกตัวอย่างปัจจัยที่กำหนดอุปทานของสินค้าเกษตรมา 5 ปัจจัย พร้อมทั้งอธิบายว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลต่ออุปทานสินค้าเกษตรอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- นราทิพย์ ชุตินวงศ์. (2554). **ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประพันธ์ เสวตนันท์ และไพศาล เล็กอุทัย. (2544). **หลักเศรษฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร ปรีดาศักดิ์. (2556). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนูญ โต้ะยามา. (2553). อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2556). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรุณศิริ ใจมา. (2557). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : วี. พรินท์.
- วิณา สีสลาประเสริฐศิลป์. (2556). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- สมนึก ทับพันธุ์ และมนูญ โต้ะยามา. (2551). อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ เปรียบพร้อม. (2554). อุปสงค์ อุปทานสินค้าเกษตรและการประยุกต์. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรุณีย์ ลิ้มประเสริฐ. (2557). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 10. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- เอื้อ สิริจินดา. (2557). อุปทานการผลิตสินค้าเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 4 การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร
การผลิตสินค้าเกษตร
ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร
สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 4 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการผลิตสินค้าเกษตรและลักษณะเฉพาะของการผลิตสินค้าเกษตรได้
2. อธิบายรูปแบบของการผลิตสินค้าเกษตรได้
3. อธิบายความสัมพันธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกันได้
4. จำแนกปัจจัยด้านความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการผลิตสินค้าเกษตรได้
5. จำแนกแนวทางแก้ไขปัญหารisk ความเสี่ยงและความไม่แน่นอนได้
6. จำแนกประเภทของสินค้าเกษตรได้
7. อธิบายลักษณะของผลผลิตสินค้าเกษตรได้
8. จำแนกประเภทของต้นทุนการผลิตได้
9. จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

การผลิตสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร

จากเนื้อหาในบทที่ 3 อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร ทำให้ทราบว่า อุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย กล่าวคือ อุปสงค์สินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพ แม้อาชีพสินค้าเกษตรจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ปริมาณความต้องการซื้อจะเปลี่ยนแปลงตามไปเพียงเล็กน้อย สำหรับอุปทานสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับปัจจัยธรรมชาติเป็นหลัก และมีการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล เกษตรกรจะไม่สามารถคาดคะเนปริมาณการผลิตและราคาสินค้าเกษตรได้ แม้อาชีพสินค้าเปลี่ยนแปลงไปมากอย่างไร ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรจึงเปลี่ยนแปลงตามได้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีระยะเวลาการผลิตค่อนข้างนาน จากที่กล่าวมา การผลิตสินค้าเกษตรลักษณะเฉพาะทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องมีการวางแผนการผลิตสินค้าเกษตรให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดสินค้าเกษตรในขณะนั้น ดังนั้นเนื้อหาในบทที่ 4 เป็นการศึกษาถึง การผลิตทางการเกษตร และ ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตร

ในอดีตที่ผ่านมาการผลิตสินค้าเกษตรในประเทศไทยมีการใช้ปัจจัยที่ดินและแรงงานเป็นหลัก ในปัจจุบันการผลิตสินค้าเกษตรมีการนำเทคโนโลยีและวิธีการจัดการใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรมากยิ่งขึ้น เพื่อปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มปริมาณการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1. ความหมายของการผลิตสินค้าเกษตร

ในการผลิตสินค้าเกษตร เกษตรกรจะเป็นผู้ผลิตและตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร อย่างไร และเพื่อใคร ภายใต้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด สำหรับความหมายของการผลิตสินค้าเกษตรนั้น มีบุคคลต่างๆ นิยามความหมายของการผลิตทางการเกษตรไว้ดังนี้

จุฑารัตน์ จุลศิริพงษ์ (2548 : 67) อธิบายถึงความหมายของการผลิตสินค้าเกษตรไว้ดังนี้ “การผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพของปัจจัยการผลิตตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป ให้กลายเป็นผลผลิตทางการเกษตรอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง”

จรินทร์ เทศวานิช (2554 : 134) นิยามความหมายของการผลิตสินค้าเกษตรไว้ดังนี้ “การผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพของปัจจัยการผลิตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ให้เป็นผลผลิตทางการเกษตรชนิดหนึ่งหรือมากกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตกับผลผลิตอาจเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือบางครั้งความสัมพันธ์อาจเป็นไปในทิศทางตรงข้ามก็ได้ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตกับผลผลิต จะช่วยให้เข้าใจถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรทางการเกษตร

เกษตรกรได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การผลิตก็ยังมีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีอีกด้วย โดยการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีจะมีส่วนช่วยให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นด้วย”

จากที่กล่าวมาสามารถนิยามความหมายของการผลิตสินค้าเกษตรได้ว่า การผลิตทางการเกษตร หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป มาแปรรูปหรือเปลี่ยนแปลงสภาพให้กลายเป็นผลผลิตทางการเกษตร

2. ลักษณะเฉพาะของการผลิตสินค้าเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการผลิตสินค้าหรือบริการทั่วไป โดยมีลักษณะเฉพาะของการผลิตสินค้าเกษตร ดังต่อไปนี้

2.1 การเข้าออกจากรูถักอย่างเสรี การผลิตสินค้าเกษตรมีการแข่งขันกันมาก เนื่องจากการเข้าหรือออกจากรูถักการเกษตรเป็นไปอย่างเสรี การผลิตสินค้าเกษตรไม่มีการจดทะเบียนผูกขาดหรือสงวนลิขสิทธิ์ แม้ว่าในระยะสั้นเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรซึ่งอยู่ในความนิยมและความต้องการของตลาดจะสามารถควบคุมราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นได้ แต่ในระยะยาวเกษตรกรจะไม่สามารถควบคุมราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นได้ เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรเป็นไปตามอุปสงค์และอุปทานของตลาด ถ้าสินค้าเกษตรชนิดใดมีราคาสูง เกษตรกรซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากจะเข้ามาทำการผลิตสินค้าเกษตรชนิดนั้นเพิ่มขึ้น ทำให้มีปริมาณผลผลิตมากเกินไป เกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด สินค้าเกษตรชนิดนั้นจะมีราคาลดลง ในทางกลับกัน ถ้าสินค้าเกษตรชนิดใดมีราคาต่ำ เกษตรกรจะหันไปทำการผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่นแทน ทำให้ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรชนิดนั้นลดลง ราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นจะสูงขึ้น

2.2 ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสูง การลงทุนทางด้านการเกษตรมักจะมีสัดส่วนของต้นทุนคงที่ต่อต้นทุนทั้งหมดสูง เมื่อเทียบกับการผลิตด้านอุตสาหกรรม เพราะการผลิตสินค้าเกษตรมีค่าใช้จ่ายสูง เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อที่ดินหรือเช่าที่ดิน ค่าเครื่องจักรกลทางการเกษตร ค่าโรงเรือน เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่ว่าจะมีการผลิตหรือไม่ผลิตก็ตาม เกษตรกรจะต้องนำมาคิดเป็นค่าใช้จ่ายด้วย ในขณะที่การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมนั้นต้นทุนส่วนใหญ่จะเป็นต้นทุนผันแปร เช่น ค่าแรงงาน ค่าวัตถุดิบ เป็นต้น

2.3 อุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย เหตุที่อุปสงค์ของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นแม้ราคาสินค้าเกษตรจะเปลี่ยนแปลงไปมากอย่างไร ปริมาณความต้องการซื้อสินค้าเกษตรจะเปลี่ยนแปลงตามเพียงเล็กน้อย เช่น ถ้าราคาทุเรียนลดลง ประชาชนจะบริโภคทุเรียนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ปริมาณการซื้อจะไม่เพิ่มมากนัก เนื่องจากถ้าซื้อทุเรียนจำนวนมากจะมีปัญหาในการเก็บรักษา เนื่องจากทุเรียนเสื่อมสภาพได้ง่าย เป็นต้น สำหรับด้านอุปทานนั้น อุปทานของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย ถึงแม้ราคาสินค้าเกษตรจะสูงขึ้น แต่เกษตรกรจะไม่สามารถเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรได้ทันตามความต้องการของผู้บริโภคในขณะนั้น เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาการผลิตนาน นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดอื่นๆ เช่น ที่ดิน ทุน แรงงาน เป็นต้น ดังนั้นในระยะสั้นการเพิ่มหรือลดการผลิตสินค้าเกษตรจึงทำได้ยาก

2.4 การผลิตสินค้าเกษตรกระจายอยู่ในพื้นที่ห่างไกล เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ซึ่งที่ดินในเขตชุมชนหรือในเมืองมีราคาสูง ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงทำการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน ซึ่งมีราคาที่ดินต่ำกว่าที่ดินในชุมชน นอกจากนี้การผลิตสินค้าเกษตรจะกระจายกันไปในพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาในการรวบรวม และการขนส่งสินค้าเกษตร ดังนั้นขั้นตอนการตลาดจึงต้องผ่านพ่อค้าคนกลางหลายขั้นตอนกว่าสินค้าเกษตรจะผ่านจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภค

3. รูปแบบของการผลิตสินค้าเกษตร

การดำเนินการผลิตสินค้าเกษตร เกษตรกรจะพิจารณาเลือกรูปแบบการผลิตที่มีความเหมาะสมกับความสามารถ เงินทุน และปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรมีอยู่ว่าจะผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง คือ ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว และจะทำติดต่อกันเป็นเวลานาน จนเกิดความชำนาญอย่างมาก หรือจะผลิตสินค้าหลายอย่าง เช่น การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิด การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ร่วมกัน เป็นต้น เพื่อลดความเสี่ยงภัยอันเนื่องมาจากสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งมีราคาตกต่ำ หรือได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ รูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง และรูปแบบการผลิตหลายชนิดร่วมกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2553 : 148-149)

3.1 รูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง เป็นการผลิตสินค้าเกษตรที่มุ่งเน้นการผลิตหรือกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เกษตรกรที่ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง โดยที่ผู้ทำการผลิตประเภทนี้จะมีกิจการที่ทำการผลิตที่สำคัญเพียงกิจการเดียว อาจมีกิจการเสริมเล็กน้อยที่เป็นการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ร่วมกันด้วยก็ได้

3.1.1 ข้อดีของรูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง คือ

- 1) ทำให้เกษตรกรมีความรู้ความชำนาญในการผลิตสิ่งนั้นเพิ่มขึ้น เนื่องจากการผลิตสินค้าอย่างเดียว และผลิตเป็นเวลานานต่อเนื่องกัน จะทำให้ผู้ผลิตมีความรู้ความชำนาญ ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพของการผลิตสูงขึ้น
- 2) เกษตรกรมีโอกาสทำกำไรจากการผลิตเฉพาะอย่างได้มากกว่าการทำ การผลิตแบบที่มีกิจการหลักหลายกิจการร่วมกัน
- 3) เกษตรกรสามารถนำเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิต เช่น การใช้รถปักดำข้าว และรถเกี่ยวข้าวในการทำนา การใช้รถไถในการฉีดยาฆ่าแมลงและสารป้องกันศัตรูพืชในสวนผลไม้ เป็นต้น

3.1.2 ข้อเสียของรูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง คือ

- 1) การทำเกษตรแบบนี้มีความเสี่ยงสูง ขาดทุนง่าย ถ้าเกิดความเสียหายด้านผลผลิต หรือเกิดสภาวะตกต่ำของราคาสินค้า และตลาดที่จะรับซื้อผลผลิตดังกล่าว
- 2) การปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำกันหลายๆ ปี จะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพเร็ว และอาจต้องใช้เงินทุนปรับปรุงที่ดินเพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

3) การใช้ปัจจัยการผลิตเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ชาวนาที่ใช้เครื่องจักรในการทำนา ภายหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะว่างงาน ทำให้เครื่องมือเครื่องจักรไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์

4) รายได้ที่ได้รับจากการผลิตไม่มีการกระจายสม่ำเสมอตลอดปี โดยเฉพาะการผลิตเฉพาะอย่างที่สามารถทำได้เพียงปีละครั้ง

3.2 รูปแบบการผลิตหลายชนิดร่วมกัน เป็นการผลิตสินค้าเกษตรแบบที่มีการทำกิจการหลายๆ ชนิดร่วมกัน เช่น มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์หลายชนิดร่วมกัน พืชที่ปลูกอาจมีหลายชนิดหมุนเวียนกันไป หรือสัตว์ที่เลี้ยงอาจมีหลายชนิดด้วยกัน

3.2.1 ข้อดีของรูปแบบการผลิตหลายชนิดร่วมกัน คือ

1) ช่วยลดความเสี่ยงในการดำเนินกิจการที่เกิดจากการลดลงของราคา หรือความเสียหายของผลผลิตของกิจการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถ้าเกิดราคาของผลผลิตชนิดหนึ่งลดลง แต่ในขณะเดียวกันราคาของผลผลิตชนิดอื่นที่ทำร่วมกันอาจไม่ลดลงตาม เกษตรกรจะได้รายได้จากกิจการนี้มาชดเชย ช่วยทำให้ขาดทุนน้อยลง

2) การทำกิจการหลายชนิดร่วมกันช่วยให้เกษตรกรมีการกระจายรายได้สม่ำเสมอตลอดปี

3) ช่วยให้เกิดการใช้ปัจจัยการผลิตได้เต็มที่ตลอดปี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) ช่วยลดต้นทุนการผลิต และมีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างกิจการต่างๆ

5) การปลูกพืชหลายชนิดเป็นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน เช่น ปลูกข้าวโพดสลับกับถั่วเขียว เป็นต้น

3.2.2 ข้อเสียของรูปแบบการผลิตหลายชนิดร่วมกัน คือ

1) การจัดการยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่าการทำกิจการหลักเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเป็นการยากที่เกษตรกรโดยทั่วไปจะมีความรู้ และทักษะในการผลิตและบริหารจัดการทุกกิจการ ดังนั้นกิจการที่เกษตรกรขาดความชำนาญมักจะไม่ประสบผลสำเร็จและอาจสร้างปัญหาต่อผลการดำเนินงานโดยรวม

2) ก่อให้เกิดปัญหาการตลาดตามมา เนื่องจากการทำกิจการหรือการผลิตหลายชนิดร่วมกัน โดยเฉพาะกิจการขนาดเล็กทำให้มีปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิดในจำนวนน้อย ทำให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคา จำเป็นต้องขายผลผลิตสินค้าเกษตรให้พ่อค้าคนกลางในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดในขณะนั้น

3) การทำกิจการหรือการผลิตหลายชนิด โดยเฉพาะการผลิตที่มีความแตกต่างกันออก อาจทำให้ต้องเสียต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากจะต้องลงทุนซื้อเครื่องจักร เครื่องมือ หรืออุปกรณ์หลายชนิดที่แตกต่างกัน และไม่สามารถใช้ร่วมกันได้

4) การผลิตเฉพาะอย่างโดยสมบูรณ์ในทางการเกษตรมีน้อยมาก ส่วนใหญ่การผลิตเฉพาะอย่างในปัจจุบันคือ การผลิตพืชหรือสัตว์ที่เป็นหลักอย่างหนึ่งผสมไปกับการผลิตพืชหรือสัตว์อย่างอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น เกษตรกรที่ปลูกข้าวเป็นกิจการหลัก จะมีการปลูกผักสวน

ครัวเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนควบคู่กันไป โดยทั่วไปแล้วการผลิตเฉพาะอย่างต้องประสบกับภาวะความเสี่ยงภัยอยู่เสมอ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมักทำการผลิตหลายๆ อย่างร่วมกัน ในการรวมกิจการต่างๆ เข้าด้วยกันนี้ มีหลักการใหญ่ๆ คือ จะต้องเลือกการผลิตชนิดที่จะเป็นหลักขึ้นมาเป็นกิจการใหญ่เสียก่อน แล้วจึงเลือกการผลิตที่รองลงไปเข้ามารวมกับกิจการใหญ่เป็นรูปของกิจการย่อยอีกทีหนึ่ง เช่น เกษตรกรอาจเลี้ยงปลาเป็นกิจการหลัก และใช้ที่ดินระหว่างบ่อปลาปลูกมะม่วงเป็นกิจการรอง เป็นต้น (จรินทร์ เทศวานิช, 2551 : 115)

4. ความสัมพันธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกัน

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกัน เช่น การปลูกไม้ผล และผักในพื้นที่เดียวกัน หรือการในพื้นที่เดียวกันประกอบกิจการทางการเกษตรหลายชนิด เช่น การทำนาและเลี้ยงปลาในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเกษตรกรจะต้องพิจารณาว่าผลผลิตแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ดังกล่าวแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550 : 60-65)

- 1) ความสัมพันธ์แบบแข่งขันกัน
- 2) ความสัมพันธ์แบบประกอบกัน
- 3) ความสัมพันธ์แบบเสริมกัน
- 4) ความสัมพันธ์แบบผลิตได้ร่วมกัน

ความสัมพันธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกัน สามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1 ความสัมพันธ์แบบแข่งขันกัน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ถ้าผลิตสินค้าชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น ปริมาณการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งจะลดลง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยการผลิตมีจำนวนคงที่ ถ้านำไปใช้ในการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น จะเหลือปัจจัยการผลิตสำหรับผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งน้อยลง เช่น การใช้ที่ดิน ถ้ามีการขยายเนื้อที่ปลูกมังคุดมากขึ้น เกษตรกรก็จำเป็นต้องลดพื้นที่ในการปลูกเงาะลง เพราะที่ดินมีจำนวนจำกัด สำหรับแรงงานก็เช่นกัน เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตเงาะและมังคุดจะออกผลผลิตในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดปัญหาแรงงานไม่เพียงพอในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ถ้าใช้แรงงานในการเก็บเกี่ยวมังคุดมาก แรงงานในการเก็บเกี่ยวเงาะจะลดลง เป็นต้น ทั้งนี้การปลูกพืชบางชนิดในพื้นที่เดียวกันอาจจะแข่งขันกัน หรือขัดแย้งกันในการใช้แรงงานเพียงบางช่วงระยะเวลา แต่ไม่ได้ขัดแย้งกันตลอดปี

4.2 ความสัมพันธ์แบบประกอบกัน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่เมื่อผลิตสินค้าชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น ปริมาณการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งจะเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะในการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งได้ผลิตปัจจัยการผลิตที่สามารถนำไปใช้ผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่ง เช่น การเลี้ยงสุกร เลี้ยงปลา ปลูกผัก ในไร่นาเดียวกัน เกษตรกรจะได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจการที่สนับสนุนกัน กล่าวคือ มูลของสุกรสามารถนำไปเป็นอาหารปลา และใช้ทำปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับผักได้ ในขณะเดียวกันเศษผักสามารถนำไปเป็นอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสุกรและปลาได้ กิจการที่ประกอบกันหรือสนับสนุนกันจำเป็นต้องคัดเลือกกิจการที่จะใช้ดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ ทำให้เกษตรกรได้รับประโยชน์ทั้งด้านการลดต้นทุนการผลิต และทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิด

4.3 ความสัมพันธ์แบบเสริมกัน เป็นกรณีผลิตสินค้าชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น จะไม่มีผลให้ปริมาณการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งลดลง ทั้งนี้เพราะปัจจัยการผลิตยังไม่ถูกใช้อย่างเต็มที่ หรือมีปัจจัยการผลิตว่างอยู่ในบางช่วงเวลา เมื่อนำปัจจัยการผลิตที่ว่างอยู่นี้ไปใช้ผลิตสินค้าชนิดอื่น ก็จะไม่เกิดผลกระทบต่อปริมาณการผลิตสินค้าชนิดนี้ และไม่ทำให้กิจการอื่นมีผลผลิตลดลงหรือเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด สภาพเช่นนี้พบมากในการผลิตสินค้าเกษตรซึ่งมีลักษณะเป็นฤดูกาล และขึ้นอยู่กับสภาพทางธรรมชาติมาก เช่น เกษตรกรที่ทำสวนผลไม้ อาจเพิ่มกิจกรรมขนาดเล็ก เช่น การเลี้ยงไก่ ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะใช้เวลาว่างที่เหลือจากการทำกิจกรรมหลัก โดยไม่มีผลกระทบต่อการผลิตของกิจกรรมหลักเลย

4.4 ความสัมพันธ์แบบผลิตได้ร่วมกัน เป็นกรณีเกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรชนิดหนึ่งให้ได้ผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะได้ผลผลิตอีกชนิดหนึ่งร่วมขึ้นมา โดยที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดเดียวกัน เช่น ในการเก็บเกี่ยวข้าว เกษตรกรจะได้รับผลผลิตในรูปของข้าวเปลือกและยังได้ผลผลิตในรูปฟางข้าวตามมาด้วย โดยผลผลิตทั้งสองชนิดที่ได้มาพร้อมกันนี้จะรวมกันในอัตราคงที่ ดังนั้นเมื่อมีการเพิ่มการผลิตของผลผลิตชนิดหนึ่ง ก็จะมีผลทำให้ได้รับผลผลิตอีกชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้นตามไปด้วยในเวลาเดียวกัน

5. ปัจจัยด้านความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการผลิตสินค้าเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ถ้าสภาพดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อผลผลิตสินค้าเกษตรด้วย ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องเผชิญกับความเสี่ยงอยู่เสมอ ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของสินค้าเกษตร คือ

5.1 ความเสี่ยงด้านสภาพดินฟ้าอากาศ การผลิตสินค้าเกษตรมีหลายประเภท ได้แก่ การผลิตพืช การปศุสัตว์ การประมง ซึ่งพืชและสัตว์แต่ละชนิดจะมีช่วงของการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน ภูมิอากาศและฤดูกาลจะมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์อย่างมาก ดังนั้นผลผลิตสินค้าเกษตรจึงเป็นไปตามฤดูกาล เมื่อสภาพดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงไป หรือเกิดการแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช จึงมีผลกระทบต่อเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ตลอดจนมีผลต่อปริมาณผลผลิตของสินค้าเกษตรด้วย ดังนั้นปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรจึงมีความไม่แน่นอน เกษตรกรไม่สามารถควบคุมการผลิตสินค้าเกษตรได้ และไม่สามารถคาดคะเนถึงปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรที่จะผลิตได้ในฤดูกาลนั้นๆ

5.2 ความเสี่ยงทางด้านผลผลิตและการตลาด การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ปีใดมีปริมาณน้ำมากหรือน้อยเกินไป จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีจำนวนน้อย แต่ถ้าปริมาณน้ำเหมาะสม ผลผลิตทางการเกษตรจะเพิ่มขึ้น ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรจึงไม่แน่นอน นอกจากนี้หากมีการแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชจะทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตและคุณภาพของสินค้าเกษตรลดลง ทำให้เกิดความไม่แน่นอนทางด้านราคาและตลาดสินค้าเกษตรอีกด้วย

5.3 การผลิตสินค้าเกษตรจะเป็นการผลิตแบบไม่ต่อเนื่อง โดยที่การผลิตทางการเกษตรจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติและฤดูกาลผลิต ดังนั้นการผลิตจะเริ่มต้นเมื่อถึงฤดูกาล แต่พอสิ้น

ฤดูกาลจะต้องหยุดการผลิต และรอจนกว่าจะถึงฤดูกาลใหม่จึงจะทำการผลิตได้ ดังนั้นรายได้ของเกษตรกรจากการผลิตสินค้าเกษตรจึงไม่ต่อเนื่อง

6. แนวทางแก้ไขปัญหาความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับปัจจัยธรรมชาติที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ เกษตรกรจึงต้องประสบกับความเสียหาย หรือความไม่แน่นอนในการผลิตเสมอ เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรมีแนวทางการจัดการความเสี่ยงและความไม่แน่นอนได้ดังนี้ (วินัย พุทธิกุล, 2557 : 141-144)

6.1 การประกันภัยพืชผล คือ ในสถานะของการผลิตที่เกษตรกรต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย วาตภัย การแพร่ระบาดของโรคหรือแมลงศัตรูพืช เป็นต้น การประกันราคาพืชผลเป็นการรับรองว่า เกษตรกรจะได้รับรายได้ขั้นต่ำ หากเกิดเหตุการณ์ซึ่งควบคุมไม่ได้เหล่านั้น ในการประกันราคาพืชผลนั้น เกษตรกรจะต้องเสียดอกเบี้ยประกันจำนวนหนึ่งให้กับบริษัทประกัน โดยพิจารณาจากมูลค่าที่เอาประกัน และโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ซึ่งไม่แน่นอนนั้น

6.2 การดำเนินการผลิตแบบผสมผสาน การป้องกันความเสี่ยงวิธีหนึ่ง คือ การทำการผลิตมากกว่าหนึ่งชนิด เป็นการกระจายผลผลิตทางการเกษตร โดยผลิตพืชและสัตว์หลายอย่างเพื่อกระจายความเสียหายในการผลิต หากเกิดความเสียหายกับผลผลิตชนิดหนึ่ง เกษตรกรจะยังมีรายได้จากผลผลิตอื่นที่ไม่เสียหายมาทดแทนได้ จึงทำให้ไม่เกิดความเสียหายทั้งหมด

6.3 ทางเลือกกิจกรรมที่มีความคล่องตัว การดำเนินกิจการที่มีความคล่องตัวหรือมีความยืดหยุ่นนั้น ผู้ประกอบการสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตได้ง่าย เสียค่าใช้จ่ายน้อย และไม่ใช้เวลามาก กิจกรรมที่มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยน อาจไม่ใช่กิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงสุดก็ได้ ในการพิจารณาความคล่องตัวของกิจกรรมสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

6.3.1 ความคล่องตัวด้านเวลา ได้แก่ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงได้ในเวลาสั้น เช่น การทำนา ปลูกผัก ปลูกพืชไร่ สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายกว่าไม้ผล เพราะระยะเวลาเก็บเกี่ยวแต่ละฤดูกาลสั้นกว่า

6.3.2 ความคล่องตัวด้านต้นทุน ได้แก่ การที่ผู้ผลิตสามารถเลือกที่จะเปลี่ยนกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการผลิตได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากนัก เช่น การเปลี่ยนโรงเรือนจากอาคารถาวรซึ่งต้องลงทุนมากมาเป็นอาคารชั่วคราวซึ่งลงทุนน้อยกว่า การเช่าอุปกรณ์การผลิตทดแทนการลงทุนซื้อ เช่น การเช่ารถแทรกเตอร์ เป็นต้น

6.3.3 ความคล่องตัวด้านการผลิต กิจกรรมการผลิตที่มีความคล่องตัวด้านผลผลิตมีหลายลักษณะ เช่น ข้าวโพด และอ้อย เป็นพืชที่ทนแล้ง สามารถให้ผลผลิตโดยไม่ต้องดูแลรักษาามาก อีกลักษณะหนึ่ง คือ การที่ผลผลิตสามารถเก็บรักษาได้นานหรือแปรรูปได้ง่าย และลักษณะสุดท้ายคือ กิจกรรมที่ให้ผลผลิตได้หลายอย่าง เช่น การปลูกกล้วย เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้ง ผล ใบ และปลีกล้วย เป็นต้น

6.4 การรักษาสภาพคล่อง สภาพคล่องของกิจการ หมายถึง เงินสดในมือหรือทรัพย์สินอื่นๆ ที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย สภาพคล่องมีความสำคัญเพราะในยามจำเป็นอันเนื่องมาจาก

เหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ จะสามารถนำเอาสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้ประกอบการทางการเกษตรสามารถรักษาสภาพคล่องได้จาก 3 วิธี ดังต่อไปนี้

6.4.1 การสำรองเครดิตวงเงินกู้ไว้บางส่วน เกษตรกรอาจใช้เงินกู้ไม่เต็มวงเงิน โดยเหลือเงินกู้บางส่วนไว้เพื่อรองรับสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้

6.4.2 การซื้อพันธบัตรรัฐบาลหรือฝากเงินในธนาคาร ซึ่งสามารถนำมาใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วนได้

6.4.3 การเก็บรักษาและเก็บสำรองผลผลิตบางส่วนที่มีสภาพคล่องตัวในการจำหน่ายเพื่อเป็นเงินสดไว้ใช้ในยามที่จำเป็น เช่น ข้าวโพด ยางแผ่น ข้าวเปลือก เป็นต้น

6.5 การเก็บสำรองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เกษตรกรควรมีการเก็บสำรองปัจจัยการผลิตไว้บางส่วน โดยเฉพาะชนิดที่สำคัญในกิจการของฟาร์ม เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช อาหารสัตว์ เป็นต้น เพื่อป้องกันความเสียหายจากการขาดแคลนปัจจัยการผลิตชนิดดังกล่าวได้

6.6 การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เป็นข้อตกลงระหว่างผู้ผลิตหรือเกษตรกรกับผู้ซื้อ ซึ่งเป็นพ่อค้าหรือโรงงานแปรรูป โดยสัญญาจะรับซื้อผลผลิตด้วยราคาที่กำหนดขึ้น เกษตรกรจึงสามารถลดความเสี่ยงด้านราคาลงไปได้ระดับหนึ่ง ทำให้สามารถประมาณรายได้ที่จะได้รับ ส่งผลให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ปัจจัยการผลิตในปัจจุบันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยปกติแล้วในการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ผู้ซื้อมักจะทำหน้าที่จัดหาปัจจัยการผลิต รวมถึงสินเชื่อให้แก่เกษตรกรด้วย

6.7 การซื้อขายตามสัญญา สามารถทำได้โดยการทำสัญญาระหว่างหน่วยผลิตกับหน่วยตลาด เช่น การเลี้ยงไก่ บริษัทจะทำหน้าที่ตั้งแต่จัดหาปัจจัยการผลิตมาให้แก่เกษตรกร เช่น พันธุ์ไก่ อาหาร ยา เป็นต้น แต่เกษตรกรต้องลงทุนในการสร้างโรงเรือนและระบบสาธารณสุขปศุสัตว์พื้นฐานเอง เมื่อถึงกำหนดบริษัทจะมารับซื้อผลผลิตไก่เพื่อนำไปแปรรูป และจัดจำหน่ายต่อไป เกษตรกรจะทำหน้าที่ตามสัญญากับบริษัท เรียกว่า การทำฟาร์มแบบมีข้อตกลง

6.8 การจัดการด้านการผลิต วิธีการจัดการฟาร์มบางอย่างสามารถลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในการผลิตได้ เช่น การลงทุนจัดทำระบบน้ำด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นต้น

7. ประเภทของสินค้าเกษตร

การแบ่งชนิดของสินค้าเกษตรแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (ไพฑูรย์ รอดวินิจ, 2541 : 32)

7.1 สินค้าขั้นปฐม หมายถึง สินค้าเกษตรที่ผลิตขึ้นจากหน่วยการผลิตโดยตรง ยังไม่ได้ทำการแปรรูป หรือทำการแปรรูปเพียงเล็กน้อยเพื่อให้สามารถซื้อขาย หรือดำเนินกิจกรรมการตลาดต่างๆ ตามความจำเป็นได้ เช่น ผัก และผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น

7.2 สินค้าแปรรูปขั้นต้น สินค้าเกษตรในขั้นนี้เป็นสินค้าที่ผ่านกระบวนการแปรรูปจากสินค้าเกษตรขั้นปฐม ให้มีรูปร่างแปรเปลี่ยนไปเพื่อประโยชน์ในด้านการบริโภค การเก็บรักษา และการดำเนินกิจกรรมการต่างๆ ได้ อย่างไรก็ตาม สินค้าที่ผ่านการแปรรูปขั้นต้นนี้ รูปสินค้ายังไม่ซับซ้อนนัก พอมองเห็นว่า รูปเดิมของสินค้าเป็นอย่างไร เช่น การสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร เป็นต้น

7.3 สินค้าแปรรูปขั้นสุดท้าย สินค้าเกษตรในขั้นนี้เป็นสินค้าที่ผ่านกระบวนการแปรรูปที่ค่อนข้างซับซ้อน จากสินค้าเกษตรขั้นปฐมหรือการแปรรูปขั้นต้นเป็นสินค้าขั้นสุดท้าย เพื่อการบริโภค

การแปรรูปขั้นสุดท้ายนี้ ผลผลิตที่ได้ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างเดิมได้ เช่น อาหารกระป๋อง น้ำมันพืช เป็นต้น

8. ลักษณะของผลผลิตสินค้าเกษตร

เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นการผลิตขนาดเล็ก การตอบสนองของอุปทานสินค้าเกษตรต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาจึงมีน้อย ต่างจากสินค้าและบริการโดยทั่วไป โดยสามารถสรุปลักษณะของผลผลิตสินค้าเกษตรได้ดังนี้

8.1 สินค้าเกษตรใช้เวลาในการผลิตนาน สินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีระยะเวลาการผลิตนาน เช่น การปลูกไม้ผล จะใช้เวลาประมาณ 3-5 ปี จึงจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ การปลูกผักใช้เวลาประมาณ 1-3 เดือน จึงจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เป็นต้น การใช้เวลาในการผลิตดังกล่าวทำให้ผลผลิตการเกษตรไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ทันทีเหมือนกับสินค้าประเภทอื่น ถึงแม้ว่าในขณะนั้นสินค้าเกษตรจะมีราคาสูงขึ้น แต่เกษตรกรจะไม่สามารถเพิ่มปริมาณการผลิตให้พอดีกับความต้องการของตลาดได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าปีใดผลผลิตมีมากเกินไปความต้องการของตลาด ก็ไม่สามารถจะลดปริมาณการผลิตได้อย่างรวดเร็วเหมือนกับสินค้าชนิดอื่น ทำให้เกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำจนเกษตรกรได้รับความเดือดร้อน

8.2 สินค้าเกษตรมีเฉพาะบางพื้นที่และออกสู่ตลาดตามฤดูกาล ด้วยความจำกัดทางธรรมชาติในตัวของสินค้าเกษตร ทำให้พืชและสัตว์บางชนิดเจริญเติบโต และทำการผลิตได้เฉพาะบางท้องถิ่นที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิที่เหมาะสม เป็นต้น ดังนั้นสินค้าเกษตรหลายชนิดจึงถูกจำกัดให้ผลิตได้เฉพาะบางพื้นที่และบางฤดูกาลเท่านั้น เช่น ลำไยปลูกได้ดีในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง ทูเรียนปลูกได้ดีในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น จากข้อจำกัดข้างต้นเป็นสาเหตุให้สินค้าเกษตรหลายชนิดมีแหล่งผลิตเฉพาะในบางท้องถิ่น และมีผลผลิตออกสู่ตลาดเป็นฤดูกาลเฉพาะ แม้สินค้าเกษตรบางชนิดจะไม่ถูกจำกัดด้วยสภาพดังกล่าว แต่การผลิตสินค้าเกษตรโดยทั่วไปต้องใช้เวลาในการผลิตที่ค่อนข้างยาวนาน จึงทำให้การผลิตสินค้าเกษตรไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และราคาสินค้าได้ในทันทีทันใด เช่นเดียวกับสินค้าประเภทอื่น (ไพฑูริย์ รอดวิมล, 2541 : 30)

8.3 สินค้าเกษตรมีคุณภาพไม่แน่นอน สินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีคุณภาพไม่แน่นอน เกษตรกรไม่สามารถควบคุมให้ผลผลิตสินค้าเกษตรมีคุณภาพเดียวกันได้ เช่น มังคุดที่เก็บเกี่ยวจากต้นเดียวกัน หรือแหล่งผลิตเดียวกันอาจมีขนาดและรสชาติที่แตกต่างกัน เป็นต้น คุณภาพของสินค้าเกษตรโดยทั่วไปจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ปริมาณน้ำฝน การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ดังนั้นผลผลิตสินค้าเกษตรจึงมีคุณภาพไม่แน่นอน ทำให้มีความจำเป็นจะต้องจัดขนาดมาตรฐานของสินค้า ซึ่งการจัดขนาดมาตรฐานสินค้าของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน ทำให้เกษตรกรถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อสินค้าเกษตร

8.4 สินค้าเกษตรเสื่อมสภาพและเน่าเสียได้ง่าย สินค้าเกษตรมีอายุการเก็บรักษาสั้น เสื่อมสภาพ และเน่าเสียได้ง่าย หลังจากการเก็บเกี่ยวเกษตรกรจึงมีความจำเป็นต้องนำสินค้าเกษตรไปจำหน่ายทันที ส่วนพ่อค้าคนกลางจะต้องรีบเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรไปสู่ผู้บริโภคด้วยความรวดเร็ว ในกรณีที่จำหน่ายสินค้าเกษตรไม่หมด จำเป็นจะต้องใช้สถานที่ในการเก็บรักษาสินค้าเกษตร เช่น ห้องเย็น

ยุ่งฉาง โกดัง เป็นต้น สินค้าเกษตรจึงมีต้นทุนการขนส่งและการเก็บรักษาสูง การที่สินค้าเกษตรเน่าเสียเสื่อมสภาพได้ง่ายทำให้อำนาจต่อรองของเกษตรกรด้านราคาต่ำมาก เช่น ผลผลิตเงาะมีอายุการเก็บรักษาสั้นมากภายหลังการเก็บเกี่ยวเกษตรกรจะต้องรีบนำเงาะออกไปจำหน่าย ดังนั้นไม่ว่าราคาเงาะในเวลานั้นจะสูง หรือต่ำอย่างไร เกษตรกรก็มีความจำเป็นต้องรีบจำหน่าย เป็นต้น

8.5 สินค้าเกษตรมีน้ำหนักมากและกินพื้นที่ในการขนส่ง สินค้าเกษตรมีคุณภาพและขนาดแตกต่างกัน สินค้าเกษตรบางชนิดมีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก เช่น ทูเรียน ฟักทอง แตงโม เป็นต้น ทำให้ต้องเสียพื้นที่ในการขนส่งมาก รวมถึงการหีบห่อและการขนส่งต้องใช้ความระมัดระวังมากกว่าสินค้าทั่วไป ทำให้มีราคาขนส่งสูง

8.6 สินค้าเกษตรมีทั้งสินค้าที่สามารถบริโภคได้ทันที และสินค้าประเภทวัตถุดิบ ซึ่งต้องนำไปแปรรูปให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น การสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร การแปรรูปเมล็ดถั่วเหลืองเป็นน้ำมันถั่วเหลือง เป็นต้น ซึ่งการแปรรูปสินค้าเกษตรบางชนิดจะมีขบวนการผลิตหลายขั้นตอน ทำให้ใช้เวลาในการผลิตนานกว่าสินค้าทั่วไป

ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร

การดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ เกษตรกรจำเป็นต้องให้ความสำคัญในเรื่องค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะเกษตรกรที่ทำการผลิตสินค้าเกษตรในเชิงธุรกิจเพื่อมุ่งหวังกำไร เนื่องจากหากเกษตรกรจะได้รับกำไรหรือขาดทุนอย่างน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับต้นทุนการผลิตเป็นสำคัญ ดังนั้นเกษตรกรจึงควรทราบวิธีการคิดคำนวณต้นทุน และชนิดของต้นทุนการผลิตต่างๆ ในทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อประโยชน์ต่อการบริการจัดการการผลิตสินค้าเกษตร

1. ประเภทของต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง ค่าตอบแทนหรือค่าชดเชยต่างๆ แก่เจ้าของปัจจัยการผลิต ในการใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อผลิตสินค้าและบริการ โดยค่าตอบแทนดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปของเงินหรือสิ่งอื่นใดที่แสดงออกมาในรูปของเงิน เช่น ในการผลิตข้าว ต้นทุนของเงิน ได้แก่ ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ค่าแรงงาน ยาปราบวัชพืชและศัตรูพืช เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นต้นทุนที่ไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงิน เช่น ค่าเช่าที่ดินของตนเอง การใช้แรงงานบุตรและภรรยาช่วยทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรงงาน เป็นต้น (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 234)

ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (เอื้อ สิริจินดา, 2557 : 147-148)

1.1 ต้นทุนคงที่ หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการผลิตที่เกิดจากการใช้ปัจจัยคงที่ในการผลิต ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงระยะเวลาของการผลิต ไม่ว่าเกษตรกรจะไม่ทำการผลิตเลย ทำการผลิตน้อย หรือทำการผลิตมาก ปัจจัยคงที่จะถูกใช้ในปริมาณเท่าเดิม ปัจจัยคงที่ในการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ ที่ดิน เครื่องจักรกลการเกษตร โรงเรือน เป็นต้น ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด และต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด

1.1.1 ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรต้องจ่ายออกไปเป็นเงินสดในการใช้ปัจจัยคงที่ เช่น ค่าภาษีที่ดิน ค่าเช่าที่ดิน ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างโรงเรือน เป็นต้น

1.1.2 ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรจะไม่ต้องจ่ายออกไปจริงในการใช้ปัจจัยคงที่ ประกอบด้วย ค่าเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเอง ค่าเสื่อมอุปกรณ์และโรงเรือน และค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนระยะยาว

ต้นทุนคงที่ทั้งหมด = ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด + ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด

1.2 ต้นทุนผันแปร หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต การใช้ปัจจัยผันแปรจะแปรผันไปตามปริมาณการผลิต กล่าวคือ เมื่อมีการผลิตสินค้าเกษตรมาก จะใช้ปัจจัยผันแปรมากในทางกลับกัน เมื่อมีการผลิตสินค้าเกษตรน้อย จะใช้ปัจจัยผันแปรน้อย และเมื่อเกษตรกรไม่ได้ทำการผลิตสินค้าเกษตร ปัจจัยผันแปรจะไม่ถูกนำมาใช้ ปัจจัยผันแปรในการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ แรงงาน ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงที่เกษตรกรต้องแบกรับ

1.2.1 ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด คือ ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการที่เกษตรกรซื้อปัจจัยผันแปรเข้ามาใช้ในกิจการ และต้องจ่ายออกไปด้วยเงินสด เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าจ้างรถเก็บเกี่ยว ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น

1.2.2 ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการที่เกษตรกรใช้ปัจจัยผันแปรที่ผลิตขึ้นใช้เองภายในกิจการ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ที่เกษตรกรผลิตขึ้นใช้เอง การใช้แรงงานในครัวเรือนช่วยทำการเกษตร เป็นต้น โดยปัจจัยเหล่านี้จะถูกประเมินค่าออกมาเป็นเงินตามอัตราค่าจ้างหรือราคาของปัจจัยการผลิตที่ซื้อขายกันในตลาด ในทางเศรษฐศาสตร์ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิต ดังนั้น

ต้นทุนผันแปรทั้งหมด = ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด + ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด

ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเป็นต้นทุนที่ต้องประเมินให้ในการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรมีอยู่เอง เช่น การนำที่ดินของตนเองมาทำการเกษตร ถึงแม้จะไม่ต้องจ่ายค่าเช่าเป็นเงินสด แต่ต้องคิดต้นทุนให้ เพราะที่ดินมีค่าเสียโอกาส กล่าวคือ ถ้าไม่นำมาทำการเพาะปลูกเองอาจนำไปให้เช่าก็จะได้รับค่าเช่า หรือถ้าไม่นำมาปลูกพืชชนิดนี้ก็สามารถนำไปปลูกพืชชนิดอื่นได้ ซึ่งจะทำให้ได้รายได้เป็นผลตอบแทน ในการประเมินต้นทุนจากการใช้ที่ดินของตนเองนี้จะต้องประเมินจากค่าเสียโอกาสของที่ดินแปลงนี้ (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550 : 114)

2. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรบางชนิด

ในการคำนวณต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรจะแยกพิจารณาต้นทุนในการผลิตพืช และต้นทุนในการผลิตสัตว์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2551 : 181-186)

2.1 ต้นทุนในการผลิตพืช

โดยทั่วไปการคำนวณต้นทุนการผลิตพืชนั้น จะแบ่งตามระยะสั้นประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ดังนี้

2.1.1 ต้นทุนผันแปรในการผลิตพืช ประกอบด้วย

- 1) ค่าแรงงาน เช่น ค่าแรงงานในการเตรียมดิน ค่าเตรียมพันธุ์เพาะปลูก ค่าบำรุงรักษา ค่าขนย้าย เป็นต้น
- 2) ค่าวัสดุดิบ เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าพันธุ์พืช ค่าปุ๋ย ค่าสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น
- 3) ค่าใช้จ่ายแปรผันอื่นๆ เช่น ค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำ ค่าซ่อมแซม อุปกรณ์การเกษตร ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ เป็นต้น

2.1.2 ต้นทุนคงที่ในการผลิตพืช เช่น ค่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน ค่าก่อสร้างโรงเรือน เป็นต้น

การคำนวณต้นทุนการผลิตพืชนอกจากจะแบ่งแยกออกเป็นต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่แล้ว จะคำนวณต้นทุนการผลิตโดยเฉพาะต้นทุนผันแปร แยกตามกิจกรรมการผลิต คือ (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2553 : 196)

- 1) การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก เช่น การไถพรวน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเพาะชำกล้า เป็นต้น
- 2) การดูแลรักษา เช่น การพรวนดิน การตัดหญ้า การตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ การฉีดพ่นยาป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น
- 3) การเก็บเกี่ยวและแปรรูปก่อนจำหน่าย เช่น การเก็บเกี่ยว การขนย้ายผลผลิต การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น

2.2 ต้นทุนในการผลิตสัตว์

โดยทั่วไปการคำนวณต้นทุนการผลิตสัตว์นั้น จะแบ่งตามระยะสั้นประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ดังนี้

2.1.1 ต้นทุนผันแปรในการผลิตสัตว์ ประกอบด้วย

- 1) ค่าแรงงาน เช่น ค่าแรงงานในการเลี้ยง ผสมอาหาร ให้อาหาร ทำความสะอาดโรงเรือน เป็นต้น
- 2) ค่าวัสดุดิบ เช่น ค่าอาหารสัตว์ ค่ายารักษาโรค ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น
- 3) ค่าใช้จ่ายแปรผันอื่นๆ เช่น ค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำ ค่าซ่อมแซม อุปกรณ์การเกษตร ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ เป็นต้น

2.1.2 ต้นทุนคงที่ในการผลิตสัตว์ เช่น ค่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน ค่าก่อสร้างโรงเรือน เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

สำหรับต้นทุนการผลิตสัตว์แยกตามประเภทกิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้ (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2553 : 210-211)

- 1) ต้นทุนของกิจกรรมเริ่มต้นเลี้ยง เช่น ค่าพันธุ์สัตว์ ค่าโรงเรือน ค่าขนส่ง ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง

2) ต้นทุนของกิจกรรมการดูแลรักษา เช่น ค่าแรงงานผสมอาหาร เตรียมอาหาร ทำความสะอาดโรงเรือน อุปกรณ์ และตัวสัตว์ ค่าแรงงานให้ยาป้องกันและรักษาโรค รวมไปถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าไฟ ค่าน้ำ ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์และโรงเรือน เป็นต้น

3) ต้นทุนของกิจกรรมที่ใช้กับผลผลิตและแปรรูปก่อนขาย เช่น แรงงานเก็บ คัด บรรจุไข่เป็ดหรือไข่ไก่ แรงงานรีดนมวัว เป็นต้น

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ ระยะเวลา ขนาดของกิจการ ราคาของปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี จำนวนผลผลิตที่ออกมาแต่ละรุ่น ประสิทธิภาพของการผลิต สภาพดินฟ้าอากาศ สถานที่ตั้งของกิจการ ชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยง และนโยบายของรัฐ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2551 : 179-181)

3.1 ระยะเวลาการผลิต ในระยะสั้นปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ ปัจจัยคงที่และปัจจัยผันแปร ดังนั้นต้นทุนการผลิตจึงประกอบด้วย ต้นทุนคงที่กับต้นทุนแปรผัน โดยที่ระยะสั้นเกษตรกรไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปัจจัยคงที่ได้ การขยายปริมาณการผลิตจึงทำได้โดยเพิ่มปัจจัยแปรผัน ซึ่งในระยะแรกจะผลิตสินค้าได้มากขึ้น โดยต้นทุนการผลิตจะค่อยๆ ลดลง ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องเลือกปริมาณการผลิตที่เหมาะสม โดยเลือกปริมาณการผลิตที่ใช้ต้นทุนต่ำสุด เพื่อจะทำให้ธุรกิจมีกำไรสูงสุด

3.2 ขนาดของกิจการ การพิจารณาเลือกขนาดของกิจการเป็นการพิจารณาด้านต้นทุนการผลิตในระยะยาว ซึ่งระยะยาวปัจจัยทุกชนิดเป็นปัจจัยแปรผัน เกษตรกรสามารถที่จะปรับเปลี่ยนปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมได้ทุกชนิด ดังนั้นในระยะยาวต้นทุนจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง ขึ้นอยู่กับระดับการผลิต เกษตรกรจะต้องพยายามเลือกขนาดของกิจการที่เหมาะสม โดยขนาดของกิจการที่เหมาะสม คือ ขนาดของกิจการที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำสุดนั่นเอง

3.3 ราคาของปัจจัยการผลิต ราคาของปัจจัยการผลิตในที่นี้ หมายถึง ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ดอกเบี้ย ค่าเช่า และอื่นๆ ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เป็นผลตอบแทนของปัจจัยการผลิตต่างๆ สูงขึ้น ก็จะมีผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น การคาดคะเนเรื่องของราคาปัจจัยการผลิตจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้เกษตรกรมีการปรับปรุงการผลิตให้เหมาะสม เช่น ถ้าราคาน้ำมันมีแนวโน้มสูงขึ้น เกษตรกรอาจหาวิธีการผลิตที่ใช้พลังงานอื่นทดแทนน้ำมัน เป็นต้น

3.4 เทคโนโลยี เป็นความก้าวหน้าทางวิทยาการ ซึ่งจะมีผลทำให้ผลิตสินค้าและบริการได้เพิ่มขึ้นจากการใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมหรือน้อยลง หรือทำให้มีความสะดวกและความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจมากขึ้น ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีจะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง แต่ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการจะมากหรือน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับขนาดของการผลิต ระดับของเงินทุน ความรู้ ความสามารถของแรงงาน และภาวะของการแข่งขัน

3.5 จำนวนของผลผลิตที่ออกมาแต่ละรุ่น การผลิตสินค้าแต่ละรุ่นออกมาในปริมาณที่เหมาะสมจะทำให้ขนาดของต้นทุนต่ำลง แต่ถ้าผลิตออกมาน้อยหรือมากเกินไปในแต่ละรุ่นจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

3.6 ประสิทธิภาพการผลิต การผลิตที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง ประสิทธิภาพการผลิตเกิดจากการรู้จักใช้ส่วนผสมของปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมที่สุด นอกจากนั้นยัง

ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการทำงานของเครื่องจักร อุปกรณ์ ความสามารถของแรงงาน และวิธีการจัดการทางด้านการผลิตอย่างเหมาะสม

3.7 สภาพดินฟ้าอากาศ การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดิน ฟ้า อากาศ มากพอสมควร เช่น ในปีใดที่เกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรจะสูงขึ้น เนื่องจากเกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูหรือปรับปรุงผลผลิตของตนเอง เป็นต้น

3.8 สถานที่ตั้งของกิจการ กิจการที่ตั้งอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศ จะมีต้นทุนการผลิตที่ต่างกัน เนื่องจากค่าเช่าที่ดิน ค่าแรงงาน ค่าขนส่ง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ต่างกัน เช่น ในภาคกลางจะมีค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกสูงกว่าภาคอื่น เนื่องจากที่ดิน และค่าจ้างแรงงานสูง เป็นต้น นอกจากนี้สภาพภูมิประเทศที่ต่างกันก็ทำให้ต้นทุนการผลิตต่างกันด้วย เช่น ที่ดินที่ตั้งอยู่บนที่สูงหรือห่างจากแหล่งน้ำ จะมีต้นทุนการผลิตสูงกว่าที่ดินที่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม เป็นต้น

3.9 ชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยง การที่เกษตรกรปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกัน ต้นทุนการผลิตจะแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากใช้ปัจจัยการผลิตแตกต่างกัน การดูแลรักษา การเลี้ยงดู ตลอดจนการเก็บเกี่ยวที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ต้นทุนการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ต่างกันด้วย เช่น ต้นทุนในการปลูกไม้ผลสูงกว่าต้นทุนในการทำนา เป็นต้น

3.10 นโยบายของรัฐ ในบางกรณีที่รัฐบาลมุ่งให้การส่งเสริมในการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์บางชนิด รัฐบาลก็อาจให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรในบางเรื่อง เช่น การให้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ฟรี การส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำช่วยเหลือ และให้บริการปัจจัยการผลิต เป็นต้น ซึ่งนโยบายของรัฐบาลจะส่งผลให้ต้นทุนของพืชและสัตว์ที่ให้การส่งเสริมต่ำกว่าสินค้าชนิดอื่น

สรุป

การผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป มาแปรรูปหรือเปลี่ยนแปลงสภาพให้กลายเป็นผลผลิตทางการเกษตร การผลิตสินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้ การเข้าออกจากธุรกิจอย่างเสรี ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสูง อุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย การผลิตสินค้าเกษตรกระจุกกระจายอยู่ในพื้นที่ห่างไกล รูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง และรูปแบบการผลิตหลายชนิดร่วมกัน ความสัมพันธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกัน แบ่งชนิดความสัมพันธ์ได้เป็น 4 ประเภท คือ ความสัมพันธ์แบบแข่งขันกัน ความสัมพันธ์แบบประกอบกัน ความสัมพันธ์แบบเสริมกัน และความสัมพันธ์แบบผลิตได้ร่วมกัน สำหรับปัจจัยด้านความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพดินฟ้าอากาศ ความเสี่ยงทางด้านการผลิตและการตลาด และการผลิตสินค้าเกษตรจะเป็นการผลิตแบบไม่ต่อเนื่อง เกษตรกรมีแนวทางแก้ไขปัญหาความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ดังนี้ การประกันภัยพืชผล การดำเนินการผลิตแบบผสมผสาน ทางเลือกกิจกรรมที่มีความคล่องตัว การรักษาสภาพคล่อง การเก็บสำรองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การซื้อขายตามสัญญา และการจัดการด้านการผลิต สินค้าเกษตรแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สินค้าขั้นปฐม สินค้าแปรรูปขั้นต้น และสินค้าแปรรูปขั้นสุดท้าย สินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสินค้าทั่วไป ดังนี้ สินค้าเกษตรใช้เวลาในการผลิตนาน สินค้าเกษตรมีเฉพาะบางพื้นที่และออกสู่ตลาดตามฤดูกาล สินค้า

เกษตรมีคุณภาพไม่แน่นอน สินค้าเกษตรเสื่อมสภาพและเน่าเสียได้ง่าย สินค้าเกษตรมีน้ำหนักมากและกินพื้นที่ในการขนส่ง และสินค้าเกษตรมีทั้งสินค้าที่สามารถบริโภคได้ทันที และสินค้าประเภทวัตถุดิบ

ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง ค่าตอบแทนหรือค่าชดเชยต่างๆ แก่เจ้าของปัจจัยการผลิต ในการใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อผลิตสินค้าและบริการ โดยค่าตอบแทนดังกล่าวมักจะมีอยู่ในรูปของเงินหรือสิ่งอื่นใดที่แสดงออกมาในรูปของเงิน เช่น ในการผลิตข้าว ต้นทุนของเงิน ได้แก่ ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ค่าแรงงาน ยาปราบวัชพืชและศัตรูพืช เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นต้นทุนที่ไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงิน เช่น ค่าเช่าที่ดินของตนเอง การใช้แรงงานบุตรและภรรยาช่วยทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรงงาน เป็นต้น ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ ระยะเวลา ขนาดของกิจการ ราคาของปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี จำนวนผลผลิตที่ออกมาแต่ละรุ่น ประสิทธิภาพของการผลิต สภาพดิน ฟ้า อากาศ สถานที่ตั้งของกิจการ ชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยง และนโยบายของรัฐ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 4

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของการผลิตสินค้าเกษตร
2. การผลิตสินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะอย่างไร จงยกตัวอย่างมา 3 ข้อ
3. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบการผลิตเฉพาะอย่าง และรูปแบบผลิตหลายชนิดร่วมกัน
4. จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดร่วมกันทั้ง 4 ประเภท พร้อมทั้งยกตัวอย่างความสัมพันธ์แต่ละประเภท
5. จงยกตัวอย่างปัจจัยด้านความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการผลิตสินค้าเกษตรมา 3 ปัจจัย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
6. จงยกตัวอย่างแนวทางแก้ไขปัญหาความเสี่ยงและความไม่แน่นอนมา 5 แนวทาง พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
7. สินค้าเกษตรแบ่งออกเป็นกี่ประเภท จงยกตัวอย่างสินค้าเกษตรแต่ละประเภท
8. จงยกตัวอย่างและอธิบายถึงลักษณะของผลผลิตสินค้าเกษตรมา 5 ข้อ
9. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรแบ่งออกเป็นกี่ประเภท จงยกตัวอย่างปัจจัยการผลิตแต่ละประเภท
10. จงยกตัวอย่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรมา 5 ปัจจัย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์ เทศวานิช. (2551). การผลิตและต้นทุนการผลิต. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2554). ทฤษฎีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตทางการเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุฑารัตน์ จุลศิริพงษ์. (2548). **เศรษฐศาสตร์เกษตร**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพฑูรย์ รอดวินิจ. (2541). **การตลาดสินค้าเกษตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วินัย พุททกุล. (2557). **เศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตร**. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ เปรียบพร้อม. (2553). การผลิต ต้นทุน รายได้ และกำไรในการผลิตสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอื้อ สิริจินดา. (2557). อุปทานการผลิตสินค้าเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 5 สินเชื่อการเกษตร

ความหมายของสินเชื่อการเกษตร
สาเหตุของความต้องการสินเชื่อการเกษตร
ปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตร
แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย
ประเภทของสินเชื่อการเกษตร
ปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย
สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 5 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของสินเชื่อการเกษตรได้
2. อธิบายสาเหตุของความต้องการสินเชื่อการเกษตรได้
3. จำแนกปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรได้
4. จำแนกแหล่งสินเชื่อการเกษตรในประเทศไทยได้
5. จำแนกประเภทของสินเชื่อการเกษตรได้
6. จำแนกประเภทของสินค้าเกษตรได้
7. อธิบายปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทยได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง สินเชื่อการเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 5 สินเชื่อการเกษตร

จากการศึกษาถึงการผลิตสินค้าเกษตรในบทที่ 4 ทำให้ทราบว่า การผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตการเกษตรในแต่ละปีมีความไม่แน่นอน การผลิตสินค้าเกษตรจึงมีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนสูง เกษตรกรไม่สามารถคาดคะเนถึงปริมาณผลผลิตและราคาสินค้าเกษตรได้ นอกจากนี้สินค้าเกษตรมีช่วงเวลาการผลิตตามฤดูกาล เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้ในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ในขณะที่เกษตรกรมีรายจ่ายในการผลิตสินค้าเกษตร และรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างต่อเนื่องตลอดปี ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนเงินทุนเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร และการอุปโภคบริโภค ดังนั้นเกษตรกรจึงมีความต้องการสินเชื่อการเกษตรเพื่อนำไปใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร และการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรต่อไป โดยเนื้อหาในบทที่ 5 ประกอบด้วย ความหมายของสินเชื่อการเกษตร สาเหตุของความ ต้องการสินเชื่อการเกษตร ปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตร แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย ประเภทของสินเชื่อการเกษตร และปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย

ความหมายของสินเชื่อการเกษตร

สินเชื่อ หมายถึง ความเชื่อถือซึ่งทำให้บุคคลฝ่ายหนึ่งยอมมอบของหรือบริการ หรือเงินจำนวนหนึ่งให้เพื่อประโยชน์ของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ลักษณะสำคัญของสินเชื่อ คือ ของหรือบริการหรือเงินจำนวนหนึ่งในปัจจุบันแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่มีค่าเท่ากันในอนาคต อีกนัยหนึ่งคือ มีการให้เวลาในการชำระหนี้ การกู้ยืมเงินซึ่งมีข้อตกลงให้ลูกหนี้ชำระคืนเงินกู้เมื่อถึงกำหนดในภายหลัง เรียกว่า การให้สินเชื่อหรือเครดิตแก่กัน การที่ผู้ขายหรือผู้ให้กู้ยอมตกลงนี้ เพราะเชื่อถือในคุณสมบัติส่วนตัวของผู้กู้ว่าเป็นผู้ซื่อตรงในการชำระหนี้ และเชื่อถือว่าการชำระหนี้หรือรายได้พอที่จะชำระหนี้ในเมื่อถึงกำหนด ตลอดจนเชื่อถือในอำนาจของศาลที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเรียกร้องของตน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2552 : 1) สำหรับความหมายของสินเชื่อการเกษตรนั้น นักเศรษฐศาสตร์ได้นิยามความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ดังนี้

นิพนธ์ บุญรักษา (2542 : 88) อธิบายถึงความหมายของสินเชื่อการเกษตรไว้ว่า “สินเชื่อการเกษตร หมายถึง การให้กู้ยืมหรือการให้เครดิตแก่เกษตรกร ผู้ประกอบการกสิกรรม การประมง และการเลี้ยงสัตว์ โดยกำหนดให้ผู้ที่จะได้รับสินเชื่อ คือ เกษตรกรทั้งที่เป็นเอกชนและนิติบุคคล กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์ที่มีสมาชิกทั้งหมดเป็นเกษตรกร นอกจากนั้นสินเชื่อการเกษตรยังรวมถึงการให้กู้ยืมและให้เครดิตแก่ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรที่ทำธุรกิจด้านปัจจัยการผลิตในฟาร์มอีกด้วย แต่สำหรับการให้กู้ยืมและให้เครดิตแก่ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรทางด้านอุตสาหกรรมเกษตรไม่ถือว่าเป็นสินเชื่อการเกษตร”

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ (2551 : 245) กล่าวถึงความหมายของสินเชื่อการเกษตรไว้ดังนี้ “สินเชื่อการเกษตร หมายถึง อำนาจหรือความสามารถที่เกษตรกรมีอยู่ในอันที่จะได้มาซึ่งสิ่งของและเงินทุนจากการกู้ยืม ทั้งนี้เพื่อที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพการเกษตร การได้มาซึ่งสิ่งของและเงินทุนดังกล่าว จะประกอบไปด้วยคำสัญญาว่าจะชำระคืนในเวลาอนาคตที่ตกลงกันไว้ระหว่างผู้ให้กู้และผู้กู้”

ประยงค์ เนตยารักษ์ (2553 : 329) กล่าวถึงความหมายของสินเชื่อการเกษตรว่า “สินเชื่อการเกษตร คือ ปริมาณเงินหรือสินเชื่อที่เกษตรกรกู้ไปลงทุนประกอบธุรกิจผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งมีทั้งการลงทุนในระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่ ซื้อปัจจัยการผลิตที่ใช้หมดไป เช่น ซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และพันธุ์ เป็นต้น ซื้อปัจจัยประเภทคงทนถาวรสามารถใช้ได้หลายปี เช่น เครื่องจักรเครื่องมือการเกษตร และปลูกสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซื้อที่ดิน พัฒนาที่ดิน และพัฒนาแหล่งน้ำภายในฟาร์ม

กุลภา กุลดิลก (2557 : 226) นิยามความหมายของสินเชื่อการเกษตรไว้ดังนี้ “สินเชื่อการเกษตร หมายถึง เงินที่ผู้ให้เงินกู้ยืมแก่เกษตรกร โดยมีข้อสัญญาผูกพันที่ผู้ขอกู้จะต้องชำระคืนดอกเบี้ยและเงินต้นให้กับผู้ให้กู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเกษตรโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ และสัตว์น้ำ”

จากที่กล่าวมาสรุปความหมายของสินเชื่อการเกษตรได้ว่า สินเชื่อการเกษตร หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่เกษตรกรกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพการเกษตรกรรม ทั้งการปลูกพืช ปศุสัตว์ และการประมง โดยมีการทำสัญญาชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยระหว่างผู้ให้กู้และผู้กู้

สาเหตุของความต้องการสินเชื่อการเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ และมีการผลิตเป็นการลงทุนระยะยาว เกษตรกรมีรายได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตตามฤดูกาล ในขณะที่มีรายจ่ายในการผลิตสินค้าเกษตรตลอดทั้งปี เมื่อรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เกษตรกรจึงมีความต้องการสินเชื่อการเกษตรเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร ในที่นี้ความต้องการสินเชื่อการเกษตรเกิดจากสาเหตุต่อไปนี้

1. รายได้และรายจ่ายของเกษตรกรไม่สอดคล้องกัน

การผลิตสินค้าเกษตรเป็นการผลิตตามฤดูกาล เกษตรกรจะได้รับรายได้เฉพาะในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งสินค้าเกษตรแต่ละชนิดมีช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวที่แตกต่างกัน เช่น การปลูกเงาะ เกษตรกรจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเงาะได้ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละปีด้วย ดังนั้นเกษตรกรจะมีรายได้จากการทำการเกษตรเพียงไม่กี่เดือนต่อปี ในขณะที่เกษตรกรมีรายจ่ายในการอุปโภคบริโภค และรายจ่ายในการผลิตสินค้าเกษตรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี เช่น ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนสำหรับการอุปโภคบริโภคและการผลิตสินค้าเกษตร

2. สภาพดินฟ้าอากาศและภัยธรรมชาติ

การผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเป็นหลัก ปีใดสภาพอากาศแห้งแล้ง ผลผลิตสินค้าเกษตรจะมีน้อย ทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำ แต่ในทางตรงข้าม ปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำเพียงพอในการทำการเกษตร ผลผลิตสินค้าเกษตรจะมีมาก ทำให้เกษตรกรได้รับรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ถ้าปีใดเกิดภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง การแพร่ระบาดของแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อการผลิตสินค้าเกษตร เช่น เมื่อเกิดวาตภัยในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวทุเรียน เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจะได้รับความเสียหาย เนื่องจากผลทุเรียนมีการหลุดร่วง ต้นทุเรียนได้รับความเสียหายหักโค่น หรือกิ่งฉีกขาด ทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้จากการเก็บเกี่ยวทุเรียน เป็นต้น ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้จากการขายสินค้าเกษตร และเกษตรกรยังมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อฟื้นฟูสวน ไร่ หรือฟาร์มของตนที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

3. การลงทุนในระยะยาว

การผลิตสินค้าเกษตรโดยส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาเวลานาน และมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นฤดูกาล เช่น การปลูกเงาะจะใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ปี จึงจะเริ่มให้ผลผลิต ทุเรียนใช้ระยะเวลาประมาณ 4 ปี จึงจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ การปลูกยางพารา เกษตรกรต้องรอให้ต้นยางพารามีอายุประมาณ 5-7 ปี จึงจะกรีดยางได้ เป็นต้น ในช่วงที่ยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น เครื่องจักรกลทางการเกษตร ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตร ดังนั้นเมื่อเกษตรกรขาดแคลนเงินทุน จึงเป็นสาเหตุให้เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตร

4. เทคโนโลยีการเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตรให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าเกษตร เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร พันธุ์พืช ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งปัจจัยการผลิตบางชนิดมีราคาค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้การผลิตสินค้าเกษตรมีต้นทุนค่อนข้างสูง ดังนั้นเมื่อเกษตรกรมีเงินทุนจำกัดหรือขาดแคลนเงินทุน จึงมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาใช้ในการซื้อปัจจัยการผลิตเหล่านี้ ในปัจจุบันผู้ประกอบการในประเทศไทยสามารถผลิตเครื่องจักรกลการเกษตรที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังมีราคาที่ต่ำกว่าเครื่องจักรกลการเกษตรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรสามารถประหยัดต้นทุนการผลิตได้

ปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการสินเชื่อการเกษตรเพื่อนำไปใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร เช่น การปรับปรุงที่ดิน การซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร และปัจจัยการผลิตต่างๆ รวมถึงกู้ยืมเพื่อเป็นรายจ่ายในการอุปโภคบริโภค ปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรของเกษตรกรขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. อัตราดอกเบี้ยเงินเชื่อการเกษตร

เกษตรกรมีความต้องการสินเชื่อการเกษตรเพื่อใช้ในวัตถุประสงค์ต่างๆ โดยปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรของเกษตรกรจะมีความสัมพันธ์แบบแปรผกผันกับอัตราดอกเบี้ย กล่าวคือ เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินเชื่อการเกษตรสูงขึ้น เกษตรกรจะมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรลดลง เนื่องจากเมื่อดอกเบี้ยเงินกู้สูง เกษตรกรจะมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรได้รับกำไรลดลง ในทางตรงกันข้าม เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินเชื่อการเกษตรลดลง เกษตรกรจะมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น

2. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร

อาชีพเกษตรกรมีหลายประเภท ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง รวมถึงการแปรรูปสินค้าเกษตร ซึ่งการผลิตแต่ละประเภทมีต้นทุนการผลิตแตกต่างกัน ทำให้เกษตรกรมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรที่แตกต่างกันไปด้วย เช่น การทำสวนผลไม้จะมีต้นทุนการผลิตสูงกว่าการทำนา เนื่องจากการทำสวนผลไม้เป็นการลงทุนระยะยาว ใช้ระยะเวลาการเก็บเกี่ยวหลายปี ซึ่งในระหว่างนั้นเกษตรกรต้องดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง โดย การใส่ปุ๋ย ให้น้ำ ฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืช และการตัดแต่งต้นพันธุ์ ในขณะที่การทำนา เกษตรกรใช้ระยะเวลาในการดูแลรักษาน้อยกว่า โดยหลังจากการไถหว่านหรือการปักดำต้นกล้าแล้ว ระยะเวลาที่รอฤดูกาลเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะมีการดูแลโดยการหว่านปุ๋ย กำจัดศัตรูพืชในนาข้าวเป็นครั้งคราว ดังนั้นเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้จึงมีปริมาณความต้องการสินเชื่อมากกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าว เป็นต้น

3. ขนาดของธุรกิจการเกษตร

ธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ย่อมมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรมากกว่าธุรกิจการเกษตรขนาดเล็ก เนื่องจากใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ในปริมาณที่มากกว่า นอกจากนี้ธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ยังมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีการผลิต และเครื่องทุ่นแรงการเกษตรมากกว่าธุรกิจการเกษตรขนาดเล็ก เช่น ในการทำสวนผลไม้ขนาดใหญ่ เกษตรกรมีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานจำนวนมากในการดูแลรักษาผลผลิต อาจมีการนำรถแทรกเตอร์ รถไถมาใช้ในการฉีดพ่นยา และการใส่ปุ๋ย มีการวางระบบการให้น้ำที่ทันสมัย ในขณะที่สวนผลไม้ขนาดเล็ก เกษตรกรสามารถดูแลรักษาเอง และใช้แรงงานในการฉีดพ่นยา ให้น้ำ และการใส่ปุ๋ย เป็นต้น

4. ราคาปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร

เมื่อราคาปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรเปลี่ยนแปลง เกษตรกรที่ขาดแคลนเงินทุน จะมีความต้องการสินเชื่อการเกษตร โดยเมื่อราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น เช่น ค่าแรงงาน ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช ปัจจัยการผลิตอื่นๆ เป็นต้น เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนในการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรมากขึ้นตามไปด้วย ในทางตรงข้าม เมื่อราคาปัจจัยการผลิตลดลง เกษตรกรจะมีความจำเป็นในการใช้เงินทุนลดลง ส่งผลให้เกษตรกรมีปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรลดลง

แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย

สินเชื่อการเกษตรเป็นแหล่งเงินทุนที่มีบทบาทสำคัญต่อภาคการเกษตร เกษตรกรมีความต้องการกู้ยืมสินเชื่อการเกษตรมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร การพัฒนา และปรับปรุงคุณภาพของสินค้าเกษตร เพื่อให้เกษตรกรได้รับรายได้จากการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกษตรกรมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ แหล่งสินเชื่อในระบบ และแหล่งสินเชื่อนอกระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แหล่งสินเชื่อในระบบ

สินเชื่อในระบบ หมายถึง การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนที่ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย แหล่งสินเชื่อในระบบเป็นสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์ในการให้บริการสินเชื่อการเกษตร โดยแหล่งสินเชื่อในระบบจะให้บริการสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกรในการลงทุนพัฒนาการเกษตร แหล่งสินเชื่อในระบบมีการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการให้บริการสินเชื่อการเกษตรที่ชัดเจน และใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับนั้น นอกจากการปล่อยสินเชื่อการเกษตรแล้ว ธนาคารพาณิชย์ยังมีบริการต่างๆ แก่เกษตรกร เช่น การให้ความรู้ทางด้านการผลิต ความเคลื่อนไหวของราคาสินค้า มีการกำกับและควบคุมการให้สินเชื่อเพื่อให้การให้สินเชื่อแก่เกษตรกรเป็นไปตามวัตถุประสงค์มากที่สุด (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2558) สถาบันการเงินที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการสินเชื่อการเกษตรในประเทศไทย คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์อื่นๆ และสหกรณ์การเกษตร โดยสถาบันการเงินดังกล่าวมีการให้บริการสินเชื่อการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน ปี 2553-2557

(ล้านบาท)

สถาบันการเงิน	2553	2554	2555	2556	2557	อัตรา การ ขยายตัว ปี 53-57 (ร้อยละ)
ยอดรวมสินเชื่อ (ร้อยละ)	489,441 (100.00)	570,799 (100.00)	558,786 (100.00)	619,133 (100.00)	840,256 (100.00)	12.32
ธนาคารพาณิชย์ (ร้อยละ)	76,582 (15.65)	81,239 (14.23)	94,581 (16.93)	102,069 (16.49)	104,709 (12.46)	8.91
ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ร้อยละ)	412,859 (84.35)	489,560 (85.77)	464,205 (83.07)	517,064 (83.51)	735,547 (87.51)	12.86

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2558 : 51

จากตารางที่ 5.1 แสดงการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน ปี 2553-2557 พบว่า สินเชื่อการเกษตรของสถาบันการเงินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยสินเชื่อเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่มาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ปี 2553 ยอดรวมสินเชื่อเพื่อการเกษตรเท่ากับ 489,441 ล้านบาท แบ่งเป็นสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ 76,582 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.65 และสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 412,859 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 84.35 ของยอดรวมสินเชื่อทั้งหมด และปี 2557 ยอดรวมสินเชื่อเท่ากับ 840,256 ล้านบาท แบ่งออกเป็นสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ 104,709 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.46 และสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 735,547 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 87.51 โดยสรุปในช่วงปี 2553-2557 การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงินมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 12.32 โดยสินเชื่อเพื่อการเกษตรของธนาคารพาณิชย์มีอัตราการขยายตัว ร้อยละ 8.91 และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.26

1.1 ประเภทของแหล่งสินเชื่อในระบบ แหล่งสินเชื่อในระบบเป็นสถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาทุน และให้บริการเงินทุนหรือสินเชื่อแก่เกษตรกรโดยตรง โดยมีกฎหมายรองรับ หรือมีพระราชบัญญัติในการจัดตั้งสถาบันการเงิน ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สหกรณ์การเกษตรต่างๆ และสถาบันที่ให้บริการเงินกู้แก่เกษตรกรเพียงส่วนหนึ่ง โดยส่วนใหญ่จะดำเนินธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรโดยตรง ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2553 : 330) ในที่นี้จึงแบ่งประเภทของแหล่งสินเชื่อในระบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งสินเชื่อในระบบที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับเกษตรกรโดยตรง และแหล่งสินเชื่อในระบบที่ดำเนินธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรโดยตรง

1.1.1 แหล่งสินเชื่อในระบบที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับเกษตรกรโดยตรง เป็นสถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาทุนและให้บริการเงินทุนหรือสินเชื่อแก่เกษตรกรโดยตรง โดยมีกฎหมายรองรับ หรือมีพระราชบัญญัติในการจัดตั้งสถาบันการเงิน แหล่งสินเชื่อในระบบที่สำคัญของประเทศไทย คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 มีวัตถุประสงค์ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม พัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรม ดำเนินกิจการตามโครงการที่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มรายได้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัวของเกษตรกร ประกอบธุรกิจอื่นอันเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม ดำเนินงานเป็นสถาบันการเงินเพื่อการพัฒนาชนบท และให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2558 : 4)

ตามข้อบังคับของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารจะให้กู้แก่บุคคล 3 ประเภท คือ เกษตรกร สหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2558 : 2-5)

- การให้กู้แก่เกษตรกร หมายถึง ให้กู้แก่เกษตรกรรายบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร หรือกลุ่มเกษตรกร

- การให้กู้แก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันที่จัดตั้งโดยเกษตรกรเพื่อดำเนินธุรกิจทางการเกษตร เป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองของเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกในการขายพืชผลทางการเกษตรให้ได้ราคาที่ยุติธรรม และเพื่อการซื้อวัสดุที่จำเป็นสำหรับการเกษตรได้ในราคาที่ถูกลงกว่าราคาขายปลีกในท้องตลาด ธนาคารมีส่วนช่วยสนับสนุน และส่งเสริมให้สหกรณ์การเกษตรบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเป็นแหล่งเงินกู้ให้กับสหกรณ์การเกษตร

- การให้กู้แก่กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรเป็นสถาบันซึ่งเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรประเภทเดียวกันในท้องถิ่นเดียวกัน จัดตั้งขึ้นตามหลักการเช่นเดียวกับสหกรณ์การเกษตร แตกต่างกันในขอบเขตของกลุ่มอาชีพ และพื้นที่ดำเนินงาน คือ กลุ่มเกษตรกรรวมกลุ่มเฉพาะผู้มีอาชีพเดียวกัน เช่น กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงไก่ และกำหนดเขตตำบลเป็นพื้นที่ดำเนินงาน ส่วนสหกรณ์การเกษตรรวมกลุ่มเกษตรกรหลายอาชีพเข้าด้วยกัน และมักจะกำหนดเขตอำเภอเป็นพื้นที่ดำเนินงาน การดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนประเภทของการให้กู้เงินของธนาคารต่อกลุ่มมีลักษณะคล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร

ในปัจจุบันธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีการดำเนินการให้บริการสินเชื่อเพื่อการเกษตรหลายโครงการ ได้แก่ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2558)

- โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรเกิดความสะดวกในการซื้อวัสดุอุปกรณ์ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยการผลิตของเกษตรกร และเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร โดยธนาคารจะกำหนดวงเงินบัตรสินเชื่อให้แก่เกษตรกรลูกค้า และเกษตรกรลูกค้าสามารถนำบัตรสินเชื่อดังกล่าวไปใช้ชำระค่าสินค้าหรือบริการที่ร้านค้าที่ขึ้นทะเบียนกับธนาคารผ่านระบบการตัดวงเงินตามบัตรสินเชื่อแทนการชำระด้วยเงินสด

- โครงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบของเกษตรกรและบุคคลในครัวเรือน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขความเดือดร้อนของเกษตรกรและบุคคลในครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบเข้ามาเป็นหนี้ในระบบ เพื่อช่วยลดภาระหนี้ เพื่อให้เกษตรกรมีโอกาสฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพให้เกิดความเข้มแข็ง ตลอดจนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยธนาคารจ่ายสินเชื่อเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ และจ่ายสินเชื่อเพื่อสงวนสิทธิ์ที่ดินทำกิน

- โครงการสนับสนุนสินเชื่อเกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยเพื่อประกอบอาชีพเสริม มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และลดผลกระทบจากราคายางพาราตกต่ำ เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนยางพารามีเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริม เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการแก้ไขปัญหายางพาราทั้งระบบอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยธนาคารสนับสนุนสินเชื่อในวงเงิน 10,000 ล้านบาท ซึ่งจะทำให้มีเกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างน้อย 100,000 ครัวเรือน และมีระยะเวลาชำระเงินกู้ไม่เกิน 5 ปี

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้บริการสินเชื่อการเกษตร แก่กลุ่มลูกค้าหลายกลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรรายคน สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร และโครงการนโยบายของรัฐ ดังแสดงในตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 เงินให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ปี 2554-2558

(ล้านบาท)

รายการ	2554	2555	2556	2557	2558
เงินให้สินเชื่อ					
เกษตรกรรายคน	590,064	625,492	712,365	784,319	888,027
สหกรณ์การเกษตร	83,832	43,551	57,522	73,417	69,203
กลุ่มเกษตรกร	160	151	309	450	381
โครงการนโยบายรัฐ	82,121	41,625	19,068	24,428	24,590

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2559

จากตารางที่ 5.2 แสดงเงินให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ปี 2554-2558 พบว่า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้บริการสินเชื่อแก่กลุ่มลูกค้าหลายกลุ่ม กลุ่มลูกค้าที่ได้รับอนุมัติสินเชื่อการเกษตรมากที่สุด คือ เกษตรกรรายบุคคล ปี 2554 มีการให้เงินสินเชื่อแก่เกษตรกรรายบุคคลมูลค่า 590,064 ล้านบาท และมีแนวโน้มให้บริการสินเชื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี โดยเงินสินเชื่อในปี 2558 มีมูลค่า 888,027 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 50.50 เมื่อเทียบกับเงินให้สินเชื่อในปี 2554 สำหรับกลุ่มลูกค้าที่ได้รับการอนุมัติสินเชื่อการเกษตรในอันดับรองลงมาคือ สหกรณ์การเกษตร โครงการนโยบายรัฐ และกลุ่มเกษตรกร ตามลำดับ

2) สหกรณ์การเกษตร คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้ที่มีอาชีพทางการเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2558) สหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการด้านสินเชื่อแก่สมาชิก รับฝากเงินจากสมาชิก จัดหาสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก รวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกจำหน่าย และให้การอบรมความรู้แก่สมาชิก

สหกรณ์การเกษตรประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นเกษตรกร เป็นสถาบันที่ได้จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (นงนุช ประมาคม และประพิณวดี ศิริศุภลักษณ์, 2544 : 307)

- ธุรกิจสินเชื่อ คือ การให้สินเชื่อเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร
 - ธุรกิจการซื้อ คือ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และสิ่งของจำเป็นไปจำหน่ายให้กับสมาชิก

- ธุรกิจการขาย คือ การรวบรวมผลผลิตการเกษตรจากสมาชิกมาจำหน่าย หรือแปรรูปแล้วจำหน่าย

- ธุรกิจการบริการ คือ การจัดให้มีเครื่องจักรกลหรือเครื่องมือการเกษตรสำหรับบริการ หรืออำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1.1.2 แหล่งสินเชื่อในระบบที่ดำเนินธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยตรง ได้แก่ สถาบันการเงินที่มีบริการสินเชื่อแก่ลูกค้าทุกประเภท ไม่ได้เน้นการให้บริการสินเชื่อการเกษตรเป็นหลัก

ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดนโยบายสินเชื่อการเกษตรในปี พ.ศ. 2518 โดยให้ธนาคารพาณิชย์อำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดนโยบายสินเชื่อการเกษตรดังนี้ (นงนุช ปรมาคม และประพิณวดี ศิริกุลลักษณ์, 2544 : 304)

1) ให้เกษตรกรโดยทั่วไปได้รับสินเชื่อการเกษตรอย่างเพียงพอและทั่วถึงในอัตราดอกเบี้ยพอสมควร

2) ให้มีการกระจายการผลิตพืชผลต่างๆ

3) ให้มีการใช้เทคนิคการผลิตที่ดีขึ้น

4) ให้สินเชื่อการเกษตรเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงโครงสร้างทางการเกษตร เช่น การตลาด การเก็บรักษาพืชผล และการถือครองที่ดิน เป็นต้น

5) ขยายตลาดเงินในระบบท้องถิ่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

6) ลดอัตราดอกเบี้ยของตลาดเงินนอกระบบ

7) ปกป้องมิให้เกษตรกรสร้างหนี้สินเกินกำลัง

8) ปรับปรุงฐานะชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรโดยทั่วไป

ในปัจจุบันสถาบันการเงินที่ให้บริการสินเชื่อเพื่อการเกษตร ได้แก่

1) ธนาคารกรุงไทย มีบริการสินเชื่อเพื่อการเกษตรหลายประเภท เช่น การให้สินเชื่อระยะสั้นสำหรับผู้ประกอบการค้าขายที่มีศักยภาพ สินเชื่อโครงการเพิ่มศักยภาพและลดต้นทุนการผลิตให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่และสุกร สินเชื่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของโรงสีภาคใต้ (ธนาคารกรุงไทย, 2558)

2) ธนาคารกรุงเทพ ให้บริการสินเชื่อโครงการเกษตรก้าวหน้า สนับสนุนสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยพิเศษแก่ผู้ประกอบการด้านเกษตรกรรมที่ต้องการลงทุนในเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการเกษตรและรายได้ (ธนาคารกรุงเทพ, 2558)

การอำนวยความสะดวกของธนาคารพาณิชย์แก่ภาคเกษตรกรรมนั้น ธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งจะมีอิสระที่จะดำเนินการอำนวยความสะดวกแก่ภาคเกษตรกรรมตามแนวทางของตนเอง จะมีการดำเนินการในรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง แต่จะมีหลักการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2558)

1) วงเงินสินเชื่อ ธนาคารพาณิชย์จะให้สินเชื่อโดยพิจารณาจากหลักทรัพย์ค้ำประกันเป็นหลัก ปริมาณสินเชื่อที่ปล่อยกู้ต่อรายจะแปรผันตามมูลค่าของหลักทรัพย์ค้ำประกัน

2) หลักประกัน กรณีการให้สินเชื่อประเภทรายบุคคล ธนาคารจะให้เกษตรกรจำนองหลักทรัพย์ เช่น ที่ดิน สิ่งปลูกสร้างที่ติดอยู่กับที่ดิน หรือเงินฝากเป็นประกันไว้แก่

ธนาคาร หรืออาจให้บุคคลที่ธนาคารเชื่อถือเป็นผู้ค้ำประกัน สำหรับประเภทกลุ่ม ธนาคารจะให้สมาชิกในกลุ่มค้ำประกันร่วมกัน หรือต้องทำสัญญาเงินกู้ระยะสั้นไว้กับธนาคาร โดยยินยอมมอบผลผลิตอันเกิดจากการกู้เงินเป็นหลักประกันแก่ธนาคารด้วย

3) อัตราดอกเบี้ย ธนาคารแห่งประเทศไทยให้อิสระกับธนาคารพาณิชย์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ให้แก่ภาคเกษตรกรรม โดยสมาคมธนาคารไทยจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงให้ธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งถือปฏิบัติ ซึ่งธนาคารจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ไว้ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงร้อยละ 1-1.5 ต่อปี

4) การจัดบริการแก่เกษตรกร การกำกับและการควบคุมการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร ธนาคารจะให้บริการต่างๆ แก่เกษตรกร เช่น การให้ความรู้ในการผลิต ความเคลื่อนไหวของราคาสินค้า ข่าวสารการตลาด การประสานงานกับหน่วยราชการเพื่อรับบริการด้านสาธารณสุขโรค การให้คำแนะนำเกี่ยวกับระบบสหกรณ์การเกษตร สำหรับการกำกับและควบคุมการให้สินเชื่อมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การให้สินเชื่อแก่เกษตรกรเป็นไปตามวัตถุประสงค์มากที่สุด โดยการส่งเจ้าหน้าที่ของธนาคารออกไปเยี่ยมเยียนลูกค้า ซึ่งธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่ด้านนี้ไม่เพียงพอ

5) การประสานงานหรือร่วมโครงการกับสถาบันอื่น นอกจากธนาคารจะปล่อยสินเชื่อการเกษตรแล้ว ยังมีการร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานราชการหรือเอกชนในรูปของโครงการ โดยทางราชการจะทำหน้าที่จัดหาที่ดินพร้อมทั้งบริการสาธารณสุข ส่วนเอกชนทำหน้าที่ปรับปรุงที่ดิน ก่อสร้างโรงเรือน ตลอดจนอบรมเกษตรกร สำหรับธนาคารพาณิชย์จะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและควบคุมการดำเนินงาน

1.2 ลักษณะสำคัญของแหล่งสินเชื่อในระบบ แหล่งสินเชื่อในระบบดำเนินงานในรูปสถาบันการเงินที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1.2.1 มีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ และเงื่อนไขการกู้ยืมไว้อย่างชัดเจน เช่น คุณสมบัติของผู้ขอกู้ วัตถุประสงค์ในขอกู้ วงเงินกู้ อัตราดอกเบี้ย หลักประกันการกู้เงิน ระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้ เป็นต้น การกู้จะต้องผ่านขั้นตอนและวิธีการกู้หลายขั้นตอน

1.2.2 มีการทำสัญญากู้ยืมเงินที่ถูกต้องตามกฎหมาย และใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับหนี้ โดยมีหนังสือสัญญาเงินเป็นหลักฐาน

1.2.3 สินเชื่อจากแหล่งสินเชื่อในระบบมีปริมาณจำกัด สถาบันการเงินจะให้สินเชื่อโดยพิจารณาจากหลักทรัพย์ค้ำประกันเป็นสำคัญ

1.2.4 แหล่งสินเชื่อในระบบให้บริการต่างๆ แก่เกษตรกร นอกเหนือจากการให้บริการสินเชื่อการเกษตร เช่น การให้ความรู้ทางด้านการผลิตสินค้าเกษตร การให้ข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร การประสานงานกับหน่วยงานราชการ เป็นต้น

1.3 ข้อเสียของแหล่งสินเชื่อในระบบ สินเชื่อของแหล่งสินเชื่อในระบบมีข้อเสียในเรื่องขั้นตอนการให้กู้มีความซับซ้อน และต้องใช้เวลาในการสอบสวนพิจารณาค่าขอกู้ ทั้งยังมีข้อจำกัดในเรื่องจุดมุ่งหมาย ระยะเวลา และขนาดของเงินกู้ นอกจากนี้แหล่งสินเชื่อในระบบไม่อาจให้เงินกู้ตามความต้องการนอกภาคการเกษตรได้เพราะอยู่นอกขอบข่ายการดำเนินงานของสถาบัน

2. แหล่งสินเชื่อในระบบ

สินเชื่อในระบบ คือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนที่ไม่ถูกกฎหมาย หรือไม่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย แหล่งสินเชื่อในระบบเป็นแหล่งเงินกู้เอกชนที่ไม่ได้รวมตัวกันเป็นสถาบันเพื่อให้สินเชื่อ แหล่งสินเชื่อในระบบมีผู้ให้กู้จำนวนมาก เช่น ญาติพี่น้อง พ่อค้าคนกลาง นายทุนเงินกู้ เป็นต้น แหล่งเงินกู้นี้ไม่มีการกำหนดกฎ ระเบียบ และเงื่อนไขการกู้ยืมที่ชัดเจน ผู้ให้กู้จะคิดอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ทั้งนี้หลักเกณฑ์การกู้ยืมและอัตราดอกเบี้ยจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กู้และผู้ขอกู้

2.1 ประเภทของแหล่งสินเชื่อในระบบ เนื่องจากแหล่งสินเชื่อในระบบมีผู้ให้กู้ยืมจำนวนมาก วิธีการให้กู้หรือพฤติกรรมการให้กู้ อาจจะแตกต่างกันไป ผู้ให้กู้ในแหล่งสินเชื่อในระบบออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ให้กู้เพื่อการค้า และผู้ให้กู้ที่ไม่ใช่เพื่อการค้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ผู้ให้กู้เพื่อการค้า หมายถึง ผู้ที่ทำธุรกิจให้กู้ หรือให้บริการสินเชื่อ โดยมุ่งหวังกำไร ผู้ให้กู้เพื่อการค้า ได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ นายทุนเงินกู้ เจ้าของที่ดิน เป็นต้น อัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง เป็นการกู้ยืมที่มีความเสี่ยงสูงเนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ เงื่อนไขในการกู้ยืมมีทั้งที่เป็นหนังสือสัญญาเงินกู้ และการตกลงกู้ยืมด้วยปากเปล่าไม่มีสัญญาเงินกู้ ในการกู้จากแหล่งนี้เกษตรกรผู้ขอกู้มักจะต้องใช้ที่ดินเป็นหลักประกันเงินกู้ การกู้เงินจากผู้ให้กู้ประเภทนี้เกษตรกรจะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เนื่องจากเงื่อนไขการกู้ยืมจะกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ให้กู้เป็นสำคัญ

2.1.2 ผู้ให้กู้ที่ไม่ใช่เพื่อการค้า หมายถึง ผู้ให้กู้ที่ไม่ได้มุ่งหวังกำไร การให้กู้เกิดจากความผูกพันทางสังคมหรือครอบครัวเป็นสำคัญ ได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อน เป็นต้น อัตราดอกเบี้ยและหลักประกันเงินกู้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กู้กับผู้ขอกู้ เช่น ถ้ามีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกัน อาจจะไม่คิดดอกเบี้ย หรือคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ และอาจไม่ใช้หลักทรัพย์ในการค้าประกันเงินกู้ เป็นต้น เงื่อนไขการให้กู้ไม่มีหลักเกณฑ์ หรือกฎระเบียบที่ชัดเจน การให้กู้ประเภทนี้จึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และความเชื่อถือนระหว่างผู้ให้กู้และผู้ขอกู้เป็นหลัก

2.2 ลักษณะสำคัญของแหล่งสินเชื่อในระบบ แหล่งสินเชื่อในระบบเป็นการให้บริการสินเชื่อที่ไม่มีกฎหมายรองรับ มีลักษณะสำคัญดังนี้

2.2.1 การกู้ยืมไม่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่แน่นอน เงื่อนไขการให้กู้ยืมขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ให้กู้เป็นสำคัญ ไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม

2.2.2 การกู้ยืมไม่มีกฎหมายรองรับ ดังนั้นการกู้ยืมจึงมีความเสี่ยงสูง

2.2.3 การกู้ยืมสามารถกู้ยืมได้ทั้งในรูปของเงินสด สิ่งของ การซื้อเชื่อวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร และสามารถชำระคืนเป็นผลผลิตหรือเงินสดได้

2.3 ข้อเสียของแหล่งสินเชื่อในระบบ คือ ดอกเบี้ยเงินกู้มีอัตราสูง การใช้คืนอาจมีการตกลงรับซื้อผลผลิตจากผู้ขอกู้ในราคาที่ต่ำ ทำให้ผู้ขอกู้เป็นฝ่ายเสียเปรียบ นอกจากนี้เงินกู้จากแหล่งสินเชื่อในระบบส่วนใหญ่กำหนดให้ชำระคืนเต็มจำนวนในครั้งเดียว ภายในเวลา 1 ปี หรือระยะเวลาที่สั้นกว่านั้น สำหรับเกษตรกรที่กู้ยืมเงินจำนวนมากอาจขาดความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ และอาจทำให้ถูกยึดทรัพย์สินที่นำมาค้ำประกันเงินกู้ได้

ประเภทของสินเชื่อการเกษตร

ประยงค์ เนตยารักษ์ (2553 : 331) แบ่งประเภทสินเชื่อการเกษตรออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การแบ่งสินเชื่อตามระยะเวลา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สินเชื่อระยะสั้น สินเชื่อระยะปานกลาง และสินเชื่อระยะยาว

2) การแบ่งสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ของเงินกู้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สินเชื่อเพื่อการผลิต สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และสินเชื่อโครงการตามนโยบายของรัฐ

การแบ่งประเภทของสินเชื่อการเกษตรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การแบ่งสินเชื่อตามระยะเวลา

การแบ่งสินเชื่อตามระยะเวลา จะพิจารณาจากระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 สินเชื่อระยะสั้น มีระยะเวลาชำระคืนภายใน 1 ปี เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรสำหรับฤดูกาลผลิตหนึ่งๆ ถือเป็นต้นทุนแปรผันในการผลิต เช่น ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่าพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ ค่าสารกำจัดศัตรูพืช ค่าสาธารณูปโภค ค่าบริการทางการเกษตร เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะนำรายได้จากการขายผลผลิตมาชำระคืนเงินกู้

สำหรับเงินกู้ระยะสั้นนั้น ตามข้อบังคับของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กำหนดไว้รวมถึง “ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตามที่จำเป็น” เป็นส่วนหนึ่งแห่งเงินกู้ระยะสั้นด้วย เงินกู้เพื่อ “ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตามที่จำเป็น” ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ การรักษาพยาบาล เป็นต้น เงินกู้เพื่อค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ของครัวเรือนเกษตรกรนั้น ยังให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานเกษตรโดยตรง จึงถือกันว่าเป็นสินเชื่อการเกษตรด้วย เงินกู้เพื่อค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสำหรับครัวเรือนเกษตรกรก็มีผลโดยตรงแก่ประสิทธิภาพของผู้ทำงานเกษตรเช่นเดียวกัน ส่วนการศึกษาของเกษตรกรหรือลูกหลานเกษตรกรนั้นว่ามีความสำคัญในการทำงานเกษตรให้ได้ผลดีขึ้น ดังนั้นเงินกู้เพื่อค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ การรักษาพยาบาล และการศึกษา ถือเป็น การกู้เพื่อโอกาสกรรม การที่ธนาคารให้เงินกู้เพื่อโอกาสกรรมแก่เกษตรกรนั้น นอกจากมีเงื่อนไขในเรื่องความจำเป็นแล้ว ยังมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ที่มาของรายได้ซึ่งจะใช้ชำระคืนเงินกู้ตามกำหนดภายใน 12 เดือน ธนาคารจะให้เงินกู้ดังกล่าวได้แต่เพียงภายในจำกัดอันสมควร เพื่อมิให้เกินกำลังรายได้ของเกษตรกรผู้กู้ที่ชำระคืนเงินกู้ให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาสั้นที่กำหนดไว้ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2552 : 11)

1.2 สินเชื่อระยะปานกลาง มีระยะเวลาชำระคืนภายใน 3 ปี เกษตรกรมีวัตถุประสงค์นำไปใช้ในการซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยา เป็นต้น และยังสามารถนำไปใช้ในการลงทุนเพื่อปรับปรุงที่ดิน สร้างหรือปรับปรุงแหล่งน้ำ ทั้งนี้มีกำหนดให้เกษตรกรชำระคืนเป็นงวดๆภายในเวลา 3 ปี

1.3 สินเชื่อระยะยาว มีระยะเวลาชำระคืนมากกว่า 3 ปี เกษตรกรอาจกู้เพื่อนำไปชำระหนี้สินเดิม และกู้เพื่อนำไปใช้ในการลงทุนระยะยาวทางด้านเกษตร เช่น การซื้อหรือปรับปรุงที่ดิน การสร้างโรงเรือน การสร้างที่อยู่อาศัย การซื้อรถแทรกเตอร์ การกู้เพื่อประกอบการผลิตการเกษตร ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกไม้ผล และไม้ยืนต้น เป็นต้น สินเชื่อประเภทนี้เกษตรกรจะต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้ยืม และมีกำหนดชำระคืนเงินกู้เป็นงวดตามข้อตกลงในสัญญาเงินกู้

การแบ่งประเภทสินเชื่อตามระยะเวลาที่มีการจำแนกย่อยได้หลายรายการเป็นรายการสำคัญที่ใช้กันแพร่หลายในประเทศไทย โดยรายการความมุ่งหมายของเงินกู้มีรายละเอียดดังนี้ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2552 : 15-16)

1) เงินกู้ระยะสั้น ได้แก่ เงินกู้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานในการเกษตรสำหรับฤดูกาลหนึ่งๆ ได้แก่

- ค่าพันธุ์พืช ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืชและโรคพืช อาหารสัตว์ วัสดุการเกษตร ค่าเครื่องมือ ค่าซ่อมแซม ค่าปุ๋ยสัตว์ ค่าจ้างเกี่ยวกับการเกษตร

- ค่าใช้จ่ายในการเตรียมขาย แปรรูป และขายผลผลิตการเกษตรซึ่งผู้กู้ผลิตขึ้น

- ค่าเช่าเกี่ยวกับการเกษตร เฉพาะที่ชำระด้วยเงินสด

- ค่าภาษีอากรเกี่ยวกับการเกษตร

- ค่าบริการต่างๆ เกี่ยวกับการเกษตร

- ค่าใช้จ่ายของครุเรือนตามที่จำเป็น

ทั้งนี้กำหนดในการชำระคืนเสร็จตามเวลา ซึ่งปกติขายผลผลิตซึ่งผลิตด้วยเงินกู้ได้เป็นจำนวนมาก แต่อย่างช้าไม่เกิน 12 เดือน หรือในกรณีที่มีเหตุผลพิเศษไม่เกิน 18 เดือน นับตั้งแต่วันที่อนุมัติให้กู้

2) เงินกู้ระยะปานกลาง ได้แก่ เงินกู้เพื่อการลงทุนในสินทรัพย์การเกษตร ซึ่งโดยปกติใช้ประโยชน์ได้นานกว่า 3 ปี มีรายละเอียดดังนี้

- บุกเบิกหรือจัดทำให้ที่ดินใช้ในการเกษตรได้

- สร้างหรือปรับปรุงแหล่งน้ำ คัน คูน้ำ ประตูกักน้ำ งานปรับปรุงที่ดิน

- ทำสวน และวางรูปแบบประกอบการเกษตรขึ้นใหม่เพื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งทำใน

ขนาดเล็ก

- ซื้อสัตว์ใช้งาน ซื้อ หรือสร้าง หรือปรับปรุงเครื่องมือขนาดใหญ่ เครื่องสูบน้ำ

เครื่องจักรกล อุปกรณ์การขนส่ง และอุปกรณ์อื่นๆ เกี่ยวกับการเกษตร

- สร้างหรือปรับปรุงบ้าน โรงเรือน และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ เกี่ยวกับการเกษตร

- ลงทุนในการเลี้ยงปศุสัตว์หรือไก่เป็ด หรือลงทุนในการเลี้ยงปลา

- ชำระหนี้เดิมเกี่ยวกับการเกษตร

ทั้งนี้กำหนดให้ชำระคืนเป็นงวดๆ โดยปกติให้เสร็จภายใน 3 ปี หรือในกรณีที่มีเหตุผลพิเศษอาจให้เวลาไม่เกิน 5 ปี นับตั้งแต่วันที่อนุมัติให้กู้

3) เงินกู้ระยะยาว เพื่อ

- ถอนจำนองจากเจ้าหนี้เดิม
- ซ้ำที่ดิน
- ทำสวน วางรูปประกอบการเกษตรขึ้นใหม่ และงานปรับปรุงที่ดินใน

ลักษณะถาวร

- กิจกรรมพิเศษทางเกษตร (การเลี้ยงโคนม การประมงทะเล ฯลฯ)

2. การแบ่งสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ของเงินกู้

การแบ่งสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ของผู้กู้ พิจารณาจากวัตถุประสงค์ในการใช้สินเชื่อ การเกษตรของเกษตรกร แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 สินเชื่อเพื่อการผลิต เป็นสินเชื่อที่นำไปใช้ในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการประมง โดยส่วนใหญ่เกษตรกรนำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ เช่น การซื้อหรือปรับปรุงที่ดิน การสร้างโรงเรือน การซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร ค่าจ้างแรงงาน ค่าพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ ค่าสาธารณูปโภคที่ใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร เป็นต้น

2.2 สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย และค่าลงทุนสำหรับดำเนินงานในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตร เช่น การแปรรูปสินค้าเกษตร การบริการด้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

2.3 สินเชื่อโครงการตามนโยบายของรัฐบาล เป็นโครงการที่รัฐบาลจัดทำขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี หรือกิจกรรมของหน่วยงานราชการ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาการผลิตทางการเกษตร เช่น ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ผลผลิตมีปริมาณหรือคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น ลักษณะความช่วยเหลือทางรัฐบาล จะเป็นการสนับสนุนสินเชื่อผ่านสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารกรุงไทย เป็นต้น ส่วนใหญ่สินเชื่อประเภทนี้จะเป็นสินเชื่อเพื่อการผลิตระยะสั้นที่ให้ผลตอบแทนเร็ว หรือสามารถฟื้นฟูสภาพการผลิตที่เสียหายได้อย่างรวดเร็ว เช่น โครงการสินเชื่อตามแผนฟื้นฟูการเกษตร โครงการส่งเสริมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

เนื่องจากสินเชื่อการเกษตรมีความหลากหลายทั้งผู้ให้กู้ ผู้ขอกู้ สินเชื่อ และวัตถุประสงค์ของการกู้ ดังนั้นจึงสามารถแยกประเภทสินเชื่อการเกษตรได้ดังนี้ (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550 : 87)

1) กู้และใช้คนเป็นเงินสดจำนวนต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกู้ประเภทนี้ โดยมีทั้งการกู้จากแหล่งสินเชื่อในระบบและนอกระบบ มีการทำสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจมีการจำนองหรือขายฝากทรัพย์สิน และไม่ได้ทำสัญญากู้เป็นลายลักษณ์อักษร อาจมีการจดบันทึกชื่อผู้กู้ และจำนวนเงินเพื่อกันลืม หรือผู้ให้กู้เอาโฉนดของผู้กู้มาเก็บไว้เพื่อป้องกันไม่ให้นำไปใช้จากผู้ให้กู้อื่น

2) กู้โดยผู้กู้สัญญาว่าจะขายผลผลิตให้เพื่อใช้หนี้เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เรียกว่า ตกเขียว

3) ซ้ำเชื่อ เช่น การซื้อเชือกปุย อาหารสัตว์ และปัจจัยการผลิตต่างๆ เป็นต้น รวมถึงการซื้อเชื่อสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ จากร้านค้าทั้งในและนอกหมู่บ้าน

4) ซื้อสินค้าเงินผ่อน เช่น ซื้อผ่อนรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถแทรกเตอร์ รถไถ เป็นต้น

5) กู้ยืมเงินนาตัดดอก หรือบางพื้นที่เรียกว่า จำนาหรือบางพื้นที่เรียกว่า จำนา หรือนาตัดดอก เป็นการแลกเปลี่ยนในกรณีที่ผู้มที่ดินต้องการกู้เงิน ในขณะที่เดียวกันผู้มเงินก็ต้องการเช่าที่ดินมาทำกิน ทั้งสองฝ่ายจึงสามารถแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันได้ โดยเจ้าของที่ดินอนุญาตให้เจ้าของทำกินบนที่ดินของตน โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ส่วนเจ้าของที่ดินก็ได้เงินไปใช้จำนวนหนึ่งโดยไม่เสียดอกเบี้ย สำหรับระยะเวลาที่เจ้าของเงินมักต้องการให้กู้เป็นเวลายาวอย่างน้อย 3 ปี เพราะต้องการลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ

6) การกู้แบบขอค่าจ้างมาใช้ก่อน เช่น ก่อนถึงฤดูตัดอ้อย เจ้าของไร่อ้อยอาจนำเงินไปจ่ายให้ผู้ที่จะมารับจ้างตัดอ้อยล่วงหน้าก่อนจำนวนหนึ่ง เมื่อถึงเวลาตัดอ้อยก็มาตัดอ้อยเพื่อใช้คืนเงินกู้ที่ยืมไป เป็นต้น

การแบ่งประเภทของสินเชื่อการเกษตรตามผู้กู้ มีรายละเอียดดังนี้ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2552 : 26-27)

1) เกษตรกรผู้ผลิตพืชผล ประเภทนี้รวมถึงผู้ผลิตข้าว พืชไร่ และผัก ในรายการนี้อาจจำแนกย่อยเป็นผู้ผลิตข้าวและพืชไร่พวกหนึ่งกับผู้ผลิตผักอีกพวกหนึ่ง การจำแนกผู้ผลิตผักออกต่างหากจากผู้ผลิตข้าวและพืชไร่อื่นๆ นั้น มุ่งหมายถึงกรณีที่ผลิตผักอย่างเป็นลำเป็นสัน ในกรณีดังกล่าวนี้ย่อมต้องการค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งในการเพาะปลูก เก็บเกี่ยว และขายผัก ทั้งเป็นการเสี่ยงในการให้สินเชื่อด้วย

2) ชาวสวน ในประเภทนี้รวมถึง ชาวสวนยาง มะพร้าว และผลไม้ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งมักต้องการเงินกู้ในระยะยาวเพื่อการลงทุนถาวร

3) เกษตรกรผู้เลี้ยงปศุสัตว์ การเลี้ยงปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงโคนม เป็นกิจกรรมพิเศษทางการเกษตร การให้สินเชื่อเพื่องานเช่นนี้ต้องอาศัยวิธีดำเนินงานด้วยความถนัดเป็นพิเศษ

4) ชาวประมง การให้สินเชื่อแก่ชาวประมง เช่น เพื่อการสร้างหรือซื้อเรือ และอุปกรณ์สำหรับจับปลาทะเล

5) เกษตรกรซึ่งทำงานหลายอย่าง ได้แก่ เกษตรกรซึ่งทำงานเกษตรตั้งแต่สองอย่าง เช่น ผลิตพืชผลและปศุสัตว์ ตลอดจนเลี้ยงปลา เป็นต้น

6) สหกรณ์การเกษตร สินเชื่อซึ่งให้แก่สหกรณ์การเกษตรนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

- เป็นทุนดำเนินงาน
- เป็นทุนสำหรับให้เงินกู้แก่เกษตรกรผู้เป็นสมาชิก
- เป็นทุนสำหรับรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกมาจัดการขายหรือแปรรูปออกขาย
- เป็นทุนอุปกรณ์ เช่น ซื้อที่ดิน สร้างหรือซื้ออาคาร เครื่องจักร เพื่อดำเนินงาน

ตามวัตถุประสงค์

ปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย

สินเชื่อการเกษตรเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญในการผลิตสินค้าเกษตร เกษตรกรมีความต้องการกู้ยืมสินเชื่อการเกษตรจำนวนมาก เพื่อนำไปใช้ในการผลิต การปรับปรุง และการพัฒนาสินค้าเกษตร ในขณะที่แหล่งสินเชื่อมีปริมาณสินเชื่อการเกษตรจำกัด ทำให้เกิดปัญหาสินเชื่อการเกษตรไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในประเทศ เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า ปัญหาสินเชื่อการเกษตรเกิดจาก 2 ด้าน คือ เกษตรกร และแหล่งสินเชื่อ ดังนั้นจึงแบ่งปัญหาสินเชื่อการเกษตร ออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับเกษตรกร และปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับเกษตรกร

เนื่องจากเกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตร การขาดแคลนเงินทุนของเกษตรกร ทำให้เกิดความต้องการสินเชื่อการเกษตร ซึ่งปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับเกษตรกรมีหลายประการ ดังนี้

1.1 จำนวนเงินกู้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร การให้สินเชื่อของแหล่งสินเชื่อในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์การเกษตร จะมีการกำหนดวงเงินกู้จะต้องไม่เกินวงเงินที่กำหนดไว้ เป็นต้น สินเชื่อที่ได้รับอนุมัติจากแหล่งสินเชื่อในระบบจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบที่มีความเสี่ยงสูง

1.2 อัตราดอกเบี้ยของสินเชื่อการเกษตรสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น อัตราดอกเบี้ยสินเชื่อการเกษตรของไทยอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากสถาบันการเงินมีความเสี่ยงต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือหนี้สูญ ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงตามไปด้วย

1.3 เกษตรกรใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ เกษตรกรมักจะนำเงินกู้ไปใช้ผิดประเภทหรือนำไปใช้ในทางที่ไม่เกิดผลประโยชน์เพิ่มขึ้น เช่น กู้มาบริโภค กู้มาต่อเติมบ้าน ทำให้ไม่สามารถชำระเงินคืนตามกำหนดได้ ดังนั้นเกษตรกรควรมีแผนการใช้และชำระเงินกู้อย่างแน่นอน

1.4 เกษตรกรขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน เกษตรกรจำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน เพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรขาดความสามารถในการชำระคืนสินเชื่อ ดังนั้นเมื่อเกษตรกรไม่มีที่ดิน หรือหลักทรัพย์มาค้ำประกันสินเชื่อ เกษตรกรจะไม่ได้รับอนุมัติให้กู้ยืมเงิน ส่งผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบ

1.5 เกษตรกรขาดความสามารถในการชำระหนี้ การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ และเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาลผลิต เกษตรกรจะไม่สามารถคาดคะเนถึงปริมาณผลผลิตและราคาสินค้าเกษตรได้ ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอน นอกจากนี้เกษตรกรยังมีรายจ่ายอื่นๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น รายจ่ายในการบริโภค รายจ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน รายจ่ายในการรักษาพยาบาล เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่ได้จากการผลิตสินค้าเกษตรไม่เพียงพอกับรายจ่าย ส่งผลให้เกษตรกรขาดความสามารถในการชำระหนี้คืนแก่สถาบันการเงิน

2. ปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อ

การให้สินเชื่อการเกษตรของแหล่งสินเชื่อ มีปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสินเชื่อประเภทอื่น ปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อมีหลายประการ ดังต่อไปนี้

2.1 สินเชื่อการเกษตรจากสถาบันสินเชื่อไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการสินเชื่อของเกษตรกรทั่วประเทศ จะพบว่า สินเชื่อการเกษตรที่แหล่งสินเชื่อในระบบปล่อยให้แก่เกษตรกรนั้น สอดคล้องความต้องการของเกษตรกรได้เพียงเล็กน้อย การขาดแคลนสินเชื่อจากสถาบันการเงินทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมสินเชื่อการเกษตรจากแหล่งสินเชื่อในระบบ ซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูง และมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากไม่มีกฎหมายรับรอง

2.2 การให้บริการสินเชื่อการเกษตรมีความเสี่ยงสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ในปีใดที่สภาพดินฟ้าอากาศไม่เหมาะสมหรือเกิดภัยธรรมชาติ ผลผลิตการเกษตรอาจได้รับความเสียหาย เกษตรกรอาจประสบปัญหาขาดทุน ทำให้ไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ให้แก่สถาบันการเงินได้ตามกำหนดเวลา เมื่อมีเกษตรกรค้างชำระหนี้จำนวนมาก สถาบันการเงินจึงลดการให้สินเชื่อลง เพื่อป้องกันความเสี่ยง

2.3 การใช้คืนเงินกู้ของเกษตรกรมักอยู่ในอัตราค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในกรณีของสหกรณ์การเกษตร บางปีการใช้คืนเงินกู้ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณเงินที่กู้ไป ทำให้เงินทุนของสถาบันสินเชื่อลดลง ในกรณีที่เกษตรกรไม่ยอมชำระคืนนั้น หากสะสมต่อไปหลายปี สถาบันการเงินย่อมไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบวิธีการกู้ยืมเงินยุ่งยากและล่าช้า การให้กู้เงินของสถาบันสินเชื่อทั้งของรัฐและเอกชน มักจะมีวิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อน เมื่อเทียบกับการกู้ยืมจากพ่อค้า หรือนายทุนในท้องถิ่น ซึ่งผู้ให้กู้เหล่านี้ให้ความสะดวกมากกว่า ทำให้เกษตรกรที่ต้องการกู้ยืมเงินมาใช้ในยามฉุกเฉิน เช่น เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาฟื้นฟูการเกษตร เป็นต้น จำเป็นต้องเลือกกู้เงินจากแหล่งสินเชื่อระบบแทน

2.5 สถาบันการเงินมีต้นทุนในการให้บริการสินเชื่อการเกษตรสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น เนื่องจากมีจำนวนผู้ขอกู้เป็นจำนวนมาก ทำให้สถาบันการเงินต้องมีการจัดเตรียมเอกสารสัญญา กู้ยืมเงิน ตลอดจนมีการใช้บุคลากรจำนวนมากในการให้บริการ นอกจากนี้ยังมีต้นทุนในการติดตามหนี้สินจากเกษตรกร

สรุป

สินเชื่อการเกษตร หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่เกษตรกรกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการปลูกพืช ปศุสัตว์ และการประมง โดยมีการทำสัญญาชำระคืนและดอกเบี้ยระหว่างผู้ให้กู้และผู้กู้ ความต้องการสินเชื่อการเกษตรของเกษตรกรเกิดจากสาเหตุดังนี้ รายได้และรายจ่ายของเกษตรกรไม่สอดคล้องกัน สภาพดินฟ้าอากาศและภัยธรรมชาติ การลงทุนในระยะยาวและเทคโนโลยีการเกษตร แหล่งสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ แหล่งสินเชื่อในระบบ และแหล่งสินเชื่อระบบ สินเชื่อในระบบ หมายถึง การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนที่ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย แหล่งสินเชื่อในระบบเป็นสถาบันที่ให้บริการสินเชื่อการเกษตร โดย

กำหนดอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรที่ต้องการนำเงินไปลงทุนผลิตสินค้าเกษตร แหล่งสินเชื่อในระบบมีทั้งสถาบันการเงินที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการสินเชื่อแก่เกษตรกรโดยตรง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตร และสถาบันการเงินที่ดำเนินธุรกิจที่ไม่เกี่ยวกับเกษตรกรโดยตรง ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์อื่นๆ ลักษณะสำคัญของแหล่งสินเชื่อในระบบ คือ มีการกำหนดระเบียบและเงื่อนไขในการกู้ยืมอย่างชัดเจน มีการทำสัญญากู้ยืมเงินที่ถูกต้องตามกฎหมาย สินเชื่อจากแหล่งสินเชื่อในระบบมีปริมาณจำกัด และแหล่งสินเชื่อในระบบให้บริการต่างๆ แก่เกษตรกร นอกเหนือจากการให้สินเชื่อการเกษตร สำหรับสินเชื่อนอกระบบ คือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนที่ไม่ถูกกฎหมาย แหล่งสินเชื่อนอกระบบมี 2 ประเภท คือ ผู้ให้กู้เพื่อการค้า ได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ นายทุน และผู้ให้กู้ที่ไม่ใช่เพื่อการค้า ได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อน ลักษณะสำคัญของแหล่งสินเชื่อนอกระบบคือ ไม่มีระเบียบ หรือเงื่อนไขในการกู้ยืมเงิน การกู้ยืมไม่มีกฎหมายรองรับ มีความเสี่ยงสูง กู้ยืมได้ทั้งเงินสด สิ่งของ การซื้อเชื่อปัจจัยการผลิต การแบ่งประเภทของสินเชื่อการเกษตร แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การแบ่งสินเชื่อตามระยะเวลา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สินเชื่อระยะสั้น สินเชื่อระยะปานกลาง และสินเชื่อระยะยาว และการแบ่งสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ของเงินกู้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สินเชื่อเพื่อการผลิต สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และสินเชื่อโครงการตามนโยบายของรัฐ สำหรับปัญหาสินเชื่อการเกษตรของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัญหาสินเชื่อที่เกี่ยวกับเกษตรกรและปัญหาสินเชื่อที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อ สำหรับปัญหาสินเชื่อที่เกี่ยวกับเกษตรกร ได้แก่ จำนวนเงินกู้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร อัตราดอกเบี้ยของสินเชื่อการเกษตรสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น เกษตรกรใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ เกษตรกรขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน และเกษตรกรขาดความสามารถในการชำระหนี้ ส่วนปัญหาสินเชื่อที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อ ได้แก่ สินเชื่อการเกษตรจากแหล่งสินเชื่อในระบบมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร การให้บริการสินเชื่อการเกษตรมีความเสี่ยงสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น การใช้คืนเงินกู้ของเกษตรกรมักอยู่ในอัตราค่อนข้างต่ำ การกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบวิธีการกู้ยืมเงินยุ่งยาก และล่าช้า และสถาบันการเงินมีต้นทุนในการให้บริการสินเชื่อการเกษตรสูงกว่าสินเชื่อประเภทอื่น

แบบฝึกหัดบทที่ 5

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของสินเชื่อการเกษตร
2. จงยกตัวอย่างสาเหตุของความต้องการสินเชื่อการเกษตรมา 3 ข้อ
3. จงยกตัวอย่างปัจจัยที่กำหนดปริมาณความต้องการสินเชื่อการเกษตรมา 3 ข้อ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
4. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างแหล่งสินเชื่อในระบบและแหล่งสินเชื่อนอกระบบ
5. สถาบันการเงินใดมีบทบาทสำคัญในการให้บริการสินเชื่อการเกษตรสำหรับเกษตรกรในประเทศไทย
6. จงยกตัวอย่างการดำเนินการให้บริการสินเชื่อเพื่อการเกษตรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมา 3 โครงการ
7. การแบ่งสินเชื่อตามระยะเวลาแบ่งออกได้เป็นกี่ประเภท จงอธิบายรายละเอียดของสินเชื่อแต่ละประเภท
8. การแบ่งสินเชื่อตามวัตถุประสงค์การกู้แบ่งออกได้เป็นกี่ประเภท จงอธิบายรายละเอียดของสินเชื่อแต่ละประเภท
9. จงยกตัวอย่างปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับเกษตรกรมา 3 ข้อ
10. จงยกตัวอย่างปัญหาสินเชื่อการเกษตรที่เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อมา 3 ข้อ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2558). **ประเภทของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://webhost.cpd.go.th/rlo/agriculture.html>. 20 สิงหาคม 2558.
- กฤษณา กุลติลก. (2557). **ทุนและสินเชื่อ**. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. (2551). **สินเชื่อการเกษตร**. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนาคารกรุงเทพ. (2558). **สินเชื่อ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.bangkokbank.com/BangkokBankThai/BusinessBanking/BusinessSolution/ModernAgriculture/Pages/default.aspx>. 18 สิงหาคม 2558.
- ธนาคารกรุงไทย. (2558). **โครงการเกษตรก้าวหน้า**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://http://www.ktb.co.th/ktb/th/product.aspx?cid=GbvDXqdxArCvPGjTEVKjTg%3D%3D&ddl_disp=all. 18 สิงหาคม 2558.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2552). **สินเชื่อเพื่อการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์.
- _____. (2558). **ผลงานสำคัญของธนาคาร**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.baac.or.th/content-report.php?content_group_sub=4. 18 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.baac.or.th/file-upload/2006-07-28-251-porobo.pdf>. 18 สิงหาคม 2558.
- _____. (2559). **ผลงานสำคัญของธนาคาร**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.baac.or.th/content-report.php?content_group_sub=4. 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- นนุช ปรมาคม และประพิณวดี ศิริสกุลลักษณ์. (2544). **สถาบันทางการเกษตร**. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2553). **สถาบันและสินเชื่อการเกษตร**. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2558). **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยปี 2557**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/indicator2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2558). การให้สินเชื่อทางการเกษตรของธนาคารพาณิชย์.
(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=12&chap=9&page=t12-9-infodetail05.html>. 18 สิงหาคม 2558.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 6 การตลาดและราคาสินค้าเกษตร

การตลาดสินค้าเกษตร

ราคาสินค้าเกษตร

การบริโภคสินค้าเกษตร

สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 6 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการตลาดสินค้าเกษตรได้
2. จำแนกหน้าที่การตลาดได้
3. อธิบายการตลาดสร้างอรรถประโยชน์ได้
4. จำแนกระดับตลาดสินค้าเกษตรและคนกลางในตลาดได้
5. อธิบายกิจกรรมทางการตลาดของสินค้าเกษตรได้
6. อธิบายวิธีการตลาดได้
7. อธิบายการตลาดสินค้าเกษตรได้
8. อธิบายบทบาทของราคาสินค้าเกษตรได้
9. จำแนกปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการกำหนดราคาได้
10. จำแนกวิธีการกำหนดราคาในทางปฏิบัติได้
11. อธิบายการกำหนดราคาสินค้าเกษตรได้
12. จำแนกประเภทของการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าเกษตรได้
12. จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง การตลาดและราคาสินค้าเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 6

การตลาดและราคาสินค้าเกษตร

จากการศึกษาถึงการผลิตสินค้าเกษตรในบทที่ 4 ทำให้ทราบว่า การผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ สินค้าเกษตรมีช่วงเวลาการผลิตตามฤดูกาล ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตการเกษตรในแต่ละปีมีความไม่แน่นอน การกำหนดราคาสินค้าเกษตรจะขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรที่ผลิตได้ ถ้าปีใดผลผลิตสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ราคาสินค้าเกษตรจะตกต่ำ แต่ถ้าปีใดผลผลิตสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดเป็นจำนวนน้อย ราคาสินค้าเกษตรจะสูงขึ้น สินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนสินค้าปกติทั่วไป ผลผลิตสินค้าเกษตรเสื่อมสภาพได้ง่าย และมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ การตลาดสินค้าเกษตรจึงมีบทบาทสำคัญในการนำสินค้าเกษตรจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภค จากที่กล่าวมา การตลาดสินค้าเกษตรและราคาสินค้าเกษตรมีความสำคัญต่อภาคการเกษตรของประเทศไทย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนการผลิตสินค้าเกษตร และการบริโภคสินค้าเกษตร เพื่อให้เกิดความสมดุลของตลาดสินค้าเกษตร เนื้อหาในบทที่ 6 ประกอบด้วย การตลาดสินค้าเกษตร และการกำหนดราคาสินค้าเกษตร

การตลาดสินค้าเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับปัจจัยธรรมชาติ เกษตรกรไม่สามารถควบคุมปริมาณและคุณภาพของผลผลิตได้ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งในด้านเวลา รูปร่าง และสถานที่ได้ การตลาดสินค้าเกษตรจึงมีบทบาทสำคัญในการนำสินค้าและบริการทางการเกษตรจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภค เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมต่อไป

1. ความหมายของการตลาดสินค้าเกษตร

การตลาด คือ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการไหลเวียนของสินค้าและบริการจากจุดผลิตเริ่มต้น ไปจนถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย กิจกรรมการตลาดมีหลายกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน ประกอบด้วย การซื้อและการขาย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกายภาพของสินค้า ประกอบด้วย การเก็บรักษา การขนส่ง และการแปรรูป กิจกรรมอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย การจัดชั้นมาตรฐานสินค้า การเงิน การรับประกันความเสี่ยง และการให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ (มาชะสิริ เชาวกุล, 2541 : 1) สำหรับความหมายของการตลาดสินค้าเกษตร มีนักเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายไว้ดังนี้

นิพนธ์ บุญรักษา (2542 : 116) อธิบายไว้ว่า “การตลาดสินค้าเกษตร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจที่ทำให้ผลผลิตทางการเกษตร และการบริการโยกย้ายผ่านมือจากเกษตรกรจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้าย ในลักษณะของสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการ ในเวลาและสถานที่ ตลอดจนระดับราคา ที่ผู้บริโภคยินดีจ่ายเพื่อให้ได้สินค้านั้นๆ”

ประยงค์ เนตยารักษ์ (2553 : 379) นิยามความหมายของการตลาดสินค้าเกษตรว่า “การประกอบบริการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นในการนำสินค้าและบริการ จากจุดเริ่มต้นของการผลิตสินค้าเกษตร จนกระทั่งสินค้าเหล่านั้นถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย”

จรินทร์ เทศวานิช (2554 : 272) อธิบายไว้ว่า “การตลาดสินค้าเกษตรเป็นการประกอบบริการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นในการนำสินค้าและบริการจากจุดเริ่มต้นของการผลิตสินค้าเกษตร จนกระทั่งสินค้าเหล่านั้นถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย”

กล่าวโดยสรุป การตลาดสินค้าเกษตร หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่ทำให้สินค้าและบริการทางการเกษตร เคลื่อนย้ายจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคคนสุดท้ายในรูปร่าง ลักษณะ เวลา และสถานที่ที่ต้องการ การตลาดสินค้าเกษตรมีกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขาย การเก็บรักษา การขนส่ง การแปรรูป และกิจกรรมอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้อง

2. หน้าที่การตลาด

หน้าที่การตลาด คือ กิจกรรมที่เกิดจากการกระทำของนักการตลาดในกระบวนการตลาด เพื่อให้สินค้านั้นมีลักษณะรูปร่างอยู่ในช่วงเวลา และสถานที่ที่ผู้บริโภคหรือผู้ใช้ประโยชน์ต้องการ เป็นบทบาทการตลาดที่เชื่อมโยงความขัดแย้งระหว่างความต้องการของผู้ผลิตกับความต้องการของผู้บริโภคหรือผู้ใช้เข้าด้วยกัน และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการตลาด หน้าที่การตลาดสามารถแบ่งได้ดังนี้ (สมคิด ทักษิณาวินธุรี, 2548 : 126-128)

- 1) หน้าที่ในการแลกเปลี่ยน ประกอบด้วย การซื้อ และการขาย
 - 2) หน้าที่ทางกายภาพ ประกอบด้วย การเก็บรักษา การขนส่ง และการแปรรูป
 - 3) หน้าที่ในการอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย มาตรฐานและการจัดชั้นคุณภาพ
- สินค้า หน้าที่ในด้านข่าวสาร หน้าที่เสี่ยงภัย และหน้าที่ทางการเงิน

หน้าที่การตลาดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 หน้าที่ในการแลกเปลี่ยน คือ หน้าที่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการครอบครอง และใช้ประโยชน์ในตัวสินค้า ประกอบด้วย การซื้อ และการขาย

2.1.1 การซื้อ เริ่มตั้งแต่การหาแหล่งสินค้า การรวบรวม การคัดแยกมาตรฐานสินค้า การขนส่ง และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการซื้อ เช่น พ่อค้าท้องถิ่นหรือล้งรับซื้อมังคุดจากเกษตรกรในพื้นที่มาคัดแยกขนาดและคุณภาพ จากนั้นจะมีพ่อค้าคนกลางจากตลาดปลายทางมารับซื้อ แล้วขนส่งมังคุดไปยังตลาดปลายทางต่อไป

2.1.2 การขาย คือ การขายสินค้าและกิจกรรมอย่างอื่นที่มีส่วนช่วยในการขาย เช่น การบรรจุหีบห่อ การส่งเสริมการขาย การโฆษณา ตัวอย่างเช่น พ่อค้าคนกลางรับซื้อมังคุดไปบรรจุหีบห่อเพื่อส่งไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ การขนส่งมังคุดไปยังตลาดปลายทางเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค

2.2 หน้าที่ทางกายภาพ เป็นหน้าที่ที่ทำกับสินค้านั้นโดยตรง เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าจากมือผู้ผลิตไปสู่มือผู้บริโภคตามที่ต้องการ ประกอบด้วย

2.2.1 การเก็บรักษา คือ การเก็บรักษาสินค้าเกษตรที่เก็บเกี่ยวหรือผลิตได้เพื่อรอระยะเวลาที่ตลาดต้องการสินค้า เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ผลิตได้ตามฤดูกาล และมีอายุการ

เก็บรักษาสั้น เสื่อมคุณภาพหรือเน่าเสียได้ง่าย จึงจำเป็นต้องมีการเก็บรักษาผลผลิตสินค้าเกษตรเพื่อระยะเวลาที่จะนำออกจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคต่อไป เช่น การใช้ห้องเย็นเก็บรักษาผลไม้เพื่อระยะเวลาจำหน่าย หรือการบรรจุหีบห่อผลไม้เพื่อยืดระยะเวลาการเก็บรักษาผลไม้ที่จะส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศ เป็นต้น

2.2.2 การแปรรูป คือ การเปลี่ยนแปลงรูปร่างหรือการแปรสภาพสินค้าเกษตรจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หรือการแปรรูปจากวัตถุดิบเป็นสินค้าสำเร็จรูป เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการแปรรูปสินค้าเกษตรซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าสำเร็จรูป เช่น การแปรรูปทุเรียนเป็นทุเรียนทอดกรอบ การแปรรูปมังคุดเป็นน้ำมังคุด เป็นต้น

2.2.3 การขนส่ง คือ การเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งที่มีความต้องการสินค้า เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีแหล่งผลิตอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล อีกทั้งสินค้าเกษตรเสื่อมสภาพได้ง่าย และผลผลิตมีขนาดและคุณภาพที่แตกต่างกัน ทำให้การขนส่งมีความยุ่งยากมากกว่าสินค้าทั่วไป ดังนั้นการตลาดสินค้าเกษตรจึงจำเป็นต้องมีการขนส่งที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้สินค้าไปถึงมือผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว

2.3 หน้าที่อำนวยความสะดวก หมายถึง หน้าที่การตลาดเป็นตัวสนับสนุน หรือมีส่วนช่วยให้การตลาดทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยน และหน้าที่ทางกายภาพได้อย่างสะดวกสบาย ประกอบด้วย

2.3.1 มาตรฐานและการจัดชั้นคุณภาพสินค้า คือ กิจกรรมที่กำหนดมาตรฐานสินค้า ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เช่น น้ำหนัก รูปร่าง เนื่องจากผลผลิตสินค้าเกษตรมีขนาดและคุณภาพที่หลากหลาย การตลาดสินค้าเกษตรจำเป็นต้องมีมาตรฐานและการจัดชั้นคุณภาพสินค้าเพื่อให้เกิดความสะดวกในการซื้อขายสินค้า นอกจากนี้สินค้าที่มีมาตรฐานเดียวกันจะทำให้การเก็บรักษา การแปรรูป และการขนส่งสินค้ามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3.2 ข่าวสารการตลาด เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารการตลาดจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เพื่อให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ทราบการเปลี่ยนแปลงของตลาด ราคา และปริมาณของสินค้า ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจตกลงซื้อขาย

2.3.3 การยอมรับความเสี่ยงภัย เป็นการให้บริการประกันภัยสินค้าเพื่อลดความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้น เช่น ภัยธรรมชาติ การแพร่ระบาดของแมลงศัตรูพืช ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ เป็นต้น รวมถึงความเสี่ยงภัยที่เกิดจากการเก็บรักษา หรือการแปรรูปที่อาจมีผลทำให้สินค้าเกษตรได้รับความเสียหาย โดยผู้ผลิตจะต้องจ่ายค่าประกันภัยสินค้าแก่หน่วยงานผู้รับประกัน เมื่อเกิดความเสียหายแก่สินค้า จะสามารถเรียกค่าประกันภัยจากหน่วยงานนั้นได้

2.3.4 การเงิน คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางการเงิน ดำเนินการโดยสถาบันการเงินของรัฐบาลและเอกชน เพื่ออำนวยความสะดวกทางการเงินให้แก่เกษตรกร และผู้ประกอบการ เช่น การให้สินเชื่อการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร เป็นต้น

3. การตลาดสร้างอรรถประโยชน์

การตลาดก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของสินค้าหรือบริการ ทั้งยังก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้บริโภค ถือได้ว่าเป็นการก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ สามารถแบ่งรูปแบบของอรรถประโยชน์ได้ดังนี้

3.1 อรรถประโยชน์ในเรื่องรูปร่าง เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสินค้าเกษตร โดยการแปรรูป และการบรรจุภัณฑ์ เช่น โรงงานแปรรูปสับปะรดเป็นสับปะรดกระป๋อง โรงสีข้าวแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร เป็นต้น

3.2 อรรถประโยชน์ในเรื่องสถานที่ เป็นการรวบรวมและขนส่งเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภค เช่น การขนส่งเงาะจากจังหวัดจันทบุรีไปขายยังกรุงเทพมหานคร มะม่วงอกร่องจากจังหวัดฉะเชิงเทราขนส่งมาขายที่จังหวัดระยอง เป็นต้น

3.3 อรรถประโยชน์ในเรื่องเวลา เป็นการเก็บรักษาสินค้าเกษตรไว้ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในระยะเวลาต่างกัน เช่น การเก็บรักษาเห็ดหอมที่ออกผลผลิตในช่วงฤดูหนาวไว้รับประทานในช่วงเวลาอื่นๆ เป็นต้น

3.4 อรรถประโยชน์ในการเป็นเจ้าของ เป็นการเปลี่ยนเจ้าของสินค้าเกษตรจากเกษตรกรผ่านกระบวนการต่างๆ ไปยังผู้บริโภคคนสุดท้าย เช่น เกษตรกรขายมังคุดให้กับพ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถิ่น พ่อค้าท้องถิ่นขายต่อให้แก่พ่อค้าขายส่งในตลาดกลางผลไม้ พ่อค้าขายปลีกมารับซื้อแล้วนำไปขายต่อให้แก่ผู้บริโภค เป็นต้น

4. ระดับตลาดสินค้าเกษตรและคนกลางในตลาด

การตลาดสินค้าเกษตร คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตรจากแหล่งผู้ผลิตจนถึงมือผู้บริโภค ตลาดสินค้าเกษตร สามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ไพฑูรย์ รอดวิจิตร, 2541 : 90-98)

4.1 ตลาดในแหล่งผลิต เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรที่เกิดขึ้น และดำเนินธุรกิจในห้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้า สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

4.1.1 ตลาดท้องถิ่น เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรก โดยมีหน้าที่สำคัญในการรวบรวมสินค้าเกษตรจากมือเกษตรกรผู้ผลิตที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในแหล่งผลิตต่างๆ เพื่อให้ได้จำนวนสินค้าในปริมาณที่มากพอ หรือเหมาะสมจะทำการซื้อขาย และจัดทำบริการการตลาดอย่างอื่นตามความเหมาะสมเพื่อขายสินค้าให้กับผู้ซื้อในตลาดระดับอื่นๆ

ตลาดท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ คือ

- 1) เป็นตลาดที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในแหล่งผลิตหรือใกล้เคียงกับแหล่งผลิต
- 2) เป็นตลาดที่มีการคมนาคมไม่สะดวกนัก ห่างไกลจากชุมชน และเสีย

ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูง เพราะแหล่งผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่จะอยู่ในท้องที่ซึ่งห่างไกลจากชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการทำหน้าที่ทางการตลาด หรือมีตลาดในระดับท้องถิ่นเกิดขึ้น เพื่อรวบรวมสินค้าจากเกษตรกรที่กระจัดกระจายอยู่ในแหล่งผลิตต่างๆ

3) เป็นตลาดที่ให้บริการหรือทำหน้าที่การตลาดไม่มากนัก ทั้งนี้อาจทำหน้าที่เพียงรวบรวมสินค้าจากเกษตรกรแล้วนำมาบรรจุหีบห่อ จัดชั้นสินค้า และจำหน่าย โดยมีระยะเวลาการดำเนินธุรกิจในปีหนึ่งเฉพาะช่วงที่มีผลผลิตออกสู่ตลาด

คนกลางในตลาดท้องถิ่น แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1) พ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่น หมายถึง พ่อค้าที่ทำหน้าที่รวบรวมและรับซื้อสินค้าจากเกษตรกร และดำเนินธุรกิจอยู่ในแหล่งผลิต โดยมีสถานที่ประกอบธุรกิจอยู่ในตัวตลาด ในหมู่บ้าน หรืออำเภอซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้า พ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นจะมีความใกล้ชิดกับเกษตรกรมาก อาจเป็นเจ้าของที่ดินหรือนายทุน ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมและรับซื้อสินค้าจากเกษตรกรแล้ว และอาจเป็นผู้ให้สินเชื่อแก่เกษตรกรอีกด้วย

2) ตัวแทน หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการรับซื้อและรวบรวมสินค้าในตลาดระดับท้องถิ่นให้กับพ่อค้าในตลาดระดับเดียวกัน หรือในตลาดระดับที่สูงกว่า ได้แก่ ตลาดกลางท้องถิ่น หรือตลาดกลางปลายทาง อาจเป็นตัวแทนให้พ่อค้าเพียงรายเดียวหรือหลายรายก็ได้ นอกจากนี้ตัวแทนอาจทำหน้าที่ในการควบคุมการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร และติดตามการชำระคืนเงินกู้จากเกษตรกร ส่วนใหญ่ตัวแทนจะเป็นเกษตรกรในท้องถิ่นซึ่งตัวแทนในการรับซื้อหรือรวบรวมสินค้าให้กับพ่อค้ารายต่างๆ จะไม่มีกรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ซื้อ และไม่มีสิทธิ์ในการกำหนดราคาสินค้า

3) พ่อค้าเร่หรือพ่อค้าจร หมายถึง พ่อค้าที่เข้ามาทำธุรกิจในการรับซื้อและรวบรวมสินค้าในตลาดท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นครั้งคราว ไม่มีภูมิลำเนาหรือที่ตั้งสำนักงาน พ่อค้าเร่จะมีพาหนะในการขนส่งเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำธุรกิจ โดยตระเวนไปตามแหล่งผลิตต่างๆ รับซื้อและรวบรวมสินค้าเพื่อนำไปขายต่อให้กับพ่อค้ารายอื่นต่อไป พ่อค้าเร่มีส่วนช่วยให้ตลาดมีการแข่งขันมากขึ้น เนื่องจากในตลาดท้องถิ่นอาจมีพ่อค้าดำเนินธุรกิจอยู่ไม่มาก ก่อให้เกิดการผูกขาดหรือรวมตัวกันในการตั้งราคา เมื่อมีพ่อค้าเร่เข้ามารับซื้อสินค้านั้นจึงเป็นการช่วยให้ตลาดมีการแข่งขันเพิ่มขึ้น

4) สถาบันเกษตรกร หมายถึง องค์กรที่เกษตรกรรวมกลุ่มกันจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและรับซื้อสินค้าจากเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกหรือเกษตรกรโดยทั่วไป เช่น สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิตของสมาชิก

4.1.2 ตลาดกลางท้องถิ่น เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมสินค้าจากเกษตรกรรายต่างๆ ตลอดจนพ่อค้าในตลาดท้องถิ่น และพ่อค้าในตลาดระดับเดียวกันอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อนำมาให้บริการการตลาดเพิ่มเติม เช่น การเก็บรักษา การปรับปรุงคุณภาพของสินค้า การแปรรูปของสินค้า เป็นต้น เพื่อขายให้กับตลาดในระดับต่อไป

ตลาดกลางท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1) เป็นตลาดที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในแหล่งผลิตที่สำคัญ หรือในท้องที่ที่เป็นศูนย์กลางหรือมีข้อได้เปรียบในการคมนาคม

2) เป็นตลาดที่มีการคมนาคมสะดวกสบาย และมีค่าใช้จ่ายในการขนส่งต่ำ ทั้งนี้เพราะตั้งอยู่ในทำเลที่ได้เปรียบในการขนส่ง เช่น มีเส้นทางในการขนส่งให้เลือกใช้ได้หลายทาง หรือเส้นทางขนส่งที่ดี เป็นต้น ด้วยความสะดวกในการขนส่งทำให้การทำธุรกิจในตลาดระดับนี้ได้รับข่าวสารและข้อมูลทางการตลาดอย่างรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็นผลให้ตลาดระดับนี้มีอำนาจต่อรองทางการค้ากับตลาดอื่นๆ สูง

3) เป็นตลาดที่ทำหน้าที่การตลาด และการดำเนินธุรกิจที่ซับซ้อนมากขึ้น นอกจากจะทำหน้าที่ในการรวบรวมจากเกษตรกรและพ่อค้าในตลาดเดียวกันแล้ว ยังทำหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาและแปรรูปสินค้าด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวกในการซื้อขายและขนส่ง หรือเพื่อให้ได้สินค้าที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้นในตลาดระดับนี้ผู้ประกอบการจึงต้องมีอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ มากกว่า และขนาดธุรกิจใหญ่กว่าตลาดในระดับท้องถิ่น

คนกลางในตลาดกลางท้องถิ่น แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1) พ่อค้ารายย่อย เป็นพ่อค้าที่เข้ามาดำเนินธุรกิจในตลาดกลางท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะหรือวิธีปฏิบัติในการทำธุรกิจที่คล้ายคลึงกับพ่อค้ารวบรวมในตลาดท้องถิ่น สินค้าที่รวบรวมได้ส่วนใหญ่จะขายให้กับพ่อค้าในตลาดกลางท้องถิ่นรายอื่นๆ

2) พ่อค้าขายส่งในตลาดกลางท้องถิ่น เป็นพ่อค้าที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในตลาดกลางท้องถิ่น ซึ่งมีธุรกิจขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์ในการดำเนินธุรกิจครบถ้วน การรับซื้อสินค้าจะรับซื้อสินค้าที่สำนักงานมากกว่าออกไปรับซื้อจากแหล่งผลิต โดยรับซื้อจากพ่อค้าในตลาดกลางท้องถิ่นตัวแทนในท้องถิ่นหรือเกษตรกรรายใหญ่

3) ตัวแทนในตลาดกลางท้องถิ่น เป็นพ่อค้าหรือบุคคลอื่นใดที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการซื้อสินค้าในตลาดกลางท้องถิ่นให้กับพ่อค้าในตลาดกลางปลายทาง โดยได้รับผลตอบแทนคิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากราคา หรือจำนวนสินค้าที่สามารถติดต่อซื้อให้กับพ่อค้าในตลาดปลายทางได้

4) พ่อค้าโรงงานแปรรูป หมายถึง พ่อค้าที่ทำหน้าที่หลักในการแปรรูปสินค้า ตลอดจนรับซื้อและขายสินค้าในตลาดกลางท้องถิ่น เช่น โรงสี โรงมันอัดเม็ด เป็นต้น การติดต่อซื้อขายระหว่างตลาดท้องถิ่นกับตลาดปลายทางจะทำกับสินค้าที่ผ่านการแปรรูปแล้ว

5) สถาบันเกษตรกรและองค์กรของรัฐบาล ดำเนินธุรกิจเช่นเดียวกับพ่อค้าโดยทั่วไป แต่ไม่หวังกำไร และดำเนินงานเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล

4.2 ตลาดกลางปลายทาง เป็นตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรระดับสุดท้ายที่ทำหน้าที่รวบรวมสินค้า จัดสรร หรือกระจายสินค้าเพื่อจำหน่ายให้กับผู้บริโภคต่อไป หน้าที่สำคัญของตลาดระดับนี้คือ สร้างให้เกิดความสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค เพื่อให้สินค้าที่จัดสรรไปสู่ผู้บริโภคมีจำนวนและรูปร่างตรงกับความต้องการ การประกอบธุรกิจในตลาดระดับนี้มีลักษณะ และระเบียบในการปฏิบัติธุรกิจที่ยุ้งยากและซับซ้อนมากกว่าตลาดในระดับอื่น และมีปริมาณธุรกิจในตลาดนี้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นการพิจารณากำหนดราคาสินค้าเกษตรหลายชนิดจึงมักถูกกำหนดขึ้นในตลาดปลายทาง โดยราคาที่กำหนดขึ้นเป็นผลสะท้อนมาจากความต้องการของผู้บริโภคและอุปทานของสินค้าเป็นสำคัญ

คนกลางในตลาดกลางปลายทาง แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1) พ่อค้าขายส่งในตลาดกลางปลายทาง ทำหน้าที่ในการรับซื้อสินค้าจากพ่อค้าในตลาดท้องถิ่นและในตลาดกลางท้องถิ่น โดยติดต่อซื้อขายกันโดยตรงและผ่านนายหน้า เพื่อนำสินค้ามาปรับปรุงคุณภาพ เก็บรักษา และบรรจุหีบห่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคและผู้ซื้อพ่อค้าประเภทนี้ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้าปลีก พ่อค้าส่งออก

2) นายหน้าในตลาดกลางปลายทาง หมายถึง พ่อค้าหรือบุคคลอื่นใดที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนติดต่อซื้อขาย และรักษามลประโยชน์ในด้านต่างๆ ให้แก่พ่อค้าในตลาดกลางท้องถิ่น โดยได้รับค่าตอบแทนคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ตามปริมาณธุรกิจ

3) พ่อค้าส่งออก เป็นพ่อค้าที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในตลาดกลางปลายทาง โดยทำการติดต่อรับซื้อสินค้าจากทั้งพ่อค้าในตลาดกลางท้องถิ่น และพ่อค้าขายส่งในตลาดกลางปลายทาง เพื่อส่งออกให้แก่ผู้ซื้อในต่างประเทศ

4) พ่อค้าแก่งกำไร ทำหน้าที่รับซื้อสินค้า โดยหวังผลจากการเปลี่ยนแปลงราคาเป็นสำคัญ โดยซื้อและขายสินค้าอยู่ในตลาดกลางปลายทาง ทั้งนี้อาจซื้อสินค้าโดยไม่มีการส่งมอบสินค้า

5) คนกลางที่ทำหน้าที่ให้บริการทางด้านการตลาด ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวกับการให้บริการต่างๆ เช่น การขนส่ง การตรวจสอบคุณภาพสินค้า เป็นต้น

4.3 ตลาดขายปลีก ทำหน้าที่ขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรระดับสุดท้ายในระบบการตลาด ทั้งนี้โดยทำหน้าที่การตลาดที่สำคัญคือ การจัดสรรสินค้าเกษตรไปสู่มือผู้บริโภคคนสุดท้าย นอกจากนี้อาจทำหน้าที่ในการบรรจุหีบห่อและจัดชั้นคุณภาพสินค้าอีกด้วย ตลาดสินค้าระดับนี้ ได้แก่ ร้านค้า และตลาดซื้อขายสินค้าในชุมนุมผู้บริโภคต่างๆ

คนกลางในตลาดขายปลีก ได้แก่ พ่อค้าขายปลีกหรือสถาบันที่เกี่ยวกับการค้าปลีก เช่น ร้านสหกรณ์ ทำหน้าที่ในการจำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง คนกลางประเภทนี้จะรับซื้อสินค้าจากพ่อค้าในตลาดระดับต่างๆ เพื่อจำหน่ายต่อในรูปสินค้าปลีกให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งการขายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคนี้ ผู้ขายปลีกอาจบรรจุหีบห่อ หรือจัดชั้นคุณภาพสินค้า ตลอดจนให้บริการต่างๆ แก่ผู้บริโภคอีกด้วย

5. กิจกรรมทางการตลาดของสินค้าเกษตร

กิจกรรมทางการตลาดสินค้าเกษตรมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากเกษตรกรผลิตสินค้าทางการเกษตร และการเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรไปตามกระบวนการต่างๆ จนสุดท้ายผู้บริโภคได้รับสินค้าทางการเกษตรเพื่อการอุปโภคบริโภค

บัญญัติ จุลนาพันธุ์ (2542 : 7-8) แบ่งกิจกรรมทางการตลาดของสินค้าเกษตรออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ การผลิต การรวบรวม การแปรรูป การขายส่ง การขายปลีก และการบริโภค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 การผลิต หมายถึง กระบวนการที่นำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาผสมผสานกัน เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตร เช่น เกษตรกรผลิตเงาะ โดยใช้ปัจจัยการผลิตหลายชนิด เช่น ที่ดิน ต้นพันธุ์เงาะ แรงงาน ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ปี จึงจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตของเงาะได้ เป็นต้น

5.2 การรวบรวม เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ผู้ผลิตหรือเกษตรกรอาจทำการรวบรวมผลผลิตเองแล้วนำมาขายให้แก่พ่อค้าคนกลางในเมืองต่อไป แต่ในบางครั้งพ่อค้าคนกลางอาจเข้าไปซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง เช่น เมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตเงาะ เกษตรกรส่วนใหญ่จะนำเงาะ

มาจำหน่ายให้แก่พ่อค้าท้องถิ่นหรือล้งที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน เนื่องจากผลผลิตเงาะมีอายุการเก็บรักษาสั้น เน่าเสียได้ง่าย แต่ในบางพื้นที่จะมีพ่อค้าเร่ไปรับซื้อผลผลิตเงาะจากเกษตรกรถึงสวน เป็นต้น

5.3 การแปรรูป เป็นการนำเอาผลผลิตผ่านกรรมวิธีทางการผลิต ทำให้เกิดสินค้าชนิดใหม่ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตลาด เป็นกิจกรรมทางตลาดที่สำคัญ เพราะสินค้าเกษตรบางชนิดไม่สามารถนำไปบริโภคหรือใช้ประโยชน์ได้ทันที จำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูปก่อน เช่น การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร การแปรรูปถั่วเหลืองเป็นน้ำมันถั่วเหลือง เป็นต้น

5.4 การขายส่ง เป็นการกระจายสินค้าออกไปสู่ตลาดโดยสถาบันการค้าที่เรียกว่าร้านค้าส่งหรือผู้ขายส่ง ทำหน้าที่จัดการซื้อสินค้าจากผู้ผลิตและรวบรวมให้อยู่ในลักษณะที่เหมาะสมกับการขนส่ง เพื่อนำสินค้าไปขายให้แก่ร้านค้าปลีกและผู้ขายปลีกซึ่งเป็นคนกลางอีกประเภทหนึ่ง การทำหน้าที่ของผู้ขายส่งมีบทบาทสำคัญต่อผู้ผลิตและผู้ขายปลีก โดยผู้ผลิตสามารถใช้ผู้ขายส่งกระจายสินค้าออกไปสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็ว เพราะกิจการดังกล่าวมีลูกค้าประจำเป็นจำนวนมากที่จะรองรับสินค้าตามที่กิจการให้บริการ จึงเป็นการลดภาระการจัดหาตลาดของผู้ผลิต ส่วนทางด้านผู้ขายปลีกต้องอาศัยบริการของผู้ขายส่งที่สามารถจัดหาสินค้าจากแหล่งต่างๆ ตามลักษณะที่ลูกค้าต้องการมาขายให้แก่ผู้ขายปลีกโดยตรง หรือผู้ขายปลีกไปเลือกหาซื้อสินค้าได้จากตลาดกลางขายส่งที่อยู่ใกล้กับกิจการ และนำสินค้ามาจัดเตรียมใหม่ให้ผู้บริโภคเลือกซื้อได้อย่างสะดวก ดังนั้นการขายส่งจะทำให้สินค้าออกสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็วมีประโยชน์ทั้งผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก และผู้บริโภค เช่น พ่อค้าในท้องถิ่นรับซื้อเงาะจากเกษตรกรในพื้นที่ แล้วส่งเงาะไปจำหน่ายต่อยังตลาดปลายทางในต่างจังหวัด เป็นต้น

5.5 การขายปลีก เป็นกิจกรรมทางการตลาดที่ต่อเนื่องจากการขายส่ง โดยผู้ขายปลีกจะเลือกซื้อสินค้าจากผู้ผลิตหรือผู้ขายส่ง และนำมาจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งผู้ขายปลีกจะต้องศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายก่อนการตัดสินใจเลือกสินค้า ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ กล่าวคือ การขายปลีกเป็นช่องทางที่จะนำสินค้าไปขายต่อให้กับผู้บริโภคคนสุดท้าย เพื่อนำไปบริโภคต่อไป เช่น ร้านขายผลไม้ไปรับซื้อเงาะจากตลาดปลายทางแล้วนำเงาะไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค เป็นต้น

5.6 การบริโภค หมายถึง ความต้องการซื้อสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือขนาดของตลาดสินค้าภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้บริโภคจะมีความต้องการซื้อสินค้าเกษตรแต่ละชนิดในจำนวนที่แตกต่างกัน เช่น ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการบริโภคข้าวจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เป็นต้น

ตามที่กล่าวมานั้นสินค้าเกษตรกรรมทุกชนิด ไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอนเสมอไป ในระหว่างขั้นตอนของการผลิตและการบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิดอาจไม่มีขั้นตอนของการแปรรูปหรือการขายส่ง ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตจะวางแผนการตลาดไว้อย่างไร จึงจะทำให้การดำเนินกิจกรรมการตลาดมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของบริโภคได้ เช่น ผลผลิตเงาะอาจผ่านมือจากเกษตรกรไปสู่พ่อค้าส่ง พ่อค้าปลีก จนถึงมือผู้บริโภค โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูป เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของผลผลิตแต่ละชนิด ซึ่งแตกต่างกันและวัตถุประสงค์ของการนำผลผลิตนั้นไปใช้

6. วิธีการตลาด

วิธีการตลาดหรือช่องทางการตลาด หมายถึง แนวทางที่ผลผลิตจะถูกเคลื่อนย้ายจากเกษตรกรผู้ผลิต ผ่านคนกลางประเภทต่างๆ มาจนถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งวิถีทางของสินค้าแต่ละชนิดจะแตกต่างกันออกไป พ่อค้าคนกลางเหล่านี้บางประเภททำหน้าที่ให้บริการอย่างเดียว เช่น เป็นผู้ขนส่ง เป็นนายหน้า เป็นผู้คัดแยกเกรดของสินค้า แต่บางประเภททำหน้าที่มากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น เป็นผู้หาตลาด เป็นผู้ขาย เป็นผู้ขนส่ง วิธีการตลาดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (นิพนธ์ บุญรักษา, 2542 : 123-124)

6.1 วิธีการตลาดแบบรวม เป็นการเคลื่อนย้ายสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภค โดยเริ่มต้นตั้งแต่ผู้ผลิตขายสินค้าให้พ่อค้าประเภทต่างๆ ในแหล่งผลิต จากพ่อค้าในแหล่งผลิตสินค้าจะนำไปสู่ตลาดรวมสินค้าในระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาค ขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้า จากนั้นก็เข้าสู่ตลาดปลายทาง หรือศูนย์กลางในการรวมสินค้าระดับประเทศเพื่อกระจายไปยังแหล่งบริโภคต่างๆ โรงงานแปรรูป และการส่งออก สรุปได้ว่า วิธีการตลาดแบบรวมเป็นวิถีทางที่ผลผลิตจากเกษตรกรถูกนำมารวมกันในตลาดกลางหรือตลาดปลายทางใหญ่ ณ ตลาดกลางหรือตลาดปลายทางนั้น ผลผลิตเหล่านี้จะถูกซื้อโดยโรงงานแปรรูป หรือพ่อค้าขายส่งและนายหน้า ซึ่งเหมือนเป็นตัวแทนขายของเกษตรกร

6.2 วิธีการตลาดแบบกระจาย เป็นการเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตในแหล่งผลิตไปสู่พ่อค้าส่ง ผู้แปรรูปหรือผู้ส่งออกในตลาดปลายทางโดยตรง สินค้าไม่ต้องผ่านตลาดในระดับท้องถิ่นและตลาดรวมท้องถิ่น โดยพ่อค้าดังกล่าวในตลาดปลายทางหรือตัวแทนของพ่อค้าเหล่านั้นทำสัญญาหรือตกลงสัญญาด้วยวาจาในการรับซื้อสินค้าจากเกษตรกร หรือจากตัวแทนของสถาบันการเกษตรโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากพ่อค้าในตลาดปลายทางเหล่านั้นมีความต้องการสินค้าที่มีคุณภาพในปริมาณมาก เพื่อความมั่นใจว่าจะได้รับสินค้านั้นตามต้องการจึงจำเป็นต้องทำสัญญาหรือตกลงกับผู้ผลิตหรือตัวแทนของผู้ผลิตไว้ก่อน สรุปได้ว่า วิธีการตลาดแบบกระจาย ผลผลิตไม่ได้ถูกนำมารวม ณ ตลาดกลาง แต่โรงงานแปรรูปหรือผู้ขายส่งจะไปซื้อโดยตรงจากเกษตรกร หรือหน่วยขายย่อยๆ ที่อยู่ในแหล่งผลิต เกษตรกรจะเป็นตัวแทนขายเอง

ในปัจจุบันวิธีการตลาดของสินค้าเกษตรมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลง จากวิธีการตลาดแบบรวมไปเป็นวิธีการตลาดแบบกระจายมากขึ้น เนื่องจากสาเหตุต่อไปนี้

1) วิวัฒนาการของระบบการคมนาคม มีถนนตัดผ่านไปสู่ท้องที่ต่างๆ มากขึ้น ทำให้มีโอกาสเพิ่มจำนวนจุดรวมของสินค้าได้มากขึ้น พ่อค้าสามารถเข้าไปรับซื้อผลผลิตจากฟาร์มได้ง่ายขึ้น

2) การพัฒนาของระบบการสื่อสาร ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายที่อยู่ห่างไกลกันคนละท้องที่หรือคนละประเทศ สามารถทำการตกลงซื้อขายสินค้ากันได้โดยไม่ต้องมาพบปะกัน

3) การปรับปรุงหน้าที่ทางการตลาดที่สำคัญให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น มีการเก็บรักษาสินค้าได้ยาวนานขึ้น การขนส่งที่รวดเร็ว การจัดมาตรฐานสินค้าที่ถูกต้อง ทำให้การซื้อขายเป็นไปอย่างรวดเร็ว

4) การเปลี่ยนแปลงขนาดของการผลิต จากการผลิตขนาดเล็กที่ไม่มีการแบ่งงานกันทำ การซื้อขายในปริมาณน้อยๆ ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เปลี่ยนแปลงมาเป็นการผลิตขนาดใหญ่ที่มี

การแบ่งงานกันทำ มีการผลิตเฉพาะอย่างมากขึ้น การซื้อขายสินค้าจากผู้ผลิตรายเดียวหรือไม่ก็ราย ก็ ทำให้ได้ปริมาณสินค้าที่ต้องการ

7. ปัญหาการตลาดสินค้าเกษตร

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของการตลาดสินค้าเกษตรอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ ในที่นี้จะแบ่ง ประเภทของปัญหาการตลาดสินค้าเกษตรออกเป็น 2 ประเภท คือ ปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกร และปัญหา เกี่ยวกับตลาด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1 ปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกร การผลิตสินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนสินค้า ทั่วไป เกษตรกรจะไม่สามารถควบคุมคุณภาพและราคาของสินค้าเกษตรได้ ทำให้เกิดปัญหาหลาย ประการ ดังนี้

7.1.1 สินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะ ผลิตได้เป็นฤดูกาลขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ทำให้ ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน เกษตรกรจึงไม่สามารถกำหนดปริมาณการผลิตให้ เหมาะสมกับปริมาณความต้องการซื้อสินค้าของผู้บริโภคได้ ทำให้ราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวน

7.1.2 ผลผลิตทางการเกษตรมีลักษณะการผลิตที่หลากหลาย และกระจาย กระจายไปตามท้องที่ต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยอยู่ห่างไกล ทำให้เกษตรกรไม่สามารถขาย สินค้าเกษตรให้ผู้บริโภคโดยตรงได้ ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางหลายระดับทำให้เกิดส่วนเหลือของราคา สูง ผู้บริโภคซื้อสินค้าเกษตรในราคาสูง แต่เกษตรกรขายสินค้าได้ราคาต่ำ

7.1.3 เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคา เนื่องจากเกษตรกรมีจำนวนมาก และอยู่กระจัดกระจายกันตามพื้นที่ต่างๆ ทำให้ขาดการรวมตัว หรือแม้จะมีการรวมตัวในรูปแบบ สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร แต่การดำเนินงานยังไม่เข้มแข็ง จึงไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาเพื่อช่วย สมาชิกในการขายสินค้าเกษตรให้ได้ราคาสูง

7.1.4 เกษตรกรขาดความสามารถในการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่เก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เช่น ยุ้งฉาง ห้องเย็น เป็นต้น ทำให้ เกษตรกรจำเป็นต้องขายสินค้าเกษตรภายหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทันที เนื่องจากสินค้าเกษตรมีอายุ การเก็บรักษาสั้น และเสื่อมสภาพได้ง่าย ทำให้เกษตรกรไม่สามารถชะลอการขายสินค้าเกษตรออกไป เพื่อรอให้ราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้นได้

7.1.5 เกษตรกรไม่นิยมจัดชั้นคุณภาพของสินค้า ผลผลิตทางการเกษตรที่เก็บ เกี่ยวได้มีจำนวนมาก อีกทั้งผลผลิตสินค้าเกษตรจะมีขนาดและคุณภาพที่แตกต่างกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จึงนิยมการขายสินค้าเกษตรแบบรวม โดยไม่มีการคัดแยกสินค้าเกษตรให้ตรงตามคุณภาพที่ตลาด ต้องการ ทำให้เกษตรกรขายสินค้าเกษตรได้ในราคาที่ต่ำ เนื่องจากผู้รับซื้อจะกำหนดราคาสินค้าตาม คุณภาพของสินค้าเกษตร

7.1.6 เกษตรกรขาดข้อมูลข่าวสารการตลาด ทำให้เกษตรกรเสียเปรียบพ่อค้าคน กลาง เนื่องจากเกษตรกรไม่ทราบถึงการเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตรในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้อง ขายสินค้าเกษตรในราคาที่พ่อค้าคนกลางกำหนดขึ้น ซึ่งมีราคาที่ต่ำกว่าราคาจริงในตลาดขณะนั้น

7.2 ปัญหาเกี่ยวกับตลาด การตลาดสินค้าเกษตรมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องหลาย ขั้นตอน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาการตลาดสินค้าเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.2.1 การขนส่งสินค้าเกษตรมีต้นทุนสูง การผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีแหล่งผลิตอยู่ห่างไกลจากชุมชน อีกทั้งสินค้าเกษตรเสื่อมสภาพเน่าเสียได้ง่ายจึงต้องอาศัยการขนส่งที่มีประสิทธิภาพซึ่งมีต้นทุนสูง เพื่อให้สามารถนำสินค้าเกษตรมาจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว ก่อนที่สินค้าเกษตรจะเสื่อมสภาพ

7.2.2 ขาดแคลนคลังสินค้าในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค และไม่ได้มาตรฐานในการเก็บรักษาสินค้าเกษตร ทำให้สินค้าเกษตรเสื่อมสภาพได้ง่าย เกิดความเสียหาย

7.2.3 ขาดตลาดกลางในการรับซื้อสินค้าเกษตร เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล จะไม่สามารถขนส่งสินค้ามาขายที่ตลาดกลางเองได้ เนื่องจากต้นทุนค่าขนส่งสูง ทำให้ต้องขายสินค้าให้กับพ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถิ่น เกษตรกรถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้ขายสินค้าได้ในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดในขณะนั้น

7.2.4 ขาดแคลนแหล่งสินเชื่อและเงินทุน เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุนในการผลิตสินค้าเกษตร ถ้ากู้ยืมกับธนาคารของรัฐไม่ได้ ก็ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบ ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง ทำให้มีเงินทุนในการพัฒนาคุณภาพ และปริมาณของผลผลิตน้อย

7.2.5 ผลผลิตทางการเกษตรไม่มีวิธีกำหนดหรือแบ่งชั้นมาตรฐานสินค้าที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และความชำนาญของพ่อค้าคนกลางและผู้ผลิต การแบ่งชั้นมาตรฐานในแต่ละตลาดจึงแตกต่างกัน

ราคาสินค้าเกษตร

เกษตรกรเป็นผู้ผลิตและผู้ขายผลผลิตทางการเกษตร ผู้ซื้อผลผลิตทางการเกษตรอาจเป็นผู้บริโภคโดยตรง หรือโรงงานแปรรูป หรือพ่อค้าคนกลางระดับต่างๆ รวมถึงผู้ส่งออกด้วย ราคาซื้อขายที่ตกลงกันได้จะสูงหรือต่ำ หรือจะเอื้อประโยชน์ให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายมากกว่ากันขึ้นอยู่กับอำนาจตลาด ในทางเศรษฐศาสตร์ผู้ขายที่มีอำนาจตลาดหรือมีอิทธิพลต่อการตั้งราคาตลาด คือ ผู้ขายที่มีปริมาณการขายในสัดส่วนและปริมาณสูง หากผู้ขายลดปริมาณขาย ราคาตลาดจะขยับสูงขึ้น และถ้าผู้ขายเพิ่มปริมาณขายมากขึ้นจะทำให้ราคาตลาดลดลง ในทำนองเดียวกันผู้ซื้อที่มีอำนาจตลาดคือ ผู้ซื้อที่มีปริมาณการซื้อในสัดส่วนและปริมาณสูง การหยุดหรือชะลอการซื้อของผู้ซื้อจะส่งผลให้ราคาตลาดต่ำลงได้ (สมนึก ทับพันธุ์, 2553 : 451) ดังนั้นราคาสินค้าเกษตรจึงทำให้ผู้ผลิตสามารถตัดสินใจได้ว่าควรผลิตอะไร อย่างไร และเพื่อใคร

1. บทบาทของราคาสินค้าเกษตร

ราคาสินค้าเกษตร คือ มูลค่าการแลกเปลี่ยนต่อหน่วยของสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งที่แสดงในหน่วยเงินตรา กำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยน เมื่อสินค้าเกษตรถูกกำหนดมูลค่าขึ้นมาแล้ว ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจจะสามารถใช้ราคาสินค้าเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของเศรษฐกิจได้ ดังนั้นราคาสินค้าเกษตรจึงมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 บทบาทในด้านการจัดสรรทรัพยากร เป็นบทบาทของราคาที่มีผลต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ในด้านของผู้ผลิตเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตร อาจทำให้ผู้ผลิตตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตใหม่ เช่น เมื่อราคาทุเรียนสูงขึ้น ในขณะที่ราคาเงาะตกต่ำ เกษตรกรอาจจะจัดสรรทรัพยากรการผลิต โดยนำที่ดิน แรงงาน และปัจจัยการผลิตต่างๆ มาผลิตทุเรียนเพิ่มขึ้น เป็นต้น ส่วนในด้านของผู้บริโภคนั้น ถ้าราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นสูงขึ้น โดยราคาสินค้าเกษตรชนิดอื่นคงที่ ผู้บริโภคจะลดการบริโภคสินค้าชนิดนั้นลง และหันไปบริโภคสินค้าเกษตรชนิดอื่นแทนมากขึ้น เช่น มังคุดมีราคาสูงขึ้น แต่ราคาเงาะคงเดิม ผู้บริโภคอาจลดการบริโภคมังคุดลง และหันมาบริโภคเงาะเพิ่มขึ้น เป็นต้น

1.2 บทบาทในด้านการจัดสรรรายได้ เป็นบทบาทของราคาที่มีต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และเจ้าของปัจจัยการผลิต กล่าวคือ รายได้ของผู้ผลิตจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตเป็นสำคัญ เช่น ถ้าราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น เกษตรกรจะมีรายได้มากขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรจะทำให้รายได้ของผู้ผลิตเปลี่ยนแปลงไป และทำให้มีการจัดสรรรายได้ใหม่ คือ หากราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น จะทำให้รายได้ของผู้บริโภคในสังคมเมืองไหลไปสู่เกษตรกรในชนบทมากขึ้น ในด้านของผู้บริโภค เมื่อราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น เกษตรกรซึ่งมีความจำเป็นต้องบริโภคสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ เป็นต้น ก็จะมีการจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภคเพิ่มขึ้น โดยผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำจะได้รับผลกระทบมากกว่าผู้บริโภคที่มีรายได้สูง เนื่องจากผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำจะจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภคเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้บริโภคที่มีรายได้สูง

1.3 บทบาทในด้านการกำหนดนโยบายของรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อเกษตรกรผู้ผลิต และผู้บริโภคในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงควรมีการกำหนดนโยบายต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ เช่น นโยบายยกระดับรายได้ของเกษตรกร นโยบายด้านราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น

2. ปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการกำหนดราคา

ในทางทฤษฎีการกำหนดราคาสินค้าขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของสินค้า แต่ในทางปฏิบัติการวิเคราะห์อุปสงค์และอุปทานของสินค้าแต่ละชนิดทำได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดราคาตลาดหรือราคาตลาดของสินค้าขึ้นมาได้ จำเป็นต้องกำหนดราคาสินค้าขึ้นมาก่อน ซึ่งปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการกำหนดราคา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยภายนอกธุรกิจ คือ ปัจจัยที่ผู้ประกอบการไม่สามารถควบคุมได้ มีดังนี้

2.1.1 สภาพเศรษฐกิจของประเทศ สินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้บริโภค เมื่อเศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโต ประชาชนส่วนใหญ่จะมีกำลังซื้อเพิ่มขึ้น ทำให้สินค้าเกษตรเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเพิ่มขึ้น สินค้าหรือบริการชนิดใดที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยมีอุปสงค์มากกว่าอุปทาน ผู้ประกอบการสามารถกำหนดราคาสินค้าชนิดนั้นให้สูงขึ้นได้ ในทางกลับกัน สินค้าชนิดใดไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค มีอุปสงค์น้อยกว่าอุปทาน ราคาสินค้าชนิดนั้นจะปรับตัวลดลง

2.1.2 สภาพเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า สินค้าเกษตรมีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นถ้าประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศไทย

มีภาวะเศรษฐกิจดี มีอำนาจซื้อสูงมาก ผู้ส่งออกของไทยจะสามารถกำหนดราคาสินค้าส่งออกให้สูงขึ้นได้ แต่จะต้องพิจารณาถึงราคาของคู่แข่งด้วย

2.1.3 อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศลดลง จะมีผลกระทบต่อส่งออก เนื่องจากประเทศคู่ค้าจะต้องนำเข้าสินค้าจากประเทศไทยในราคาที่สูงขึ้น ดังนั้นผู้ประกอบการจึงไม่ควรตั้งราคาสินค้าไว้สูงเกินไป เพราะอาจจะเสียเปรียบคู่แข่งที่ตั้งราคาไว้ต่ำ ในทางกลับกัน เมื่ออัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศสูงขึ้น จะเป็นผลดีต่อการส่งออก ประเทศคู่ค้าจะนำเข้าสินค้าเกษตรจากไทยในราคาที่ต่ำลง ทำให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดต่างประเทศได้ ดังนั้นผู้ประกอบการสามารถกำหนดราคาได้สูงขึ้น

2.1.4 ระดับการแข่งขันกับต่างประเทศ ถ้ามีการแข่งขันกันสูงการตั้งราคาไม่ควรสูง ควรเน้นที่คุณภาพของสินค้า เช่น การส่งออกข้าว ประเทศไทยมีคู่แข่งสำคัญคือ เวียดนาม ที่มีราคาขายข้าวในตลาดต่างประเทศต่ำกว่าประเทศไทย ดังนั้นผู้ส่งออกข้าวของไทยควรเน้นที่คุณภาพของข้าวเป็นสำคัญ

2.1.5 การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต เช่น ราคาน้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน ราคาเครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น เมื่อราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น จะทำให้ต้นทุนการผลิตจะสูงขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น

2.2 ปัจจัยภายในธุรกิจ คือ การตั้งราคาตามวัตถุประสงค์ของธุรกิจ เช่น การเพิ่มยอดขาย การเพิ่มกำไร การทำลายคู่แข่ง การเปิดตลาดใหม่ การเปิดตัวสินค้า การระบายสินค้าเก่า ซึ่งการตั้งราคาโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์จะเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา สถานที่ และชนิดสินค้า มีหลักการตั้งราคา ดังนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 284-285)

2.2.1 การตั้งราคาโดยคำนึงถึงต้นทุนในการผลิต โดยกำหนดให้ราคาคุ้มหรือสูงกว่าต้นทุนการผลิต

2.2.2 การตั้งราคาเดียวในทุกตลาด โดยผู้ซื้อทุกรายซื้อสินค้าในราคาเดียวกัน

2.2.3 การตั้งราคาเพื่อความคล่องตัว โดยการตั้งราคาที่แตกต่างกันตามชนิดของลูกค้า แม้ลูกค้าจะซื้อสินค้าในจำนวนเท่ากัน แต่ก็ได้ราคาที่แตกต่างกันตามระดับความสัมพันธ์กับผู้ขาย

2.2.4 การตั้งราคาโดยพิจารณาถึงกลยุทธ์ในการตลาดว่าจะเน้นผลิตภัณฑ์หรือตัวสินค้า คือ การทำให้สินค้ามีความแตกต่างจากของผู้อื่น หรือเน้นที่ตลาด บางตลาดตั้งราคาสูง บางตลาดตั้งราคาต่ำได้ หรือจะเน้นที่ส่งเสริมการขายสินค้าที่ส่งเสริมการขายมาก ราคาจะตั้งไว้สูงมาก เพราะมีค่าใช้จ่ายในการตลาดสูง

2.2.5 การตั้งราคาโดยคำนึงถึงต้นทุนสินค้าและบริการ วิธีการนี้จะกำหนดราคาขายสินค้าและบริการไว้ก่อน แล้วจึงกำหนดต้นทุนของสินค้าให้อยู่ในขอบเขตที่ต้องการ วิธีนี้มักจะกำหนดราคาขายไว้ก่อนแล้วผลิตสินค้าให้ต่ำกว่าต้นทุนผันแปร หรือต่ำกว่าต้นทุนทั้งหมดก็ได้

2.2.6 การตั้งราคาเพื่อรักษาระดับราคา โดยการตั้งราคาในระดับเดียวกันกับผู้ผลิตรายอื่น วิธีนี้จะไม่ใช่ราคาเป็นเครื่องแข่งขัน แต่จะใช้บริการหรือบรรจุภัณฑ์หรือการโฆษณาเป็นเครื่องส่งเสริมการขายแทนการลดราคา

2.2.7 การตั้งราคาเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ธุรกิจบางประเภทมีเป้าหมายที่จะทำกำไรให้สูงสุดในเวลาที่กำหนด จึงจำเป็นต้องตั้งราคาที่จะทำกำไรให้สูงสุดได้

2.2.8 การตั้งราคาเพื่อให้คุ้มกับผลตอบแทนจากการลงทุน กรณีนี้ผู้ประกอบการจะพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายในการลงทุนแล้วตั้งราคาขาย ปริมาณการขาย คิดว่าก็ปีควรจะได้ทุนคืน หรือมีผลตอบแทนคุ้มกับทุนที่ลงไป

2.2.9 การตั้งราคาเพื่อให้ได้รายได้สูงสุด จะเป็นแนวทางนำไปสู่กำไรสูงสุด

2.2.10 การตั้งราคาเพื่อให้ได้ส่วนแบ่งหรือส่วนครองตลาดสูงสุด หากสามารถครองส่วนแบ่งตลาดได้มากก็จะมีโอกาสได้เป็นผู้นำด้านราคาด้วย

2.2.11 การตั้งราคาเพื่อรักษาความนิยมของลูกค้า กรณีนี้มักจะใช้กับสินค้าเกษตรแปรรูป เมื่อสินค้าสำเร็จรูปพร้อมที่จะบริโภคได้ทันที กรณีนี้มักจะเป็นสินค้าในสายผลิตภัณฑ์เดียวกัน หรือสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าเดียวกัน เพื่อแตกตัวสินค้าให้มีมากขึ้น

3. การกำหนดราคาในทางปฏิบัติ

วิธีการกำหนดราคาในทางปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดราคาตามต้นทุนต่อหน่วยของสินค้า การกำหนดราคาตามอุปสงค์ และการกำหนดราคาตามคู่แข่ง ซึ่งวิธีการกำหนดราคามีดังนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 286-288)

3.1 การกำหนดราคาตามต้นทุนต่อหน่วยของสินค้า มี 2 วิธี คือ

3.1.1 การกำหนดราคาโดยการบวกเพิ่มกำไรไปในต้นทุน หมายถึง การบวกค่าร้อยละที่คงที่ของกำไรเข้าไปในต้นทุนสินค้าต่อหน่วย แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ การบวกเพิ่มกำไร และการบวกเพิ่มต้นทุน

1) การบวกเพิ่มกำไร เป็นผลต่างระหว่างราคาขายและต้นทุนของสินค้า โดยทั่วไปมักจะมีหน่วยเป็นร้อยละมากกว่าหน่วยของเงินตรา การคำนวณค่าร้อยละของกำไรที่บวกเพิ่ม อาจคิดเทียบจากราคาขายหรือต้นทุนก็ได้

สูตรที่ใช้ในการหาค่าร้อยละของกำไรที่บวกเพิ่มเมื่อใช้ต้นทุนเป็นฐาน คือ

$$\text{ร้อยละของกำไรที่บวกเพิ่ม} = (\text{จำนวนเงินที่บวกเข้าไปในต้นทุน} \times 100) / \text{ต้นทุน}$$

สูตรที่ใช้ในการหาร้อยละของกำไรที่บวกเพิ่ม เมื่อใช้ราคาขายเป็นฐาน คือ

$$\text{ร้อยละของกำไรที่บวกเพิ่ม} = (\text{จำนวนเงินที่บวกเข้าไปในต้นทุน} \times 100) / \text{ราคาขาย}$$

การบวกเพิ่มต้นทุนเป็นวิธีการกำหนดราคาโดยบวกกำไรที่เหมาะสมไปในต้นทุน กล่าวคือ กำไรที่เหมาะสมเป็นค่าร้อยละที่คงที่ ซึ่งผู้ขายต้องการบวกเข้าไปในต้นทุนไม่ว่าต้นทุนจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ค่าที่บวกเพิ่มนี้จะคงที่เสมอ

3.1.2 การกำหนดราคาตามเป้าหมายหรือการวิเคราะห์ระดับคุ้มทุน เป็นการกำหนดราคา ณ ระดับที่คุ้มกับต้นทุน การขายสินค้าที่อยู่เหนือระดับคุ้มทุน หน่วยธุรกิจจะมีกำไร แต่

ถ้าอยู่ต่ำกว่าระดับคุ้มทุนก็จะขาดทุน การกำหนดราคาด้วยวิธีนี้เพื่อ ต้องการหาระดับปริมาณสินค้า และราคาที่จะให้หน่วยธุรกิจได้กำไรสูงสุด สูตรที่ใช้ในการหาจุดคุ้มทุนคือ

$$\text{จุดคุ้มทุนของสินค้า} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่ทั้งหมด}}{\text{รายได้เหนือต้นทุนผันแปร}}$$

หรือ

$$Q = \frac{TFC}{P - AVC}$$

กำหนดให้	TFC	คือ	ต้นทุนคงที่ทั้งหมด
	P	คือ	ราคาขายของสินค้าต่อหน่วย
	AVC	คือ	ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย
	AFC	คือ	ต้นทุนคงที่เฉลี่ย

3.2 การกำหนดราคาตามอุปสงค์ วิธีนี้จะทำการกำหนดราคาสินค้า โดยพิจารณาถึงอุปสงค์ของผู้ซื้อหรือผู้บริโภคเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าอุปสงค์ในตลาดมีมาก หน่วยธุรกิจจะตั้งราคาขายไว้สูง แต่ถ้าอุปสงค์มีน้อย ราคาจะต่ำ โดยที่ต้นทุนไม่เปลี่ยนแปลง

สินค้าชนิดเดียวกันอาจกำหนดราคาให้แตกต่างกันได้ โดยอาจมีสองหรือมากกว่าสองราคา การกำหนดราคาให้แตกต่างกันมีหลายวิธี ได้แก่

3.2.1 การกำหนดราคาให้แตกต่างกันตามประเภทผู้ซื้อ โดยพิจารณาถึงลักษณะในการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ที่มีต่อสินค้าชนิดนั้นๆ เป็นสำคัญ

3.2.2 การกำหนดราคาแตกต่างกันตามชนิดของสินค้า สินค้าชนิดเดียวกันสามารถทำให้สินค้ามีลักษณะแตกต่างกันได้ เช่น การบรรจุหีบห่อและสีสันท่างกัน หน่วยธุรกิจก็สามารถกำหนดราคาสินค้าให้แตกต่างกัน

3.2.3 การกำหนดราคาแตกต่างกันตามตลาดหรือสถานที่ สินค้าที่นำไปขายในแหล่งที่ใกล้ผู้ซื้อ อาจกำหนดราคาขายสูงกว่าแหล่งที่อยู่ห่างไกล

3.2.4 การกำหนดราคาแตกต่างกันตามเวลา อุปสงค์ของสินค้าเกษตรมักเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล สามารถกำหนดเวลาขายให้ต่างกันตามเวลาได้

การกำหนดราคาสินค้าให้แตกต่างกันด้วยวิธีต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขต่อไปนี้

1) ตลาดจะต้องถูกแบ่งแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด และแต่ละตลาดมีอุปสงค์ต่างกัน

2) สินค้าไม่สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างตลาด นั่นคือ ผู้ซื้อไม่สามารถนำสินค้าจากตลาดที่มีราคาถูกไปจำหน่ายในตลาดที่มีราคาแพงได้

3) คู่แข่งขันในตลาดที่สินค้านั้นจะไม่มีการขายตัดราคาซึ่งกันและกัน

4) ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในตลาดที่สินค้านั้นจะแพงจะต้องไม่สูงกว่ารายได้ที่ได้รับเพิ่มขึ้นในตลาดนั้น

5) ผู้ซื้อไม่มีข้อมูลอย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับราคาสินค้า

3.3 การกำหนดราคาตามคู่แข่ง วิธีนี้จะใช้ราคาของคู่แข่งในตลาดเป็นพื้นฐาน ราคาที่กำหนดอาจจะเท่ากัน ต่ำกว่า หรือสูงกว่าราคาสินค้าของคู่แข่งได้ มี 2 วิธีคือ

3.3.1 การกำหนดราคาในระดับราคาเฉลี่ยของสินค้านั้นในตลาด วิธีนี้เหมาะสำหรับในกรณีต่อไปนี้

- 1) การคำนวณค่าใช้จ่ายของหน่วยธุรกิจทำได้ยาก
- 2) เพื่อผู้ซื้อจะได้ไม่มีปฏิกิริยาว่าราคาสินค้าแพงหรือถูกเกินไป
- 3) สินค้าที่จำหน่ายควรเหมือนกับสินค้าในตลาด

3.3.2 การกำหนดราคาโดยใช้ราคาสินค้าของคู่แข่งชั้นบวกด้วยกำไรที่คาดว่าจะได้รับสูงสุด วิธีนี้จะขึ้นอยู่กับความคิดว่าคู่แข่งจะตั้งราคาเท่าไร แล้วนำมาปรับราคาสินค้าใหม่ในระดับหนึ่งที่สามารถทำให้หน่วยธุรกิจได้กำไรสูงสุด

4. การกำหนดราคาสินค้าเกษตร

ในทางปฏิบัติการกำหนดราคาผลผลิตเกษตรมีอยู่หลายวิธี คือ การต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคล การกำหนดราคาอย่างมีระบบ การกำหนดราคาโดยผู้บริหร และการรวมตัวกันเพื่อต่อรองราคา ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 288-290)

4.1 การต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคล เป็นการตกลงราคากันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในแต่ละครั้ง โดยผู้ซื้อจะต้องดูผลผลิตที่จะซื้อก่อนว่ามีคุณภาพอย่างไร ผลผลิตเกษตรหลายชนิดมีการซื้อขายด้วยวิธีนี้ เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ พืชไร่ต่างๆ เป็นต้น การต่อรองราคาซื้อขายนี้มีทั้งในระดับฟาร์ม ตลาดขายส่งและตลาดขายปลีก การซื้อขายผลผลิตเกษตรโดยการต่อรองราคาจะก่อให้เกิดการแข่งขันกันในตลาดมาก โดยปกติผู้ซื้อและผู้ขายจะใช้ราคาซื้อขายที่ผ่านมาหรือสถานการณ์ทางด้านอุปทานและอุปสงค์ในตลาดขณะนั้นมาประกอบการตกลงราคา

การต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคล มีข้อเสียคือ

- 1) เพิ่มค่าใช้จ่ายการตลาดมากขึ้น เพราะผู้ซื้อและผู้ขายต้องพยายามหาข่าวสารการตลาดให้มากที่สุด ฝ่ายที่มีข่าวสารการตลาดที่สมบูรณ์และทันต่อเหตุการณ์จะได้เปรียบกว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ขายหรือเกษตรกรมักจะไม่ทราบ หรือทราบข้อมูลด้านราคาล่าช้า ภายหลังจากตัดสินใจขายผลผลิตไปแล้ว ผู้ซื้อจะมีอำนาจการต่อรองราคาที่สูงกว่า เพราะมีข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย
- 2) ต้องใช้เวลามากเพราะผู้ซื้อต้องดูผลผลิตก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ ผลผลิตใดไม่มีมาตรฐานที่แน่นอนก็ยิ่งต้องใช้เวลารับซื้อเพิ่มขึ้น ผู้ขายอาจต้องขนส่งผลผลิตไปให้ผู้ซื้อดูก่อน
- 3) การซื้อขายผลผลิตต้องมีการต่อรองราคาทุกครั้ง ราคาที่ซื้อขายกันในครั้งที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าไม่สามารถนำมาอ้างอิงได้อีกเพราะสถานการณ์ตลาดเปลี่ยนแปลงไปแล้ว

4.2 การกำหนดราคาอย่างมีระบบ หมายถึง วิธีการกำหนดราคาที่เกี่ยวข้องกันในสถานที่ที่กำหนด และมีกฎเกณฑ์การปฏิบัติที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติของผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละราย เช่น การกำหนดราคาข้าวในตลาดกลางข้าวเปลือกก้านนทรง จังหวัดนครสวรรค์ สะพานปลากรุงเทพฯ ขององค์การสะพานปลา เป็นต้น

การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยการกำหนดราคาอย่างมีระบบเป็นที่แพร่หลายมากในประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะว่าการเจรจาต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคลไม่มีประสิทธิภาพ

เพียงพอสำหรับธุรกิจการเกษตรที่มีปริมาณผลผลิตที่ต้องซื้อขายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ต้นทุนการกำหนดราคาโดยระบบนี้ยังต่ำกว่าการเจรจาต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคล

ลักษณะของการดำเนินงานของตลาดที่มีรูปแบบคือ การซื้อขายต้องเป็นไปตามข้อตกลงต่างๆ ที่ตลาดได้ประกาศไว้แล้ว จากนั้นผู้ซื้อและผู้ขายหรือตัวแทนของผู้ซื้อและผู้ขายจะมารวมกันเพื่อประมวลราคาสินค้า สมาชิกทุกคนจะทราบข้อมูลการเสนอซื้อและเสนอขาย ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายจะอาศัยข้อมูลเหล่านี้ในการตัดสินใจซื้อขาย ตลาดที่มีรูปแบบนี้จะดำเนินการประสบผลสำเร็จได้ต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขต่อไปนี้

- 1) ขนาดของธุรกิจซื้อขายต้องมีปริมาณมาก
- 2) สินค้าที่ซื้อขายกันต้องมีการแบ่งแยกคุณภาพได้อย่างชัดเจน
- 3) จำนวนผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีมากและไม่มีผู้ใดสามารถมีอิทธิพลปั่นตลาดได้
- 4) ข่าวสารข้อมูลจะต้องสมบูรณ์และถูกต้อง และแพร่กระจายไปยังสมาชิกทุกคนอย่างรวดเร็ว

- 5) ต้องไม่มีการแทรกแซงจากรัฐบาลในด้านการกำหนดราคา

4.3 การกำหนดราคาโดยผู้บริหาร วิธีนี้มักเกิดขึ้นกับผลผลิตเกษตรที่นำไปแปรรูปผลผลิตเหล่านั้นไม่มีตลาดปลายทาง แต่จะส่งเข้าโรงงานโดยตรง เช่น อ้อย น้ำนมดิบ หรือเป็นผลผลิตที่ส่วนหนึ่งส่งเข้าตลาดเพื่อการบริโภคโดยตรงและอีกส่วนหนึ่งส่งเข้าโรงงานแปรรูป เช่น สับปะรด ผักกาดเขียว เป็นต้น หรือเกิดขึ้นกับผลผลิตที่รัฐบาลเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ผลิตหรือส่งเสริมการผลิตเพื่อให้ผู้ผลิตดำเนินธุรกิจต่อไปได้ การกำหนดราคาโดยผู้บริหารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การกำหนดราคาโดยผู้บริหารของรัฐ และการกำหนดราคาโดยผู้บริหารภาคเอกชน

4.3.1 การกำหนดราคาโดยผู้บริหารของรัฐ รัฐบาลจะกำหนดราคาผลผลิตเกษตรทั้งราคาซื้อและราคาขาย การกำหนดราคาซื้อจะเกิดในกรณีที่ราคาผลผลิตเกษตรตกต่ำเกินไป หรือกรณีที่รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตผลผลิตบางอย่างมากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงมีโครงการพยุงราคาหรือประกันราคาผลผลิต การพยุงราคาที่รัฐบาลได้ทำมาแล้ว ได้แก่ ข้าว โดยในบางปีราคาข้าวตกต่ำมาก รัฐบาลจะกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ แล้วให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในราคาที่กำหนด การกำหนดระดับราคาซื้อของรัฐบาลจะพิจารณาจากต้นทุนการผลิตของผลผลิตชนิดนั้นหรือราคาเท่าเทียม ซึ่งเป็นราคาที่กำหนดจากอัตราส่วนของราคาที่เกษตรกรได้รับกับราคาที่เกษตรกรจ่าย เพื่อให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่หรืออำนาจซื้อคงเดิม

4.3.2 การกำหนดราคาโดยผู้บริหารภาคเอกชน ได้แก่ พ่อค้าส่งออก และโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร การกำหนดราคานี้มีหลายรูปแบบคือ

- 1) การกำหนดราคาซื้อโดยอาศัยราคาขายเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตที่ส่งออก ราคาซื้อจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกับราคาส่งออก ผู้รับซื้อจะกำหนดราคาซื้อผลผลิตเท่ากับราคาส่งออกหักด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและกำไรที่เหมาะสม

- 2) การกำหนดราคาซื้อโดยเอาต้นทุนการผลิตบวกด้วยกำไรส่วนหนึ่งที่เหมาะสม มักใช้กับผลผลิตเกษตรที่มีตลาดข้อตกลงและมีการประกันราคาขั้นต่ำด้วย เช่น สับปะรด ใก้เนื้อ โรงงานแปรรูปจะศึกษาต้นทุนการผลิตไว้แล้วบวกกำไรอีกส่วนหนึ่งที่เหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรผู้ผลิตอยู่ได้ก็จะเป็นราคาที่โรงงานรับซื้อจากเกษตรกร

3) การกำหนดราคาจากสูตร วิธีนี้ผู้รับซื้อจะกำหนดราคาซื้อจากสูตร เพื่อให้ยุติธรรมกับผู้ซื้อและผู้ขาย เช่น รัฐบาลจะร่วมกับเอกชนผู้ผลิตน้ำตาลทราย กำหนดราคาอ้อยเข้าสู่โรงงาน โดยใช้ระบบปันส่วน 70:30 หมายถึง รายได้จากการจำหน่ายน้ำตาลทรายขาวในประเทศ น้ำตาลทรายดิบเพื่อการส่งออก หักด้วยค่าใช้จ่ายต่างๆ ก็จะเหลือเป็นรายได้สุทธิ แล้วนำรายได้สุทธินี้ มาแบ่งเป็นสัดส่วน 70:30 คือร้อยละ 70 จะเป็นของชาวไร่อ้อย และร้อยละ 30 เป็นของโรงงานน้ำตาลทราย

4.4 การรวมตัวกันเพื่อต่อรองราคา วิธีนี้ผู้ขายจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วทำการต่อรองราคากับผู้ซื้อ ในประเทศไทยการรวมกันเพื่อต่อรองราคากับผู้ซื้อจะพบในเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ซึ่งชาวไร่อ้อยจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วส่งตัวแทนไปตกลงกำหนดราคาอ้อยกับตัวแทนของสมาคมโรงงานน้ำตาลไทย โดยมีตัวแทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประสานงาน

การรวมตัวกันเพื่อต่อรองราคาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่

- 1) ตัวแทนของกลุ่มที่รวมตัวกันนั้นจะต้องมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการกำหนดปริมาณการผลิตและการขายของสมาชิกในกลุ่ม
- 2) ผลผลิตของกลุ่มจะต้องมีปริมาณมากและเป็นสัดส่วนที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตทั้งหมด
- 3) จำนวนผู้ซื้อจะต้องไม่มากเกินไป เพื่อสะดวกต่อการดำเนินการเจรจาต่อรอง
- 4) ลักษณะของเส้นอุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรที่ทำการเจรจาต่อรองนี้จะต้องมีความยืดหยุ่นต่ำ เพราะการเจรจาต่อรองให้ราคาสูงขึ้น ผู้ผลิตจะได้รับรายรับจากการขายสูงขึ้นด้วย

5. การเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าเกษตร

ราคาสินค้าถูกกำหนดขึ้นโดยอุปสงค์และอุปทาน เมื่อปัจจัยต่างๆ ทำให้อุปสงค์และอุปทานเปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลให้ราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรโดยแยกตามระยะเวลา มีอยู่ 6 ชนิด ดังนี้ (อภิสิทธิ์ อิศรียานุกุล, 2544 : 49-50)

5.1 การเคลื่อนไหวของราคาในระยะสั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของราคาในระยะเวลาชั่วโมงหนึ่ง วันหนึ่ง หรือสัปดาห์หนึ่ง อันเนื่องมาจากอุปทานและอุปสงค์มีการเปลี่ยนแปลงชั่วคราว พ่อค้าคนกลางในตลาดทำการคาดคะเนอุปสงค์และอุปทานในตลาดแตกต่างกัน ดังนั้นการเคลื่อนไหวของราคาชนิดนี้จะมาจากการคาดคะเนที่เกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งของพ่อค้า ในระยะสั้นอุปทานและอุปสงค์ของสินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย

5.2 การเคลื่อนไหวของราคาตามฤดูกาล สินค้าเกษตรมีการผลิตตามฤดูกาล ในช่วงระยะเวลาที่สินค้าเข้าสู่ตลาดมากราคาจะลดลง และเมื่อพ้นระยะเก็บเกี่ยวผลผลิตไปแล้ว ราคาจะเพิ่มขึ้น เพราะสินค้าเข้าสู่ตลาดน้อยลง สินค้าที่เน่าเสียง่าย เช่น ผัก ผลไม้ ราคาจะเปลี่ยนแปลงขึ้นลงมากกว่าสินค้าที่ไม่เน่าเสียง่าย เช่น ธัญพืช นอกจากนี้ราคาที่สูงขึ้นหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวยังเกิดจากค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา เช่น ค่าโกดังสินค้า หากพิจารณาทางด้านผู้บริโภคก็มีผลต่อการเคลื่อนไหวของราคา คือ ตามฤดูกาลต่างๆ หรือตามเทศกาลต่างๆ ความต้องการของผู้บริโภคจะแตกต่างกันไป

5.3 การเคลื่อนไหวของราคาตามรายปี เป็นการเปลี่ยนแปลงของราคาระหว่างปี หนึ่งๆ อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติ เช่น ภัยธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศ เป็นต้น ลักษณะความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าชนิดนี้ปีหนึ่งจะเปลี่ยนแปลงเพียงครั้งเดียว ทิศทางและช่วง การเปลี่ยนแปลงจะไม่แน่นอน

5.4 การเคลื่อนไหวของราคาตามวัฏจักร เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะพิเศษของ สินค้าเกษตรโดยเฉพาะ เกิดจากการที่ราคาสินค้าเกษตรไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในทันทีทันใด การ เปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักรจะเกิดเป็นวงจรในช่วงเวลาที่สม่ำเสมอ อาจเป็นปีหรือมากกว่านั้น กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าเกษตรชนิดหนึ่งมีราคาสูงในปีนี้ เกษตรกรจะนำเอาราคามาเป็นตัวตัดสินใจ ในการผลิต โดยจะเพิ่มปริมาณการผลิตในปีถัดไป ทำให้ปริมาณสินค้าเกษตรมีมาก ราคาสินค้า เกษตรจะตกต่ำ พอในปีต่อมาเกษตรกรจะลดปริมาณการผลิตทำให้ปริมาณสินค้าเกษตรลดลง ราคาสินค้า เกษตรก็จะมีราคาสูงขึ้น เป็นไปตามหลักการของการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์และอุปทานที่จะสลับกัน ไปเป็นวัฏจักรของสินค้าเกษตร

5.5 การเคลื่อนไหวของราคาในระยะยาว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านอุปสงค์ และอุปทานในระยะยาว ที่จะทำให้ราคาสินค้าเกษตรค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อย หากพิจารณา การเปลี่ยนแปลงของราคาที่เกิดจากทางด้านอุปสงค์ ได้แก่ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง รสนิยมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง รายได้ของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง สินค้าที่นำมาประกอบกันหรือ ทดแทนกัน เป็นต้น หากพิจารณาการเคลื่อนไหวของราคาในระยะยาวที่เกิดจากทางด้านอุปทาน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศ เป็นต้น

5.6 การเคลื่อนไหวของราคาแบบผิดปกติ เป็นการเปลี่ยนแปลงของราคาที่เกิดจาก เหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ทำให้ไม่สามารถควบคุมการผลิตได้ เพราะเป็นเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นแบบผิดปกติ เช่น อุทกภัย วิกฤตภัย โรคระบาด เป็นต้น การเคลื่อนไหวของราคาแบบผิดปกติ ส่วนใหญ่จะเกิดจากทางด้านอุปทานและอาจมีผลทั้งในระยะสั้น และระยะยาวขึ้นอยู่กับเหตุการณ์นั้น

การบริโภคสินค้าเกษตร

สินค้าเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ ของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ ผู้บริโภคจะมีความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรแตกต่างกันไป เช่น ข้าวเป็นอาหารหลักของผู้บริโภคในประเทศไทย ความต้องการบริโภคข้าวภายในประเทศ จึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นต้น การบริโภคมีความสำคัญต่อการตลาดทำให้ผู้ผลิตหรือเกษตรกรวางแผนการ ผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในสังคม

สินค้าเกษตรมีทั้งสินค้าที่สามารถบริโภคได้ทันทีโดยไม่ต้องแปรรูป และสินค้าที่ต้องนำไป แปรรูปให้กลายเป็นสินค้าสำเร็จรูปก่อน ซึ่งผู้บริโภคจะมีความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรแต่ละชนิด แตกต่างกันในที่นี้จะแบ่งความต้องการสินค้าเกษตรภายในประเทศออกเป็น 2 ประเภท คือ สินค้า เกษตรที่บริโภคโดยตรง เช่น ผัก ผลไม้ และสินค้าเกษตรที่ผ่านการแปรรูป เช่น อาหารกระป๋อง ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปอื่นๆ ซึ่งปริมาณการบริโภคสินค้าทั้งสองมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อ การบริโภคดังนี้

1. รายได้ของผู้บริโภค เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบริโภค ระดับรายได้ของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน จะทำให้ปริมาณและลักษณะการบริโภคสินค้าเกษตรแตกต่างกัน โดยรายได้ของผู้บริโภคจะแปรผันกับปริมาณการบริโภคสินค้า กล่าวคือ ผู้บริโภคที่มีรายได้มากจะบริโภคมาก และผู้บริโภคที่มีรายได้น้อยจะบริโภคน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้บริโภค ดังนั้นเมื่อรายได้ของผู้บริโภคสูงขึ้น รายได้ส่วนหนึ่งที่จะเพิ่มขึ้นจะถูกนำมาเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น

2. ราคาของสินค้าเกษตร จะมีความสัมพันธ์แบบแปรผกผันกับปริมาณการบริโภคสินค้าเกษตร กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น ปริมาณการบริโภคจะลดลง ในทางกลับกัน เมื่อราคาสินค้าลดลง ปริมาณการบริโภคจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาของสินค้าเกษตรจะมีค่าต่ำ อธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริโภคสินค้าเกษตรแค่เพียงเล็กน้อย เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้บริโภค เช่น ข้าวสาร น้ำตาลทราย เป็นต้น ดังนั้นถึงแม้สินค้าเกษตรจะมีราคาสูงขึ้นมาก แต่ปริมาณการซื้อสินค้าเกษตรดังกล่าวจะลดลงแค่เพียงเล็กน้อย เพราะผู้บริโภคยังมีความจำเป็นต้องบริโภคสินค้าเกษตรชนิดดังกล่าวอยู่นั่นเอง

3. จำนวนประชากร สินค้าเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยสี่ เป็นทั้งอาหารและปัจจัยการผลิตในการผลิตสินค้าหรือบริการชนิดต่างๆ ดังนั้นเมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้น ปริมาณการบริโภคสินค้าเกษตรจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในระยะยาวการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอาจส่งผลให้เกิดการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคในประเทศ

4. การอพยพโยกย้ายของประชากรจากชนบทสู่เมือง นอกจากเป็นปัญหาในการขยายตัวของชุมชนในเมืองและสวัสดิการของรัฐแล้ว ยังมีบทบาทต่อการบริโภคสินค้าเกษตรเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะโดยปกติแล้วคนในเมืองจะมีลักษณะหรือพฤติกรรมกรบริโภคในหมวดอาหารที่แตกต่างไปจากคนในชนบท โดยมีค่าใช้จ่ายในหมวดอาหารค่อนข้างสูง ดังนั้นหากมีการอพยพประชากรจากชนบทสู่เมืองเพิ่มมากขึ้น หรือมีอัตราเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมืองสูง จะทำให้ความต้องการอาหารหรือสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก (ไพฑูรย์ รอดวินิจ, 2541 : 38-39)

สรุป

การตลาดสินค้าเกษตร หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่ทำให้สินค้าและบริการทางการเกษตร เคลื่อนย้ายจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคคนสุดท้ายในรูปร่าง ลักษณะ เวลา และสถานที่ที่ต้องการ การตลาดสินค้าเกษตรมีกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขาย การเก็บรักษา การขนส่ง การแปรรูป และกิจกรรมอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้อง หน้าที่การตลาดสามารถแบ่งได้ดังนี้ หน้าที่ในการแลกเปลี่ยน ประกอบด้วย การซื้อ และการขาย หน้าที่ทางกายภาพ ประกอบด้วย การเก็บรักษา การขนส่ง และการแปรรูป และหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย มาตรฐานและการจัดชั้นคุณภาพสินค้า หน้าที่ในด้านข่าวสาร หน้าที่เสี่ยงภัย หน้าที่ทางการเงิน การตลาดสร้างอรรถประโยชน์แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ อรรถประโยชน์ในเรื่องรูปร่าง อรรถประโยชน์ในเรื่องสถานที่ อรรถประโยชน์ในเรื่องเวลา และอรรถประโยชน์ในการเป็นเจ้าของ ระดับตลาดสินค้าเกษตรแบ่ง

ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ตลาดในแหล่งผลิต คือ ตลาดท้องถิ่น และตลาดกลางท้องถิ่น 2) ตลาดกลาง ปลายทาง และ 3) ตลาดขายปลีก กิจกรรมทางการตลาดของสินค้าเกษตรแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ การผลิต การรวบรวม การแปรรูป การขายส่ง การขายปลีก และการบริโภค วิธีการตลาดหรือช่องทางการตลาด หมายถึง แนวทางที่ผลิตผลจะถูกเคลื่อนย้ายจากเกษตรกรผู้ผลิต ผ่านคนกลางประเภทต่างๆ มาจนถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ วิธีการตลาด แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ วิธีการตลาดแบบรวม และวิธีการตลาดแบบกระจาย ปัญหาการตลาดสินค้าเกษตร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกร ได้แก่ สินค้าเกษตรมีลักษณะเฉพาะ ผลผลิตทางการเกษตรมีลักษณะการผลิตที่หลากหลาย เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคา เกษตรกรขาดความสามารถในการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรไม่นิยมจัดชั้นคุณภาพของสินค้า เกษตรกรขาดข้อมูลข่าวสารการตลาด และปัญหาเกี่ยวกับตลาด ได้แก่ การขนส่งสินค้าเกษตรมีต้นทุนสูง ขาดแคลนคลังสินค้าในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ขาดตลาดกลางในการรับซื้อสินค้าเกษตร ขาดแคลนแหล่งสินเชื่อและเงินทุน ผลผลิตทางการเกษตรไม่มีวิธีกำหนดหรือแบ่งชั้นมาตรฐานสินค้าที่แน่นอน

การกำหนดราคาสินค้าเกษตร ราคาสินค้าเกษตรมีบทบาทใน 3 ด้านคือ ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการจัดสรรรายได้ ด้านการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการกำหนดราคา คือ ปัจจัยภายนอกธุรกิจ และปัจจัยภายในธุรกิจ การกำหนดราคาในทางปฏิบัติมี 3 วิธี คือ การกำหนดราคาตามต้นทุนต่อหน่วยของสินค้า การกำหนดราคาตามอุปสงค์ และการกำหนดราคาตามคู่แข่ง การกำหนดราคาสินค้าเกษตรมีอยู่ 4 วิธี คือ การต่อรองราคาระหว่างบุคคลต่อบุคคล การกำหนดราคาอย่างมีระบบ การกำหนดราคาโดยผู้บริหาร และการรวมตัวกันเพื่อต่อรองราคา การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรมีอยู่ 6 ชนิด คือ การเคลื่อนไหวของราคาในระยะสั้น การเคลื่อนไหวของราคาตามฤดูกาล การเคลื่อนไหวของราคาตามรายปี การเคลื่อนไหวของราคาตามวัฏจักร การเคลื่อนไหวของราคาในระยะยาว และการเคลื่อนไหวของราคาแบบผิดปกติ สำหรับการบริโภคสินค้าเกษตรนั้นมีปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภค คือ รายได้ของผู้บริโภค ราคาสินค้าเกษตร จำนวนประชากร และการอพยพโยกย้ายของประชากรจากชนบทสู่เมือง

แบบฝึกหัดบทที่ 6

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของการตลาดสินค้าเกษตร
2. จงอธิบายหน้าที่ของการตลาดมาพอสังเขป
3. จงเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิธีการตลาดแบบรวมกับวิธีการตลาดแบบกระจาย
4. จงยกตัวอย่างปัญหาการตลาดสินค้าเกษตรมา 5 ข้อ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
5. จงอธิบายบทบาทของราคาสินค้าเกษตร
6. การตลาดสร้างอรรถประโยชน์ได้กี่รูปแบบ จงยกตัวอย่างอรรถประโยชน์แต่ละรูปแบบ
7. วิธีการกำหนดราคาในทางปฏิบัติมีอะไรบ้าง
8. จงอธิบายถึงการกำหนดราคาสินค้าเกษตรทั้ง 4 วิธี มาพอสังเขป
9. การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรมีกี่ชนิด ยกตัวอย่างประกอบ
10. จงยกตัวอย่างปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคจำนวน 3 ข้อ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์ เทศวานิช. (2554). ตลาดและราคาสินค้าเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุฑารัตน์ จุลศิริพงษ์. (2548). **เศรษฐศาสตร์เกษตร**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- บัญญัติ จุลนาพันธ์. (2542). **การตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2553). **สถาบันและการตลาดสินค้าเกษตร**. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไพฑูรย์ รอดวินิจ. (2541). **การตลาดสินค้าเกษตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- มณีนีรัตน์ ภิญโญฎผาฤกษ์ และเอกพล หนุ่ยศรี. (2551). **การตลาดสินค้าเกษตร**. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มาฆะสิริ ชาวกุล. (2541). **เศรษฐศาสตร์ตลาดอนาคตสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิวัชศิษฐ์ ชำซอง. (2544). **ตลาดสินค้าเกษตร**. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด ทักษิณาวิสูทธิ. (2548). **หลักการตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมนึก ทับพันธุ์. (2553). **ราคาสินค้าเกษตร**. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อภิสิทธิ์ อีสริยานุกุล. (2544). **ราคาสินค้าเกษตร**. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 7 ธุรกิจการเกษตร

ความหมายของธุรกิจการเกษตร

ความสำคัญของธุรกิจการเกษตร

โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร

ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร

บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร

ปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทย

สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 7 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของธุรกิจการเกษตรได้
2. อธิบายความสำคัญของธุรกิจการเกษตรได้
3. อธิบายโครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตรและความสัมพันธ์ของระบบย่อยในระบบธุรกิจการเกษตรได้
4. อธิบายลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตรได้
5. อธิบายบทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตรได้
6. จำแนกปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทยได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ธุรกิจการเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. วิดีทัศน์
5. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 7

ธุรกิจการเกษตร

จากการศึกษาถึงการตลาดและราคาสินค้าเกษตรในบทที่ 6 ทำให้ทราบถึงบทบาทของการตลาดสินค้าเกษตรที่เป็นการนำผลผลิตสินค้าเกษตรจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยผ่านกระบวนการต่างๆ รวมถึงการกำหนดราคาสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญต่อการวางแผนการผลิตและการบริโภคสินค้าเกษตร ทั้งนี้การตลาดสินค้าเกษตรและการกำหนดราคาสินค้าเกษตรถือเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการเกษตร โดยธุรกิจการเกษตรเป็นการดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตร ตั้งแต่การจัดหาปัจจัยการผลิต การผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งมาถึงการจำหน่ายสินค้าเกษตรให้แก่ผู้บริโภค จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ธุรกิจการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อภาคการเกษตร ดังนั้นเนื้อหาในบทที่ 7 เป็นการศึกษาถึง ธุรกิจการเกษตร ประกอบด้วย ความหมายของธุรกิจการเกษตร ความสำคัญของธุรกิจการเกษตร โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร และปัญหาของธุรกิจการเกษตรในประเทศไทย

ความหมายของธุรกิจการเกษตร

ภาคการเกษตรมีกิจกรรมและการดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งประกอบด้วยการผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ บริการทางการเกษตร และการแปรรูปสินค้าเกษตร รวมไปถึงการรวบรวมสินค้าเกษตร การเก็บรักษา การแปรรูป การจำหน่าย และการส่งออก การดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเหล่านี้ถือเป็นธุรกิจการเกษตร นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของธุรกิจการเกษตรไว้ดังนี้

จිරเกียรติ อภิคุณโยภาส (2544 : 200) ได้สรุปไว้ว่า “ธุรกิจการเกษตร หมายถึง กระบวนการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสาขาการเกษตร และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมถึงการผลิตพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงและจับสัตว์น้ำ รวมทั้งการผลิตปัจจัยการผลิตที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร การผลิตปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช การผลิตเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนจนธุรกิจการรวบรวมสินค้าจากเกษตรกร การแปรรูป การขายปลีก การขายส่ง การเก็บรักษา การขนส่งสินค้าไปสู่ผู้บริโภค และผู้ใช้ภายในประเทศและต่างประเทศ และรวมถึงสินเชื่อ”

สมคิด ทักษิณวิสุทธิ์ (2551 : 369) ได้อธิบายไว้ว่า “ความหมายของธุรกิจการเกษตรโดยกว้างๆ หมายถึง การดำเนินงานทั้งหลายในด้านที่เกี่ยวกับการผลิต และการจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมการผลิตระดับฟาร์ม การเก็บรักษา การแปรรูป และการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร และผลิตผลพลอยได้จากสินค้าเกษตร ส่วนความหมายที่แคบลงไปกว่านั้น จะเน้นเฉพาะเรื่องอาหารและเส้นใยเท่านั้น กล่าวคือ ธุรกิจการเกษตรเป็นการประสานวิทยาการต่างๆ ในด้านการผลิต และจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การผลิตผลิตผล การแปรรูป และการจัดจำหน่ายอาหารและเส้นใย”

นนุช อังยุรกีกุล (2557 : 314) สรุปความหมายของธุรกิจการเกษตรว่า “ธุรกิจการเกษตร มีความหมายที่ครอบคลุมถึง การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เริ่มตั้งแต่ด้านปัจจัยการผลิต การผลิตสินค้าเกษตรทั้งที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร การจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรสด หรือการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรแปรรูปที่ต้องผ่านการดำเนินการด้านการแปรรูปและการเก็บรักษา โดยครอบคลุมไปถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตผลพลอยได้จากสินค้าชนิดนั้นๆ ด้วย”

จากที่กล่าวมานิยามความหมายของธุรกิจการเกษตรว่า ธุรกิจการเกษตร คือ การดำเนินการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เริ่มตั้งแต่การจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตร การตลาดหรือการจัดหาสินค้าเกษตร การแปรรูป การเก็บรักษา การจำหน่ายสินค้าเกษตร รวมถึงการส่งออกสินค้าเกษตร

จากความหมายของธุรกิจการเกษตร จะเห็นว่า กิจกรรมใดก็ตามที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือนำมาใช้กับการเกษตรแล้ว ถือว่าเป็นธุรกิจการเกษตรทั้งสิ้น ดังนั้นธุรกิจการเกษตรจึงเป็นกระบวนการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ทั้งสาขาการเกษตรและไม่ใช่อุตสาหกรรม สำหรับส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาการเกษตรนั้น ได้แก่ การผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ บริการทางการเกษตร การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย โดยการทำให้ธุรกิจการเกษตรจะเกี่ยวข้องนับตั้งแต่การรวบรวมสินค้าเกษตรจากเกษตรกร การขายส่ง การขายปลีก การแปรรูป การส่งออกสินค้าเกษตร และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาอื่นที่ไม่ใช่สาขาการเกษตรนั้น ได้แก่ การผลิต และการจำหน่ายปัจจัยการผลิตบางอย่าง เช่น เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตร นอกจากนี้ธุรกิจการเกษตรยังเกี่ยวข้องกับการนำเข้า การผลิต และการจัดจำหน่ายทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช พันธุ์สัตว์ อาหาร สัตว์ ยาป้องกันและรักษาโรคสัตว์ สรุปได้ว่า กิจกรรมใดก็ตามที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือนำมาใช้กับการเกษตรถือว่าเป็นธุรกิจการเกษตรทั้งสิ้น (สมคิด ทักษิณวิสุทธิ, 2548 : 3-4)

ความสำคัญของธุรกิจการเกษตร

ธุรกิจการเกษตรมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย อาทิ การผลิต การรวบรวม การจำหน่าย และการบริโภค ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจ อันประกอบด้วย ภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจ และภาครัฐบาล ดังนั้นจึงสามารถแบ่งความสำคัญของธุรกิจการเกษตรออกเป็น 3 ด้าน คือ ความสำคัญต่อภาคครัวเรือน ความสำคัญต่อภาคธุรกิจ และความสำคัญต่อภาครัฐบาล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความสำคัญต่อภาคครัวเรือน

ภาคครัวเรือนทำหน้าที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้บริโภค ในฐานะเจ้าของปัจจัยการผลิต หน่วยครัวเรือนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเป็นผู้ประกอบการ หน่วยครัวเรือนจะขายปัจจัยการผลิตดังกล่าวให้แก่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ รวมถึงภาคการเกษตร เช่น แรงงาน ปัจจัยการผลิตในการผลิตสินค้าเกษตรต่างๆ เป็นต้น ในฐานะผู้บริโภค หน่วยครัวเรือนมีความต้องการบริโภคสินค้าและบริการชนิดต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค ซึ่งการดำเนินงานของธุรกิจการเกษตรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ โดยเริ่มตั้งแต่การ

จัดซื้อปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ จากภาคครัวเรือน การผลิตสินค้าเกษตร การรวบรวม และนำสินค้าเกษตรมาจำหน่ายให้แก่ภาคครัวเรือน ซึ่งสินค้าเกษตรส่วนใหญ่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของภาคครัวเรือนจะนำรายได้จากการขายปัจจัยการผลิตมาซื้อสินค้าและบริการจากภาคการเกษตรและภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค

2. ความสำคัญต่อภาคธุรกิจ

ภาคธุรกิจทำหน้าที่เป็นทั้งเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้ผลิต หน่วยธุรกิจจะนำปัจจัยการผลิตมาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อนำไปขายให้แก่หน่วยเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น หน่วยครัวเรือน หน่วยรัฐบาล และนำรายได้จากการขายสินค้าและบริการมาซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อนำไปผลิตสินค้าและบริการต่อไป โดยแหล่งผลิตปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญของต่อภาคธุรกิจก็คือ ภาคการเกษตร การนำสินค้าเกษตรที่เกษตรกรผลิตได้ไปส่งถึงผู้บริโภคคนสุดท้ายนั้น ต้องผ่านกระบวนการต่างๆ และพ่อค้าคนกลางระดับต่างๆ แล้วแต่ชนิดของสินค้า ซึ่งสินค้าเกษตรบางชนิดสามารถส่งผ่านจากเกษตรกรโดยตรงไปสู่พ่อค้าขายปลีกและผู้บริโภคได้เลย แต่สินค้าเกษตรบางชนิดต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง และการแปรรูปหลายขั้นตอน ธุรกิจการเกษตรจึงมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตร ทั้งอุตสาหกรรมการแปรรูปสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมการผลิตปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ธุรกิจการเกษตรมีความสำคัญตั้งแต่การผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิต จนถึงการจัดจำหน่ายและการส่งออก โดยธุรกิจการเกษตรเป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ ซึ่งสินค้าเกษตรที่ผลิตได้จะนำมาตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ นอกจากนี้ธุรกิจการเกษตรยังเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญของประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงานในกิจกรรมของธุรกิจการเกษตรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงานในภาคการผลิตสินค้าเกษตร การจ้างงานในภาคการบริการทางการเกษตร และการจ้างงานในอุตสาหกรรมการเกษตร

3. ความสำคัญต่อภาครัฐบาล

ภาครัฐบาลทำหน้าที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้ผลิต หน่วยรัฐบาลจะนำปัจจัยการผลิตมาผลิตสินค้าและบริการให้แก่หน่วยครัวเรือนและหน่วยธุรกิจ เช่น การผลิตและให้บริการสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคม เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยรัฐบาลยังทำหน้าที่บริหารและพัฒนาประเทศ โดยการจัดเก็บภาษีประเภทต่างๆ จากหน่วยครัวเรือนและหน่วยธุรกิจ เพื่อเป็นรายได้ในการบริหารและพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ภาครัฐบาลจะมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีทางตรงและทางอ้อมจากผู้ประกอบการผลิต และการดำเนินธุรกิจการเกษตร นอกจากนี้ธุรกิจการเกษตรยังสร้างรายได้จากการส่งออกสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์การเกษตรไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ทำให้มีเงินตราไหลเข้าประเทศ ส่งผลดีต่อดุลการชำระเงินของประเทศ และถ้ามีการส่งออกสินค้าเกษตรได้มากขึ้น จะก่อให้เกิดการผลิต การลงทุน และการจ้างงานในประเทศเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รายได้ประชาชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เมื่อสภาพเศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตรัฐบาลจะสามารถใช้นโยบายการคลังแบบเกินดุล ทำให้สามารถจัดหารายได้จากการเก็บภาษีในอัตราที่สูงขึ้นได้ ทำให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น

โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร

ในการผลิตสินค้าเกษตรนั้น เกษตรกรเป็นผู้ซื้อปัจจัยการผลิตมาทำการผลิตสินค้าและบริการทางการเกษตร และเมื่อได้ผลผลิตสินค้าเกษตรแล้วจะจำหน่ายให้แก่พ่อค้าในแต่ละตลาดที่มีระดับต่างๆ กัน เพื่อนำสินค้าไปถึงมือผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีมีความจำเป็นต้องนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเสียก่อน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และจะต้องมีการเก็บรักษาเพื่อส่งออกไปขายต่อไป จากขบวนการดำเนินการข้างต้น จึงสามารถแบ่งโครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตรออกได้เป็น 7 ระบบย่อย ดังนี้ (จิระเกียรติ อภิบุญโยภาส, 2544 : 217)

- 1) ระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร
- 2) ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร
- 3) ระบบย่อยการจัดหาสินค้าเกษตร
- 4) ระบบย่อยการแปรรูปผลผลิตเกษตร
- 5) ระบบย่อยการจำหน่ายสินค้าเกษตร
- 6) ระบบย่อยการส่งออกสินค้าเกษตร
- 7) ระบบย่อยสินเชื่อการเกษตร

โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตร ทั้ง 7 ระบบย่อย สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. ระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร

ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร คือ ปัจจัยต่างๆ ที่เกษตรกรนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร เช่น ที่ดิน น้ำ แรงงาน เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ย อาหารสัตว์ สารกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ปัจจัยการผลิตเหล่านี้มีทั้งที่ผลิตได้ภายในประเทศและนำเข้ามาจากต่างประเทศ เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงานในภาคการเกษตรที่ขาดแคลน ทำให้เกษตรกรประหยัดเวลาในการผลิต การดูแลรักษาผลผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมถึงการขนส่งผลผลิตการเกษตรไปจำหน่ายยังแหล่งต่างๆ เป็นต้น

2. ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร

การผลิตสินค้าเกษตร หมายถึง กระบวนการที่เกษตรกรนำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาผลิตเป็นสินค้าเกษตรเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค การผลิตสินค้าเกษตรในเชิงธุรกิจเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากขึ้น มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่าง ซึ่งก่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะด้าน และเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ทำให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรและจำหน่ายในตลาดได้มากขึ้น จนสินค้าเกษตรบางอย่างมากเกินความต้องการที่จะบริโภคในประเทศ จึงต้องกระจายสินค้าโดยการส่งออกต่างประเทศ รวมถึงสินค้าเกษตรบางชนิดทำการผลิตเพื่อส่งออกต่างประเทศโดยตรง นอกจากนี้ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตรเป็นกลไกสำคัญของระบบธุรกิจการเกษตร เพราะจะส่งผลกระทบต่อระบบย่อยอื่นๆ เป็นต้นว่า ถ้าผลผลิตได้น้อย ปริมาณธุรกิจในระบบย่อยอื่นๆ จะน้อยลงไปด้วย แต่ถ้าผลิตมากเกินไป ระบบย่อยอื่นๆ ก็จะมีปริมาณธุรกิจมาก

ขึ้น และระบบย่อยการผลิตอาจจะได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากราคาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำได้ (รัฐวิชัย ญู จิวสวัสดิ์, 2553 : 10)

3. ระบบย่อยการจัดหาสินค้าเกษตร

การจัดหาสินค้าเกษตร หมายถึง การรวบรวมและการให้บริการของคนกลุ่มหนึ่ง ที่จะเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรจากแหล่งผลิตต่างๆ ไปสู่ตลาดท้องถิ่น ตลาดท้องถิ่น และตลาดรวม เพื่อให้ถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยการส่งออก การแปรรูป การขายส่ง และขายปลีก การจัดหาสินค้าเกษตรเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตสินค้าเกษตรกับผู้แปรรูป ผู้ขายส่ง ผู้ส่งออก และผู้ขายปลีก เพื่อให้ธุรกิจเหล่านี้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ระบบย่อยการแปรรูปสินค้าเกษตร

การแปรรูปสินค้าเกษตร หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนสภาพสินค้าเกษตรให้อยู่ในลักษณะที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ การแปรรูปสินค้าเกษตรแบ่งได้ 2 ระดับ คือ การแปรรูปขั้นต้น เช่น การสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร เป็นต้น และการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น การผลิตลำไยอบแห้ง การผลิตน้ำมังคุด เป็นต้น

การแปรรูปหรือเปลี่ยนสภาพของสินค้าเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสินค้า ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ เช่น การแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร การแปรรูปเงาะเป็นเงาะกระป๋อง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงด้านเวลา เพื่อเก็บรักษาสินค้าเกษตรไว้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในระยะเวลาต่างกัน เช่น การเก็บรักษาข้าวเปลือกไว้จำหน่ายนอกฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่ โดยการรวบรวมและขนส่งเคลื่อนย้ายสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภค เช่น การนำลำไยจากแหล่งผลิตในภาคเหนือมาจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการแปรรูปสินค้าถือเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร และยังก่อให้เกิดอุตสาหกรรมเกษตรในด้านต่างๆ เป็นแหล่งจ้างงานให้แก่คนในประเทศอีกด้วย

สำหรับการเก็บรักษาสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบย่อยการแปรรูปสินค้าเกษตรนั้น มีความสำคัญต่อหน่วยเศรษฐกิจเกี่ยวกับนโยบายด้านการตลาดที่จะต้องมีการเก็บรักษาสินค้าหรือคลังสินค้า คลังสินค้ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างอุปทานสินค้าเกษตรที่เป็นฤดูกาลกับอุปสงค์ที่ค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดปี ช่วยรักษาระดับราคาราคาสินค้าเกษตร ด้วยการปรับปริมาณอุปทานให้สมดุลกับปริมาณอุปสงค์ของตลาดในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงช่วยให้การทำงานของหน้าที่การตลาดอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น หน้าที่การขาย คลังสินค้าช่วยให้มีสินค้าขายให้แก่ลูกค้าได้ตลอดเวลาที่ต้องการ หน้าที่การขนส่ง คลังสินค้าเป็นแหล่งรวมสินค้า สามารถกระจายสินค้าไปยังแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ หน้าที่แปรรูป คลังสินค้าช่วยให้มีสินค้าเกษตรรอการแปรรูปให้สนองความต้องการของผู้บริโภคได้ตามต้องการ เป็นต้น (รัฐวิชัย ญู จิวสวัสดิ์, 2553 : 11)

5. ระบบย่อยการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร

การจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร หมายถึง การขายส่งและขายปลีกสินค้าเกษตรให้แก่ผู้บริโภค ผู้ทำหน้าที่ในระบบย่อยนี้มีจำนวนมากกว่าในระบบย่อยการตลาด หรือการจัดหาสินค้า

เกษตรกร โดยเฉพาะผู้ขายปลีกจะมีอยู่ทั่วไปทุกท้องที่ ในบางกรณีที่ผลผลิตบางชนิดเคลื่อนย้ายได้ยาก เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก หรือผลิตได้ในจำนวนที่น้อยมาก หรือผลิตเพื่อบริโภค ผู้ผลิตและผู้ขายปลีกอาจเป็นคนคนเดียวกัน ในปัจจุบันผู้จัดจำหน่ายจำเป็นต้องปรับตัว และพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคซึ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น การจัดชั้นมาตรฐานและคุณภาพของสินค้าเพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่มีรายได้ในระดับต่างๆ กัน การบรรจุภัณฑ์สินค้าเพื่อให้อยู่ในลักษณะล่อใจ และเป็นที่น่าสนใจของผู้บริโภค การโฆษณา และการส่งเสริมการขาย เพื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบรู้จักตัวสินค้า และเกิดความสนใจในผลิตภัณฑ์ การจัดวางสินค้าเพื่อการจำหน่าย และการแสดงสินค้าให้เป็นที่รู้จัก และเป็นที่น่าสนใจของบุคคลทั่วไป (สมคิด ทักษิณาวินธุลี, 2551 : 377)

6. ระบบการส่งออกสินค้าเกษตร

การส่งออกสินค้าเกษตร คือ การส่งสินค้าเกษตรไปจำหน่ายต่างประเทศ ประกอบด้วยผู้ส่งออกสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ ที่มีการแปรรูปเพียงขั้นต้น และที่แปรรูปแบบสำเร็จรูป และแนวโน้มการส่งออกผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรสำเร็จรูปมากขึ้น เนื่องจากการแปรรูปสินค้าเกษตรได้รับการพัฒนามากขึ้น อย่างไรก็ตาม การส่งออกสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตร มีข้อควรระมัดระวังในการส่งออกหลายประการ ได้แก่ (รัฐวิษณุ ใจสวัสดิ์, 2553 : 11)

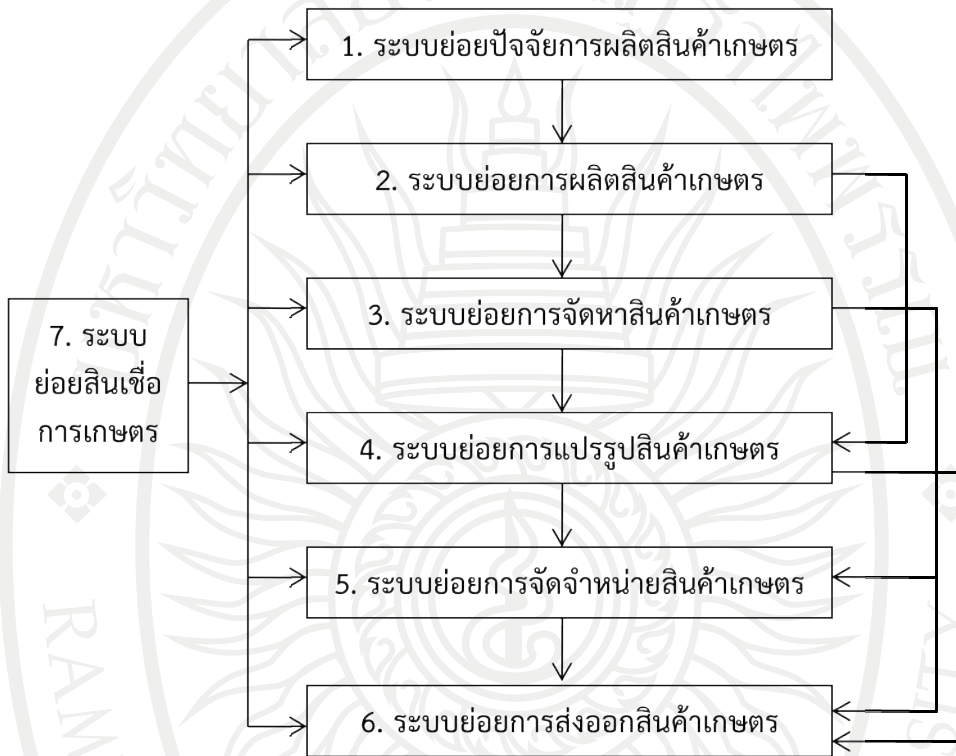
- 1) ต้องรักษาคุณภาพมาตรฐานสินค้าที่ส่งออก หรือไม่ผิดสัญญาที่ทำกันไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้นำเข้าเกิดความเชื่อถือในตัวสินค้า
- 2) ยังมีการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่างๆ เช่น การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดปริมาณการนำเข้า เป็นต้น
- 3) มีการออกกฎเกณฑ์ด้านสุขภาพ และความปลอดภัยของสินค้านำเข้าในรูปแบบต่างๆ เช่น การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานขององค์การมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ หรือองค์การอนามัยโลก เป็นต้น

7. ระบบย่อยสินเชื่อการเกษตร

สินเชื่อการเกษตร คือ ปริมาณเงินหรือสินเชื่อที่เกษตรกรนำไปลงทุนประกอบธุรกิจผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งมีทั้งการลงทุนในระยะสั้น และระยะยาว ได้แก่ ซื้อมัปิจัยการผลิตที่ใช้หมดไป เช่น ซื้อมัปิจัย ยามาแมลง และพันธุ์ เป็นต้น ซื้อมัปิจัยการผลิตประเภทคงทน สามารถใช้ได้หลายปี เช่น เครื่องจักรเครื่องมือการเกษตร และปลูกสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซื้อมัปิจัยที่ดิน พัฒนาที่ดิน และพัฒนาแหล่งน้ำภายในฟาร์ม (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2553 : 329) สินเชื่อการเกษตรมีความสำคัญต่อระบบย่อยของธุรกิจการเกษตรทุกระบบ เนื่องจากแต่ละระบบย่อยจำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินธุรกิจ

ระบบของธุรกิจการเกษตรแต่ละระบบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในแต่ละระบบย่อยจะมีผู้ดำเนินการซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรและผู้ประกอบการประเภทต่างๆ ซึ่งผู้ประกอบการในแต่ละระบบย่อยจะต้องมีการประสานงานและติดต่อกัน เพื่อให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของอุปสงค์และอุปทานของสินค้า ซึ่งส่งผลต่อระดับราคาสินค้าเกษตร นอกจากเกษตรกรและผู้ประกอบการแล้วยังมีผู้ประสานงานอีกกลุ่มที่จะทำหน้าที่ประสานงานระบบย่อยแต่ละระบบเข้าด้วยกัน ได้แก่ เจ้าหน้าที่

ของรัฐบาล หน่วยงานวิจัย สถาบันการศึกษา สถาบันการเงิน ผู้ประกอบการขนส่ง และผู้จัดการขององค์กรธุรกิจที่จะทำหน้าที่ประสานงานในด้านข้อมูลต่างๆ ความสัมพันธ์ของระบบของธุรกิจการเกษตรทั้ง 7 ระบบย่อย สามารถเขียนลักษณะโครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตรได้ดังภาพที่ 7.1

ภาพที่ 7.1 โครงสร้างระบบธุรกิจการเกษตร
ที่มา : จีระเกียรติ อภิคุณโยภาส, 2544 : 220

จากภาพที่ 7.1 โครงสร้างระบบธุรกิจการเกษตรเริ่มจากเกษตรกรที่ซื้อปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ เช่น แรงงาน ปุ๋ย อาหารสัตว์ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นต้น จากผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต แล้วนำปัจจัยการผลิตเหล่านั้นมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยจะมีผู้จัดหาสินค้าเกษตรทำหน้าที่รวบรวมสินค้าเกษตรและให้บริการเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรจากแหล่งผลิตต่างๆ ไปสู่ตลาดในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตลาดขายส่ง ตลาดขายปลีก เพื่อนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค หรือนำไปส่งโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อเปลี่ยนสภาพสินค้าเกษตรให้กลายเป็นสินค้าเกษตรแปรรูป ต่อจากนั้นจะมีผู้นำสินค้าเกษตร หรือสินค้าเกษตรแปรรูปที่ผลิตได้ไปจัดจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในประเทศ หรือส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ โดยมีแหล่งสินเชื่อการเกษตรเป็นแหล่งให้กู้ยืมเงินทุนในการดำเนินกิจการให้แก่ระบบย่อยของธุรกิจการเกษตรทุกระบบย่อย

ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร

ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตร แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ โครงสร้างแบบแนวนอน และโครงสร้างแบบแนวตั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นิพนธ์ บุญรักษา, 2544 : 196)

1. โครงสร้างแบบแนวนอน

โครงสร้างแนวนอนหรือแนวราบ คือ โครงสร้างของธุรกิจที่พิจารณาเฉพาะธุรกิจที่เหมือนกัน หรือประกอบธุรกิจประเภทเดียวกัน เช่น บริษัทผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืช บริษัทผู้ผลิตปุ๋ยเคมี ซึ่งมีการกระจายออกไปเป็นหลายๆ สาขา

การรวมธุรกิจของระบบย่อยในแนวราบแตกต่างจากการรวมธุรกิจในแนวตั้ง ตรงที่รูปแบบการรวมธุรกิจในแนวราบจะมุ่งความสนใจไปในระบบย่อยระบบใดระบบหนึ่ง ซึ่งมีข้อดีคือ ทำให้มีธุรกิจขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำ และมีคุณภาพการผลิตดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การรวมธุรกิจในหน่วยงาน อาจมีข้อเสียตามมาคือ ประชาชนหรือกลุ่มสาธารณชนอาจจะมองถึงการดำเนินธุรกิจที่เป็นลักษณะผูกขาด ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้บริโภคและสาธารณชนให้เข้าใจ เพราะจะมีผลต่อภาพพจน์ขององค์กรด้วย (จิรเกียรติ อภิบุญโยภาส, 2544 : 222)

2. โครงสร้างแบบแนวตั้ง

โครงสร้างแบบแนวตั้งหรือแนวตั้ง คือ โครงสร้างธุรกิจที่พิจารณาถึงธุรกิจที่มีลักษณะต่างกันรวมเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาเป็นระบบที่ต่อเนื่องกัน เป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตร ตามความจำเป็นของหน้าที่การตลาด เพื่อที่จะนำผลผลิตไปสู่ผู้บริโภคให้ตรงตามเวลา สถานที่ และรูปร่างลักษณะที่ต้องการ เช่น โครงสร้างธุรกิจของกลุ่มบริษัทเจริญโภคภัณฑ์เป็นอุตสาหกรรมการเกษตรแบบครบวงจร ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตรแทบทุกชนิด ได้แก่ เครื่องจักรกลการเกษตร เคมีภัณฑ์ ปุ๋ย อาหารสัตว์ ทำฟาร์ม และโรงงานแปรรูป เป็นต้น

รูปแบบและเงื่อนไขของความสัมพันธ์ของระบบย่อยในธุรกิจการเกษตรในแนวตั้ง สามารถอธิบายได้จากความสำคัญของแต่ละกลุ่มซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ (จิรเกียรติ อภิบุญโยภาส, 2544 : 221)

1) ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร เป็นได้ทั้งนิติบุคคล เช่น บริษัทหรือเอกชนรายย่อย เช่น เกษตรกรรายย่อย ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร อาจเป็นได้ทั้งในการขายแรงงานเพื่อการเพาะปลูก เก็บเกี่ยวผลผลิต หรือแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตร ไปจนถึงการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีเกษตร เครื่องจักรกลการเกษตร อาหารสัตว์ เป็นต้น ในการพิจารณาถึงผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรนั้น จะทำให้ธุรกิจสามารถกำหนดวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม ทั้งในแง่คุณภาพและราคา รวมถึงความสามารถในการจัดการปัจจัยการผลิตได้อย่างเพียงพอ ตามความต้องการของธุรกิจการเกษตรนั้นๆ

2) ตัวกลางด้านธุรกิจ ประกอบด้วย หน่วยงานทางธุรกิจที่เป็นธุรกิจการเกษตร หรือไม่ใช่ธุรกิจการเกษตร ตัวกลางจะมีบทบาทในการช่วยส่งเสริมการขาย หรือการกระจายสินค้าจาก

ธุรกิจการผลิตทางการเกษตรไปสู่ผู้บริโภค ตัวกลางด้านธุรกิจ ประกอบด้วย พ่อค้าคนกลาง และธุรกิจ การให้บริการต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับธุรกิจการเกษตร

- พ่อค้าคนกลาง มีบทบาทต่อธุรกิจการเกษตรด้านการผลิตเป็นอย่างมาก นอกจาก ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตทางการเกษตร การจัดการสินค้าเกษตร และธุรกิจบริการด้านการตลาดแล้ว ยังมีบทบาทในการให้สินเชื่อ และช่วยในการวางแผนการตลาดตัดสินใจให้กับเกษตรกร อีกทั้งเป็นผู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรด้วย

- ธุรกิจการให้บริการต่างๆ มีหลายรูปแบบ เช่น ธุรกิจคลังสินค้า ธุรกิจการ ให้บริการขนส่ง และธุรกิจการให้บริการด้านการตลาด เช่น ธุรกิจการโฆษณา การบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น ธุรกิจดังกล่าวต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นจากตัวอย่างธุรกิจด้านการขนส่งมี ความสำคัญต่อธุรกิจเกษตรมาก เพราะสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย ดังนั้นการขนส่งที่ดีย่อม เป็นประโยชน์ต่อการทำธุรกิจการเกษตรด้วย โดยการลดความสูญเสีย และเพิ่มความสามารถในการ แข่งขันได้อีกด้วย

3) ลูกค้า คือ ผู้ที่มีความต้องการสินค้า การทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของผู้บริโภค หรือลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะพฤติกรรมของผู้บริโภคจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามการพัฒนา ของสังคม และการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ เช่น ระดับการศึกษา รายได้ของผู้บริโภค

บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร

ธุรกิจการเกษตรจะพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการสนับสนุน และมีกฎเกณฑ์ บางอย่างเข้ามาควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้ที่จะให้การสนับสนุน และ กำหนดกฎเกณฑ์มาบังคับ มีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

1. บทบาทของภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตร

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (รัฐวิชญญ์ จิวสวัสดิ์, 2553 : 16)

1.1 การวิจัยเพื่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตรในหลายๆ ด้าน นับตั้งแต่การวิจัยเพื่อการพัฒนาในระบบย่อยปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องจักร และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตพืช และสัตว์ เป็นต้น การวิจัยในระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร เช่น การวิจัยและทดลองเกี่ยวกับการใช้ ชนิดและปริมาณของปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม วิธีการผลิต เป็นต้น สำหรับการวิจัยในส่วนของระบบ ย่อยการจัดจำหน่ายและการส่งออกจะมีการวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงบรรจุ ภัณฑ์ที่เหมาะสม

1.2 การส่งเสริมธุรกิจการเกษตร หน่วยงานของรัฐมีการส่งเสริมและสนับสนุนใน หลายรูปแบบ เช่น การส่งเสริมการลงทุนในระบบย่อยปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์และปุ๋ย การ ส่งเสริมในระบบย่อยการแปรรูปสินค้าเกษตร โดยรัฐให้การส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมเกษตร หลายชนิด ทั้งเพื่อการทดแทนการนำเข้าและเพื่อการส่งออก การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน นอกจากการส่งเสริมการลงทุนแล้ว รัฐยังให้การส่งเสริมทางด้านวิชาการ เช่น ด้านการฝึกอบรม

เกษตรกร ผู้แปรรูป และผู้ส่งออกสินค้าเกษตร รวมทั้งการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อดำเนินธุรกิจ การเกษตรโดยตรงอีกด้วย

1.3 การสร้างกำลังคนให้กับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ การเกษตร โดยการจัดตั้งสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ตรงตาม ความต้องการของประเทศที่พัฒนาไป

1.4 การออกกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อการควบคุม และการส่งเสริม ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ และความเท่าเทียมกันในการพัฒนาธุรกิจการเกษตร เช่น การควบคุม ปริมาณการส่งออก และการนำเข้าปัจจัยการผลิต และผลิตผลการเกษตร การให้สินเชื่อการเกษตรใน อัตราที่ต่ำ การประกันราคาขั้นต่ำของผลิตผลเกษตรบางชนิด เพื่อการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตร ชนิดนั้น เป็นต้น

2. บทบาทของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร

บทบาทของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สมคิด ทักษิณาวินาศ, 2551 : 385)

2.1 บทบาทในการทำธุรกิจที่เป็นปัจจัยการผลิตและสินค้าเกษตรโดยตรง สถาบัน หรือหน่วยธุรกิจเหล่านี้จะต้องดำเนินธุรกิจเพื่อความอยู่รอดและความก้าวหน้าในธุรกิจ

2.2 บทบาทในการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น สินเชื่อเพื่อการเกษตร การ บริการขนส่ง เก็บรักษา และข่าวสารการตลาด

2.3 บทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งในทางด้านวิชาการ ความร่วมมือเกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือนโยบายบางอย่าง รวมทั้งการติดต่อทางธุรกิจกับต่างประเทศ

2.4 บทบาทในการควบคุมระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกัน การระงับข้อพิพาทระหว่าง หน่วยธุรกิจด้วยกัน

ลักษณะสถาบันของเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร แยกตามหน้าที่ของแต่ละ สถาบันได้ 2 ประเภทคือ

1) สถาบันที่ทำหน้าที่กับธุรกิจการเกษตรโดยตรง ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจ ใน 7 ระบบย่อย คือ ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต เกษตรกร พ่อค้าคนกลางต่างๆ และผู้แปรรูป ลักษณะ ธุรกิจของสถาบันเหล่านี้ อาจเป็นแบบบุคคลคนเดียว แบบหุ้นส่วน หรือแบบบริษัทจำกัด

2) สถาบันของเอกชนที่ทำหน้าที่ให้ความสะดวกและบริการต่างๆ แก่สถาบันของ เอกชนที่ทำธุรกิจการเกษตรโดยตรง และบางสถาบันของรัฐที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร ความ สะดวกและบริการที่สถาบันเอกชนเหล่านี้ให้บริการคือ การเก็บรักษาสินค้า การขนส่ง สินเชื่อ และ ข่าวสารต่างๆ

ปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทย

ในการศึกษารายละเอียดของระบบธุรกิจการเกษตรประกอบด้วยระบบย่อยทั้งหมด 7 ระบบ ดังนั้นในการศึกษาปัญหาของธุรกิจการเกษตร จึงจำแนกศึกษาตามระบบย่อยดังนี้

1. ปัญหาของระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร

ระบบย่อยปัจจัยการผลิต เกิดปัญหาดังนี้

1.1 ปัจจัยการผลิตบางชนิดนำเข้ามาจากต่างประเทศ เช่น ปุ๋ยเคมี สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น ทำให้ราคาปัจจัยการผลิตเหล่านี้มีราคาสูง ส่งผลให้เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตสินค้าเกษตรที่สูง ทำให้เกิดการขาดแคลนเงินทุน และเกิดปัญหาหนี้สินตามมา นอกจากนี้ปัจจัยการผลิตที่นำเข้ามาบางชนิด เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร อาจไม่เหมาะสมกับภูมิประเทศ หรือภูมิอากาศของประเทศไทย ทำให้เกิดการลงทุนที่สูญเปล่า

1.2 การขาดแคลนที่ดินที่ใช้ในภาคการเกษตร เนื่องจากในปัจจุบันที่ดินที่ใช้ประโยชน์ในภาคการเกษตรมีจำนวนลดลง เนื่องจากที่ดินถูกนำไปใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตรในด้านต่างๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้การใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์นอกภาคการเกษตรยังอาจสร้างผลเสียต่อภาคการเกษตร เช่น โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำ ทำให้ผู้เพาะเลี้ยงปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติได้รับความเสียหาย เป็นต้น หรือการแข่งขันการใช้ทรัพยากรอย่างเดียวกับเกษตรกร เช่น ธุรกิจสนามกอล์ฟต้องใช้น้ำจำนวนมากในการบำรุงรักษาต้นหญ้า ทำให้เกษตรกรที่ใช้แหล่งน้ำเดียวกันเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในภาคการเกษตร เป็นต้น

1.3 โครงสร้างพื้นฐานในหลายๆ ด้านยังขาดแคลนและไม่ทั่วถึง เช่น การชลประทาน ในท้องที่ที่ขาดแคลนระบบชลประทาน เกษตรกรจะเพาะปลูกพืชได้เฉพาะในช่วงฤดูฝนทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำ ทำให้เกิดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรขาดแคลน

2. ปัญหาของระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร

ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร เกิดปัญหาดังนี้

2.1 ผลผลิตสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการผลิตสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ดังนั้นเกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ปริมาณผลผลิตที่แน่นอนได้ ปีใดที่เกิดภัยธรรมชาติ หรือสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้ง ผลผลิตสินค้าเกษตรจะมีปริมาณลดลง ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนสินค้าเกษตร แต่ถ้าปีใดสภาพดินฟ้าอากาศเหมาะสม ผลผลิตสินค้าเกษตรจะมีปริมาณมาก อาจส่งผลให้เกิดปัญหาสินค้าเกษตรล้นตลาดได้

2.2 เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้ปัจจัยการผลิตบางชนิด เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตลดลง ไม่คุ้มค่ากับต้นทุนที่ใช้ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตเหล่านั้น อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการดูแลรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว ทำให้ผลผลิตเสียหายหรือมีคุณภาพลดลง ส่งผลให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ

2.3 การขาดประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าเกษตร การพัฒนา และการปรับปรุงปัจจัยการผลิตบางชนิดภายในประเทศยังไม่ก้าวหน้า เช่น การปรับปรุงพันธุ์พืชให้ต้านทานต่อโรคและแมลง เพราะการวิจัยและการปรับปรุงดังกล่าวต้องใช้ต้นทุนสูงและใช้เวลานาน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อ

การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้เพียงพอกับความต้องการวัตถุดิบของภาคอุตสาหกรรมเกษตร และความต้องการบริโภคอาหารในประเทศ

3. ปัญหาของระบบย่อยการจัดการสินค้าเกษตร

ระบบย่อยการจัดการสินค้าเกษตร เกิดปัญหาดังนี้

3.1 การผลิตสินค้าเกษตรโดยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล พื้นที่ใดมีการคมนาคมขนส่งที่ไม่สะดวก จะเกิดปัญหาความล่าช้าในการขนส่งสินค้าจากเกษตรกรไปสู่ตลาด

3.2 สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย สินค้าเกษตรบางชนิดมีน้ำหนักมาก มีขนาดใหญ่ทำให้เสียพื้นที่ในการขนส่งมาก ทำให้ผู้ทำหน้าที่ในการรวบรวมสินค้าเกษตรจากเกษตรกรไปสู่ตลาดต่างๆ มีต้นทุนในการขนส่งที่สูง และต้องดำเนินการขนส่งด้วยความรวดเร็ว เพื่อป้องกันปัญหาสินค้าเกษตรได้รับความเสียหายหรือเน่าเสีย

4. ปัญหาของระบบย่อยการแปรรูปผลิตผลเกษตร

ระบบย่อยการแปรรูปผลิตผลเกษตร เกิดปัญหาดังนี้

4.1 คุณภาพและปริมาณของวัตถุดิบทางการเกษตร เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่ผลิตได้ตามฤดูกาล และมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ดังนั้นปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรจึงมีความไม่แน่นอน ในบางปีที่ผลผลิตมีน้อย ก็จะทำให้วัตถุดิบที่เป็นสินค้าเกษตรมีไม่เพียงพอกับความต้องการผลิตสินค้าของอุตสาหกรรมเกษตร หรือโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร

4.2 โรงงานอุตสาหกรรมเกษตรที่มีอยู่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในต่างจังหวัด และมีขนาดเล็ก ทำให้เกิดข้อจำกัดในการขยายตัวของอุตสาหกรรมเกษตร

4.3 ในอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรต้องมีการนำเข้าปัจจัยการผลิต หรือวัตถุดิบจากต่างประเทศ ซึ่งการกำหนดภาษีนำเข้า หรือการควบคุมการนำเข้าของกรมศุลกากรจะเป็นอุปสรรค และมีผลต่ออุตสาหกรรมที่ต้องใช้สินค้าจากต่างประเทศมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต ทำให้มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น

5. ปัญหาของระบบย่อยการจำหน่ายสินค้าเกษตร

ระบบย่อยการจำหน่ายสินค้าเกษตร เกิดปัญหาดังนี้

5.1 การเข้าถึงตลาดสินค้าอุตสาหกรรมเกษตร และบริการทางด้านตลาด ส่วนใหญ่จะต้องพึ่งพาตลาดท้องถิ่น การขาดแคลนระบบการขนส่งเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงตลาดของหน่วยธุรกิจที่อยู่ห่างไกล

5.2 สินค้าเกษตรที่เก็บเกี่ยวได้มีคุณภาพและลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ผู้จัดจำหน่ายต้องเสียเวลาในการคัดแยก การจัดชั้นมาตรฐาน และคุณภาพของสินค้า เพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่มีรายได้ในระดับต่างๆ กัน

6. ปัญหาของระบบย่อยการส่งออกสินค้าเกษตร

ระบบย่อยการส่งออกสินค้า เกิดปัญหาดังนี้

6.1 การไม่รักษามาตรฐานสินค้าเกษตรในการส่งออกหรือผลิตสัญญาที่ทำไว้ของผู้ส่งออกบางราย ทำให้ต่างประเทศขาดความเชื่อถือ และหันไปทำธุรกิจกับประเทศอื่นแทน ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศได้รับผลกระทบ เพราะถ้าต่างประเทศลดการนำเข้าสินค้า จะทำให้สินค้าเกษตรภายในประเทศล้นตลาด ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศจะตกต่ำ

6.2 การกีดกันทางการค้าจากต่างประเทศ เช่น การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดโควตาการนำเข้า การออกกฎเกณฑ์ด้านสุขภาพและความปลอดภัยของสินค้านำเข้าในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น ทำให้การส่งออกสินค้าเกษตร หรือสินค้าเกษตรแปรรูปของประเทศไทยได้รับความเดือดร้อน

7. ปัญหาของระบบย่อยสินค้าเกษตร

ระบบย่อยสินค้าเกษตร เกิดปัญหาดังนี้

7.1 การขาดแคลนสินเชื่อ ผู้ประกอบการสินค้าเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตร โดยส่วนใหญ่มีเงินทุนจำกัด แต่แหล่งสินเชื่อมีจำนวนน้อย จึงมีผลต่อการขยายและการทำธุรกิจการเกษตรของผู้ประกอบการเหล่านั้น

7.2 ผู้ประกอบการสินค้าเกษตรขาดสภาพคล่องในการประกอบธุรกิจ ทำให้เกิดปัญหาในการชำระคืนสินเชื่อการเกษตร เนื่องจากสินค้าเกษตรส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวได้ในช่วงฤดูกาลผลิต หากเกิดภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ ผลผลิตสินค้าเกษตรจะได้รับความเสียหาย ทำให้ผู้ประกอบการสินค้าเกษตรสูญเสียรายได้ และอาจเกิดหนี้สินตามมา

สรุป

ธุรกิจการเกษตร คือ การดำเนินการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เริ่มตั้งแต่การจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร การผลิตสินค้าเกษตร การตลาดหรือการจัดหาสินค้าเกษตร การแปรรูป การเก็บรักษา การจำหน่ายสินค้าเกษตร รวมถึงการส่งออกสินค้าเกษตร ธุรกิจการเกษตรมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ความสำคัญต่อภาคครัวเรือน ความสำคัญต่อภาคธุรกิจ และความสำคัญต่อภาครัฐบาล โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตรแบ่งออกได้เป็น 7 ระบบย่อย คือ ระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร ระบบย่อยการจัดหาสินค้าเกษตร ระบบย่อยการแปรรูปผลิตผลเกษตร ระบบย่อยการจำหน่ายสินค้าเกษตร ระบบย่อยการส่งออกสินค้าเกษตร และระบบย่อยสินเชื่อการเกษตร ลักษณะโครงสร้างของธุรกิจการเกษตรแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ โครงสร้างแนวนอน และโครงสร้างแนวตั้ง บทบาทของภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตร คือ การวิจัยเพื่อพัฒนาธุรกิจการเกษตรในหลายๆ ด้าน การส่งเสริมธุรกิจการเกษตร การสร้างกำลังคนให้กับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร และการออกกฎหมาย และข้อบังคับต่างๆ เพื่อพัฒนาธุรกิจการเกษตร สำหรับบทบาทของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร คือ บทบาทในการทำธุรกิจที่เป็นปัจจัยการผลิตและสินค้าเกษตรโดยตรง บทบาทในการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง บทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และบทบาทในการควบคุมระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกัน ปัญหาของธุรกิจการเกษตรของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ ปัญหาของระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร ปัญหาของ

ระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตร ปัญหาของระบบย่อยการจัดการสินค้าเกษตร ปัญหาของระบบย่อย
การแปรรูปผลิตผลเกษตร ปัญหาของระบบย่อยการจำหน่ายสินค้าเกษตร ปัญหาของระบบย่อยการ
ส่งออกสินค้าเกษตร และปัญหาของระบบย่อยสินเชื่อการเกษตร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 7

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของธุรกิจการเกษตร
2. จงอธิบายความสำคัญของธุรกิจการเกษตร
3. โครงสร้างของระบบธุรกิจการเกษตรแบ่งออกเป็นกี่ระบบย่อย ประกอบด้วยระบบย่อยใดบ้าง
4. จงยกตัวอย่างความสัมพันธ์ของระบบธุรกิจทั้ง 7 ระบบย่อย
5. จงอธิบายความแตกต่างของโครงสร้างธุรกิจการเกษตรระหว่างโครงสร้างแบบแนวนอนกับโครงสร้างแบบแนวตั้ง
6. จงอธิบายบทบาทของภาครัฐต่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตร
7. จงอธิบายบทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนาธุรกิจการเกษตร
8. จงยกตัวอย่างปัญหาของระบบย่อยปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรจำนวน 3 ข้อ
9. จงยกตัวอย่างปัญหาของระบบย่อยการผลิตสินค้าเกษตรจำนวน 3 ข้อ
10. จงยกตัวอย่างปัญหาของระบบย่อยการแปรรูปผลผลิตการเกษตรจำนวน 3 ข้อ

เอกสารอ้างอิง

- จีรเกียรติ อภิคุณโยภาส. (2544). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์ การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นนุช อังยุรีกุล. (2557). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2553). สถาบันและการตลาดสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐศาสตร์**
- รัชวิชญ์ จิวสวัสดิ์**. (2553). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและ สหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด ทักษิณาวิสูทธิ. (2548). **ธุรกิจการเกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- _____. (2551). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและ สหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 8

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 8 สหกรณ์การเกษตร
สหกรณ์ในประเทศไทย
สหกรณ์การเกษตร
สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 8 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของสหกรณ์ได้
2. อธิบายหลักการของสหกรณ์ได้
3. จำแนกประเภทของสหกรณ์ได้
4. อธิบายความหมายและความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตรได้
5. อธิบายสาเหตุของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรได้
6. อธิบายวัตถุประสงค์การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรได้
7. อธิบายบทบาทของสหกรณ์การเกษตรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจได้
8. อธิบายการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรได้
9. จำแนกทุนของสหกรณ์การเกษตรได้
10. อธิบายโครงสร้างของสหกรณ์การเกษตรได้
11. อธิบายคุณสมบัติ สิทธิ และหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรได้
12. จำแนกรูรกิจของสหกรณ์การเกษตรได้
13. จำแนกที่ส่งเสริมความสำเร็จของสหกรณ์ได้
14. อธิบายปัญหาของสหกรณ์การเกษตรได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ซักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง สหกรณ์การเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. วิดีทัศน์
5. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

บทที่ 8

สหกรณ์การเกษตร

จากเนื้อหาบทที่ 7 ธุรกิจการเกษตร กล่าวถึงการดำเนินธุรกิจการเกษตร เริ่มต้นตั้งแต่การผลิต การจัดหาสินค้าเกษตร การแปรรูป การจัดจำหน่าย การส่งออก และสินเชื่อการเกษตร ซึ่งเกษตรกรและผู้ประกอบการในระบบย่อยทั้ง 7 ระบบ อาจประสบปัญหาในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น ดังนั้นสหกรณ์การเกษตรจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สำหรับเนื้อหาในบทที่ 8 เป็นศึกษาถึงการสหกรณ์ในประเทศไทย และสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์ในประเทศไทย

สหกรณ์นับว่าเป็นองค์การชนิดหนึ่งที่มีมนุษย์คิดค้นขึ้นมา จากผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมขนาดใหญ่ในการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยยึดหลักการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในหมู่ประชาชนที่มีความอึดคัดขัดสน และอ่อนกำลังในทางเศรษฐกิจ ดำเนินการด้วยการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมทุนและกำลังเงิน ด้วยความสมัครใจตั้งเป็นสมาคม เพื่อประกอบกิจการของตนเองโดยมิใช่การแสวงหากำไรแต่เพื่อตัดคนกลางที่ไม่จำเป็นออกไปให้สมาชิกทุกคนมีความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน ไม่ถือกำลังทรัพย์เป็นใหญ่ และผลที่เกิดขึ้นก็นำมาแบ่งปันกันด้วยวิธีที่เที่ยงธรรมในระหว่างที่มีส่วนได้เสียในกิจกรรมนั้น วิธีนี้คือ หลักการร่วมมือ จึงได้ชื่อว่า “การสหกรณ์” ทั้งนี้ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ “ผู้เป็นบิดาของการสหกรณ์” ในประเทศไทย ได้บัญญัติคำจากภาษาอังกฤษ Co-Operation เป็นศัพท์เฉพาะในภาษาไทยว่า “สหกรณ์” ซึ่งมาจากคำในภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ “สห” แปลว่า “ร่วมกัน” และ “กรณ์” แปลว่า การกระทำร่วมกัน แปลได้ความว่า “การกระทำร่วมกัน” หรือ “การร่วมมือกัน” ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้ความหมายของสหกรณ์ไว้ว่า “งานร่วมมือกัน วิธีการจัดการอย่างหนึ่งที่บุคคลพอใจร่วมมือ เพื่อบำรุงความเจริญในทางเศรษฐกิจโดยแบ่งกำไรเสมอกัน” และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ไว้คือ “สหกรณ์” หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมโดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ (หลักการสหกรณ์, 2558)

1. ความหมายของสหกรณ์

สำหรับความหมายของสหกรณ์มีผู้นิยามไว้หลากหลาย ดังนี้
 ลัดดา พิศาลบุตร และสงเสริม หอมกลิ่น (2553 : 220) สรุปความหมายสหกรณ์ไว้ว่า
 “สหกรณ์ คือ ธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการรวมคน เพื่อทำให้เกิดพลัง พร้อมทั้งนำพลังที่เกิดขึ้น

ทั้งหมดไปใช้ในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกเพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2558) นิยามความหมายของสหกรณ์ไว้ว่า “สหกรณ์ คือ องค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมที่สมาชิกร่วมกันจัดตั้งขึ้นด้วยการลงหุ้นร่วมกัน จัดการร่วมกัน ในการผลิต การจำหน่ายสินค้าหรือบริการตามความต้องการ หรือผลประโยชน์อย่างเดียวกันของบรรดาสมาชิก สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิหรือออกเสียงได้หนึ่งเสียงในการบริหารสหกรณ์ โดยไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้นที่ถืออยู่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์”

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558) ได้นิยามสหกรณ์ไว้ดังนี้ “สหกรณ์ คือ หน่วยธุรกิจซึ่งบุคคลผู้มีอาชีพอย่างเดียวกัน หรืออาศัยอยู่ในท้องที่ใกล้เคียงกัน ร่วมกันเป็นสมาชิก และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก่อนนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการสหกรณ์ เพื่อร่วมมือกันดำเนินธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง อันจะเป็นการปรับปรุงอาชีพและความเป็นอยู่ ซึ่งแต่ละคนประสบปัญหาาร่วมกันนั้นให้ดีขึ้น โดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นแนวดำเนินงาน”

จากที่กล่าวมาสรุปนิยามความหมายของสหกรณ์ได้ว่า สหกรณ์ คือ การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีอาชีพเดียวกัน หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และปัญหาทางเศรษฐกิจที่สมาชิกประสบอยู่ ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. หลักการของสหกรณ์

หลักการสหกรณ์ คือ แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 7 ประการ (จุมพล ชลระเฒ, 2556 : 25)

2.1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง สหกรณ์เป็นองค์การโดยสมัครใจที่เปิดรับบุคคลทุกคนซึ่งสามารถใช้บริการของสหกรณ์ได้ โดยปราศจากการกีดกันทางเพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา และบุคคลนั้นต้องเต็มใจรับผิดชอบในฐานะสมาชิก

2.2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของสหกรณ์ ไม่ว่าชายหรือหญิงที่ได้รับเลือกเป็นตัวแทนสมาชิกต้องมีความรับผิดชอบต่อมวลสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์ชั้นปฐมมีสิทธิออกเสียงเท่าเทียมกัน (หนึ่งคนหนึ่งเสียง) ส่วนสหกรณ์ในระดับอื่นก็จัดให้เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย

2.3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิก สหกรณ์ถือเป็นองค์การประชาธิปไตยที่ควบคุมโดยมวลสมาชิก และควบคุมการใช้เงินทุนตามวิถีประชาธิปไตย โดยปกติอย่างน้อยส่วนหนึ่งของทุน ต้องมีทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ และสมาชิกพึงได้ผลตอบแทนจากเงินทุน มวลสมาชิกพึงร่วมทุนกับสหกรณ์ของตนอย่างเท่าเทียมกัน (ถ้ามี) อย่างจำกัด ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นสมาชิก เหล่าสมาชิกจะจัดสรรเงินส่วนเกิน เพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่างหรือทั้งหมด ดังต่อไปนี้ เพื่อพัฒนาสหกรณ์

ของตน โดยอาจจัดเป็นกองทุนสำรองซึ่งอย่างน้อยส่วนหนึ่งจะไม่นำมาแบ่งปันกัน เพื่อจัดสรรประโยชน์ให้สมาชิกตามส่วนธุรกรรมที่ตนทำกับสหกรณ์ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ

2.4 การปกครองตนเอง และความเป็นอิสระ หากสหกรณ์นั้นๆ ทำข้อตกลงร่วมกับองค์การอื่นๆ รวมถึงรัฐบาล หรือแสวงหาทุนจากแหล่งภายนอกต้องมั่นใจได้ว่า การกระทำของสหกรณ์ เช่นนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมแบบประชาธิปไตยโดยมวลสมาชิก รวมถึงดำรงความเป็นอิสระไว้ได้

2.5 การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ สหกรณ์เป็นองค์การอิสระที่ช่วยตนเอง ภายใต้การควบคุมของสมาชิก และเจ้าหน้าที่ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถช่วยพัฒนาสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สหกรณ์พึงให้ข่าวสาร ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน และผู้นำทางความคิด เกี่ยวกับคุณลักษณะ และประโยชน์ของการสหกรณ์

2.6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ สหกรณ์พึงให้การศึกษ และการฝึกอบรมแก่บรรดาสมาชิก ผู้แทนจากการเลือกตั้ง ผู้จัดการ สหกรณ์พึงให้บริการแก่มวลสมาชิกอย่างเต็มที่ และสร้างความเข้มแข็งแก่ขบวนการสหกรณ์ โดยร่วมมือกันเป็นขบวนการตามโครงสร้างระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

2.7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน ตามนโยบายที่มวลสมาชิกให้ความเห็นชอบ สหกรณ์พึงดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนของตน ตามนโยบายที่มวลสมาชิกให้ความเห็นชอบ

3. ประเภทของสหกรณ์

สหกรณ์ในประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท โดยแบ่ง 3 ประเภทแรกเป็นสหกรณ์ภาคการเกษตรได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง สหกรณ์นิคม และอีก 4 ประเภท เป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ประเสริฐ จรรยาภาพ, 2556 : 80-85)

3.1 สหกรณ์ภาคการเกษตร แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง สหกรณ์นิคม มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 สหกรณ์การเกษตร จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีอาชีพทางการเกษตร รวมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

1) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตรดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวมโดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์

2) ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ ทำให้สมาชิกมีปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น จากการใช้เงินสหกรณ์ในอัตราดอกเบี้ยต่ำมาประกอบอาชีพ ทำให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินทำกินมากกว่าเดิม ทั้งในรับความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ตั้งแต่การใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การไถพรวน การใช้ยาปราบศัตรูพืช การเก็บรักษาผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ผลผลิตที่ได้จึงเป็นไปตาม

ความต้องการของตลาด ส่งผลให้สหกรณ์และบุคคลในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการอนามัย

3.1.2 สหกรณ์ประมง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาการขาดเทคนิคในการเพาะเลี้ยงสัตว์ วัสดุอุปกรณ์การประมงมีราคาสูง และชาวประมงขาดความรู้ในด้านการจัดการ ซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพัง บุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1) ความเป็นมา สหกรณ์ประมงแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2492 ชื่อว่า สหกรณ์ประมงพิษณุโลกจำกัด ในท้องที่ลำคลองกระบังโปงนวก อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก เป็นสหกรณ์ประมงประเภทน้ำจืด มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 54 คน ดำเนินการจัดสรรที่ทำกิน การจำหน่าย การแปรรูป และขออนุญาตสัมปทานให้สมาชิกจับสัตว์น้ำได้โดยสะดวก แนะนำเทคนิคการจับสัตว์น้ำ และละเว้นการจับสัตว์น้ำที่ยังไม่ได้ขนาดเพื่อสงวนพันธุ์สัตว์น้ำ การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี จนถึงปี พ.ศ. 2513 ทางราชการมีนโยบายให้คลองต่างๆ ทั่วราชอาณาจักรเป็นที่สาธารณะ การจับสัตว์น้ำเป็นไปอย่างเสรี การดำเนินงานสหกรณ์จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ปัจจุบันสหกรณ์นี้ได้ควบเข้ากับสหกรณ์การเกษตรพรหมพิราม จำกัด

2) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์การประมง สหกรณ์ดำเนินการให้ความรู้ทางด้านวิชาการในเรื่องการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม และมีคุณภาพในการเพาะเลี้ยง การเก็บรักษา และการแปรรูปสัตว์น้ำแก่สมาชิก รวมทั้งให้ความช่วยเหลือทางด้านธุรกิจการประมงคือ การจัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพ การจัดหาวัสดุการประมงมาจำหน่าย การจัดหาจำหน่ายสัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ การรับฝากเงิน และสงเคราะห์สมาชิกเมื่อประสบภัยพิบัติ

3) ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ วัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม เมื่อมีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สหกรณ์จะรวบรวมขายให้ในราคาที่สูงขึ้น บริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวก ปลอดภัยให้แก่สมาชิก และสมาชิกจะได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การประมง ตามหลักวิชาการแผนใหม่ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนตามหลักการและวิธีการสหกรณ์

3.1.3 สหกรณ์นิคม เป็นสหกรณ์การเกษตรในรูปแบบหนึ่งที่มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการดำเนินการจัดหาสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น การแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจการให้บริการสาธารณูปโภคแก่สมาชิก การจัดตั้งสหกรณ์นิคมนั้นเนื่องมาจากเกษตรกรมักประสบปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน และการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

1) ความเป็นมา สหกรณ์นิคมได้เริ่มดำเนินงานเป็นแห่งแรกที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ. 2478 โดยดำเนินการจัดซื้อที่นาราชพัสดุ จากกระทรวงการคลัง เนื้อที่ 4,109 ไร่เศษ มาจัดสรรให้สมาชิก 69 ครอบครัว ในรูปของสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 ได้จัดตั้งนิคมสหกรณ์ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ 7,913 ไร่ และได้จัดสหกรณ์การเช่าที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพแล้ว ที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เมื่อปี พ.ศ. 2518 ในปัจจุบันสหกรณ์นิคมประกอบด้วย สหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน สหกรณ์การเช่าที่ดิน และสหกรณ์ในเขตนิคมสร้างตนเอง

2) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์นิคม เพื่อการจัดนิคม คือ การจัดหาที่ดินมาจัดสรรให้แก่ราษฎรประกอบอาชีพทางการเกษตร ตลอดจนจัดบริการด้านสาธารณูปโภคแก่สมาชิก เพื่อการจัดสหกรณ์ คือ การรวบรวมราษฎรที่ได้รับจัดสรรที่ดิน จัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ งานจัดนิคมเป็นงานที่ดินทำกินให้ราษฎร

3) ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ ทำให้สมาชิกสหกรณ์มีสหกรณ์เป็นสถาบันที่เป็นสื่อกลางในการขอรับบริการต่างๆ จากรัฐบาล และเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกในด้านการจัดหาสินเชื่อ การรวมกันซื้อ รวมกันขาย การขนส่งเสริมการเกษตรและการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างให้เกิดระบบที่ดีในการจัดการการผลิต และการตลาดโดยสมาชิก เพื่อสมาชิก ในการประกอบอาชีพอย่างมั่นคงจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สหกรณ์นิคมเป็นสหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร คือ มีการดำเนินธุรกิจให้บริการแก่สมาชิกที่คล้ายคลึงกัน เช่น ด้านสินเชื่อ จัดหาปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น แปรรูปและส่งเสริมการเกษตร แต่มีส่วนที่แตกต่างกันคือ เรื่องที่ดิน เพราะสหกรณ์การเกษตรมักจัดตั้งในพื้นที่ที่เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองอยู่แล้ว จะมีเกษตรกรที่เช่าที่ดินผู้อื่นทำกินบ้างเป็นส่วนน้อย ส่วนสหกรณ์นิคม รัฐเป็นเจ้าของที่ดินในครั้งแรกแล้วจึงนำไปจัดสรรให้แก่เกษตรกรในภายหลัง

3.2 สหกรณ์นอกภาคการเกษตร ประกอบด้วย สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นสถาบันการเงินแบบหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคลซึ่งมีอาชีพอย่างเดียวกัน หรือที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ และให้กู้ยืมเมื่อเกิดความจำเป็น หรือเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์นอกวง และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ สามารถกู้ยืมเงินได้เมื่อเกิดความจำเป็นตาม หลักการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1) ความเป็นมา สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งแรกในประเทศไทย จัดตั้งขึ้นในหมู่ข้าราชการสหกรณ์และพนักงานธนาคารเพื่อการสหกรณ์ จดทะเบียนเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2492 คือ สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัดสินใช้ และได้แพร่หลายไปในหน่วยงานของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชนแห่งแรก คือ สหกรณ์เครดิตยูเนียนแม่มูล จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2522

2) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ โดยการรับฝากเงินและให้ผลตอบแทน ในรูป ของดอกเบี้ยอัตราเดียวกับธนาคารพาณิชย์ และโดยการถือหุ้นหัก ณ ที่จ่าย เป็นรายเดือน แต่ไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นทั้งหมด เมื่อสิ้นปีทางบัญชีต้องจ่ายเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกในอัตราที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งให้บริการด้านเงินกู้แก่สมาชิกตามความจำเป็น การให้เงินกู้แก่สมาชิก สหกรณ์จะนำเงินค่าหุ้นและเงินฝากของสมาชิกมาหมุนเวียนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นหรือเดือดร้อนกู้ยืม โดยคิดดอกเบี้ยต่ำกว่าเอกชน เงินกู้ที่สหกรณ์จ่ายให้กับสมาชิกโดยทั่วไปมี 3 ประเภท ได้แก่

- เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน ในกรณีที่สมาชิกมีความจำเป็นเร่งด่วน หรือมีรายจ่ายที่เกิดขึ้นกะทันหัน จัดเป็นเงินกู้ระยะสั้น

- เงินกู้สามัญ สมาชิกสามารถกู้เงินประเภทนี้ได้เป็นจำนวนเท่าของเงินได้รายเดือน แต่จะจำกัดขั้นสูงไว้ตามฐานะของแต่ละสหกรณ์ และกำหนดส่งชำระคืนเป็นงวดรายเดือน จัดเป็นเงินกู้ระยะปานกลาง

- เงินกู้พิเศษ สหกรณ์จะเปิดบริการให้เงินกู้พิเศษ เพื่อให้สมาชิกไปลงทุนในการประกอบอาชีพ หรือกู้ไปเพื่อการเกษตรกรรม เงินกู้ประเภทนี้สามารถกู้ตามจำนวนเงินที่จะนำไปลงทุนประกอบอาชีพ หรือขึ้นอยู่กับราคาบ้านและที่ดินที่จะซื้อ และกำหนดชำระคืนในระยะยาว โดยมีสหกรณ์หรือสหกรณ์เป็นหลักทรัพย์จำนองค้ำประกัน จัดเป็นเงินกู้ระยะยาว

3) ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ เป็นแหล่งเงินฝากและเงินกู้ของสมาชิก ทำให้สมาชิกรู้จักเก็บออมเงิน และไม่ ต้องไปกู้เงินนอกระบบ ทำให้สถาบันครอบครัวมีความมั่นคงขึ้น

3.2.2 สหกรณ์ร้านค้า เป็นสหกรณ์ที่มีผู้บริโภคร่วมกัน จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป โดยจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์ในประเภทสหกรณ์ร้านค้า มีสภาพเป็นนิติบุคคลซึ่งสมาชิกผู้ถือหุ้นทุกคนเป็นเจ้าของ สมาชิกลงทุนร่วมกันในสหกรณ์ด้วยความสมัครใจ เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค และเพื่อผดุงฐานะทางเศรษฐกิจของตนและหมู่คณะ

1) ความเป็นมา สหกรณ์ร้านค้า จัดตั้งขึ้นโดยชาวชนบท อำเภอเสนา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ในปีพ.ศ.2480 และได้เลิกล้มไป ต่อมารัฐบาลได้ช่วยเหลือ มีนโยบายที่จะช่วยเหลือด้านการครองชีพให้กับประชาชน โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าขึ้น ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทุกจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งสหกรณ์ร้านค้าที่ตั้งขึ้นในเมืองที่ประชาชนหนาแน่นจะประสบความสำเร็จมากกว่าสหกรณ์ร้านค้าที่ตั้งในชนบท

2) วัตถุประสงค์ สหกรณ์ร้านค้าจะจัดหาสิ่งของและบริการที่สมาชิกมีความต้องการมาจำหน่าย ช่วยจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์ของสมาชิก ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านสหกรณ์ และด้านการค้าให้แก่สมาชิกสหกรณ์ ปลุกจิตสำนึกให้สมาชิกรู้จักประหยัด ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือและประสานงานกับสหกรณ์และหน่วยงานอื่นทั้งภายในและนอกประเทศ ในอันที่จะเกื้อกูลกันและกัน

3) ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ ทำให้สมาชิกมีสถานที่ซื้อขายสินค้าจำเป็นตามราคาตลาดในชุมชน ซึ่งเป็นสินค้าที่ดีมีคุณภาพ เทียบตรงในการชั่ง ตวง วัด ตามความต้องการของสมาชิก เมื่อสิ้นปีสหกรณ์มีกำไรสุทธิประจำปี สมาชิกจะได้รับเงินปันผลตาม หุ้น และเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนที่ได้ทำธุรกิจกับสหกรณ์ การซื้อขายด้วยเงินสดสินค้าจะมีราคาที่ถูกกว่าเงินผ่อน ทำให้สมาชิกมีความรอบคอบในการจัดหาสินค้าราคาถูกมาจำหน่ายเพื่อประโยชน์ของสมาชิก

3.2.3 สหกรณ์บริการ เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยมีประชาชนไม่น้อยกว่า 10 คน ที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันรวมตัวกัน โดย ยึดหลักการประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในอาชีพต่อไป

1) ความเป็นมา สหกรณ์บริการแห่งแรกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2484 เป็นการรวมตัวกันในกลุ่มผู้มีอาชีพทำรม ชื่อ สหกรณ์ผู้ทำรมบ่อสร้าง จำกัดสินใช้ อยู่ที่ตำบลตันเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์บริการไฟฟ้าหนองแขม จำกัด อำเภอหนองแขม กรุงเทพมหานคร เป็นสหกรณ์ที่ให้บริการด้านสาธารณูปโภค และในปี พ.ศ. 2497 จัดตั้งสหกรณ์มีดอรัญญิก จำกัด ที่ตำบลทุ่งช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีสหกรณ์บริการ อีกหลายแบบตามมา เช่น สหกรณ์เคหสถาน สหกรณ์แท็กซี่ สหกรณ์ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สหกรณ์บริการน้ำประปา สหกรณ์ผู้จัดหางาน แห่งประเทศไทย ฯลฯ

2) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์บริการ เพื่อดำเนินธุรกิจด้านการบริการตามรูปแบบของสหกรณ์ ส่งเสริมสวัสดิการ แก่สมาชิกและครอบครัว ส่งเสริมการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในกลุ่มสมาชิก ร่วมมือกับสหกรณ์อื่นและหน่วยงานอื่นเพื่อความก้าวหน้าของกิจการสหกรณ์

3) ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ สมาชิกมีสหกรณ์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาฝีมือการผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการของตลาด มีแหล่งรวมซื้อ รวมขายผลิตภัณฑ์ และอุปกรณ์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ ช่วยให้สมาชิกสหกรณ์ประกอบอาชีพได้ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อสิ้นปีทางบัญชีถ้าสหกรณ์มีกำไรสุทธิประจำปี สมาชิกสหกรณ์จะได้รับเงินปันผลตามหุ้น และเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์

3.2.4 สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ ตั้งขึ้นโดยความสมัครใจของสมาชิกที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เช่น อาศัยในชุมชนเดียวกัน ประกอบอาชีพเดียวกัน หรือในสถานที่เดียวกัน หรือมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อการรู้จักช่วยเหลือตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกประหยัดและออม เพื่อการรู้จักช่วยตนเองเป็นเบื้องต้น และเป็นพื้นฐานในการสร้างความมั่นคงแก่ตนเองและครอบครัว

1) สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นอีกสหกรณ์ประเภทหนึ่งตามประกาศกฎกระทรวงกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. 2548 เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2548 เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมคน เพื่อทำกิจกรรมเรื่องการออมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในประเทศไทยได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้นแห่งแรกเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 ได้แก่ กลุ่มเครดิตยูเนียนแห่งศูนย์กลางเทวา และได้แพร่ขยายการจัดตั้งสหกรณ์และกลุ่มเครดิตยูเนียนทั่วประเทศขึ้นเป็นจำนวนมากภายใต้ปรัชญาและอุดมการณ์สหกรณ์เครดิตยูเนียน

2) วัตถุประสงค์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน มุ่งพัฒนาคนให้ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก จัดหาทุนและบริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ ทำหรือจัดหาปัจจัยการผลิต รวมทั้งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคหรือแปรรูปผลผลิตของสมาชิก ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน รวมทั้งเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

3) ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ สหกรณ์เครดิตยูเนียนจัดตั้งในชุมชนของสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์จึงมีที่สะสมเงินที่สะดวก และรวดเร็วไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปฝากเงินที่ไกลๆ แม้มีเงินจำนวนน้อยหรือมากก็ตาม ช่วยแก้ไขปัญหาการเงิน เมื่อสมาชิกมีความเดือดร้อนหรือความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงิน สมาชิกมีสิทธิที่จะขอกู้เงินจากสหกรณ์ได้ในอัตราดอกเบี้ยที่เป็น

ธรรม สร้างความมั่นคงแก่สมาชิกและครอบครัว สหกรณ์เครดิตยูเนียนแต่ละแห่งจะจัดให้มีบริการในรูปแบบต่างๆ แล้วแต่ความต้องการของสมาชิก และเงินทุนที่สหกรณ์มีอยู่ ซึ่งมีส่วนสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและสมาชิก สามารถพัฒนาชุมชนและสังคม กิจกรรมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนช่วยให้ประชาชนในชุมชนเกิดการประหยัดและออม เพื่อสร้างกองทุนขึ้นในชุมชน เพื่อช่วยเหลือบำบัดความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้น เพื่อให้รู้จักการแก้ไข และตัดสินใจช่วยเหลือกันในชุมชนของตนเองเป็นการฝึกผู้นำในชุมชน

สหกรณ์ในประเทศไทยจัดตั้งขึ้นจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่ประกอบอาชีพเดียวกันหรืออยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มารวมตัวกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้เกิดความมั่นคง สหกรณ์ในประเทศไทยมีจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 จำนวนสหกรณ์ทั้งหมดในประเทศไทย ปี 2554-2558

(แห่ง)

ประเภทสหกรณ์	2554	2555	2556	2557	2558
สหกรณ์ภาคการเกษตร (ร้อยละ)	3,952 (-1.86)	3,943 (-0.23)	3,983 (1.01)	3,981 (-0.05)	3,922 (-1.48)
สหกรณ์การเกษตร (ร้อยละ)	3,777 (-1.90)	3,768 (-0.24)	3,812 (1.17)	3,810 (-0.05)	3,748 (-1.63)
สหกรณ์ประมง (ร้อยละ)	83 (-3.49)	83 (0.00)	80 (-3.61)	81 (1.25)	83 (2.47)
สหกรณ์นิคม (ร้อยละ)	92 (1.10)	92 (0.00)	91 (-1.09)	90 (-1.10)	91 (1.11)
สหกรณ์นอกภาคการเกษตร	3,011	3,075	3,151	3,233	3,243
สหกรณ์ออมทรัพย์ (ร้อยละ)	1,373 (0.51)	1,383 (0.73)	1,393 (0.72)	1,405 (0.86)	1,412 (0.50)
สหกรณ์ร้านค้า (ร้อยละ)	198 (-3.88)	190 (-4.04)	181 (-4.74)	177 (-2.21)	167 (-5.65)
สหกรณ์บริการ (ร้อยละ)	1,000 (6.04)	1,036 (3.60)	1,081 (4.34)	1,139 (5.37)	1,133 (-0.53)
สหกรณ์เครดิตยูเนียน (ร้อยละ)	440 (4.76)	466 (5.91)	496 (6.44)	512 (3.23)	531 (3.71)
รวมทั้งประเทศ (ร้อยละ)	6,963 (0.01)	7,018 (0.79)	7,134 (1.65)	7,214 (1.12)	7,165 (-0.68)

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2559

จากตารางที่ 8.1 แสดงจำนวนจำนวนสหกรณ์ทั้งหมดในประเทศไทย ปี 2554-2558พบว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรมีจำนวนมากว่าสหกรณ์นอกภาคการเกษตร สหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม โดยสหกรณ์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมง ตามลำดับ ในปี 2558 สหกรณ์การเกษตรมีจำนวน 3,748 แห่ง มีอัตราการลดลงร้อยละ 1.63 เมื่อเทียบกับปี 2557 สหกรณ์นิคมมีจำนวน 91 แห่ง มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.11 เมื่อเทียบกับปี 2557 และสหกรณ์ประมงมีจำนวน 83 แห่ง มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.47 เมื่อเทียบกับปี 2557 สหกรณ์นอกภาคการเกษตรประกอบด้วย สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยสหกรณ์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ รองลงมาคือ สหกรณ์บริการ สหกรณ์เครดิตยูเนียน และสหกรณ์ร้านค้า ตามลำดับ ในปี 2558 สหกรณ์ออมทรัพย์มีจำนวน 1,412 แห่ง มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.50 เมื่อเทียบกับปี 2557 สหกรณ์บริการมีจำนวน 1,133 แห่ง มีอัตราการลดลงร้อยละ -0.53 เมื่อเทียบกับปี 2557 สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีจำนวน 531 แห่ง มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.71 เมื่อเทียบกับปี 2557 และสหกรณ์ร้านค้ามีจำนวน 167 แห่ง มีอัตราการลดลงร้อยละ -5.65 เมื่อเทียบกับปี 2557

สหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรจัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีอาชีพทางการเกษตร รวมกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

1. ความหมายของสหกรณ์การเกษตร

มีบุคคลต่างๆ นิยามความหมายของสหกรณ์การเกษตรไว้ดังนี้

จุฑารัตน์ จุลศิริพงษ์ (2548 : 211) อธิบายความหมายของสหกรณ์การเกษตรไว้ดังนี้

“สหกรณ์การเกษตร คือ องค์กรที่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น”

วรชัย สิงหฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปศร (2553 : 294) นิยามความหมายของสหกรณ์การเกษตรว่า “สหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรอาชีพต่างๆ เช่น อาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น เกษตรเหล่านี้มักประสบปัญหาในเรื่องเงินทุน วิธีการผลิตไม่มีประสิทธิภาพ ตลาดไม่มีความแน่นอน ไม่มีกรวางแผนการผลิตที่ดี ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และวิธีการสหกรณ์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยขจัดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกันในการดำเนินธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความกินดีอยู่ดีให้แก่สมาชิก รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก เช่น การรับเงินฝาก การให้สินเชื่อ การจัดหาวัสดุ

การเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิก การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูปของสมาชิกมาจัดจำหน่าย และการให้บริการอื่นๆ แก่สมาชิก”

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2555 : 3) นิยามความหมายของสหกรณ์การเกษตรไว้ดังนี้ “สหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก วัสดุการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิก การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูปของสมาชิกมาจัดจำหน่าย และการให้บริการอื่นๆ แก่สมาชิก”

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของสหกรณ์การเกษตรว่า สหกรณ์การเกษตร คือ การรวมกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร จัดตั้งขึ้นโดยการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปัญหาทางเศรษฐกิจที่สมาชิกประสบอยู่ ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรมีประวัติความเป็นมาโดยเริ่มจากการควบสหกรณ์หาทุน หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า สหกรณ์เครดิตไม่จำกัด ซึ่งสหกรณ์ประเภทนี้ที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์แรกก็คือ สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย และได้กำหนดให้วันที่ 26 กุมภาพันธ์ของทุกๆ ปี เป็นวันสหกรณ์แห่งชาติ การดำเนินการในด้านกฎหมาย ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ.2459 เพื่อใช้รับงานจดทะเบียนสหกรณ์เป็นการชั่วคราว ก่อนต่อมาในปี พ.ศ.2471 ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2471 ขึ้น ซึ่งได้ยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ.2511 เพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบสหกรณ์ในประเทศไทยเสียใหม่ และตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2511 ขึ้นมาแทนและได้ใช้จนถึงปัจจุบันนี้ ในระยะแรกที่มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2511ขึ้นใช้นั้น กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้ออกกฎกระทรวง ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กำหนดประเภทของสหกรณ์ขึ้นปฐมในประเทศไทยไว้ 8 ประเภท คือ (นิพนธ์ บุญรักษา, 2542 : 164-165)

2.1 สหกรณ์ธนากิจ คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจจัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืมเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ การครองชีพ และเพิ่มผลผลิต ตลอดจนการส่งเสริมการออมทรัพย์ ได้แก่ สหกรณ์หาทุน สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์

2.2 สหกรณ์การซื้อ คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจ เพื่อส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิก โดยการใช้วิธีร่วมกันดำเนินธุรกิจเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน โดยจัดหาสิ่งของที่สมาชิกมีความต้องการมาจำหน่าย และอำนวยความสะดวกบริการแก่สมาชิกตามที่เห็นสมควรได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า

2.3 สหกรณ์การขาย คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกมาจัดจำหน่ายให้ได้ราคาดี โดยการจัดหาตลาดปลายทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อจัดการเออาร์ตเอาเปรียบในเรื่องราคาและการชั่ง ตวง วัด จัดหาอุปกรณ์มาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาย่อมเยา

ได้แก่ สหกรณ์ขายข้าว สหกรณ์ขายพืชผลและผลิตผล สหกรณ์ขายเกลือ สหกรณ์ประมง สหกรณ์บำรุงและค้าสัตว์ สหกรณ์อุตสาหกรรม สหกรณ์ผู้ผลิตน้ำแข็ง

2.4 สหกรณ์การบริการ คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจเพื่ออำนวยความสะดวกบริการแก่สมาชิกในด้านสาธารณูปโภค เช่น การจัดให้มีน้ำประปา ไฟฟ้า จัดหาน้ำ สหกรณ์ผู้ขับรถยนต์รับจ้าง สหกรณ์เคหะสถาน สหกรณ์บำรุงที่ดิน

2.5 สหกรณ์เช่าที่ดิน คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อจัดหา หรือเช่าที่นาผืนใหญ่มาแบ่งให้สมาชิกเช่าประกอบอาชีพในอัตราค่าเช่าพอสมควร และให้บริการด้านปรับปรุงบำรุงที่ดินและให้เงินกู้ด้วย

2.6 สหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อจัดซื้อที่ดินผืนใหญ่มาแบ่งขายให้สมาชิกโดยผ่อนชำระในระยะยาว เพื่อให้สมาชิกได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง และให้บริการด้านการปรับปรุงบำรุงที่ดินด้วย

2.7 สหกรณ์นิคม คือ สหกรณ์ที่รวบรวมสมาชิกจากพวกที่มีความประพฤติดี มีความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรและไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยการจัดสหกรณ์ขึ้นในที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งทางราชการจัดทำให้แล้วจัดแบ่งที่ดินนั้นให้สมาชิกบุกเบิกปรับปรุงเป็นที่เพาะปลูก โดยสหกรณ์ให้บริการเงินกู้เพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร ช่วยจัดสร้างทาง บ่อน้ำ รวบรวมพืชผลจัดจำหน่ายให้

2.8 สหกรณ์อเนกประสงค์ คือ สหกรณ์ที่ทำธุรกิจหลายอย่าง โดยรวมเอากิจกรรมการผลิตขึ้นต่างๆ นับตั้งแต่การผลิตพืชผล การให้เครดิต การแปรรูปผลิตผล การขนส่ง การจัดจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกจนถึงมือผู้บริโภค เข้ามารวมอยู่ภายใต้การจัดการของสหกรณ์เดียว

3. สาเหตุของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร

การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมาจากแนวคิดในการจะแก้ปัญหาของเกษตรกร ซึ่งพอจะสรุปปัญหาของเกษตรกรได้ดังนี้

3.1 ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับปัจจัยธรรมชาติเป็นหลัก เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ถึงปริมาณการผลิตและราคาสินค้าเกษตรได้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน เมื่อเงินทุนที่ใช้ประกอบอาชีพไม่เพียงพอ จึงต้องกู้ยืมเงินจากพ่อค้าหรือนายทุนในท้องถิ่น ซึ่งเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง

การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เมื่อเกษตรกรรวมกันเป็นสหกรณ์ จะทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสถาบันการเงินต่างๆ เพราะการรวมกันเป็นสหกรณ์เป็นการรวมกันตามกฎหมาย มีความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินที่ถูกต้องตามกฎหมายย่อมเสียดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าการกู้ยืมเงินจากแหล่งสินเชื่อในระบบ เมื่อสหกรณ์กู้ยืมเงินมาในอัตราที่ต่ำ ก็จะทำให้สหกรณ์ปล่อยเงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำแก่สมาชิกได้ นอกจากนี้การที่สมาชิกฝากเงินไว้กับสหกรณ์ จะเป็นการเพิ่มทุนให้แก่เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรสามารถนำเงินจำนวนนี้ไปให้สมาชิกกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำได้เช่นกัน

3.2 ปัญหาการขาดแคลนที่ดิน ในปัจจุบันพื้นที่ทำการเกษตรมีจำนวนลดลง เนื่องจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกษตรกรบางส่วนขายที่ดินที่เคยใช้ในการทำการเกษตรให้แก่

ผู้ประกอบการในภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นโดยเสียค่าเช่าสูง และอาจถูกเอารัดเอาเปรียบจากการเช่า ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ เกิดภาระหนี้สินตามมา

ปัญหาการขาดแคลนที่ดิน เมื่อเกษตรกรรวมตัวเป็นสหกรณ์ สหกรณ์อาจให้เงินกู้แก่สมาชิกเพื่อนำไปบุกเบิก ปรับปรุงที่ดิน และซื้อที่ดินเพื่อทำการเกษตร

3.3 ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง การผลิตสินค้าเกษตรจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งปัจจัยการผลิตดังกล่าวมีราคาค่อนข้างสูง เนื่องจากส่วนใหญ่นำเข้าจากต่างประเทศ ส่งผลให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปด้วย ในขณะที่ผลผลิตสินค้าเกษตรไม่สามารถควบคุมขนาดและคุณภาพให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดได้ ดังนั้นรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรจึงไม่สอดคล้องกัน

ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง เมื่อเกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ สหกรณ์อาจให้บริการจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตรแก่เกษตรกรในราคาที่ต่ำ เช่น ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนในการผลิตสินค้าเกษตรลงได้

3.4 ปัญหาการตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงข้อมูลข่าวสาร และความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้จำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดในปัจจุบัน อีกทั้งเกษตรกรจำเป็นต้องขายผลผลิตภายหลังการเก็บเกี่ยวทันที เนื่องจากขาดยั้งฉางในการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ไม่สามารถชะลอการขายเพื่อรอช่วงเวลาที่มีราคาสูงขึ้น

ปัญหาการตลาด เมื่อเกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ เกษตรกรจะเป็นผู้จัดการขายสินค้าเกษตรแทนเกษตรกร ซึ่งสหกรณ์จะมีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางมากกว่าการที่เกษตรกรแต่ละรายจะนำผลผลิตทางการเกษตรไปจำหน่ายเอง นอกจากนี้สหกรณ์ยังมีเงินทุนในการสร้างยั้งฉางสำหรับเก็บรักษาผลผลิตสินค้าเกษตรเพื่อรอเวลาให้ผลผลิตสินค้าเกษตรมีราคาสูงขึ้น โดยในช่วงเวลาที่รอการจำหน่ายผลผลิต สหกรณ์อาจมีการสำรองจ่ายแก่สมาชิกที่ฝากผลผลิตไว้รอจำหน่าย ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่นำไปใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรต่อไป

4. วัตถุประสงค์การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวม โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ และจริยธรรมอันดีงาม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรดังนี้ (วรชัย สิงห์ฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปศร, 2553 : 294)

4.1 การหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืม เพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพ และใช้จ่ายที่จำเป็นในครอบครัว โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำและเหมาะสม

4.2 ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมทรัพย์ โดยรับฝากเงินจากสมาชิก ทั้งฝากประจำ และฝากสะสมทรัพย์

4.3 ช่วยเหลือสมาชิกในด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ตลอดจนสิ่งของอื่นๆ ที่จำเป็น มาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคายุติธรรม

4.4 ช่วยเหลือสมาชิกในการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกให้ได้ราคาดี ไม่ถูกกดราคา จากพ่อค้าคนกลาง โดยการรวบรวมหรือแปรรูปผลผลิตที่สมาชิกผลิตได้ แล้วติดต่อจำหน่ายแก่ผู้ซื้อใน คราวละหลายๆ ซึ่งจะทำให้ได้ราคาสูงกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะทำการจำหน่ายเอง ทั้งยังให้ความเป็น ธรรมในด้านการชั่ง ตวง วัด และจัดคุณภาพผลผลิตของสมาชิกอีกด้วย

4.5 ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตรแผนใหม่แก่สมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกได้ผล ผลิตมากขึ้น โดยวิธีการแนะนำพันธุ์พืชที่เหมาะสม การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนเทคนิคใน การผลิตที่ทันสมัยและเหมาะสม

5. บทบาทของสหกรณ์การเกษตรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

สหกรณ์การเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร สหกรณ์การเกษตรจะสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่ เกษตรกร ทั้งยังสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตร โดยการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร การจัดหาตลาด จำหน่ายสินค้าเกษตรให้แก่สมาชิก ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของสหกรณ์การเกษตร ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

5.1 การจัดหาเงินทุน เป็นหน้าที่สำคัญของสหกรณ์ โดยการจัดหาเงินทุนให้แก่ สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน และขาดแคลนเงินทุนในการ ประกอบอาชีพ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร แต่เนื่องจากสถาบันการเงินที่ ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายมีข้อจำกัดในเรื่องปริมาณเงินที่ปล่อยกู้ ซึ่งไม่สามารถตอบสนองความ ต้องการกู้ยืมของเกษตรกรทุกรายได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงจำเป็นต้องไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินอื่น โดย เสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง สหกรณ์การเกษตรจะทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในท้องถิ่น โดยทำหน้าที่ รับฝากเงินจากสมาชิก และบริการสินเชื่อให้แก่สมาชิก

5.2 การให้บริการด้านการผลิต วัตถุประสงค์ของการจัดหาเงินทุนให้แก่สมาชิก คือ การส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตร สหกรณ์การเกษตรจะทำหน้าที่จัดหาปัจจัยการผลิต ต่างๆ ในการผลิตสินค้าเกษตร เช่น ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช อาหารสัตว์ เป็นต้น มาจำหน่าย ให้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดทั่วไป ทำให้สมาชิกประหยัดต้นทุนในการ ผลิตสินค้าเกษตรลงได้

5.3 การให้บริการด้านการตลาด หน้าที่สำคัญของสหกรณ์การเกษตร คือ การจัดหา สินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก และรวบรวมผลผลิตของสมาชิก และหาตลาดในการขายผลผลิตให้แก่ สมาชิก การขายผลผลิตสินค้าเกษตรโดยสหกรณ์การเกษตรเป็นตัวแทนในการดำเนินการตลาด จะ สามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงกว่าเกษตรกรแต่ละรายนำสินค้าเกษตรมาจำหน่ายเอง เนื่องจาก การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์จะทำให้มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ต่างจากในกรณีที่ เกษตรกรนำผลผลิตมาจำหน่ายเองจะถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้สหกรณ์การเกษตรยัง ทำหน้าที่เก็บรักษาผลผลิตสินค้าเกษตรไว้รอการแปรรูป หรือรอระยะเวลาที่ผลผลิตจะมีราคาสูงขึ้น

5.4 การให้บริการด้านการดำเนินธุรกิจ สหกรณ์การเกษตรทำหน้าที่ให้กู้ยืมเงินเพื่อการผลิต และรับฝากเงินจากสมาชิก นอกจากนี้ยังทำหน้าที่จัดหาสินค้าอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิตต่างๆ ในการผลิตสินค้าเกษตรมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก ทำหน้าที่รวบรวมสินค้าเกษตร เพื่อนำไปแปรรูป หรือจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงถือว่าสหกรณ์การเกษตรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินธุรกิจ

6. การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร

การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมี 2 กรณี คือ กรณีที่ท้องถิ่นไม่มีสหกรณ์การเกษตร และกรณีที่ท้องถิ่นมีสหกรณ์การเกษตร มีรายละเอียดการจัดตั้งดังนี้

6.1 กรณีที่ท้องถิ่นไม่มีสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ และมีความประสงค์จะรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนสามารถที่จะรวมกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรได้ โดยไปติดต่อขอคำแนะนำจากสหกรณ์อำเภอหรือสหกรณ์จังหวัด เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ตามระเบียบของนายทะเบียนสหกรณ์

6.2 กรณีที่ท้องถิ่นมีสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรที่มีความสนใจจะสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จะต้องยื่นใบสมัครที่ประธานกลุ่มที่อยู่ใกล้บ้านตน เพื่อนำเสนอให้ที่ประชุมกลุ่มพิจารณา เมื่อที่ประชุมกลุ่มเห็นสมควรรับเข้าเป็นสมาชิก โดยมีคะแนนเสียงรับรองไม่น้อยกว่าสองในสามของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด ประธานกลุ่มจะเสนอใบสมัครให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อคณะกรรมการดำเนินการพิจารณาอนุมัติให้เข้าเป็นสมาชิกแล้ว สหกรณ์จะแจ้งให้ผู้สมัครไปชำระค่าหุ้น ค่าธรรมเนียมแรกเข้า และลงลายมือชื่อในทะเบียนสมาชิกภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

เมื่อผู้สมัครชำระเงินค่าหุ้น ค่าธรรมเนียมแรกเข้าและลงลายมือชื่อในทะเบียนสมาชิกแล้ว จึงถือว่าเป็นสมาชิกสหกรณ์ และมีสิทธิในสหกรณ์ในฐานะที่สมบุรณ์ ค่าธรรมเนียมแรกเข้าถือเป็นรายได้ของสหกรณ์จะเรียกเงินคืนไม่ได้ แต่เงินค่าหุ้นสหกรณ์จะจ่ายคืนให้เมื่อสมาชิกลาออกจากสหกรณ์ ถ้าเมื่อใดสหกรณ์มีกำไร สมาชิกจะได้ผลตอบแทนจากเงินค่าหุ้นซึ่งเรียกว่า เงินปันผลตามหุ้นสรุปได้ว่าการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้นสมาชิกจะเสียเพียงเงินค่าธรรมเนียมแรกเข้าเท่านั้น

7. เงินทุนของสหกรณ์การเกษตร

การที่สหกรณ์มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงแหล่งเงินทุนแล้วเราสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ แหล่งเงินทุนภายใน และแหล่งเงินทุนภายนอก ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นิพนธ์ บุญรักษา, 2542 : 171-172)

7.1 แหล่งเงินทุนภายใน ได้แก่ แหล่งเงินทุนที่ได้รับจากสมาชิกในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- 1) ทุนเรือนหุ้นค่าธรรมเนียมการเป็นสมาชิกแรกเข้า
- 2) ทุนสำรอง
- 3) ทุนหมุนเวียนช่วยเหลือการเกษตร
- 4) เงินฝากจากสมาชิก

5) เงินกู้จากสมาชิก

ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์การเกษตร เป็นเงินที่สมาชิกลงทุนไว้ในสหกรณ์ โดยแยกเป็นเงินถือหุ้นจากสมาชิกใหม่ เงินถือหุ้นตามส่วนของเงินกู้ เงินถือหุ้นตามความสมัครใจ ส่วนเงินทุนสำรอง เป็นเงินที่สหกรณ์ได้สะสมไว้จากกำไรสุทธิในแต่ละปี เพื่อนำมาใช้ในกรณีที่สหกรณ์ขาดทุนจะได้อุปถัมภ์กระเทือนฐานะการเงินของสหกรณ์ เงินฝากจากสมาชิกได้จากเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ

7.2 แหล่งเงินทุนจากภายนอก ได้แก่ แหล่งเงินทุนที่นำมาจากบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่มีได้เป็นสมาชิกสหกรณ์นั้น แหล่งเงินทุนประเภทนี้ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) เงินฝากจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิก
- 2) เงินกู้
- 3) เงินเบิกเกินบัญชี
- 4) เครดิตส่วนบุคคล
- 5) เงินช่วยเหลือ

เงินกู้ยืมเป็นเงินทุนที่สำคัญทางหนึ่งของสหกรณ์การเกษตร เพราะเงินทุนของสหกรณ์เองไม่เพียงพอกับความต้องการและปริมาณธุรกิจ จำเป็นที่สหกรณ์ต้องกู้ยืมเงินทุนส่วนหนึ่งมาจากแหล่งต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เงินกู้จากโครงการช่วยเหลือเกษตรกร (เงินกู้ระยะยาว) จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ องค์กรตลาดเพื่อการเกษตรกร

8. โครงสร้างของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินการอยู่ทั่วประเทศในปัจจุบันนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตรทั่วไป สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนา และสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษ มีรายละเอียดดังนี้ (วรชัย สิงห์ฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปศร, 2553 : 94-95)

8.1 สหกรณ์การเกษตรทั่วไป คือ สหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอต่างๆ ดำเนินการจัดตั้งควบคุมดูแลและแนะนำโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจด้านสินเชื่อ ด้านเงินฝาก การรวมกันซื้อขาย การแปรรูป การบำรุงที่ดินและบริการอื่นๆ โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนในด้านดำเนินงานจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เงินทุนส่งเสริมการสหกรณ์และเงินทุนสหกรณ์เอง รัฐมีนโยบายที่จะจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นให้ครบทุกอำเภอและดำเนินธุรกิจแบบเอนกประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

8.2 สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนา คือ สหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งขึ้น โดยมีโครงการร่วมกับส่วนราชการอื่นๆ ที่ประสงค์จะให้สหกรณ์การเกษตรมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาในท้องที่ที่ส่วนราชการนั้นๆ เป็นเจ้าของเรื่อง และใช้เงินงบประมาณในส่วนของราชการนั้นๆ ดำเนินการ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) สหกรณ์การเกษตรกองกำลังรักษาความปลอดภัยกลาง (กรป. กลาง) ของกองบัญชาการทหารสูงสุดที่เข้าไปดำเนินการจัดตั้งในเขตพื้นที่แทรกซึม สหกรณ์การเกษตรในเขตนิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์ สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินของสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น

การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนาี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ และอยู่ในความควบคุมดูแล และแนะนำของกรมส่งเสริมสหกรณ์

8.3 สหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษ คือ สหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งขึ้นตามกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะของเกษตรกร ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์เฉพาะอย่าง ซึ่งพอจะแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ผลิตและผู้ปลูก เช่น สหกรณ์ผู้ผลิตไม้ดอกไม้ประดับแห่งประเทศไทย สหกรณ์ผู้ผลิตใบยาสูบ สหกรณ์ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น
- 2) กลุ่มชาวไร่ชาวนา เช่น สหกรณ์การเกษตรสวนส้มบางมด
- 3) กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เช่น สหกรณ์โคนม

9. คุณสมบัติ และสิทธิ หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ผู้ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ (นิพนธ์ บุญรักษา, 2542 : 174-175)

- 1) เป็นเกษตรกร บรรลุนิติภาวะ และมีสัญชาติไทย
- 2) เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีชื่อเสียงดี ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพและรู้จักประหยัด
- 3) ตั้งบ้านเรือนและดำเนินงานเกษตรกรรมอยู่ในแดนดำเนินงานของสหกรณ์
- 4) ทำการเกษตรในที่ดินพอสมควร และมีรายได้จากการเกษตรพอที่จะชำระหนี้ตามข้อผูกพันที่มีต่อสหกรณ์ได้
- 5) ไม่เป็นคนทุพพลภาพ วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ
- 6) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือ เป็นผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว
- 7) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากสมาชิกสหกรณ์ใดๆ โดยมีความผิด แต่ถ้าถูกให้ออกจากสมาชิกสหกรณ์โดยมีความผิด ต้องพ้นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่ถูกให้ออก

จากคุณสมบัติดังกล่าวผู้ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร จะต้องเลือกเข้าสังกัดกลุ่มสมาชิกที่มีอยู่เดิม หรืออาจจะมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ ตามลักษณะถิ่นฐานที่อยู่ใกล้เคียงกัน และมีการประกอบอาชีพการเกษตรที่คล้ายคลึงกัน ยื่นใบสมัครตามแบบที่กำหนดไว้ผ่านประธานกลุ่มเพื่อเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม เมื่อที่ประชุมกลุ่มพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครแล้ว เห็นชอบด้วย และลงมติรับรองด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนผู้เข้าประชุมแล้ว จึงเสนอให้คณะกรรมการดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อคณะกรรมการดำเนินการได้สอบสวนพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้สมัครซึ่งที่ประชุมกลุ่มรับรองแล้วนั้น มีคุณสมบัติถูกต้อง และเข้าใจในข้อบังคับของสหกรณ์โดยตลอดก็ให้ผู้สมัครนั้นเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ แล้วแจ้งให้ผู้สมัครนั้นชำระค่าหุ้นเต็มมูลค่า อย่างน้อย 1 หุ้นเมื่อสมัครได้ชำระค่าหุ้นดังกล่าวแล้วจึงถือว่าได้เข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรในสังกัดกลุ่ม

เมื่อได้รับเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรแล้ว สมาชิกจะมีสิทธิและหน้าที่ในการบริหารงานสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

- 1) มีสิทธิในการควบคุมสหกรณ์ให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกต่อสมาชิกเอง
- 2) มีสิทธิรับเลือกเป็นกรรมการดำเนินการ หรือเป็นผู้แทนของสมาชิกในเรื่องต่างๆ
- 3) มีสิทธิแสดงความคิดเห็น และออกเสียงลงคะแนนเพื่อลงมติในปัญหาต่างๆ
- 4) มีสิทธิเข้าชื้อกันเพื่อให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อมีเหตุจำเป็น และสมาชิกเห็นว่าสมควรจะมีการประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อพิจารณาปัญหานั้นๆ
- 5) มีหน้าที่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม และประชุมใหญ่ด้วยตนเองทุกครั้ง พร้อมทั้งชักจูงให้สมาชิกผู้อื่นเข้าร่วมประชุมด้วย
- 6) มีหน้าที่เลือกตั้งประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อให้ได้คนดีมีความสามารถ และเป็นที่น่าเชื่อถือไว้วางใจได้เข้าไปบริหารงานสหกรณ์
- 7) มีหน้าที่ถือหุ้น และฝากเงินกับสหกรณ์ เพื่อเพิ่มทุนให้แก่สหกรณ์ อันจะทำให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้กว้างขวางขึ้น
- 8) มีหน้าที่อุดหนุน หรือทำธุรกิจกับสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ
- 9) มีหน้าที่ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับสหกรณ์ในทุกทาง เพื่อความสำเร็จของสหกรณ์
- 10) ต้องหมั่นศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ ของสหกรณ์ เพื่อช่วยกันแก้ไขปรับปรุงสหกรณ์ให้ก้าวหน้า
- 11) มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ และนโยบายของสหกรณ์ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ในสิ่งที่จะทำให้สหกรณ์สามารถให้บริการที่จำเป็นแก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

10. ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

สำหรับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบัน แบ่งแยกธุรกิจออกเป็น 6 ธุรกิจ คือ (วรชัย สิงห์ฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปตร, 2553 : 296-297)

10.1 ธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน ประกอบด้วย การรับฝากเงิน และการให้เงินกู้แก่สมาชิก

10.1.1 การรับฝากเงิน สหกรณ์การเกษตรรับฝากเงินจากสมาชิกด้วย เพื่อเป็นการระดมทุนของสหกรณ์และช่วยส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก การรับฝากเงินจากสมาชิก แยกเงินฝากออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) เงินฝากประจำ กำหนดให้สมาชิกจะต้องฝากอย่างต่ำไม่น้อยกว่า 50 บาท โดยมีกำหนดเวลาฝากที่แน่นอน เมื่อถอนคืนต้องถอนเต็มจำนวนยอดฝากในแต่ละครั้งนั้น ถ้าฝากไม่ครบกำหนดเวลาที่ตกลงจะไม่จ่ายดอกเบี้ยให้ หรือลดดอกเบี้ยลงไปตามส่วนเวลาที่ฝากไม่ครบกำหนดนั้น

2) เงินออมทรัพย์ เงินฝากประเภทนี้วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิกสหกรณ์ และสะสมไว้เป็นทุนในการดำเนินงาน กำหนดให้สมาชิกฝากครั้งแรกไม่ต่ำกว่า 10 บาท แล้วจะฝากเพิ่มเท่าไรเมื่อไร ถอนเมื่อใด เท่าไร ทำได้ตลอดเวลา ยกเว้นแต่ถ้ายอดเงินฝากเหลือน้อยกว่า 10 บาท จะถอนได้ก็ต่อเมื่อต้องทำการปิดบัญชีเท่านั้น

10.1.2 การให้เงินกู้แก่สมาชิก สหกรณ์การเกษตรให้เงินกู้แก่สมาชิก พร้อมทั้งการแนะนำและควบคุมการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การดำเนินธุรกิจประเภทนี้นั้น เพื่อให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการเกษตร ธุรกิจการซื้อ และธุรกิจการขาย การให้สินเชื่อสหกรณ์ อาจจ่ายเงินกู้แก่สมาชิกเป็นเงินสดหรือจ่ายเป็นสิ่งของ หรือจ่ายเงินกู้ทั้งในรูปเงินสดและสิ่งของ สหกรณ์ให้แก่สมาชิก 2 ประเภทคือ

1) เงินกู้ระยะสั้น เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานด้านการเกษตร สำหรับฤดูกาลผลิตหนึ่งๆ โดยใช้จ่ายเป็นค่าพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องพ่นยา อาหารสัตว์ วัสดุ การเกษตร ค่าเครื่องมือ เครื่องใช้ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือ ค่าพันธุ์สัตว์ ชื่อลูกปลา ค่าจ้าง และค่าเช่าในการเกษตรที่ต้องชำระในรูปเงินสด ค่าภาษีอากรเกี่ยวกับการเกษตร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในครอบครัว และกำหนดให้ชำระคืนภายใน 12 เดือน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลพิเศษไม่เกิน 18 เดือน

2) เงินกู้ระยะปานกลาง เพื่อใช้ในการลงทุนในสินทรัพย์การเกษตร ซึ่งโดยปกติใช้ประโยชน์ได้นานกว่าฤดูกาลผลิตหนึ่งๆ เช่น การบุกเบิกหรือปรับปรุงที่ดิน ชื่อที่ดิน การสร้างหรือปรับปรุงแหล่งน้ำ คันคูน้ำ ประตูกักน้ำ ชื่อสัตว์ไว้ใช้งาน ชื่อสัตว์ใช้ทำพันธุ์ (โค, กระบือ, สุกร) หรือเครื่องทุ่นแรงต่างๆ รถยนต์เข็น เพื่อขนผลผลิต เป็นต้น

10.2 ธุรกิจการซื้อ คือการที่สหกรณ์จัดหาสินค้ามาไว้จำหน่ายแก่สมาชิก ธุรกิจการซื้อมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าธุรกิจอื่นๆ เป็นการสนับสนุนการผลิตผลผลิตของสมาชิก ซึ่งได้กู้เงินจากสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะจัดหาสินค้าที่จำเป็นมาจำหน่ายให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก สหกรณ์การเกษตรไม่ได้ดำเนินงานแบบร้านสหกรณ์ ในการจัดหาสิ่งของต่างๆ มาเตรียมไว้เพื่อขายแก่สมาชิก แต่สหกรณ์การเกษตรจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก เช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถนาขนาดเล็ก ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ กับสิ่งของที่จำเป็นในครอบครัวสมาชิก เช่น ข้าวสาร น้ำปลา ผงซักฟอก ฯลฯ มาขายแก่สมาชิก โดยสหกรณ์ดำเนินการ ดังนี้

10.2.1 การจัดหา สหกรณ์จะสอบถามความต้องการสิ่งของดังกล่าวจากสมาชิกเป็นคราวๆ ไป แล้วจัดหามาขายเฉพาะสิ่งของและจำนวนตามใบสั่งซื้อของสมาชิกเท่านั้น

10.2.2 การขาย ปกติการขายสิ่งของต่างๆ จะขายด้วยเงินสด ซึ่งเป็นวิธีการที่สหกรณ์ไม่ต้องเสี่ยงกับความสูญเสีย และสมาชิกจะซื้อสินค้าได้ในราคาถูกกว่าการซื้อขายด้วยเงินเชื่อ นอกจากนี้เพื่อความสะดวกสำหรับสมาชิกสหกรณ์จะใช้วิธีโอนเงินกู้ของสมาชิกมาชำระค่าสิ่งของ หรือใช้เงินฝากของสมาชิกมาชำระค่าสิ่งของ หรือหักเงินค่าผลผลิตการเกษตรของสมาชิก ที่สหกรณ์ขายได้มาชำระค่าสิ่งของ

10.3 ธุรกิจการขาย หรือการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อขาย ได้แก่ การรวบรวมผลผลิตของสมาชิกมาจัดการขายให้ได้ราคาดี เช่น ข้าวเปลือก ฯลฯ ปัญหาการตลาดสำหรับผลผลิตการเกษตรของสมาชิกเป็นปัญหาสำคัญของสหกรณ์การเกษตร ดังนั้นสหกรณ์จะพยายามหาตลาดเพื่อขายผลผลิตการเกษตรของสมาชิกให้ได้ราคาที่เป็นธรรม โดยสหกรณ์จะดำเนินงานตั้งแต่การรวบรวม การเก็บรักษา การคัดคุณภาพ การแปรรูป และการจัดจำหน่าย ซึ่งได้แก่

10.3.1 การรวบรวม สหกรณ์มีวิธีการรวบรวมผลผลิตการเกษตรจากสมาชิก 3 วิธี คือ

1) ซื้อขาด สหกรณ์จ่ายเงินค่าผลผลิตการเกษตรเป็นเงินสดแก่สมาชิกทันทีที่สมาชิกรับส่งผลผลิตการเกษตรแก่สหกรณ์ตามราคาซื้อในขณะนั้น

2) ผักขาย โดยสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิก

3) การรวมกันขายหรือวิธีการกงสี หมายถึง การนำผลผลิตการเกษตรของสมาชิกรวมเป็นกองกลาง สมาชิกมอบกรรมสิทธิ์ผลผลิตการเกษตรให้สหกรณ์จัดการขายได้ตามที่เห็นสมควร โดยสหกรณ์คิดค่าธรรมเนียมจัดการขายจากสมาชิกเพียงเท่าที่คุ้มกับค่าใช้จ่าย ทั้งนี้สมาชิกจะได้รับราคาขายปลายทาง ซึ่งเป็นราคาที่เป็นธรรม และสหกรณ์ไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน วิธีนี้เป็นวิธีดำเนินงานที่ถูกต้องของสหกรณ์

10.3.2 การจำหน่าย สำหรับตลาดภายในประเทศ สหกรณ์อาจจัดตลาดและขายเองหรือทำสัญญาขายกับโรงงาน หรือมอบให้ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดดำเนินการ ส่วนตลาดต่างประเทศสหกรณ์จะมอบให้ชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติเป็นผู้จัดการขาย

10.3.3 การแปรรูป เพื่อประโยชน์ในการขายผลผลิตการเกษตรของสมาชิกให้ได้ราคาดี สหกรณ์อาจมีโรงงานแปรรูปตามความจำเป็น เช่น โรงสี โรงงานผลิตไบโชา โรงงานนม เป็นต้น

10.4 การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมการเกษตรเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสหกรณ์การเกษตร ในการเผยแพร่วิชาการเกษตรแผนใหม่แก่สมาชิก อันจะเป็นการเพิ่มผลผลิตการเกษตรของสมาชิก ถือว่าการส่งเสริมการเกษตรเป็นธุรกิจหนึ่งของสหกรณ์ ก็เพราะว่าหากสหกรณ์จะประกอบธุรกิจด้านส่งเสริมการเกษตรให้ได้ผลจริงจัง สหกรณ์จำเป็นต้องจ้างนักการเกษตรของสหกรณ์เองแล้วเรียกเก็บค่าบริการเกี่ยวกับการนี้จากสมาชิกตามสมควร การส่งเสริมการเกษตรของสหกรณ์ดำเนินการดังนี้ คือ

10.4.1 การส่งเสริมเผยแพร่ความรู้การเกษตร สหกรณ์จำเป็นต้องขอความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง คือ กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้คำแนะนำส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรแก่สมาชิก เช่น การทำแผนไร่นา การเพาะปลูกตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้ผลผลิตดีขึ้น การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่ปลอดภัยและได้ผล การปรับปรุงคุณภาพผลผลิตการเกษตร การเก็บรักษา ที่ถูกต้องตลอดจนการทำแปลงทดลองและแปลงสาธิตตัวอย่าง เพื่อศึกษาหาความรู้ต่างๆ ในการเพาะปลูกรวมทั้งเป็นตัวอย่างและเป็นแหล่งฝึกอบรมสมาชิกด้วย

10.4.2 การวางแผนการเพาะปลูก สหกรณ์จะวางแผนการเพาะปลูกให้สมาชิกและกำหนดให้สมาชิกเพาะปลูกพืชที่ตลาดต้องการ โดยให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาด รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพตามความต้องการของตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกขายผลผลิตการเกษตรของตนได้ในราคาที่ดีขึ้น

10.5 การบริการและบำรุงที่ดิน สหกรณ์การเกษตรจะติดตั้งเครื่องสูบน้ำ การจัดสร้างทำนบ หรือเหมืองฝาย ตลอดจนการจัดระบบการส่งน้ำและระบายน้ำ เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์แก่การเพาะปลูกของสมาชิกอย่างได้ผลดีและทั่วถึง โดยสหกรณ์จำเป็นต้องเรียกเก็บเงินค่าบริการจากสมาชิกตามอัตราพอสมควร เพื่อทดแทนเงินที่สหกรณ์ได้ลงทุนไป

10.6 การให้การศึกษอบรม เป็นหน้าที่สำคัญของสหกรณ์ที่จะต้องให้การศึกษอบรมแก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ ตลอดจนพนักงานของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบถึง

หน้าที่ และความรับผิดชอบตามหลักและวิธีการของสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การประกอบธุรกิจของสหกรณ์เป็นไปด้วยดี

11. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของสหกรณ์

ปัจจัยที่จะทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน คือ

11.1 ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์และกรรมการดำเนินการ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ สหกรณ์เป็นการรวมคน ดังนั้นคนที่มาร่วมกันจำเป็นต้องเข้าใจถึงความมุ่งหมายในการรวมกัน รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งหลักและวิธีการสหกรณ์จึงจะทำให้ดำเนินกิจการได้โดยราบรื่น มีความมั่นคงและเข้มแข็ง สามารถอำนวยประโยชน์ให้สมาชิกได้สมความมุ่งหมาย ดังนั้นควรอบรมให้บุคคลที่จะมาร่วมกันตั้งสหกรณ์รู้เรื่องดังกล่าวด้วย

11.2 ทุนดำเนินงานสหกรณ์มีเพียงพอ ทุนดำเนินงานได้มาจากค่าหุ้น เงินรับฝากเงินกู้ยืม เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ๆ และกำไรที่สะสมไว้ ผู้ริเริ่มตั้งสหกรณ์จึงควรประมาณการไว้ว่าจะได้เงินทุนเป็นจำนวนเท่าใด จะได้จากไหน และถ้าไม่เพียงพอจะหาเพิ่มเติมได้โดยวิธีใด

11.3 ปริมาณธุรกิจที่เพียงพอ สหกรณ์ต้องมีรายจ่ายจากการดำเนินธุรกิจ รายจ่ายบางประเภทคงที่ไม่ว่าจะทำธุรกิจมากน้อยเท่าใด เช่น เงินเดือน ค่าสีกหรือ เป็นต้น ดังนั้น สหกรณ์จะต้องทำธุรกิจให้มาก พอจนมีรายได้คุ้มกับรายจ่าย ผู้ริเริ่มตั้งสหกรณ์จึงต้องประมาณดูว่าสหกรณ์สมควรทำธุรกิจกับสมาชิกในด้านไหนมากน้อยเพียงใด ตลอดจนการโฆษณาเชิญชวนหรือชักชวนให้สมาชิกมาทำธุรกิจกับสหกรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

11.4 ผู้จัดการสหกรณ์ สหกรณ์ต้องทำธุรกิจ ต้องมีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานและควบคุม กิจการของสหกรณ์อย่างใกล้ชิด ผู้จัดการสหกรณ์ต้องทำงานให้สหกรณ์เต็มเวลา ควรมีประสบการณ์ ในการดำเนินธุรกิจ มีความสามารถซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง และมีความรู้ในหลักการวิธีการสหกรณ์ ผู้ริเริ่มตั้งสหกรณ์จึงจำเป็นต้องพิจารณาคัดเลือกหาคนที่มีความสมบัติที่เหมาะสมมาปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการสหกรณ์

11.5 ความต้องการของกลุ่มบุคคลที่จะรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ จะต้องเป็นความต้องการที่แท้จริง ของกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นสหกรณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เขาเหล่านั้นไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง

12. ปัญหาของสหกรณ์การเกษตร

ปัญหาของสหกรณ์การเกษตรแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ปัญหาด้านสมาชิก ปัญหาด้านคณะกรรมการดำเนินการ ปัญหาด้านการจัดการ ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของทางราชการ ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ และปัญหาอื่นๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (หลักการสหกรณ์, 2558)

12.1 ปัญหาด้านสมาชิก มีรายละเอียดดังนี้

12.1.1 ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์ สาเหตุมาจากการขาดความเข้มงวดในการรับสมัครสหกรณ์ หรือมีการเล่นพรรคเล่นพวก ทำให้ได้สมาชิกที่ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์ สมาชิกเหล่านี้มักจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ขอกู้ยืมเงิน

แล้วไม่ส่งเงินตามสัญญา ชื่อวัสดุการเกษตรจากสหกรณ์ไปจำหน่าย ทำให้สมาชิกที่มีความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวไม่มีโอกาสที่จะได้ ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อสมาชิกและภาพพจน์ของสหกรณ์

12.1.2 สมาชิกขาดความภักดีต่อสหกรณ์ สมาชิกไม่เข้าร่วมประชุมใหญ่ทำให้ไม่สามารถรับรู้ความเป็นไปของสหกรณ์ เกี่ยวกับการจำหน่ายผลิตผลก็เช่นกัน สมาชิกมักจะนำผลิตผลไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางในกรณีที่พ่อค้าคนกลาง รับซื้อผลิตผลในราคาที่สูงกว่าที่สหกรณ์ตั้งไว้เพียงเล็กน้อย

12.1.3 สมาชิกขาดความร่วมมือและส่งเสริมงานสหกรณ์ ปัญหาที่สำคัญ คือ ธุรกิจการให้เงินกู้แก่สมาชิก ถ้าสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการส่งเงินกู้คืนให้แก่สหกรณ์ ส่งเงินกู้ช้า ก็จะเป็นผลเสียต่อสมาชิกโดยรวม เพราะสหกรณ์ไม่มีเงินที่จะนำไปส่งคืนแก่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและไม่ได้รับอนุมัติให้ขยายวงเงินกู้ในปีต่อไป ทำให้สถานการณ์ทางการเงินของสหกรณ์ต้องชะงักตัว

12.1.4 สมาชิกไม่ศรัทธาในงานสหกรณ์เกษตรกรที่เข้ามาเป็นสมาชิก โดยการถูกชักจูง หลังจากที่ เป็นสมาชิกแล้ว เมื่อสหกรณ์ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้ได้ในเวลาอันสมควร สมาชิกเหล่านี้ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย และขาดความศรัทธาในงานสหกรณ์

12.2 ปัญหาด้านคณะกรรมการดำเนินการ มีรายละเอียดดังนี้

12.2.1 ขาดประสบการณ์ในการบริหารงานสหกรณ์

12.2.2 ไม่อุทิศเวลาเพื่องานสหกรณ์ กรรมการบางคนแสวงหาผลประโยชน์จากสหกรณ์ในทางการเงิน หรือเข้ามาเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมืองทำให้กรรมการที่จะอุทิศตนเพื่องานสหกรณ์มีน้อยมาก

12.2.3 ไม่ทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิก คณะกรรมการบางคนมีหนี้ค้ำชำระอยู่กับสหกรณ์ ทำให้สมาชิกเอาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้คณะกรรมการไม่กล้าออกไปติดตามทวงหนี้จากสมาชิกที่ค้างชำระ

12.2.4 ขาดความซื่อสัตย์ เช่น คณะกรรมการนำเงินมาใช้ส่วนตัว พิจารณาอนุมัติเงินกู้เฉพาะญาติพี่น้องทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม สมาชิกขาดความเลื่อมใส

12.2.5 ปัญหาอื่นๆ

1) กรรมการได้รับเลือกตั้งโดยที่ตัวเองไม่สมัครใจ ทำให้ต้องเข้ารับตำแหน่งด้วยความจำใจ

2) กรรมการเข้ามาทำงานในสหกรณ์วันละหลายๆ คน ทั้งๆ ที่งานในสหกรณ์มีน้อยมากทำให้ สหกรณ์มีค่าใช้จ่ายสูง

12.3 ปัญหาด้านการจัดการ มีรายละเอียดดังนี้

12.3.1 การจัดการขาดประสิทธิภาพและทุจริต งานจัดการเป็นงานที่ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความรับผิดชอบจึงต้องจ้างในอัตราเงินเดือนสูง เนื่องจากสหกรณ์มีทุนน้อยทำให้ไม่สามารถจัดจ้างผู้จัดการสหกรณ์ที่มีความสามารถได้ ในทางปฏิบัติจึงมักจะทำให้กรรมการสหกรณ์ทำหน้าที่การจัดการด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีจำนวนน้อย พนักงานสหกรณ์หนึ่งคนจึงต้องทำงานหลายหน้าที่ โอกาสทุจริตจึงมีได้โดยง่าย

12.3.2 การจัดการขาดการประสานงาน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ไม่รู้ขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วย ทำให้เกิดปัญหาการก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน

12.4 ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของทางราชการ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อสหกรณ์โดยตรง ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานสหกรณ์ที่ทำงานใกล้ชิดสมาชิกมากที่สุดในส่วนภูมิภาค ได้แก่ สหกรณ์อำเภอ เกษตรและสหกรณ์จังหวัด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

12.4.1 การกำหนดขอบเขตหน้าที่ที่กว้างเกินไป การที่เจ้าหน้าที่ของทางราชการมีความรับผิดชอบหลายด้านเกินไปทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างครบทุกอย่าง ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ล้มหน้าที่ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การให้การศึกษาอบรมหลักการสหกรณ์ให้แก่สมาชิกได้รับทราบ

12.4.2 ขาดความเข้มงวดในการตรวจสอบ สืบเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบ กำกับ และแนะนำทางด้านการบัญชีของสหกรณ์ได้อย่างละเอียด จึงเปิดโอกาสให้มีการทุจริตในสหกรณ์มากขึ้น

12.4.3 การโยกย้ายเจ้าหน้าที่บ่อยเกินไป การโยกย้ายข้าราชการบ่อยเกินไปทำให้เกิดผลเสียต่อการประสานงานต่อระหว่างเจ้าหน้าที่คนเดิมกับเจ้าหน้าที่คนใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสหกรณ์เป็นงานที่จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาที่ต้องดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

12.5 ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่มีปัญหา มีดังนี้

12.5.1 ธุรกิจการให้กู้ยืมเงิน มีปัญหาดังนี้

1) จำนวนเงินที่ให้สมาชิกกู้ยืมน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน
2) สมาชิกไม่ส่งชำระหนี้ได้ตามสัญญา ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประกอบการเกษตรที่ไม่ได้ผล ไม่เข้าใจหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ดีพอ นำเงินกู้ออกไปใช้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

12.5.2 ธุรกิจการซื้อ คือ ธุรกิจในการจัดหาวัสดุการเกษตรมาจำหน่ายแก่สมาชิกมีความสำคัญรองลงมาจากธุรกิจการให้กู้ยืม ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1) สินค้าที่สหกรณ์จัดมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก มีมูลค่าเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับความต้องการซื้อสินค้าทั้งหมดของสมาชิก

2) การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก ไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของสมาชิกเสียก่อน ทำให้สินค้าบางรายการขายไม่ได้ เสื่อมคุณภาพ มีผลเสียต่อทุนหมุนเวียนของสหกรณ์

12.5.3 ธุรกิจการขาย มีปัญหาดังนี้

1) สหกรณ์ไม่สามารถรับซื้อผลผลิตการเกษตรจากสมาชิกได้ตามเป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น สหกรณ์ขาดเงินทุนดำเนินงาน สมาชิกสหกรณ์ไม่ให้ความร่วมมือ

2) สหกรณ์ขาดอุปกรณ์การตลาด เช่น รถยนต์ โรงสี โกดังเก็บสินค้า เครื่องซัง ตวง วัดที่ได้มาตรฐานและทันสมัยทั้งนี้เนื่องจากขาดเงินทุนในการจัดหา

12.6 ปัญหาอื่นๆ มีรายละเอียดดังนี้

12.6.1 การผลิตขึ้นกับสภาวะธรรมชาติ

12.6.2 ที่ตั้งสำนักงานอยู่ห่างไกลชุมชน

12.6.3 การจัดเก็บเอกสารในสำนักงานสหกรณ์ขาดความเป็นระเบียบ ยากแก่การค้นหา เปิดช่องทางให้มีการทุจริตได้ง่าย ในกรณีที่เอกสารเกิดชำรุดหาย

สรุป

สหกรณ์ คือ การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีอาชีพเดียวกัน หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และปัญหาทางเศรษฐกิจที่สมาชิกประสบอยู่ ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลักการสหกรณ์ ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 7 ประการ คือ การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิก การปกครองตนเอง และความเป็นอิสระ การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ และการเอื้ออาทรต่อชุมชน สหกรณ์ในประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท โดยแบ่ง 3 ประเภทแรกเป็นสหกรณ์ภาคการเกษตรได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง สหกรณ์นิคม และอีก 4 ประเภท เป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์การเกษตร คือ การรวมกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร จัดตั้งขึ้นโดยการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปัญหาทางเศรษฐกิจที่สมาชิกประสบอยู่ ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สหกรณ์การเกษตรมีประวัติความเป็นมาโดยเริ่มจากการควบสหกรณ์หาทุน หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า สหกรณ์เครดิตไม่จำกัด ซึ่งสหกรณ์ประเภทนี้ที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์แรกก็คือ สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย สาเหตุของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร เกิดจากปัญหาต่าง ดังนี้ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาการขาดแคลนที่ดิน ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง และปัญหาการตลาด สหกรณ์การเกษตรมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อการหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืม ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมทรัพย์ ช่วยเหลือสมาชิกในด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ช่วยเหลือสมาชิกในการจำหน่ายผลิตผลของสมาชิกให้ได้ราคาดี และส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตรแผนใหม่แก่สมาชิก สหกรณ์การเกษตรมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจดังนี้ การหาเงินทุน การให้บริการด้านการผลิต การให้บริการด้านการผลิต การให้บริการด้านการตลาด และการให้บริการด้านการดำเนินธุรกิจ เงินทุนของสหกรณ์มากแหล่งเงินทุนภายใน และแหล่งเงินทุนภายนอก สหกรณ์การเกษตรแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตรทั่วไป สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนา และสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษ ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรแบ่งออกเป็น 6 ธุรกิจ คือ ธุรกิจ

เกี่ยวกับการเงิน ธุรกิจการซื้อ ธุรกิจการขาย การส่งเสริมการเกษตร การบริการและบำรุงที่ดิน และการให้การศึกษาอบรม ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของสหกรณ์ คือ สมาชิกสหกรณ์และกรรมการดำเนินการ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ ทุนดำเนินงานสหกรณ์มีเพียงพอ ปริมาณธุรกิจที่เพียงพอ ผู้จัดการสหกรณ์รับผิดชอบการดำเนินงานและควบคุมกิจการของสหกรณ์อย่างใกล้ชิด และความต้องการของกลุ่มบุคคลที่รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ปัญหาของสหกรณ์การเกษตรแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ปัญหาด้านสมาชิก ปัญหาด้านคณะกรรมการดำเนินการ ปัญหาด้านการจัดการ ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของทางราชการ ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ และปัญหาอื่นๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 8

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายหลักการสหกรณ์
2. จงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของสหกรณ์ภาคการเกษตรทั้ง 3 ประเภท
3. จงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของสหกรณ์นอกภาคการเกษตรทั้ง 4 ประเภท
4. จงอธิบายถึงความหมายของสหกรณ์การเกษตร
5. สาเหตุของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรคืออะไร
6. สหกรณ์การเกษตรมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่ออะไร
7. บทบาทของสหกรณ์การเกษตรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจประกอบด้วยอะไรบ้าง
8. การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรประกอบด้วยอะไรบ้าง
9. จงยกตัวอย่างปัญหาของสหกรณ์การเกษตรจำนวน 5 ข้อ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
10. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของสหกรณ์ประกอบด้วยอะไรบ้าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2555). **สารสนเทศน่ารู้ทางการเงินสหกรณ์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2558). **ความหมายของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_news.php?nid=140&filename=index. 20 สิงหาคม 2558.

_____. (2558). **ประเภทของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=139#. 20 สิงหาคม 2558.

_____. (2559). **จำนวนสมาชิกสหกรณ์ แยกตามประเภท**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3262&filename=Cooperative_Infors_Statistics. 20 มกราคม 2559.

_____. (2559). **จำนวนสหกรณ์ทั้งหมดในประเทศไทย แยกตามประเภท**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=2440&filename=Cooperative_Infor_5Years_2558. 20 มกราคม 2559.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2558). **ความหมายของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.moac.go.th/main.php?filename=Project11>. 20 สิงหาคม 2558.

จุฬารัตน์ จุลศิริพงษ์. (2548). **เศรษฐศาสตร์เกษตร**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

จุมพล ชละเอม. (2556). ความหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

ประเสริฐ จรรย์ยานุภาพ. (2556). การสหกรณ์ในประเทศไทย. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ลัดดา พิศาลบุตร และส่งเสริมกลิ่นหอม. (2553). แนวคิดและหลักการดำเนินงานสหกรณ์. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วรชัย สิงห์ฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปศร. (2553). สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์รูปแบบอื่นในประเทศไทย. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

หลักการสหกรณ์. (2558). **ความหมายของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://ab.cmcat.ac.th/main/sahakorn/w002.html>. 20 สิงหาคม 2558.

_____. (2558). **ปัญหาของสหกรณ์ในประเทศไทย**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://ab.cmcat.ac.th/main/sahakorn/r003.html>. 20 สิงหาคม 2558.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 9 นโยบายการเกษตร

ความหมายของนโยบายการเกษตร

ประเภทของนโยบายการเกษตร

มาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิต

มาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร

มาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศ

แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11

สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 9 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของนโยบายการเกษตรได้
2. จำแนกประเภทของนโยบายการเกษตรได้
3. อธิบายมาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิตได้
4. อธิบายมาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตรได้
5. อธิบายมาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศได้
6. อธิบายนโยบายการเกษตรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. ศึกษาจากเอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. บรรยายด้วยสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ชักถามนักศึกษาเป็นรายบุคคล
4. สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
5. แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาและค้นคว้าเพิ่มเติมในหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร
2. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง นโยบายการเกษตร
3. หนังสืออ่านประกอบค้นคว้าเพิ่มเติม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการตอบคำถามระหว่างเรียน
2. ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของผู้เรียน
3. ประเมินจากการตรวจแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 9 นโยบายการเกษตร

ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก เป็นแหล่งผลิตอาหาร แหล่งการจ้างงาน และฐานวัตถุดิบให้กับภาคอุตสาหกรรมและบริการ สร้างรายได้ให้กับประเทศ การพัฒนาภาคเกษตรจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากอดีตถึงปัจจุบันภาคการเกษตรประสบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อโอกาสการพัฒนาโดยรวม ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรและผู้บริโภค รัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาในภาคการเกษตร โดยการกำหนดนโยบายการเกษตรเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านการเกษตร ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในประเทศ เนื้อหาในบทที่ 9 ประกอบด้วยความหมายของนโยบายการเกษตร ประเภทของนโยบายการเกษตร และการดำเนินนโยบายการเกษตรของประเทศไทย

ความหมายของนโยบายการเกษตร

โสภณ ทองปาน (2536 : 27) ได้สรุปความหมายของคำว่านโยบายไว้ว่า “นโยบายประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้ 1) หมายถึง การกระทำ วิธีปฏิบัติ กรอบหรือแนวทางที่ควรปฏิบัติ หรือที่จะทำให้มีผลต่อการตัดสินใจที่จะให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง 2) การกระทำดังกล่าวต้องเป็นที่ยอมรับกันในสังคม หรือระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อแก้ปัญหาที่กำลังประสบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่สังคมต้องการ เพื่อให้บรรลุตามความคาดหวัง หรือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้”

สำหรับนโยบายการเกษตรนั้น ตามพระราชบัญญัติเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ. 2533 มาตรา 3 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “แนวทางพัฒนาการเกษตรที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตลอดจนระยะเวลาดำเนินโดยแน่ชัด” และคำว่า การพัฒนาเกษตร หมายถึง “การขยายกำลังและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การทำให้ดีขึ้น ซึ่งภาวการณ์ลงทุน การผลิต การตลาด ราคาสินค้าเกษตรกรรม รายได้ของเกษตรกร โภชนาการ และสวัสดิการอื่นๆ ของเกษตรกร ตลอดจนกิจการที่เกี่ยวข้องกับการนั้น” (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550 : 230)

นอกจากนี้ยังมีนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้นิยามความหมายของเศรษฐศาสตร์การเกษตรไว้ดังนี้

นิพนธ์ บุญรักษา (2542 : 242) นิยามความหมายของนโยบายการเกษตรว่า “นโยบายเกษตร หมายถึง การวางแผนปฏิบัติในการดำเนินงานทางด้านการเกษตร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้สูงขึ้น ซึ่งมุ่งที่จะยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร หรือของคนในชนบทให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น”

โสภณ ทองปาน (2544 : 367) อธิบายความหมายของนโยบายการเกษตรไว้ว่า “นโยบายการเกษตร หมายถึง แนวทางปฏิบัติในสาขาเกษตรเพื่อให้ได้มาในสิ่งซึ่งสังคมคาดหวังหรือต้องการ ต้องพิจารณาต่อไปว่า สังคมส่วนรวมคาดหวังอะไรจากสาขาเกษตรโดยไม่ต้องให้คำจำกัดความของสาขาเกษตร”

จรินทร์ เทศวานิช (2553 : 55) นิยามความหมายของนโยบายการเกษตรว่า “นโยบายการเกษตร หมายถึง การวางแผนงานในการดำเนินงานทางการเกษตรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาเกษตรกร การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น”

อิสริยา นิตินันท์ และประภาส บุญญะศิริ (2557: 379) นิยามความหมายของนโยบายการเกษตรว่า “นโยบายการเกษตร หมายถึง การกระทำต่างๆ ของรัฐบาล เพื่อตอบสนองต่อประเด็นทางเศรษฐกิจสาขาการเกษตร เช่น การผลิตและการบริโภคสินค้าเกษตร”

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของนโยบายการเกษตรได้ว่า นโยบายการเกษตร หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานทางการเกษตรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าเกษตร การประกันราคาพืชผล เพื่อให้มาตรฐานการดำรงชีพของเกษตรกรดีขึ้น

ทั้งนี้ นโยบายการเกษตรที่ใช้ในการวิเคราะห์นโยบาย มีเป้าประสงค์พื้นฐานหลัก 3 ประเภท ได้แก่ ประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมกัน และความมั่นคง หรือความมีเสถียรภาพ มีรายละเอียดดังนี้ (อิสริยา นิตินันท์ และประภาส บุญญะศิริ. 2557, 385)

1. ประสิทธิภาพ หรือการขยายตัวของสาขาเกษตร หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรที่ให้ผลผลิตโดยรวม หรือรายได้สูงสุดซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจสูงสุดของผู้บริโภค ตัวอย่างนโยบายเกษตรที่เน้นเป้าประสงค์ด้านประสิทธิภาพ เช่น นโยบายการวิจัยและพัฒนาข้าวพันธุ์ใหม่ที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่สูง

2. ความเท่าเทียมกัน หรือการกระจายรายได้ หมายถึง การกระจายทรัพยากรที่ใช้ในภาคเกษตร และผลตอบแทนปัจจัยการผลิตระหว่างกลุ่มคนในสังคม อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจว่านโยบายบรรลุเป้าประสงค์เรื่องความเท่าเทียมกันหรือไม่นั้น ในบางครั้งต้องอาศัยวิจารณ์ในการตัดสินใจเรื่องความเป็นธรรม ตัวอย่างนโยบายเกษตรที่เน้นเป้าประสงค์ด้านความเท่าเทียมกัน เช่น นโยบายการจัดการที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกิน และส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายจน

3. ความมั่นคง หรือความมีเสถียรภาพ เช่น การสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การสร้างโครงข่ายคุ้มครองทางสังคมให้ครัวเรือนเกษตรกร การให้การอุดหนุนเกษตรกรทำประกันภัยพืชผล การรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรไม่ให้ราคาสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนทำให้ผู้เดือดร้อนหรือไม่ให้ราคาสินค้าเกษตรลดลงอย่างรวดเร็วจนเกษตรกรเดือดร้อน

นโยบายการเกษตรเป็นสินค้าสาธารณะ กล่าวคือ นโยบายการเกษตรของรัฐบาล ดำเนินการโดยใช้งบประมาณของรัฐบาล ซึ่งมาจากรายได้จากการจัดเก็บภาษีจากประชาชน ดังนั้นประชาชนทุกคนมีสิทธิ์เข้าร่วมโครงการในนโยบายการเกษตรของรัฐบาล เช่น การเข้าร่วมโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกิน นอกจากนั้นนโยบายการเกษตรส่งผลให้เกษตรกรบางกลุ่มได้รับความพอใจเพิ่มขึ้น ในขณะที่เกษตรกรบางกลุ่มได้รับความพอใจลดลง

และเกษตรกรบางกลุ่มได้รับความพอใจเท่าเดิม เช่น นโยบายการสร้างเขื่อนชลประทานเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมในช่วงฤดูฝน และลดปัญหาภัยแล้งในฤดูร้อน จะส่งผลให้เกษตรกรบางส่วนได้รับประโยชน์มี น้ำใช้ในการทำการเกษตร และลดปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้ตลอดปี มี ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น ในขณะที่เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่สร้างเขื่อนเสียประโยชน์จากการสูญเสียพื้นที่ทำ การเกษตร ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับโครงการชลประทานดังกล่าวไม่ได้รับ ผลกระทบใดๆ ได้รับความพอใจเท่าเดิม

ประเภทของนโยบายการเกษตร

การแบ่งประเภทของนโยบายอาจแบ่งวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา โดยพิจารณาว่า ปัญหาที่ประสบอยู่คืออะไร จะแก้ปัญหาได้ต้องใช้นโยบายอะไร เช่น ประเทศไทยประสบปัญหา เศรษฐกิจการเกษตรหลายประการ เช่น ปัญหาทางด้านการผลิต ปัจจัยการผลิต การตลาดและราคา ผลผลิตการเกษตร ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน การวางนโยบาย การเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเพื่อความสะดวกในการเรียนรู้ จึงแบ่งนโยบายการเกษตรออกเป็น 3 ประเภท คือ นโยบายด้านปัจจัยการผลิต นโยบายด้านตลาดและราคา และนโยบายด้านการค้า ระหว่างประเทศ (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 57-58)

1. นโยบายด้านปัจจัยการผลิต

เป็นนโยบายที่จะช่วยทำให้เกษตรกรสามารถผลิตสินค้าเกษตรได้เพิ่มขึ้น และมี ประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะมีผลให้อุปทานสินค้าเกษตรสูงขึ้น มาตรการที่นำมาใช้มีหลายประการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การชลประทาน และสินเชื่อการเกษตร เป็นต้น

2. นโยบายด้านตลาดและราคา

ราคาผลผลิตเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เนื่องจากราคาสินค้า มักจะมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงอยู่เสมอ ในปีใดที่ผลิตได้เกินความต้องการของตลาด ราคาจะต่ำลง จน ผู้ผลิตได้รับความเดือดร้อน แต่ในปีใดผลิตได้น้อย ราคาจะสูงขึ้นจนผู้บริโภคเดือดร้อน รัฐบาลจะเข้า มาแทรกแซงโดยใช้มาตรการต่างๆ เพื่อให้ราคาสินค้าเกษตรมีเสถียรภาพ และเป็นราคาที่ยุติธรรม มาตรการที่ใช้มีหลายประการ เช่น การประกันราคา โครงการคลังสินค้า การประกันภัยพืชผลเกษตร เป็นต้น

3. นโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีรายได้ที่สำคัญจากการส่งสินค้าทางด้านการเกษตรออกจำหน่าย แต่ปริมาณ การส่งออกสินค้าเกษตรในแต่ละปีมีจำนวนไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณการผลิตในประเทศที่ต้อง อาศัยดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ แต่การส่งสินค้าเกษตรออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศนั้นจะ กระทบกระเทือนต่อราคาสินค้าภายในประเทศด้วย กล่าวคือ ในปีใดที่ผลิตได้น้อย แต่การส่งออก

จำหน่ายต่างประเทศมาก ปริมาณสินค้าในประเทศจะลดลงทำให้ราคาสินค้าในประเทศสูงขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าปีใดผลิตได้มาก แต่ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้น้อย ปริมาณสินค้าในประเทศมีมากเกินไปเกินความต้องการ ก็จะทำให้ราคาสินค้าในประเทศลดลง ดังนั้นจึงควรที่จะหามาตรการเพื่อใช้ควบคุมการส่งออก และรักษาเสถียรภาพของราคาและปริมาณสินค้าภายในประเทศ มาตรการที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่ ภาษีศุลกากร การกำหนดโควตา

มาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิต

การพัฒนาและส่งเสริมทางการเกษตรในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้ให้ความสำคัญทางการผลิตทั้งในแง่ของการเพิ่มปริมาณการผลิตและการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ โดยให้การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตในหลายด้าน เช่น การพัฒนาระบบการชลประทาน การจัดที่ดินทำกิน การให้สินเชื่อ การวิจัยและส่งเสริม และการพัฒนาสถาบันเกษตรกร เป็นต้น โดยมาตรการต่างๆ เหล่านี้ ในระยะแรกรัฐมักจะเป็นผู้รับภาระด้านการลงทุนเองทั้งหมด และให้บริการแก่เกษตรกรในลักษณะให้เปล่าเป็นหลัก ต่อมารูปแบบการให้บริการได้เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบการอุดหนุนแต่เพียงบางส่วน หรือการใช้ระบบซื้อขายมากขึ้นเมื่อเห็นว่าเกษตรกรมีความพร้อมที่จะรับภาระได้

1. วัตถุประสงค์ของมาตรการด้านปัจจัยการผลิต

การใช้มาตรการด้านปัจจัยการผลิตมีวัตถุประสงค์เพื่ออย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้ (โสภณ ทองปาน 2536 : 85)

1.1 เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ของเกษตรกร ด้วยการส่งเสริมให้เกษตรกรได้นำปัจจัยการผลิตมาใช้มากขึ้น และในราคาถูก เมื่อเกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้นก็จะผลิตสินค้าได้เพิ่มขึ้นและในที่สุดก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น

1.2 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยให้มีโอกาสใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ เนื่องจากรัฐให้การสนับสนุนซื้อปัจจัยการผลิตในราคาถูก ทำให้เกษตรกรที่ขาดโอกาสสามารถเพิ่มผลผลิตของตนเองได้

1.3 เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ที่เหมาะสมแก่เกษตรกร ในอดีตประเทศต่างๆ ได้นำนโยบายการให้การอุดหนุนปัจจัยการผลิตในราคาต่ำกว่าราคาตลาดไปใช้แทบทุกประเทศ เช่น การให้การอุดหนุนในเรื่องการซื้อปุ๋ยของประเทศต่างๆ เป็นต้น ผลของการจัดหาปุ๋ยให้แก่เกษตรกรทำให้เกษตรกรสามารถผลิตพืชได้มากขึ้น เป็นต้น แต่ในปัจจุบันประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงแอกต 1994 และข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรที่ต้องมีการเปิดตลาด ลดการอุดหนุนภายในประเทศที่มีผลทำให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาด เช่น การประกันราคาพืชผล หรือการให้กู้ยืมเงินโดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าห้องตลาด เป็นต้น รวมทั้งการลดการอุดหนุนการส่งออกด้วย ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงต้องหามาตรการอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรโดยไม่ขัดข้องกับข้อตกลงว่าด้วยการเกษตรขององค์การการค้าโลก

2. ประเภทของมาตรการด้านปัจจัยการผลิต

มาตรการด้านปัจจัยการผลิตมีหลายประเภท ได้แก่ การจัดหาที่ดินทำกิน การชลประทาน การวิจัยและส่งเสริม การให้สินเชื่อ และมาตรการด้านปัจจัยการผลิตอื่นๆ ดังนี้คือ (จรินทร์ เทศวานิช, 2554 : 63-68)

2.1 การจัดหาที่ดินทำกิน ที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการเกษตรเป็นอย่างมาก และจากการที่ที่ดินเพื่อการเกษตรมีความจำกัดมาก แต่ยังมีเกษตรกรอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินน้อย ทำให้เกษตรกรเหล่านี้ต้องเป็นผู้เช่าที่ดินหรือเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เกษตรกรที่เป็นผู้เช่าที่ดินบางส่วนอาจไม่ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงที่ดินทำกินเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เกษตรกรเหล่านี้จึงมีรายได้ต่ำและเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และเป็นปัญหาทางการเมืองอีกด้วย ใน พ.ศ. 2516 ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลทำการปฏิรูปที่ดินเพื่อช่วยเหลือชาวนาที่สูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินรัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ใน พ.ศ. 2518 และได้จัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานปฏิรูปที่ดินในปีเดียวกัน

2.1.1 การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูปที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 หมายถึงการปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดไปจนถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเช่าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรการปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

1) วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปที่ดิน มีดังนี้

- เพื่อปรับปรุงสิทธิและการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสเป็นเจ้าของสิทธิในที่ดิน หรือมีที่ดินประกอบอาชีพอย่างถาวร โดยที่ดินถูกนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น เพราะที่ดินที่เป็นของรัฐอาจจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่าโดยไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย กับที่ดินของเอกชนที่ถูกเจ้าของทอดทิ้งมาก่อนได้ถูกเปลี่ยนมือไปสู่ผู้ผลิตที่แท้จริง และถูกนำมาใช้ทำประโยชน์อย่างเต็มที่ ทำให้การสูญเสียทางเศรษฐกิจลดน้อยลง
- พัฒนาอาชีพเกษตรกรและให้มีการใช้ทรัพยากรที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการปรับปรุงการใช้ปัจจัยการผลิตช่วยให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากมีการลงทุนสูงขึ้น เพราะเกษตรกรตระหนักดีว่าผลผลิตที่เกิดขึ้นจะไม่ตกไปเป็นของคนอื่น จึงมีความกล้าเสี่ยงในการลงทุน มีความขยันขันแข็งเพื่อทำให้รายได้ในครอบครัวสูงขึ้น
- เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่เกษตรกรและชาวชนบทที่ยากจน อันเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดแก่สังคม เนื่องจากการปฏิรูปที่ดินจะช่วยลดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในหมู่ประชากรให้น้อยลง เพราะประชากรที่ไม่มีที่ดิน เมื่อได้รับที่ดินก็จะช่วยให้

ผลิตสินค้าเกษตรได้มากขึ้น รายได้เพิ่มขึ้นทำให้ประชาชนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันมากขึ้น ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่าจะค่อยๆ ลดน้อยลงไป

- เป็นการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า หรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อขยายเนื้อที่ดินทำกินออกไป ซึ่งบางครั้งการทำลายป่ามีผลถึงปัญหาการเกิดอุทกภัย และปัญหาฝนแล้งได้ในที่สุด เนื่องจากเมื่อเกษตรกรมีที่ดินทำกิน การบุกรุกทำลายป่าจะลดลง

2) ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย การปฏิรูปที่ดินในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งทำในที่ดินของรัฐและที่ราชพัสดุ ถ้าเป็นที่ดินของรัฐก็ต้องแบ่งแปลงที่ดินและคัดเลือกเกษตรกรเข้าไปอยู่ ส่วนที่ดินของเอกชนจะต้องดำเนินการจัดซื้อและขอบริจาค แล้วนำมาจัดสรรให้เกษตรกร รวมทั้งให้เกษตรกรเช่าและเช่าซื้อ แต่เนื่องจากการดำเนินการปฏิรูปที่ดินต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก แต่เงินงบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีมีจำนวนจำกัด จึงไม่สามารถดำเนินงานปฏิรูปที่ดินได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นพื้นที่ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรวมจัดให้เกษตรกรเช่าทำกินก็มีปัญหา เพราะส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ โอกาสที่จะพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานมีจำกัด การมีผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างต่ำ ทำให้เกษตรกรที่เช่าซื้อไม่มีเงินส่งชำระค่าเช่าซื้อที่ดิน นอกจากนั้นการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยก็ยังประสบกับปัญหาเรื่องกฎหมาย ระเบียบและวิธีการปฏิบัติที่ขาดความยืดหยุ่นและไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ จึงทำให้การปฏิรูปที่ดินยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

2.2 การชลประทาน การพัฒนาและการขยายพื้นที่ชลประทานจะส่งผลให้มีการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกได้มากขึ้น มีเนื้อที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น ทั้งที่ขยายเนื้อที่เพาะปลูกและสามารถปลูกพืชได้หลายครั้ง ทำให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นเพราะสามารถควบคุมน้ำได้และเปิดโอกาสให้มีการใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ เช่น พันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ปุ๋ย เป็นต้น การชลประทานโดยทั่วไปมีอยู่สองระบบด้วยกัน คือ ระบบการส่งน้ำตามแรงดึงดูดของ เช่น การเก็บกักน้ำ การทดน้ำ การระบายน้ำ เป็นต้น กับระบบการส่งน้ำที่ไม่ใช่แรงดึงดูดของโลก เช่น การสูบน้ำจากแม่น้ำลำคลอง การสูบน้ำจากใต้ดินมาใช้ เป็นต้น

2.2.1 วัตถุประสงค์ของการชลประทาน มีดังนี้

1) เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก และให้เกษตรกรสามารถดำเนินการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี โดยการกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝน และปล่อยน้ำในฤดูอื่นๆ ให้เกษตรกรมีน้ำเพื่อการผลิตตลอดทั้งปี

2) เพื่อลดความเสียหายจากการปลูกพืช โดยอาศัยระบบการระบายน้ำจากพื้นที่ลุ่มตลอดจนการป้องกันน้ำท่วมซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตในทางอ้อม

3) เพื่อลดปัญหาการว่างงานระหว่างฤดูกาล โดยเกษตรกรสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปีทำให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น ปัญหาสังคมและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้จะลดลง

4) เพื่อให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีความกล้าที่จะลงทุนซื้อปัจจัยการผลิต เช่น เครื่องจักรกล ปุ๋ย ยาเคมี เป็นต้น มาใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากความเสี่ยงทางด้านการผลิตลดลง

2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคทางการชลประทาน มีดังนี้

1) ปัญหาด้านแหล่งน้ำที่จะนำมาใช้ในการชลประทานในประเทศมีจำนวนจำกัด คือ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านพื้นที่การเพาะปลูกไม่กี่สาย ก่อให้เกิดปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำที่จะนำมาใช้ทางการชลประทาน

2) ปัญหาด้านเงินทุน เนื่องจากการสร้างระบบการชลประทานต้องใช้เงินทุนและงบประมาณจำนวนมาก แต่ถ้าวรัฐบาลขาดแคลนเงินทุนก็ไม่สามารถพัฒนาระบบการชลประทานได้อย่างรวดเร็ว

3) การสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำย่อมต้องการพื้นที่มาก ทำให้ต้องสูญเสียป่าไม้เพิ่มขึ้น และในบางกรณีก็เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอพยพครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบริเวณสร้างเขื่อนไปอยู่ในท้องถิ่นอื่น ซึ่งการจัดหาที่ดินเพื่อทดแทนทำได้ยาก ทั้งยังถูกต้องด้านจากกลุ่มนักอนุรักษ์บางส่วนที่ไม่ยินยอมให้มีการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ

4) สำหรับระบบการชลประทานที่ได้ก่อสร้างแล้วก็ยังประสบปัญหาเรื่องประสิทธิภาพในการใช้น้ำต่ำกว่าที่กำหนดไว้ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนจึงมีน้อยมาก และในบางท้องถิ่นเกษตรกรก็ใช้น้ำอย่างไม่คุ้มค่า เนื่องจากไม่มีการเก็บเงินค่าใช้น้ำ ขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยมีการทำนุบำรุงรักษาระบบคันคูส่งน้ำทำให้ระบบการชลประทานเสื่อมลงไปเรื่อยๆ

2.3 สินเชื่อเพื่อการเกษตร แม้ว่าสินเชื่อเพื่อการเกษตรจะไม่ใช่วิธีปัจจัยการผลิตโดยตรง แต่การปรับปรุงการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นนั้น เงินลงทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ปัจจัยที่ดินมีอยู่จำกัด การเพิ่มผลผลิตจะกระทำได้ ก็โดยการเพิ่มทุนเข้าไปในการผลิต การเพิ่มทุนอาจจะกระทำได้หลายวิธี เช่น การใช้ทุนไปในการปรับปรุงระดับพื้นที่ การใช้ทุนในการซื้อปุ๋ยและเครื่องมือ เป็นต้น แต่เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้ต่ำ จึงไม่มีเงินออมที่จะนำมาลงทุนในการเกษตรเพิ่มขึ้น ยิ่งกว่านั้นเงินที่เกษตรกรจะหาเก็บจากผู้อื่นมาลงทุนก็ยังมีอัตราดอกเบี้ยสูง ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันการเงินที่จะให้กู้ยืมแก่เกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์การเกษตรยังมีเงินสินเชื่อไม่เพียงพอกับความต้องการกู้ยืมของเกษตรกร เกษตรกรจึงต้องพึ่งแหล่งการเงินนอกระบบ เช่น ญาติ พ่อค้า เจ้าของที่ดิน และนายทุนเงินกู้ ซึ่งแหล่งเงินทุนเหล่านี้เกษตรกรจะกู้ได้ในระยะเวลาสั้น จำนวนเงินกู้ค่อนข้างต่ำ แต่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง เมื่อนำเอาไปลงทุนก็อาจไม่เพียงพอและต้องรีบใช้คืนอีกด้วย ดังนั้นรัฐจึงควรจะได้หาทางขยายแหล่งสินเชื่อที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำออกไปในชนบทและให้เครดิตแก่เกษตรกรโดยทั่วถึงกัน

2.3.1 วัตถุประสงค์ของสินเชื่อการเกษตร มีดังนี้

1) เพื่อให้เกษตรกรได้นำเงินทุนไปใช้ในการปรับปรุงฟาร์มของตนเอง

2) เพื่อให้เกษตรกรได้นำเงินทุนไปใช้ซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อนำมาผลิตสินค้าเกษตร และสร้างประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น

3) เพื่อลดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในหมู่ประชากรให้น้อยลง โดยเกษตรกรที่ยากจนสามารถกู้ยืมเงินทุนมาพัฒนาฟาร์มของตน ทำให้ผลผลิตและรายได้สูงขึ้น

2.3.2 ปัญหาด้านสินเชื่อการเกษตร สินเชื่อเพื่อการเกษตรมีปัญหา ดังนี้

1) การกระจายสินเชื่อให้แก่เกษตรกรยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากสถาบันการเงินในระบบยังมีน้อยสินเชื่อตกอยู่กับเกษตรกรบางกลุ่มและบางท้องที่

2) สถาบันการเงินในระบบยังมีน้อยและไม่กระจายตัวไปสู่ชนบททุกท้องที่ นอกจากนั้นสถาบันการเงินในระบบยังมีวิธีการกู้ที่ยุ่งยากและล่าช้า และมีเงินให้กู้ยืมไม่เพียงพอ

3) เกษตรกรขาดหลักประกันเงินกู้ จึงต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งการเงินนอกระบบ ซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราดอกเบี้ยสูงเป็นเหตุให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสูง

4) เกษตรกรใช้เงินกู้ไปในทางที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านผลิตหรือผลิตภัณฑ์ประมง เช่น นำไปใช้ในการบริโภค หรือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

มาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร

การดำเนินการผลิตสินค้าทางการเกษตรมักจะประสบกับปัญหาทางการผลิตและการตลาดควบคู่กันไปอยู่เสมอ เนื่องจากการผลิตส่วนใหญ่ยังขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ในปีใดที่สภาพดินฟ้าอากาศดีปริมาณผลผลิตมีมาก ราคาสินค้าเกษตรในปีนั้นก็จะลดลงทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากภาวะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ นอกจากนั้นยังอาจเกิดจากปัจจัยภายนอกคือ มีการแข่งขันกับต่างประเทศ ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรทำให้เกิดปัญหาด้านเสถียรภาพในด้านรายได้ของเกษตรกรด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงมักใช้มาตรการต่างๆ ได้แก่ การประกันราคา การพยุงราคา โครงการคลังสินค้า เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (โสภณ ทองปาน, 2536 : 63)

1. วัตถุประสงค์ของมาตรการด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร

การใช้มาตรการด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตรมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.1 เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าการเกษตรมิให้เกิดการผันผวนมากเกินไปจนกระทั่งทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน เพื่อให้เกษตรกรมีเสถียรภาพทางด้านรายได้

1.2 เพื่อรักษาหรือยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นอย่างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีอาชีพอื่น

1.3 เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าที่ผู้บริโภคซื้อมิให้สูงขึ้นไป ขณะเดียวกันก็ให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม

1.4 เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น เพื่อให้พอเพียงกับความต้องการภายในประเทศ หรือเพื่อเพิ่มการส่งออก

1.5 เพื่อเป็นการจัดสรรการใช้ทรัพยากรให้ดีขึ้น กล่าวคือ เพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการและลดการผลิตสินค้าที่ตลาดไม่ต้องการ

2. ประเภทของมาตรการด้านการตลาดและราคา

มาตรการด้านการตลาดและราคามีหลายประเภท ได้แก่ การประกันราคา การพยุงราคา การรับจำนำสินค้าเกษตร ดังนี้

2.1 การประกันราคา คือ การที่รัฐกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ เพื่อเป็นการประกันว่าเกษตรกรจะขายผลิตผลได้ไม่ต่ำกว่าราคาที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอนและเป็นการจูงใจให้ผลิตสินค้ามากขึ้น

2.1.1 วัตถุประสงค์ของนโยบายประกันราคา นโยบายประกันราคาที่ใช้กันอยู่ในหลายประเทศก็มีวัตถุประสงค์ใหญ่ๆ คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อให้เกษตรกรขายสินค้าได้ในราคาที่เหมาะสม และไม่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตเกษตรกรจะได้มีรายได้ที่แน่นอน และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รัฐจำเป็นต้องหาเงินงบประมาณมาใช้จ่ายเพื่อการนี้อย่างมาก ยิ่งราคาประกันสูงเท่าไรเกษตรกรจะผลิตออกมาจำหน่ายมากขึ้น ซึ่งก็หมายถึงรัฐจะต้องรับภาระเพิ่มขึ้น

2.1.2 การดำเนินการประกันราคา การที่รัฐต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจตลาดการเกษตร เนื่องจากความคิดที่ว่า เกษตรกรขายสินค้าของตนเองได้ในราคาต่ำเกินไป โดยได้รับรายได้ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไป ทั้งนี้เพราะผลผลิตบางชนิดผลิตออกมามากเกินไป ทำให้ราคาตกต่ำ หรือในช่วงระยะเก็บเกี่ยวที่เกษตรกรต้องรีบขายผลผลิตเพราะขาดสถานที่เก็บรักษา และต้องการเงินไปใช้จ่าย รัฐจึงควรจะให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรโดยการประกันราคา ราคาประกันจะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ ใช้เป็นวัตถุดิบในการป้อนโรงงานและเป็นสินค้าเพื่อการส่งออกมากขึ้น นโยบายการประกันราคานี้รัฐจะกำหนดราคาขั้นต่ำของสินค้าไว้ ซึ่งราคาประกันดังกล่าวมักเป็นราคาที่สูงกว่าราคาที่จะขายได้ในท้องถิ่น โดยรัฐมีทางเลือกดังต่อไปนี้

- 1) รัฐจะเป็นผู้จ่ายชดเชยส่วนที่แตกต่างระหว่างราคาประกันกับราคาท้องตลาดโดยการจ่ายเงินชดเชยให้แก่เกษตรกรที่เป็นผู้ผลิต
- 2) รัฐจะรับซื้อสินค้าในส่วนที่เกษตรกรไม่สามารถขายได้ในราคาประกันทั้งหมด และเมื่อสินค้าขาดตลาดจะนำสินค้าดังกล่าวออกมาขาย หรืออาจจะส่งออกไปขายต่างประเทศในราคาที่สามารถขายได้ เพื่อระบายผลผลิตในประเทศ รวมทั้งการนำสินค้าเข้ามาเก็บไว้หรือการทำลายเพื่อลดอุปทานในท้องตลาด

ในส่วนของเกษตรกรก็จะต้องปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของการรับซื้อ เช่น ต้องเป็นเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกเอง เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร หรือมีหนังสือรับรองจากทางราชการ ต้องมีสินค้าได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ เป็นต้น และการที่รัฐจะต้องรับซื้อสินค้าส่วนหนึ่งมาเก็บไว้ ต้องจ่ายเงินชดเชยให้แก่เกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตในส่วนต่างระหว่างราคาประกันกับราคาท้องตลาด รัฐจึงควรที่จะต้องพิจารณาในเรื่องราคาประกันเป็นพิเศษ เพราะถ้าตั้งราคาประกันสูงเกินไป นอกจากรัฐจะต้องใช้เงินในการซื้อเป็นจำนวนมากแล้ว ยังอาจจะมีผลทำให้ผลิตผลในปีต่อไปเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็อาจทำให้ราคาสินค้าชนิดนั้นราคาตกต่ำลงไปอีก ถ้าหากว่าอุปสงค์ของสินค้าไม่เพิ่มขึ้น

2.1.3 ผลของนโยบายประกันราคา การดำเนินการประกันราคาจะก่อให้เกิดผล ดังนี้

- 1) ทำให้เกษตรกรจำหน่ายสินค้าเกษตรได้ในราคาสูงขึ้น และมีรายได้มากขึ้นตามปริมาณสินค้าที่แต่ละคนผลิตและขาย
- 2) ทำให้ผู้บริโภคต้องซื้อสินค้าราคาสูงกว่าราคาที่ควรจะเป็น
- 3) เกษตรกรจะผลิตสินค้ามากขึ้นซึ่งสินค้าส่วนหนึ่งจะเป็นสินค้าที่เกินความต้องการของตลาดรัฐบาลจะต้องซื้อเก็บไว้

2.2 การพยุงราคา คือ การที่รัฐเข้าไปแทรกแซงตลาดโดยตรง โดยรัฐจะเข้าไปรับซื้อสินค้าส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการลดอุปทานของสินค้าในตลาดให้น้อยลง เมื่ออุปทานน้อยลงก็จะมีผลทำให้ราคาสินค้าเพิ่มสูงตามไปด้วย นโยบายพยุงราคาเป็นนโยบายที่นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำเมื่อมีการผลิตสินค้าออกมาในปริมาณมากเกินไป หรือภาวะความผันแปรของธรรมชาติ ถ้าในปีที่สภาพดินฟ้าอากาศ ปริมาณน้ำเพียงพอและเหมาะสม ปริมาณการผลิตสินค้ามีมาก รัฐบาลจะเข้ามาแทรกแซงตลาด โดยการรับซื้อสินค้าเกษตรนั้นไว้ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการลดอุปทานในตลาด ซึ่งจะทำให้ระดับราคาสินค้าสูงขึ้น แต่ในบางปีที่ฝนแล้งหรือน้ำท่วมจนทำให้ปริมาณการผลิตลดลง ราคาสินค้าจะสูงขึ้น จนกระทั่งผู้บริโภคเดือดร้อน รัฐก็จะนำพืชผลที่เก็บไว้ ออกจำหน่ายเพื่อเพิ่มอุปทานในท้องตลาด การพยุงราคาจะทำการพยุงโดยเฉพาะในปีที่มีผลิตผลมาก โดยรัฐบาลจะรับซื้อผลิตผลเข้ามาเก็บไว้ในยุ้งฉาง หรือสถานที่เก็บอื่นๆ ดังนั้นเครื่องมือที่จะทำให้นโยบายพยุงราคานี้สำเร็จได้ นอกจากงบประมาณของรัฐบาลแล้วยังมีเรื่องยุ้งฉางและสถานที่เก็บอื่นๆ อีก ถ้าสถานที่เก็บมีปริมาณไม่เพียงพอ รัฐก็ไม่สามารถลดอุปทานสินค้าที่ออกจำหน่ายได้มากนัก ราคาพุงที่รัฐบาลตั้งไว้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ

2.2.1 วัตถุประสงค์ของนโยบายพยุงราคา วัตถุประสงค์ทั่วไปของนโยบายพยุงราคา สรุปได้ดังนี้คือ

- 1) เพื่อช่วยทำให้ราคาสินค้าการเกษตรสูงขึ้น โดยในปีใดที่เกษตรกรผลิตสินค้าออกมามากเกินไป จะทำให้ราคาสินค้านั้นลดลงเนื่องจากปริมาณของอุปทานนั้นมีมาก ในการนี้รัฐบาลจะต้องเข้าไปรับซื้อผลิตผลบางส่วนเพื่อลดอุปทาน และราคาสินค้าจะได้สูงขึ้น
- 2) เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ ดังนั้นในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นช่วงที่มีผลิตผลออกมามาก เกษตรกรมักจะรีบขายสินค้าของตนเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย ทำให้ขายสินค้าได้ในราคาต่ำ รายได้ของเกษตรกรจึงต่ำไปด้วย แต่ถ้ารัฐช่วยรับซื้อผลิตผลในราคาพุงไปบ้าง อุปทานในสินค้าก็จะลดลง เกษตรกรก็จะไม่ถูกกดราคามากนัก
- 3) เพื่อให้การส่งออกมีปริมาณสม่ำเสมอ และรักษาตลาดผลผลิตในต่างประเทศให้มั่นคง เมื่อรัฐใช้นโยบายพยุงราคาทำให้ราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น เกษตรกรจะได้รับรายได้สูงขึ้นก็เป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายอย่างสม่ำเสมอ และทำให้มีสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้เพิ่มขึ้น

2.3 การรับจำนำสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรที่เน่าเสียได้ยาก หรือสามารถที่จะเก็บรักษาได้ในระยะยาว เมื่อผลผลิตออกมามากเกินความต้องการจะทำให้ราคาสินค้าเกษตรชนิดนั้นถูกลง เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ลำไย เป็นต้น ถ้ารัฐบาลไม่มีมาตรการอะไรออกมารองรับจะทำให้

ให้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรที่จะต้องลดลงด้วย แต่ถ้าวรัฐบาลจะไปปรับซื้อสินค้าส่วนเกินทั้งหมดก็อาจจะมีปัญหาเรื่องเงินงบประมาณ และสถานที่เก็บรักษา ไซโลไม่เพียงพอ รัฐบาลจึงหันมาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินมาตรการในการรับจำนำสินค้าเกษตรแทน ซึ่งในการรับจำนำนั้นอาจมีการเช่าไซโลหรือที่เก็บรักษาสินค้า เก็บรักษาสินค้าที่ยังฉางของเกษตรกร และในกรณีของน้ำมันสำปะหลังก็อาจรับจำนำโดยให้เกษตรกรไม่ต้องขูดมันสำปะหลังขึ้น แต่จะรับจำนำมันสำปะหลังที่ไร่นาของเกษตรกร หลักการในการรับจำนำสินค้าเกษตรก็คือ การลดจำนวนของสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือเป็นการลดอุปทานสินค้าลง ก็จะส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น

มาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศ

สำหรับมาตรการของประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรที่ใช้ปกป้องคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าเกษตรภายในประเทศก็มีทั้งมาตรการทางด้านภาษีศุลกากรและมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร เช่น การจำกัดปริมาณการนำเข้า การกำหนดราคานำเข้าขั้นต่ำ การจ่ายเงินชดเชยผู้ผลิต และการกำหนดสัดส่วนนำเข้า เป็นต้น ขณะเดียวกันประเทศผู้ส่งออกสินค้าเกษตรก็สามารถให้การปกป้องคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าเกษตรภายในประเทศได้โดยใช้มาตรการกีดกันทางการค้าลักษณะต่างๆ เช่น การอุดหนุนการส่งออก การอุดหนุนผู้ผลิต การเก็บภาษีสินค้าเกษตรส่งออก เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (จรินทร์ เทศวานิช, 2553 : 78-91)

1. วัตถุประสงค์ของมาตรการด้านการค้าระหว่างประเทศ

การใช้มาตรการด้านการค้าระหว่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่ออย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังนี้

- 1.1 เพื่อคุ้มครองผู้ผลิตในประเทศให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคาที่สูง ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการผลิตเพิ่มขึ้นโดยทางอ้อม
- 1.2 เพื่อสนับสนุนแก่ผู้ส่งออกให้สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งได้ทั้งทางด้านราคาและด้านอื่นๆ
- 1.3 เพื่อมิให้ระดับราคาสินค้าในประเทศสูงเกินไป จนทำให้ประชากรในประเทศเดือดร้อน
- 1.4 เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้นำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

ประเภทของมาตรการด้านการค้าระหว่างประเทศ

2.1 มาตรการคุ้มครองภายในประเทศผู้นำเข้า ประกอบด้วยมาตรการภาษีศุลกากร การจำกัดปริมาณนำเข้า และมาตรการกีดกันอื่นๆ เช่น มาตรการสุขอนามัย เป็นต้น

2.1.1 มาตรการภาษีศุลกากร มาตรการที่นำมาใช้มากที่สุดในการจำกัดการนำเข้า คือ การจัดเก็บภาษีสินค้าเข้าในสินค้าที่มาจากต่างประเทศ ภาษีสินค้าเข้านิยมเก็บเป็น 2 วิธี คือ

1) เก็บตามหน่วยปริมาณหรือตามสภาพของสินค้า เป็นการจัดเก็บตามน้ำหนักปริมาณ ความยาว หรือตามจำนวนหีบห่อ ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพของสินค้าแต่ละชนิด และตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ตามปกติการจัดเก็บมักจะเก็บเป็นจำนวนคงที่

2) เก็บตามมูลค่าของสินค้า เป็นการจัดเก็บเป็นร้อยละตามอัตราที่กำหนดไว้ ภาษีศุลกากรส่วนใหญ่มักจะเก็บตามมูลค่าของสินค้า เพราะให้ความยุติธรรมสำหรับผู้เสียภาษีและสะดวกในการจัดเก็บ นอกจากนั้นสำหรับประเทศไทยการเก็บภาษีอากรขาเข้า โดยทั่วไปใช้ระบบอัตราภาษีเดียว คือ คิดอัตราเดียวกันหมดสำหรับสินค้าชนิดเดียวกันที่มาจากแหล่งผลิตต่างๆ กัน โดยไม่มีการให้สิทธิพิเศษแก่ท้องที่ใดเป็นพิเศษ

2.1.2 มาตรการจำกัดปริมาณนำเข้า เป็นมาตรการที่กำหนดปริมาณอย่างสูงสุดของสินค้าที่สามารถนำเข้าประเทศได้ในระยะเวลาหนึ่ง หลักการอย่างง่ายๆ ในการจำกัดปริมาณนำเข้า คือ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เมื่อรัฐเห็นว่าการที่มีสินค้าจากต่างประเทศเข้าจำหน่ายในประเทศมาก จนมีผลกระทบต่อปริมาณการผลิตในประเทศแล้ว รัฐก็อาจกำหนดปริมาณการส่งนำเข้าสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งให้เห็นสมควรได้ ซึ่งมีผลทำให้ปริมาณการส่งนำเข้าน้อยลงเท่ากับจำนวนโควตาหรือปริมาณที่กำหนด ราคาสินค้าชนิดนั้นอาจจะสูงขึ้น ผู้ที่ได้รับโควตาการส่งเข้าเป็นผู้ได้รับผลกำไร ซึ่งมาตรการนี้เป็นการปกป้องคุ้มครองผู้ผลิตภายในประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันกับสินค้านำเข้าจากต่างประเทศได้มากขึ้น

2.1.3 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช เป็นมาตรการที่ประเทศผู้นำเข้ากำหนดมาตรฐานของสินค้าที่จะนำเข้าเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพอนามัยของมนุษย์ พืชและสัตว์ภายในประเทศ เช่น การกำหนดมาตรฐานของอาหาร ผักและผลไม้ที่จะนำเข้าเพื่อป้องกันอันตรายจากสารเจือปนหรือสารปนเปื้อน หรือสารเคมีตกค้างซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคในประเทศ หรือเพื่อป้องกันการระบาดของแมลงศัตรูพืชหรือเชื้อโรคในพืชและสัตว์ที่อาจติดมากับสินค้านำเข้า เป็นต้น

2.2 มาตรการคุ้มครองผู้ผลิตในประเทศส่งออก ได้แก่ การจ่ายเงินอุดหนุน การส่งออก และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ผลิต ดังนี้

2.2.1 การจ่ายเงินอุดหนุนการส่งออก ในกรณีที่รัฐบาลต้องการคุ้มครองผู้ผลิตในประเทศหรือต้องการให้การสนับสนุนก็ทำได้โดยการจ่ายเงินอุดหนุนแก่ผู้ผลิต ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะตามมูลค่าสินค้า หรือตามอัตราตายตัวของราคาส่งออก ซึ่งอาจจะจ่ายในรูปเงินสดแก่ผู้ส่งออก หรือการคืนภาษีแก่ผู้ส่งออก รวมทั้งการให้สินเชื่อเพื่อการส่งออก เพื่อช่วยให้ผู้ส่งออกซื้อสินค้าภายในประเทศซึ่งมีราคาสูงแล้วส่งออกในราคาต่ำกว่า

2.2.2 การจ่ายเงินชดเชยผู้ผลิต จัดเป็นมาตรการอุดหนุนภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศได้เช่นเดียวกับมาตรการอุดหนุนการผลิต เนื่องจากการจ่ายเงินชดเชยผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตภายในประเทศมีแรงจูงใจในการขยายปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดอุปทานส่วนเกินมากขึ้น และส่งผลให้ปริมาณการส่งออกไปยังตลาดโลกเพิ่มขึ้นได้ในที่สุด

2.3 มาตรการอื่นๆ เช่น

2.3.1 การเก็บภาษีส่งออก (Export Tax) เป็นมาตรการที่ประเทศส่งออกใช้ในการปกป้องผู้บริโภคภายในประเทศ เนื่องจากการเก็บภาษีส่งออกจะมีผลทำให้ราคาในประเทศต่ำกว่า

ราคาตลาดโลก ผู้บริโภคจึงสามารถบริโภคสินค้าได้ในปริมาณที่มากขึ้นและในราคาที่ถูกลง ส่งผลให้สวัสดิการของผู้บริโภคเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผู้ผลิตก็จะลดการผลิตลง ผู้ผลิตจึงเสียประโยชน์จากสวัสดิการที่ลดลง

2.3.2 การเก็บพรีเมียม เป็นค่าธรรมเนียม หรือภาษีพิเศษที่รัฐมอบให้กระทรวงพาณิชย์เรียกเก็บจากผู้ส่งออก ในการส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิดตามอัตราที่กำหนด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมปริมาณการส่งออก และรักษาระดับราคาภายในประเทศให้มีเสถียรภาพรวมถึงการหารายได้ของรัฐทางหนึ่งด้วย

การให้นโยบายเก็บค่าพรีเมียมในสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในกรณีที่ประเทศนี้มีอำนาจต่อรอง และสามารถกำหนดราคาขายได้ ซึ่งจะทำให้ราคาส่งออกของสินค้าชนิดนั้นเพิ่มสูงขึ้น และทำให้ปริมาณการส่งออกลดลง ในขณะเดียวกันระดับราคาภายในประเทศก็จะต่ำลงด้วย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยไม่ได้มีการจัดเก็บพรีเมียม

2.3.3 การควบคุมปริมาณการส่งออก เป็นการจำกัดปริมาณส่งออกให้น้อยกว่าที่ควรจะส่งออกได้ ถ้าจะยินยอมให้มีการส่งออกโดยเสรี ผลของการควบคุมปริมาณส่งออกจะทำให้ราคาสินค้าภายในประเทศลดต่ำลง

แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11

การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11 การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งพึ่งพายุ่กับภาคการเกษตรเพียงอย่างเดียวไปสู่ความหลากหลายของเศรษฐกิจภาคอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลของการพัฒนาดังกล่าวได้นำไปสู่ปัญหาหลายประการ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันในการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการเกษตรและภาคนอกการเกษตร อันนำไปสู่ปัญหาการกระจายรายได้และภาวะความยากจน ทั้งในระหว่างครัวเรือนเกษตรและครัวเรือนนอกการเกษตร ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงาน และคุณภาพของแรงงานในภาคการเกษตร ปัญหาการเสริมสร้างศักยภาพของการแข่งขันทั้งในด้านการผลิตและการพัฒนาที่ผ่านมา (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2554 : 10-22)

1. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

กำหนดเป้าหมายการเจริญเติบโตในภาคเศรษฐกิจ ส่วนรวมและภาคเกษตรไว้ในอัตราร้อยละ 5.0 และ 3.0 ตามลำดับให้ความสำคัญในการปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร โดยเฉพาะระบบชลประทาน การคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยง แหล่งตลาดสินค้าต่างๆ การพัฒนาการตลาดสินค้าเพื่อการเกษตร ส่งเสริมการ ค้นคว้าวิจัยทั้ง ด้านพืชและปศุสัตว์ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตทางการเกษตรจากการผลิตเพื่อการยังชีพไปสู่ระบบธุรกิจฟาร์ม โดยเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น กระจายพืชเศรษฐกิจหลักที่มีอยู่ไม่กี่ชนิดให้ไปสู่ความหลากหลายของชนิดพืชและสัตว์เพิ่มมากขึ้น

เริ่มให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีการจำแนกที่ดิน และจัดการเกี่ยวกับการสงวนพื้นที่ป่าโดยกำหนดเป้าหมายไว้ให้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ ผลของการพัฒนาส่งผลให้สัดส่วนของภาคการเกษตรในรายได้ประชาชาติ คิดเป็นร้อยละ 29.83 และการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคเกษตรร้อยละ 6.26 ต่อปี โดยเศรษฐกิจรวมของประเทศขยายตัวร้อยละ 8.14 ต่อปี

2. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้การผลิตทางการเกษตร สร้างระบบการขนส่งทางบก สถานีทดลองทางการเกษตร ส่งเสริมการเกษตร การปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การควบคุมการระบาดของโรคพืชและสัตว์ พัฒนาโครงสร้างระบบการตลาดสินค้าเกษตร และระบบสินเชื่อเพื่อการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการวิจัย และยกระดับรายได้และฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดสมรณะ ที่ดิน และเริ่มจัดทำสมรณะที่ดินเกษตรในบางจังหวัด จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ดินและน้ำ ด้านทรัพยากรป่าไม้ได้จัดให้มีการขยายงานป้องกันรักษาป่า จัดตั้งอุทยานแห่งชาติ เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในแหล่งสำคัญๆ รวมถึงแหล่งที่เป็นต้นลำธาร ในด้านทรัพยากรประมงได้ จัดให้มีการสำรวจแหล่งประมงใหม่ๆ รวมทั้งเทคนิคและเครื่องมือในการทำประมง ผลของการพัฒนาส่งผลให้สัดส่วนของภาคการเกษตรในรายได้ประชาชาติ คิดเป็นร้อยละ 25.95 และการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคเกษตรร้อยละ 8.08 ต่อปี โดยเศรษฐกิจรวมของประเทศขยายตัวร้อยละ 6.49 ต่อปี (ระดับราคา คงที่ ณ ปี 2531)

3. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

มีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรให้ได้มากยิ่งขึ้น จัดตั้งเขตส่งเสริมการเกษตร เพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญบางชนิด โดยเฉพาะการผลิตพืชเพื่อการส่งออกให้มีการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปีในเขตชลประทาน ขยายงานวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรและสถาบันทางการเกษตร เพื่อให้การสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิต และการให้สินเชื่อด้านทรัพยากรธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการ โดยเร่งรัดสำรวจ จำแนกประเภทที่ดิน กำหนดสมรณะที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตร พัฒนาที่ดินเค็ม ดินเปรี้ยว รวมถึงที่ดินชายฝั่งทะเลที่มีการใช้ประโยชน์น้อย จัดหาที่ทำกินให้กับเกษตรกร ผู้ไม่มีที่ทำกิน ออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินให้กับเกษตรกร รักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยการจัดพื้นที่ป่าเพื่อเป็นป่าอนุรักษ์ในรูปของอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ และสนับสนุนให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมด้านทรัพยากรประมง ส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และในแหล่งน้ำจืดเพื่อทดแทนทรัพยากรประมงจากธรรมชาติที่ลดลง ผลของการพัฒนาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พบว่า เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และการขยายตัวของภาคการเกษตรลดลง เนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันอย่างรุนแรง จึงส่งผล

ให้สัดส่วนของมูลค่า ภาคการเกษตรในผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลงมาอยู่ที่ 23.20 การขยายตัวของภาคการเกษตร และอัตราการขยายตัวโดยรวมลดลงเหลืออยู่ที่ร้อยละ 4.97 และ 6.58 ต่อปี

4. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์จากการให้ความสำคัญกับภาคการเกษตร ไปสู่การมุ่งเน้นถึงการพัฒนาชนบท และการผลิตในภาคอุตสาหกรรม โดยให้การสนับสนุน การลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิต เพื่อทดแทนการนำเข้า แผนพัฒนาการเกษตรกำหนดเป้าหมายการขยายตัวทางการเกษตรไว้ร้อยละ 5 ต่อปี ขณะที่กำหนดให้เศรษฐกิจรวมขยายตัวในอัตราร้อยละ 7 ต่อปี การพัฒนามุ่งเน้นปรับปรุงระบบชลประทานขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อสนับสนุนการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปี ปรับโครงสร้างการผลิตในระดับไร่นา การวิจัยและค้นคว้าทางการเกษตร โดยเฉพาะการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด เช่น ถนนในชนบท คลังสินค้า เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับเกษตรกร รวมถึงพยายามตัดมาตรการต่างๆ ที่เป็นภาระต่อเกษตรกร สนับสนุนสถาบันการเงินของรัฐและธนาคารพาณิชย์เพื่อขยายสินเชื่อการเกษตรให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบันต่างๆ ในชนบทเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการเพิ่มรายได้เพื่อเป็นการสร้างประสิทธิภาพให้กับภาคเกษตรด้านทรัพยากรธรรมชาติ ให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์เนื้อที่ป่าเพื่อประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม เพราะมีปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อนำมาทำการเกษตร จนทำให้เนื้อที่ป่าลดลงอย่างน่าวิตก ผลของการพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 พบว่า รายได้จากการเกษตรได้เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการเกษตรในอดีต แต่ความสำคัญของภาคการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับภาคนอกการเกษตรแล้วปรากฏว่าลดน้อยลง ทำให้สัดส่วนความสำคัญของภาคการเกษตรต่อเศรษฐกิจรวมลดลงเหลือร้อยละ 19.55 ในรายได้ ประชาชาติอัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ อยู่ที่ร้อยละ 2.61 ต่อปี ในขณะที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 7.46 ต่อปี

5. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

ดำเนินการจัดการโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรจากที่เคยเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกเปลี่ยนเป็นการเพิ่มผลผลิตด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น เร่งรัดการกระจายการถือครองที่ดิน และให้กรรมสิทธิ์ที่ดินทำกินเพื่อการเกษตร ขยายการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรเข้าด้วยกันกับสินเชื่ออุตสาหกรรมในครัวเรือน และปรับเป็นสินเชื่อชนบท สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการตลาด พร้อมกับการหาทางจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรเพื่อให้เป็นแหล่งกระจายสินค้าระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบันต่างๆ ในชนบท เพื่อการให้ความช่วยเหลือ และการฝึกอบรมความรู้ทางการเกษตรสมัยใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และลดปัญหาความยากจน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้นำไปสู่ภาวะ

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น ดังนั้นในแผนพัฒนาฉบับนี้จึงเร่งที่จะอนุรักษ์เนื้อที่ป่าไม้ให้ถดถอยลงไปกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยการอนุรักษ์และบูรณะป่าต้นน้ำลำธาร รักษาเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม้ให้ลดลงกว่า ร้อยละ 40 ของเนื้อที่ของประเทศ สำหรับการจัดการทรัพยากรที่ดินได้มีมาตรการที่จะปรับปรุงแหล่งดินเปรี้ยว และดินเค็มเพื่อเพิ่มศักยภาพที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูก ปรับปรุงพื้นที่ในเขตชลประทาน เพื่อให้เป็นแหล่งเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ และสามารถใช้ประโยชน์จากการใช้ที่ดินเพาะปลูกได้หลายครั้งในรอบปี เพื่อเพิ่มผลิตภาพของที่ดิน นอกจากนี้ยังให้มีการอนุรักษ์และรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ มิให้เกิดมลพิษที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อผลผลิตการเกษตร และเป็นพิษต่อการมีชีวิตรอยู่ของสัตว์น้ำ ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดังกล่าว ทำให้สัดส่วนของภาคเกษตร ในเศรษฐกิจรวมของประเทศหดตัวลงเหลือร้อยละ 17.45 และเกิดการขยายตัวของการผลิต ในภาคการเกษตรร้อยละ 3.70 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่ การขยายตัวของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 5.34 ต่อปี ทั้งนี้เพราะปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติและราคาผลผลิตเกษตรตกต่ำ รวมทั้งการขยายตัวและการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

6. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการเกษตรสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนๆ โดยเน้นการปรับโครงสร้าง การผลิตด้านการเกษตร เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตทางการเกษตรโดยการลดต้นทุนการผลิตและใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในประเทศ เร่งรัดการกระจายการผลิตและการตลาด เพื่อลดความเสี่ยงในด้านรายได้ของเกษตรกรและรายได้จากการส่งออกของประเทศ ปรับปรุงการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรม อาทิ เทคโนโลยีชีวภาพ และนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม สนับสนุนสินเชื่อการเกษตร และจัดตั้งไซโลเพื่อใช้เก็บรักษาพืชผลทางการเกษตร และสร้างเสถียรภาพทางด้านราคา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรป่าไม้ได้ให้ความสำคัญกับมาตรการการอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น โดยให้คงพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ป่าไม้เศรษฐกิจไว้ร้อยละ 15 และ 25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ตามลำดับ ดำเนินการป้องกันรักษาพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์อย่างจริงจัง สำหรับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่เหมาะสมกับการเกษตรจะให้เอกชนได้ทำการเกษตร และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ไม่อุดมสมบูรณ์ให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าโดยเฉพาะการปลูกไม้โตเร็วนอกจากนี้ส่งเสริมให้องค์กรในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปลูกป่าชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการและการดูแลผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน ด้านทรัพยากรที่ดิน สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินให้เหมาะสม โดยจัดทำแผนแม่บทการใช้ที่ดินทั่วประเทศ เร่งรัดการกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน การจำแนกพื้นที่ที่เหมาะสมทางการเกษตรออกจากพื้นที่ป่าไม้ และการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่ราษฎรเข้าไปถือครองทำกินให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทรัพยากรแหล่งน้ำสนับสนุน แผนการพัฒนาแหล่งน้ำให้อยู่ใน

รูปของระบบลุ่มน้ำสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อ การยังชีพพื้นฐานให้กระจายอย่างทั่วถึงผลของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังกล่าวทำให้สัดส่วนความสำคัญของภาคการเกษตรลดลงเหลือร้อยละ 13.43 แต่อัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรได้เพิ่มขึ้นมากกว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และ 5 คือ อยู่ในระดับร้อยละ 4.82 ต่อปี ในขณะที่อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจรวมของประเทศได้ปรับตัวสูงขึ้นถึงร้อยละ 11.37 ต่อปี

7. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นความสมดุลของการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมในสังคม ควบคู่กันไปส่วนของแผนพัฒนาการเกษตร เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา การกระจายผลของการพัฒนาและการจัดการเรื่องทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตรควบคู่กับการพัฒนา โดยกำหนดเป้าหมายการขยายตัวของภาคการเกษตรไว้ในระดับเฉลี่ยร้อยละ 3.4 ต่อปี และเป้าหมายรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อหัว (ภาคเกษตร) เพิ่มขึ้นร้อยละ 7 ต่อปี ด้านทรัพยากรป่าไม้ได้กำหนดเป้าหมายอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ให้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ด้านทรัพยากรประมงได้กำหนดเป้าหมายว่าต้องอนุรักษ์แหล่งปะการังในอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่งให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์และรักษาพันธุ์พืชพันธุ์ที่ป่าชายเลนที่เหลืออยู่ประมาณ 1.1 ล้านไร่ ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ต่อไป ด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ มีเป้าหมายพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำทั่วประเทศ ด้านทรัพยากรที่ดิน มีเป้าหมายการพัฒนา ในเรื่องการเร่งรัดการแก้ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินโดยวิธีการปฏิรูปที่ดินปีละไม่ต่ำกว่า 4 ล้านไร่ การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เหมาะสม ขยายการให้บริการและอุดหนุนค่าใช้จ่าย ในการปรับปรุงและแก้ไขคุณภาพดินที่มีปัญหา เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว และดินทรายจัด เป็นต้น เร่งรัดการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยใช้วิธีการที่ไม่ยุ่งยากและลงทุนน้อย ถ่ายทอดให้นำไปปฏิบัติได้ โดยรัฐจะเป็นผู้ให้บริการสำหรับพื้นที่ที่มีปัญหารุนแรง การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก เพราะประเทศคู่ค้าสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย เช่น ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา อยู่ในช่วงเศรษฐกิจซบเซา ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการส่งออกสินค้าเกษตร ขณะเดียวกัน การที่ประเทศจีนและเวียดนามได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่ระบบตลาด สามารถขยายกำลังการผลิตสินค้าเกษตรได้เกินความต้องการภายในประเทศและมีเหลือส่งออก ทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าสินค้าเกษตรเพิ่มมากขึ้น ราคาสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญๆ หลายชนิดมีราคาตลาดต่ำลงไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในทางการผลิต รวมทั้งปัญหาระยะแล้งและการขาดแคลนน้ำ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตร ผลการพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาเกษตร โดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.83 ต่อปีซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 3.4 ต่อปี ในขณะที่อัตราการขยายตัวรวมของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 8.10 ต่อปี รวมทั้งสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของภาคเกษตรลดลงเรื่อยๆ เมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศทั้งหมด โดยเฉลี่ยทั้งแผนเท่ากับร้อยละ 10.09 เท่านั้น ซึ่งได้ส่งผลให้รายได้ที่แท้จริงของประชากรในภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อคนต่อปีคำนวณ ณ ราคาในปี 2531 มีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 2.5 ต่อปีซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนร้อยละ 7 ต่อปี

8. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

ได้กำหนดกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการคือ (1) การรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรในตลาดโลก (2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ (3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และองค์กรเกษตรกรให้เข้มแข็ง รวมทั้งยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตให้สูงขึ้นและให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ ได้กำหนดเป้าหมายของอัตราการขยายตัวของภาคเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 2.9 ต่อปี และต่อมาได้ปรับเป็นร้อยละ 3.0 การเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในค่าเงินบาทในช่วงกลางปี 2540 ทำให้ภาคเกษตรปรับยุทธศาสตร์การดำเนินงานใหม่ เช่น การปรับโครงสร้างการเกษตร การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตและลดต้นทุนการผลิต การปรับปรุงคุณภาพและการแปรรูป ส่งเสริมการออมในชนบท เป็นต้น ในภาพรวม การดำเนินการตามแนวทางยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีผลการดำเนินงานในการบรรลุวัตถุประสงค์ค่อนข้างจำกัด และส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จทางกายภาพทำได้ตามเป้าที่กำหนดและมีเพียงบางโครงการที่เป็นไปตามที่คาดหวัง ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อให้ได้เป้าหมายของการเพิ่มรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกรตามปรัชญาของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผลิตเพื่อการแข่งขัน สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จึงเกิดแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้สัดส่วนของภาคเกษตรในผลิตภัณฑ์มวลรวมเท่ากับร้อยละ 10.37 โดยมีอัตราการเติบโตในภาคการเกษตรร้อยละ 3.16 ในขณะที่การพัฒนาโดยรวมเท่ากับร้อยละ 0.91 ต่อปี

9. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

จากการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารและแหล่งเกษตรอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพและมีความสามารถในการแข่งขัน ระบบการผลิตการเกษตรอยู่บนพื้นฐานการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนและเกษตรกรไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความรู้มีรายได้มั่นคง เป็นธรรม และก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ องค์กรเกษตรกรเข้มแข็งและมีเอกภาพ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการเกษตร ผลการประเมินผลการดำเนินงานสรุปได้คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ เป้าหมายของการพัฒนาการเกษตรในด้านเศรษฐกิจ มุ่งเน้น การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกร การรักษาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาค เกษตรในระดับที่เหมาะสม คือผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี และเกษตรกรมีรายได้สุทธิของครัวเรือน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ต่อปี ผลการประเมินผลพบว่า อัตราขยายตัวของภาคเกษตรอยู่ที่ร้อยละ 1.24 ต่อปีต่ำกว่าเป้าหมาย

10. การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ดังนั้นทิศทางการพัฒนาการเกษตรในช่วง 5 ปีข้างหน้า การเกษตรของไทยจะเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกร โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจด้วยการสร้าง

กระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร ให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ใช้หลักพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันพึ่งพาตนเองได้ ลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ ทั้งปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหา การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับท้องถิ่น โดยให้ผู้นำเกษตรกรมีบทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของตนเอง และให้ห้องปฏิบัติการส่วนตำบลเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาการเกษตรในท้องถิ่น จัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และผลตอบแทนที่คุ้มค่าโดยตรงให้แก่เกษตรกร รวมทั้งใช้ศูนย์กลาง ระดับตำบล และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนเพื่อทำหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร ช่วยแก้ปัญหาเป็นแหล่งวิชาการและความรู้ พัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นพื้นฐานและสร้างภูมิคุ้มกันในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ขบวนการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด โดยสร้างเครือข่ายของสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็ง ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทำงานแบบบูรณาการสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นตัวขับเคลื่อนสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองให้แก่เกษตรกร ทั้งด้านวิชาการ ทุน และการตลาด โดยแบ่ง เกษตรกร ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) เกษตรกรรายย่อย คือ เกษตรกรที่มีที่ดินน้อย ไม่สามารถจ้างแรงงานได้และยากจน เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง 2) เกษตรกรก้าวหน้าและเกษตรกรเชิงพาณิชย์เน้นอำนวยความสะดวกในการพัฒนาเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพ

11. แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ที่ครอบคลุมด้านการเกษตร ภาพรวมทั้งหมด ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร และการพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน รวมทั้งกำหนดกระบวนการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเกษตรสู่การปฏิบัติให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงให้พื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน มีความเข้าใจในยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญา เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนในภาคเกษตรให้มีคุณภาพ มีระบบเศรษฐกิจสีเขียวที่ใช้ความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยไปปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างเท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตร และความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน เป็นฐานการ พัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประชาชนมีความมั่นคงด้าน อาหาร เป็นฐานสร้างรายได้ให้แผ่นดินเพื่อให้เกิดการดำเนินงานสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์และ แนวทางการพัฒนาการเกษตร ไว้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาคูณภาพชีวิตเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมี

ความสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับความเสี่ยงด้านการผลิต การตลาด และมีการกระจายรายได้ที่ทั่วถึง มีความสามารถในการผลิตและการตลาด ก้าวสู่ผู้จัดการฟาร์มที่เป็นมืออาชีพ รวมทั้งอำนวยความสะดวกทางการค้าสินค้าเกษตรให้กับเกษตรกรรายใหญ่ที่ทำการเกษตรพาณิชย์ และเชิงอุตสาหกรรมได้สร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาระบบประกันความเสี่ยง การเกษตร จัดทำทะเบียนเกษตรกร ผลักดันให้มีการพัฒนาระบบสวัสดิการให้ครอบคลุมแรงงานด้านการเกษตร พัฒนาระบบการคุ้มครองที่ดิน สร้างองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรให้เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ สนับสนุนให้ประชาชนทำสวนผักคนเมือง และนำของเหลือใช้ในครัวเรือนหรือชุมชนมาเป็นพลังงานก๊าซชีวภาพ สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตรทดแทนรุ่นเดิม ส่งเสริมให้องค์กรเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมทั้งอำนวยความสะดวกทางด้านข้อมูลข่าวสารทั้งด้านการผลิต การตลาด การลงทุนทางการเกษตรในต่างประเทศ ตลอดจนปรับปรุงกฎระเบียบเพื่อลดปัญหา อุปสรรค ในทางการค้าสินค้าเกษตร ให้กับเกษตรกรรายใหญ่ ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร เพื่อสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกร พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหารให้มีความสามารถในการแข่งขัน ประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหาร และมีผลผลิตเพียงพอกับความต้องการด้านอาหารและพลังงาน โดยการพัฒนาการผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่มเน้นลดต้นทุนการผลิต และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร กำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของภาคเกษตร ส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นพืชอาหารและพลังงานให้เกิดความมั่นคง รวมทั้งสนับสนุนเพื่อจัดสรรผลผลิตพืชอาหารและพลังงานให้เพียงพอต่อการบริโภคและทดแทนพลังงาน สนับสนุนการพัฒนาระบบตลาดสินค้าเกษตรและสร้างความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย ผลงานประดิษฐ์คิดค้นด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม มาขยายผลสู่การพัฒนาภาคเกษตรให้สนองความต้องการของภาคการผลิต ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุลและยั่งยืน เพื่อสร้างและพัฒนาการใช้ทรัพยากรการเกษตรและโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ พื้นฟูทรัพยากรการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการเร่งรัดการฟื้นฟูและปรับปรุงคุณภาพดินที่เสื่อมโทรม วางระบบการใช้ที่ดินตามศักยภาพของที่ดิน จัดหาที่ดินเอกชนมาพัฒนาและจัดสรรให้กับเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทรัพยากรประมง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน สนับสนุนและผลักดันให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร เตรียมความพร้อมรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและวางระบบการป้องกันและบรรเทาปัญหา ภัยธรรมชาติ รวมทั้งพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์

สรุป

นโยบายการเกษตร หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานทางการเกษตรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าเกษตร การประกันราคาพืชผล เพื่อให้มาตรฐานการดำรงชีพของเกษตรกรดีขึ้น เป้าประสงค์พื้นฐานหลัก 3 ประเภท ได้แก่ ประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมกัน และความมั่นคง ประเภทของนโยบายการเกษตรแบ่งเป็น 3 ประเภท คือนโยบายด้านปัจจัยการผลิต นโยบายด้านตลาดและราคา และนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศ มาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิต มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ของเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยให้มีโอกาสใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ประเภทของมาตรการด้านปัจจัยการผลิต ได้แก่ การจัดหาที่ดินทำกิน การชลประทาน การให้สินเชื่อ มาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตรมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าการเกษตรมิให้เกิดการผันผวน เพื่อรักษาหรือยกระดับรายได้ให้สูงขึ้น เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าที่ผู้บริโภคซื้อให้สูงขึ้นไป เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นการจัดสรรการใช้ทรัพยากรให้ดีขึ้น มาตรการด้านการตลาดและราคามีหลายประเภท ได้แก่ การประกันราคา การพยุงราคา การรับจำนำสินค้าเกษตร และมาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่าง นโยบายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ผลิตในประเทศให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคาที่สูง เพื่อสนับสนุนแก่ผู้ส่งออกให้สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งได้ทั้งทางด้านราคาและด้านอื่นๆ เพื่อมิให้ระดับราคาสินค้าในประเทศสูงเกินไป และเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้นำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาตรการคุ้มครองภายในประเทศ ผู้นำเข้า ประกอบด้วยมาตรการภาษีศุลกากร การจำกัดปริมาณนำเข้า และมาตรการกีดกันอื่นๆ

แบบฝึกหัดบทที่ 9

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายความหมายของนโยบายการเกษตร
2. นโยบายการเกษตรแบ่งออกเป็นกี่ประเภท จงอธิบายนโยบายแต่ละประเภทมาพอสังเขป
3. จงยกตัวอย่างมาตรการของนโยบายด้านปัจจัยการผลิตมา 3 มาตรการ
4. จงยกตัวอย่างมาตรการของนโยบายด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตรมา 3 มาตรการ
5. จงยกตัวอย่างมาตรการของนโยบายด้านการค้าระหว่างประเทศมา 3 มาตรการ
6. จงอธิบายแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2554). **แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- จรินทร์ เทศวานิช. (2553). นโยบายการเกษตรและการแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ในภาคเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภณ ทองปาน. (2536). **นโยบายเกษตรไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลิศชัยการพิมพ์ 2.
- โสภณ ทองปาน. (2544). นโยบายการเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 11-15**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อิสริยา นิตินันท์ และประภาส บุญญะศิริ. (2557). นโยบายการเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2555). **สารสนเทศความรู้ทางการเงินสหกรณ์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมวิชาการเกษตร. (2558). **ตารางปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชปี 2553-2557**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=146. 4 สิงหาคม 2558.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2558). **ความหมายของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_news.php?nid=140&filename=index. 20 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **ประเภทของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://webhost.cpd.go.th/rlo/agriculture.html>. 20 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **ประเภทของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=139#. 20 สิงหาคม 2558.
- _____. (2559). **จำนวนสมาชิกสหกรณ์ แยกตามประเภท**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3262&filename=Cooperative_Information_Statistics. 20 มกราคม 2559.
- _____. (2559). **จำนวนสหกรณ์ทั้งหมดในประเทศไทย แยกตามประเภท**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=2440&filename=Cooperative_Information_5Years_2558. 20 มกราคม 2559.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2554). **แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- _____. (2558). **ความหมายของสหกรณ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.moac.go.th/main.php?filename=Project11>. 20 สิงหาคม 2558.
- กุลภา กุลดิลก. (2557). **ทุนและสินเชื่อ. ใน, เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรินทร์ เทศวานิช. (2551). **การผลิตและต้นทุนการผลิต. ใน, เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.**
- _____. (2552). **โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตร การผลิต และการจำหน่ายสินค้าเกษตร. ใน, ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร หน่วยที่ 1-5. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.**
- _____. (2553). **นโยบายการเกษตรและการแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ในภาคเกษตร. ใน, เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.**

- _____. (2553). แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเกษตรและโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของ
ไทย. ใน, เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2554). ตลาดและราคาสินค้าเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร
และการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2554). ทฤษฎีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตทางการเกษตร. ใน, **ประมวล
สาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6**.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิระเกียรติ อภิภูโยภาส. (2544). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์
การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุฑารัตน์ จุลศิริพงษ์. (2548). **เศรษฐศาสตร์เกษตร**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จุมพล ชละเอม. (2556). ความหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์. ใน, **เอกสาร
การสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- เดชารัตน์ สุขกำเนิด. (2557). การเกษตรและเศรษฐกิจไทย. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. (2551). สินเชื่อการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร
และสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนาคารกรุงเทพ. (2558). **สินเชื่อ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http://www.bangkokbank.com/
BangkokBankThai/BusinessBanking/BusinessSolution/ModernAgriculture/Pages/
default.aspx](http://www.bangkokbank.com/BangkokBankThai/BusinessBanking/BusinessSolution/ModernAgriculture/Pages/default.aspx). 18 สิงหาคม 2558.
- ธนาคารกรุงไทย. (2558). **โครงการเกษตรก้าวหน้า**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
[http://http://www.ktb.co.th/ktb/th/product.aspx?cid=GbvDXqdxArCvPGjTEVKj
Tg%3D%3D&ddl_disp=all](http://http://www.ktb.co.th/ktb/th/product.aspx?cid=GbvDXqdxArCvPGjTEVKjTg%3D%3D&ddl_disp=all). 18 สิงหาคม 2558.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2552). **สินเชื่อเพื่อการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร :
อรุณการพิมพ์.
- _____. (2558). **ผลงานสำคัญของธนาคาร**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http://www.baac.or.th/
content-report.php?content_group_sub=4](http://www.baac.or.th/content-report.php?content_group_sub=4). 18 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509**.
(ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http://www.baac.or.th/file-upload/2006-07-28-251-
porobo.pdf](http://www.baac.or.th/file-upload/2006-07-28-251-porobo.pdf). 18 สิงหาคม 2558.
- _____. (2559). **ผลงานสำคัญของธนาคาร**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http://www.baac.or.th/
content-report.php?content_group_sub=4](http://www.baac.or.th/content-report.php?content_group_sub=4). 29 กุมภาพันธ์ 2559.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2558). **ประชากร แรงงาน และค่าจ้าง**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Indicators/Docs/tab17.pdf>.

6 สิงหาคม 2558.

นงนุช ปรมาคม และประพิณวดี ศิริสุภลักษณ์. (2544). สถาบันทางการเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นงนุช อังยุริกุล. (2557). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นราทิพย์ ชุตินวงศ์. (2554). **ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิพนธ์ บุญรักษา. (2542). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

บัญญัติ จุลนาพันธุ์. (2542). **การตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประพันธ์ เศวตนันท์ และไพศาล เล็กอุทัย. (2544). **หลักเศรษฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประยงค์ เนตยารักษ์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประยงค์ เนตยารักษ์. (2553). สถาบันและการตลาดสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2553). สถาบันและการตลาดสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2553). สถาบันและสินเชื่อการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประเสริฐ จรรย์ยานภาพ. (2556). การสหกรณ์ในประเทศไทย. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพฑูริย์ รอดวินิจ. (2541). **การตลาดสินค้าเกษตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

ภราดร ปรีดาศักดิ์. (2556). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มณีนรัตน์ ภิญโญภูมาฤกษ์ และเอกพล หนูยศรี. (2551). การตลาดสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มนูญ ไต้ะยามา. (2553). อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- มาฆะสิริ เชาวกุล. (2541). **เศรษฐศาสตร์ตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัชนีชญ์ จิวสวัสดิ์. (2553). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ลัดดา พิศาลบุตร และส่งเสริมกลิ่นหอม. (2553). แนวคิดและหลักการดำเนินงานสหกรณ์. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรชัย สิงห์ฤกษ์ และวิลาวัลย์ ศิลปศร. (2553). สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์รูปอื่นในประเทศไทย. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2556). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินัย พุทธิกุล. (2557). เศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิรุณสิริ ใจมา. (2557). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : วี พรินท์.
- วีณา ลีลาประเสริฐศิลป์. (2556). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- ศานิต แก้วเอียน. (2557). บทนำ. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิวะศิษฐ์ ชำของ. (2544). ตลาดสินค้าเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 6-10**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2558). **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยปี 2557**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/indicator2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ ปี 2557**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.oae.go.th/download/journal/2558/thailandtradedstat2557.pdf>. 5 สิงหาคม 2558.
- สมคิด ทักษิณาวิสูทธิ. (2548). **ธุรกิจการเกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2548). **หลักการตลาดสินค้าเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2551). ธุรกิจการเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมนึก ทับพันธุ์ และมนูญ โต้ะยามา. (2551). อุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-9**. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมนึก ทับพันธุ์. (2553). ราคาสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สมศักดิ์ เปรียบพร้อม. (2553). การผลิต ต้นทุน รายได้ และกำไรในการผลิตสินค้าเกษตร. ใน, **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ หน่วยที่ 1-7.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ เปรียบพร้อม. (2554). อุปสงค์ อุปทานสินค้าเกษตรและการประยุกต์. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและการจัดสรรทรัพยากรการเกษตร หน่วยที่ 1-6.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2558). การให้สินเชื่อทางการเกษตรของธนาคารพาณิชย์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=12&chap=9&page=t12-9-infodetail05.html>. 18 สิงหาคม 2558.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). **แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559).** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/document_plan/planAgj11_Sep55.pdf. 5 สิงหาคม 2558.
- _____. (2558). **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/journal/2558/thailand_tradestat2557.pdf. 5 สิงหาคม 2558.
- สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2553 และแนวโน้มปี 2554.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2010-11.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2554 และแนวโน้มปี 2555.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2011-12.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2555 และแนวโน้มปี 2556.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2012-13.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2557). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2556 และแนวโน้มปี 2557.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2013-14.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- _____. (2558). **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2557 และแนวโน้มปี 2558.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.oae.go.th/download/bapp/Outlook_2014-15.pdf. 10 กรกฎาคม 2557.
- โสภณ ทองปาน. (2536). **นโยบายเกษตรไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เลิศชัยการพิมพ์ 2.
- _____. (2544). **นโยบายการเกษตร.** ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร หน่วยที่ 11-15.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- หลักการสหกรณ์. (2558). **ความหมายของสหกรณ์.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://ab.cmcat.ac.th/main/sahakorn/w002.html>. 20 สิงหาคม 2558.

- _____ . (2558). **ปัญหาของสหกรณ์ในประเทศไทย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://ab.cmcat.ac.th/main/sahakorn/r003.html>. 20 สิงหาคม 2558.
- อภิสิทธิ์ อีสริยานุกูล. (2544). ราคาสินค้าเกษตร. ใน, **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรุณีย์ ลิ้มประเสริฐ. (2557). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค.** พิมพ์ครั้งที่ 10. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อิสริยา นิตินันท์ และประภาส บุญยະศิริ. (2557). นโยบายการเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอื้อ สิริจินดา. (2557). อุปทานการผลิตสินค้าเกษตร. ใน, **เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Gail L. Cramer, Clarence W. Jensen, & Douglas D. Southgate, Jr. (1997). **Agricultural Economics and Agribusiness.** 7th edition. New York : John Wiley & Sons.
- Person, John B. JR., Capps, Oral. JR., and Rosson, C. Parr. (2002). **Introduction to Agricultural Economics.** Third Edition. New Jersey : Pearson Education, Inc.